වුත්තෝදය

ලංකානන්ද ව්‍යාඛ්‍යාව

"ප්‍රවචනෝදය" පිරිවෙන්හි

ආචාර්ය පණ්ඩිත ලබුගම ලංකානන්ද ස්වාමීන් වහන්සේ

විසින්

ලියන ලද ව්‍යාඛ්‍යා සහිත

ශ්‍රී සඞ්ඝරක්ඛිත මහා ස්වාමිපාද විරචිත

වුත්තෝදය

ද්විතීය සංස්කරණය.

මොල්ලිගොඩ "ප්‍රවචනෝදය" පරිවෙණාධිපති
බුධ සබලී වාගීශ්වර ශ්‍රී දේවරක්ඛිත සඞ්ඝවාභිධාන
එල්ලාවල නායක මාහිමියන් වහන්සේ විසින්
ප්‍රතිග්‍රාහිතයි.

ශාස්ත්‍රාචාර්ය මොල්ලිගොඩ විමලකීර්ති ශ්‍රී ඤාණජෝති
අරියවංශාභිධාන අනුනායක මහා ස්ථවිර
ස්වාමිපාදයන් වහන්සේ හා
පණ්ඩිත හල්ගොඩ සිරිමානන්දාභිධාන මහා ස්ථවිර
ස්වාමිපාදයන් වහන්සේ විසින්
සදුපදේශ ප්‍රදානයෙන් අනුග්‍රාහිතයි.

පී. දවිත් පෙරේරා විසින්
මුද්‍රණය කරවා ප්‍රසිද්ධ කරන ලදී.

1946.

සංඥාපනය.

ඡන්දශ්ශාස්ත්‍රය.

අර්ථ හෙයින් නීරස වූ වාක්‍යයක් වුව ද ඡන්දොනිබද්ධ වූයේ ලෝවැසියන්ගේ සිත් ඇවගත් පිණවීමෙහි පොහොසත් වේ. මාත්‍රා - ලඝු - ගුරු ස්ථාන වශ ස්වරූප වූයේ ඡන්දස් නම් වේ. ඒ ඡන්දස බොහෝ කලක් වේදමන්ත්‍ර විෂයෙහි ම පැවැත්තේය. හේ වෛදිකච්ඡන්දස යයි ප්‍රකට වූයේ ගායත්‍රී ප්‍රමුඛ ඡන්දස් ස්වල්පයකින් සමන්විතයැ.

පසු කාලක වාල්මීකි ආදි මහා පඬිවරයන්ගේ මනැසට හමු වූයේ ලෞකිකච්ඡන්දස යයි ප්‍රකට වැ පවත්නේය. හේ මාත්‍රා-වර්ණ වශයෙන් ද්විවිධ වූයේ විවිධ විභාගයෙන් යුක්ත වේ. මේ වෛදික-ලෞකික යන දෙවැදෑරුම් ඡන්දසුන්ගේ ම ව්‍යුත්පත්ති ක්‍රමාදිය දක්වන ශාස්ත්‍රය ඡන්දශ්ශාස්ත්‍ර නම් වේ. වෛදිකච්ඡන්දස සියලු තැන්හි උපයෝගී නො වන හෙයින් එය බැහැර කොට ලෞකිකච්ඡන්දස පිළිබඳ වූයේ ම "ඡන්දශ්ශාස්ත්‍රය" යි මෙහි ලා සැලකිය යුතුයි.

ඡන්දස්සම්භවය.

ඡන්දොනිබද්ධ කාව්‍යයන් අතුරෙහි අතිශයින් පුරාතන වූයේ රාමායණ යයි. හේ මහර්ෂි වාල්මීකීන් විසින් රචිතයැ. එහෙයින් එකල ඡන්දඃප්‍රභවය වී යයි ද, වාල්මීකි ඡන්දශ්ශාස්ත්‍රයාගේ ආදිකර්තෘ යයි ද නිගමනය කිරීම යෝග්‍ය වේ. ඡන්දශ්ශාස්ත්‍රය ඊශ්වරයා ප්‍රභව කොට ඇත්තේය යනාදිය පිළිබඳ වැ සත්‍යාසත්‍ය විමර්ශනයෙක් උවමනා නො කෙරේ. ලෝකය හා ස්වකීය ආත්මය පවා තම ශාස්තෘවරයාගේ නිර්මාණයෙකැයි සලකන සැදැහැතියා කිව යුත්තේ එසේ ම හෙයිනි.

වර්ධනය.

වාල්මීකි ප්‍රමුඛයන් විසින් නිපයූ ලෞකිකච්ඡන්දශ්ශාස්ත්‍රයාගේ ශ්‍රේෂ්ඨත්වය ද එයින් ලෝකයට සිදුවිය හැකි මහදර්ථය ද සලකා එය නො නැසී බොහෝ කලක් පවත්නා පිණිස කාශ්‍යප සෛතව පිඞ්ගල යනාදි ආචාර්යවරයන් විසින් සූත්‍ර රචනාචාරයෙන් ශාස්ත්‍රය වර්ධනය කරන ලද්දේය. කාශ්‍යපාදීන් විසින් රචනා කළ යම් යම් ඡන්දො

ග්‍රන්ථ ඇතිවී යයි නිගමනය කළ හැකි නමුත් එබඳු ග්‍රන්ථයක නාම මාත්‍රය පවා මෙකල අසන්නට නො ලැබේ. පිඞ්ගලාචාර්යයන්ගේ සූත්‍රරචනාවෙන් පසු එයින් පෙර පැවැති ඡන්දශ්ශාස්ත්‍රීය ග්‍රන්ථ අභාවයට ගියාහු යයි සිතිය හැක්ක.

පිඞ්ගලසූත්‍ර.

නාගගොත්‍රොද්භූත වූ පිඞ්ගලයෝ ස්වකීය ඡන්දශ්ශාස්ත්‍රය වෛදික - ලෞකික යයි විභෙද කොට ෂඩක්ෂර ගායත්‍රියෙහි පටන් සූත්‍ර රචනා කළහ. උක්තාදි පූර්වඡන්දස් ලක්ෂණ කථනයෙහි ලා නො ගිණූ නමුත් ප්‍රස්තාරාවස්ථායෙහි දක්වූ හෙයින් උක්තාදිඡන්දස් ද ඔහුගේ ශාස්ත්‍රයෙන් බැහැර නො වූහ. ඔට ශ්‍රී හලායුධභට්ටයන් විසින් කරනලද වෘත්ති ආදියෙන් පොෂිත වූයේ මේ හෙතුකොට මෙතා ඡන්දශ්ශාස්ත්‍රයාගේ මණ්ඩිතය සුසම්ර විය. දැනට පවත්නා ඡන්දෝ ග්‍රන්ථයන් අතුරෙන් පුරාතන වූයේ ද පිඞ්ගලාචාර්යයන්ගේ ඡන්දශ් ශාස්ත්‍රය මැයි. මෙසේ හෙයින් වාල්මීකී ප්‍රභවකොට ඇති ඡන්දශ් ශාස්ත්‍රයාගේ ආදිකර්තෘත්වය පිඞ්ගලයන් කෙරෙහි ආරොපණය කිරීම ද යුක්ති යුක්ත වේ.

ව්‍යාප්තිය.

ඡන්දශ්ශාස්ත්‍රය කෙරෙහි නවීන ප්‍රවීණ වූ සියල්ලන්ගේ ම රුචිය හා ගෞරවය වැඩෙත් වැඩෙත් ම නොයෙක් ආචාර්යවරයෝ පිඞ්ගල සූත්‍රයන් ම ඇසුරු කොට විවිධ ඡන්දෝ ග්‍රන්ථ නිපදවූහ. එහෙයින් ම නන් වැදෑරුම් කාව්‍යයන්ගේ සමුද්ගතිය ද විය. මෙසේ සංස්කෘත භාෂාව ම පිහිටකොට දඹදිව සියලු ප්‍රදෙශයන්හි ඡන්දශ්ශාස්ත්‍රය පැතිර ගියේය. පසුව ප්‍රාකෘතාදී භාෂාන්තරයෙහි හා නොයෙක් දෙශාන්තරයෙහි ද ඡන්දෝව්‍යාප්තිය බෙහෙවින් සිදුවිය. අභිනව නිපද වූ ඡන්දශ්ශාස්ත්‍රයන් අතුරෙහි අග්‍රගණ්‍ය වූයේ කෙදාරභට්ට විරචිත වෘත්තරත්නාකර යයි. එය ලක්දිව්හි ද පතළේය. පසුව කල්‍යාණමිත්‍ර භද්‍රාදි ආචාර්යවරයෝ සියබසට අනුරූප කොට එළුසඳස් ද නිපද වූහ. එහෙත් මේ තාක් මාගධි භාෂාවෙන් ඡන්දෝග්‍රන්ථයෙක් නො වීය.

වෘත්තරත්නාකරය.

ආචාර්ය ශ්‍රී සඞ්ඝරක්ඛිතමහාථෙරයෝ ස්වකීය ග්‍රන්ථය මාත්‍රාවර්ණ වශයෙන් විභෙද වූ ලෞකික ඡන්දස ඇසුරු කොට සියල්ල අධ්‍යායෂයෙක්හි සඞ්ග්‍රහ කරමින් රචනා කළහ. ගෙද ලක්ෂ්‍ය ලක්ෂණධාරයෙන් (=සූත්‍රය ම උදාහරණකොට) විය මෙම පිඞ්ගල සූත්‍රයන්ගේ අනුග්‍රහයෙන් රචිත [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] පිඞ්ගල [illegible] ද

පරාඞ්මුඛ වැ රචිතය. මේ ග්‍රන්ථයාගේ සරලත්වය ද පර්‍යාප්තාර්ථ යෙහි සුකරත්වය ද සලකා බොහෝ සෙයින් සියලු පඬිවරයෝ සමාදරයෙන් පිළිගත්හ. පරිවාර ග්‍රන්ථ ද නිපදවූහ. ලක්දිව්හි නිපද වූ ග්‍රන්ථ ද වෙති. එයිනුදු පුරාතන සම්භාවනීය පඬිවරයකු විසින් කර තිබෙන සිංහල ව්‍යාඛ්‍යානය හා බෞද්ධාගම චක්‍රවර්ති ශ්‍රී රාම චන්ද්‍ර නම් බ්‍රහ්මණ පඬිවරයකු විසින් රචිත පඤ්චිකාව ද සැලකිය යුතු වෙත්.

විද්‍යෝදය පිරිවෙන්හි ආචාර්‍ය පණ්ඩිත වැලිවිටියේ සෝරත ස්ථවිරයන් වහන්සේ විසින් මූලග්‍රන්ථය ද සංශෝධනය කරමින් ලියූ සරලාර්ථව්‍යාඛ්‍යාව ලාංකේය ඡාන්දසිකයන්ගේ මනෝරථපූරණ යෙහි ලා ප්‍රශස්තතර වේ.

ලක්දිව බොහෝ කලක් ම සංස්කෘත භාෂාධ්‍යයනය කරන්නවුන් කෙරෙහි පමණක් ඡන්දොඥානය පැවැත්තේය. පෙලබසින් නිපයූ ඡන්දොග්‍රන්ථයක් ඇතිවුව හොත් ශුද්ධමාගධිකයන්ගේ ද හිත වැඩ පිණිස වේ යයි සැලකූ ශ්‍රී සංඝරක්ෂිත මහා ස්වාමිපාදයන් වහන්සේ වුත්තෝදය නම් මාගධිකඡන්දශ්ශාස්ත්‍රය රචනා කළහ.

ශ්‍රී සංඝරක්ෂිත මාහිමියෝ.

ශ්‍රී සංඝරක්ෂිත මාහිමියන් වහන්සේ වනාහි ශ්‍රී බුද්ධ වර්ෂ එක් දහස් සත්සිය තුන්වැන්නෙහි ලක්රජ පැමිණි මහා පරාක්‍රමබාහු මහරජාණන් දවස ලක්දිව විරාජමානවූහ. ටීකාචාර්‍යවූ ශාරිපුත්‍ර මාහිමියන් හා ගලතුරුමූල මැයි ශීල නම් ස්ථවිර කෙනෙක් ද මුන්වහන්සේගේ ආචාර්‍ය වූහ. තවද– ප්‍රාතිමෝක්ෂ සංවරාදි ලෞකික ගුණරත්න රත්නාකරායමාණ වූ මෙම ආචාර්‍ය පාදයෝ එකශ්‍රැතියෙන් නෛකග්‍රන්ථසහශ්‍රධාරණයෙහි සමර්ථ වූවාහු මේ වුත්තෝදය පමණක් නොව සුසද්දසිද්ධි සුබෝධාලඞ්කාර ඛුද්දක සික්ඛා ටීකා සම්බන්ධචින්තා යනා ග්‍රන්ථ රචනාවෙන් ලෝකශාසන යට අතිශයින් උපස්ථම්භක වූහ. සුමඞ්ගල වාගීශ්වර ධර්මකීර්ති නාගසේන ආනන්ද වෛදේහ බුද්ධප්‍රිය අනවමදර්ශි යනාදි මහා සඞ්ඝ වරයෝ මුන්වහන්සේට සමකාලීන හා ආසන්නකාලිකයෝ වූ, විවිධ ග්‍රන්ථ රචනා කිරීමාදියෙන් ධර්මශාස්ත්‍රය අතිශයින් බැබළවූහ.

වුත්තෝදය.

මෙම වුත්තෝදය වනාහි ශුද්ධ මාගධිකයන්ගේ ප්‍රයෝජනය සලකා සංස්කෘත ඡන්දොග්‍රන්ථයන් ම ඇසුරු කොට බොහෝ සෙයින් වෘත්ත රත්නාකරයාගේ පරිවර්තනාකාරයෙන් රචනා කරන ලද්දකි. එහෙද ප්‍රවචනපාලියට උචිත වූ වෘත්තජාති පමණක් සඞ්ග්‍රහ කරමින් ඉතා සරලකොට ලක්ෂ්‍යලක්ෂණාකාරයෙන් ම විය. සමහර ඡන්දොජාතීන් පිළිබඳ ව සංස්කෘතයට වඩා විසදෘශස්ථාන ද මෙහි ඇත්තේය. ප්‍රමාණයෙන් පරිච්ඡේද සයකි. එයින් ප්‍රථම පරිච්ඡේදය ඡන්දශ්ශාස්ත්‍රයෙහි උපයෝගී වූ සංඥා - පරිභාෂා දක්වමින් ද, ද්විතීය පරිච්ඡේදය ආර්‍යා - ගීති - වෛතාලිය - මාත්‍රාසම යන ජාති සතරින් උපලක්ෂිතවූ මාත්‍රා වෘත්ත දක්වමින් ද, තෘතීය පරිච්ඡේදය ෂඩක්ෂර ගායත්‍රියෙහි පටන් ෂඩ්විංශත්‍යක්ෂර ආකෘතිය තෙක් සමවෘත්ත ඡන්දස් ඇතුලත් කරමින් ද, චතුර්ථ පරිච්ඡේදය අර්ධසමවෘත්ත සඞ්ග්‍රහ කරමින් ද, පඤ්චම පරිච්ඡේදය විෂමවෘත්ත නාමයෙන් ගෙන වක්ත්‍රප්‍රභේද දක්වමින් ද, ෂෂ්ඨ පරිච්ඡේදය ප්‍රස්තාරාදි ෂට්ප්‍රත්‍යය දක්වමින් ද රචනා කරනලද්දේය.

පරිවාර ග්‍රන්ථ.

මේ වුත්තෝදයට පරිවාර වශයෙන් නිපදවූ ග්‍රන්ථ තුනක් වෙති. එයින් සිංහලයෙන් ලියා තිබෙන ව්‍යාඛ්‍යාව පැරණි වූවා ද මහත් වූවා ද වේ. එය මාගධී ඡන්දෝඥන යෙහි ඉතා ප්‍රයෝජනවත් වූවකි. විවරණය වනාහි මාගධී භාෂාවෙන් ම ඉතා ලඝු කොට ලියන ලද්දකි. එය ලඝු වුවත් බොහෝ සෙයින් පැසසිය යුතු වේ. ටීකාව වූ කලී ප්‍රධාන වශයෙන් සමවෘත්ත පිළිබඳ සවිසි ඡන්දසුන් ගේ වුත්තෝදයෙහි දක්වූ ද නො දක්වූ ද බොහෝ වෘත්තයන්ට අමුතු සූත්‍ර ලියා ගුරු - ලඝු වින්‍යාස හා උදාහරණ දක්වමින් ලියන ලද්දකි.

මේ තුන ම කවර කලක කවුරුන් විසින් රචිත දැ? යි කිව නො හැක. ව්‍යාඛ්‍යා - විවරණ - ටීකා යන තුන පිළිවෙළින් වෙන වෙන ආචාර්‍යවරයන් විසින් රචිතබව හැගේ. වුත්තෝදය හා මේ ග්‍රන්ථ තුන ද ලේඛක දෝෂයෙන් දූෂිත වැ ඉතා ව්‍යාකුල වැ පවත්නා කල්හි "ප්‍රවචනෝදය" පිරිවෙන්හි උපප්‍රධානාචාර්‍ය මොල්ලිගොඩ සිරි අභිධම්මවංශාභිධාන අනුනායක මාහිමියන් වහන්සේගේ සාහාය්‍යයෙන් රත්මලානේ ශ්‍රී පුෂ්පාරාමාධිපති උඩම්මිට ශ්‍රී බුද්ධරක්ඛිතාභිධාන අනුනායක ස්ථවිර පාදයන්වහන්සේ විසින් ශුද්ධියට පමුණුවා ප්‍රසිද්ධ කරවනලද්දේය.

අපගේ ව්‍යාඛ්‍යාව.

විශේෂයෙන් මෙකල විද්‍යාර්ථීන්ගේ ප්‍රයෝජනයට යෝග්‍යවන සේ තවත් ව්‍යාඛ්‍යානයක් කළ මැනවැයි බොහෝ දෙනකුන් විසින් කළ ඉල්ලීම පිළිගත් අප විසින් ග්‍රන්ථශෝධනය හා සවිස්තර ව්‍යාඛ්‍යාව කරන ලද්දීය. මෙහි ලා චිරාගත ලේඛකදෝෂ දූෂිත ස්ථාන යයි වැටහුණු තැන් කීපයක් බැහැර කරමින් ග්‍රන්ථය ද හැකිතාක් ශෝධනයට පමුණුවන ලද්දේය. ව්‍යාඛ්‍යානය ද යුක්තස්ථානයන් විවෘත කරමින් ආධුනිකයන්ගේ ප්‍රයෝජනයම සලකා හැකිතාක් ලිහිල් බසින් ලීවෙමු. ෂට්ප්‍රත්‍යය විභාගය ද විස්තරයෙන් දක්වන ලද්දේය. තුන්වැනි පරිච්ඡේදයෙහි පරිශිෂ්ට ඡන්දස් හා වෘත්ත ද වෘත්තරත්නාකර වුත්තෝදයටීකා ආදියෙන් ගෙන ලක්ෂ්‍ය-ලක්ෂණ වාරයෙන් ම සඞ්ග්‍රහ කරන ලද්දහුය.

මෙහිදී පිඞ්ගල ඡන්දස්සූත්‍ර හලායුධවෘත්ති ඡන්දොමඤ්ජරි වෘත්ත රත්නාකර සරලා ව්‍යාඛ්‍යා වුත්තෝදයෙහි සිංහල ව්‍යාඛ්‍යාව හා විවරණ - ටීකා යනාදි ග්‍රන්ථ අප විසින් ආශ්‍රිතයහ. පාඩම් කරන්න වුන්ගේ පහසුව සඳහා පරිශිෂ්ට වෘත්ත සඞ්ග්‍රහ සහිත සූත්‍රපාඨය වෙන් කොට ද යොදන ලද්දේය.

අනුග්‍රහය.

වවුලුගල සිරි ධම්මරක්ඛිතාරාමාධිපති වැ වැඩ සිටි මාදම්පේ සිරි ධම්මරක්ඛිතාභිධාන මහා ස්ථවිර ස්වාමිපාදයන් වහන්සේගේ ප්‍රධාන ශිෂ්‍ය මොල්ලිගොඩ ප්‍රවචනෝදය පරිවෙණාධිපති වැ වැඩසිටි ශ්‍රී මහා විහාරවංශාලඞ්කාර විමල කීර්ති ශ්‍රී ඤාණජෝත්‍යභිධාන අසමදෘචාර්‍ය්‍ය රසිගම නායක මහා ස්ථවිර ස්වාමිපාදයන්වහන්සේ විසින් ද, අසමදෘචාර්‍ය්‍ය මොල්ලිගොඩ සිරි අරියවංසාභිධාන අනුනායක මහා ස්ථවිර ස්වාමිපාදයන් වහන්සේ විසින් ද, අසමදෘචාර්‍ය්‍ය පණ්ඩිත හල්තොට ශිරීමානන්ද ස්ථවිර ස්වාමිපාදයන් වහන්සේ විසින් ද, දෙනලද උපදෙශ සමූහය හා වවුලුගල සිරි ධම්මරක්ඛිතාරාමාධිපතී වැ වැඩ සිටින අසමදෘචාර්‍ය්‍ය එල්ලාවල විමලරතනාභිධාන මහාස්ථවිර ස්වාමිපාදයන් වහන්සේගේ කරුණා ගුණ මහිමය ද, අප සොහොවුරු මොල්ලිගොඩ පියරතන ආයුෂ්මතුන් වහන්සේ විසින් ඉඩිපත්‍ර බලාදීම් ආදියෙන් බොහෝ සෙයින් කළ සත්ක්‍රියාවන් ද මේ කෘතියෙහි ලා උවහල් වූබව සතුටින් ප්‍රකාශ කරමහ.

ද්විතීය සංස්කරණය.

ප්‍රථම මුද්‍රණයෙහි කොපි සියල්ල අවසන්ව ගියෙන් දෙවැනි වර මුද්‍රණය සඳහා ව්‍යාඛ්‍යා - විවෘති ආදිය බොහෝ දුර සකස් කොට පිළියෙළ කරණ කල්හි ම ජගත් පීඩක මහා සඞ්ග්‍රාමය නිසා මුද්‍රණ කාර්‍ය්‍යයන් ඉතා දුෂ්කර ව ගිය හෙයින් නවතාලන්නට සිදුවිය. එහෙත් පොත සපයා ගත නො හැකි ආධුනිකයන් ගේ ඛෙදය මහත්වගිය බව පෙනුණු හෙයින් ඒ දුෂ්කරතා මධ්‍යයෙහි මේ දෙවැනි මුද්‍රණය කරවීම අවශ්‍ය විය. එහෙයින් ම අප නො කැමැත්තෙන් වුව ද ගුරු මූල්‍යය ද නගා ලන්නට සිදුවිය.

මේ මුද්‍රණය සඳහා ඈම්. ඩී. ගුණසේන මහතුන් ගේ හා අප ප්‍රිය භ්‍රාතෘභූත පී. දවිත් පෙරේරා මහත්මයා ගේ සහාය ද හොරණ "විද්‍යාශෙඛර" යන්ත්‍රාලයාධිපති ජේ. ඩී. බර්නාඩ් අප්පුහාමි ගේ කටයුතු සංවිධානය ද අත්‍යන්තෝපකාරී වූ බව කෘතඥතා පූර්වක වැ සඳහන් කරමිහ.

ලබුගම ලඞ්කානන්ද.

ශ්‍රී බුද්ධ වර්ෂ 2489 වප්මස අමාවක් ලත්
ක්‍රිස්තු වර්ෂ 1946 ඔක්තෝබර් මස 25 වැනි කිවිදින,
මොල්ලිගොඩ "ප්‍රවචනෝදය"
පිරිවෙනේදී ය.

සැලකිය යුත්තක්.

මෙහි සුමුඛී වෘත්තය දක්වූ සූත්‍රය "නාජජලගා ගදිතා සුමුඛී" යි ද, අසම්බාධාවෘත්තය දක්වූ සූත්‍රය "ම්තා නොසොගා ච'ක්ඛනිධියතිරසම්බාධා" යි ද, චන්ද්‍රලේඛාවෘත්තය දක්වූ සූත්‍රය "ම්රා ම්‍යායො චන්දලෙඛායාසා සසභොගීහිජිතනා" යි ද ශුද්ධකොට ප්‍රගුණ කළ යුතුයි.

පටුන.

විෂය. පිට.

වෘත්තෝදයං 1 – 12

ප්‍රථම පරිච්ඡේදය 13 – 37

1 ඡන්දශබ්දය 15
2 ඡන්දස්හුගේ විවිධත්වය ,,
3 ලක්ෂ්‍යලක්ෂණ 16
4 වෘත්තෝදය ,,
5 වෛදිකඡන්දස 17
6 සංඥදි පඤ්චකය ,,
7 ගණවිභාගය 18
8 අක්ෂරපරිභාෂා 20
9 ආර්යාගණ 21
10 ගුරු – ලඝු 22
11 ක්‍රමසංඥාය 24
12 භූතසංඛ්‍යා 25
13 පාදය 26
14 යතිවිභාගය ,,
15 සමාර්ධසමවිෂමවෘත්ත 32
16 උක්තාදි ඡන්දස් 33
17 දණ්ඩකවෘත්ත 34
18 ගාථා 35

ද්විතීය පරිච්ඡේදය 37 – 66

1 ආර්යා ලක්ෂණ 38
2 ආර්යා සංඛ්‍යා 40
3 ආර්යා යතිස්ථාන ,,
4 පථ්‍යාර්යා 42
5 විපුලා ,,
6 විපුලා භේද 43
7 චපලාසංඛ්‍යා 44
8 මුඛචපලාසංඛ්‍යා ,,
9 ජඝනචපලාසංඛ්‍යා 45
10 ආර්යාභේද ,,
11 ගීතිභේද හා සංඛ්‍යා 46
12 උපගීතිභේද හා සංඛ්‍යා 47
13 උද්ගීතිභේද හා ,, ,,
14 ආර්යාගීතිභේද හා සංඛ්‍යා 84
15 වෛතාලීය ජාති 49
16 වෛතාලීය භේද 60
17 මාත්‍රාසමජාති 56
18 පාදකුලක විනිශ්චය 62

තෘතීය පරිච්ඡේදය 66 – 93

1 උක්තාච්ඡන්දසෙහි වෘත්ත 66
2 අත්‍යුක්තා ,, 67
3 මධ්‍යා ,, ,,
4 ප්‍රතිෂ්ඨා ,, ,,
5 සුප්‍රතිෂ්ඨා ,, 68
6 ගායත්‍රී ,, 69
7 උෂ්ණික් ,, 70
8 අනුෂ්ටුප් ,, ,,
9 බෘහතී ,, 72
10 පඞ්ක්ති ,, ,,
11 ත්‍රිෂ්ටුප් ,, 75
ඉන්ද්‍රමාලාව හා උපජාති 76
12 විශේෂඡන්දෝලක්ෂණයෙක් 77
13 ජගතීඡන්දසෙහි වෘත්ත 80
14 අතිජගතී ,, 84
15 ශක්වරී ,, 85
16 අතිශක්වරී ,, 86
17 අෂ්ටි ,, 87
18 අත්‍යෂ්ටි ,, 88
19 ධෘති ,, 89
20 අතිධෘති ,, 90
21 කෘති ,, ,,
22 ප්‍රකෘති ,, 91
23 ආකෘති ,, ,,
24 විකෘති ,, 92
25 සංකෘති ,, ,,
26 අතිකෘති ,, 93
27 උත්කෘති ,, ,,

විෂය.	පිට.
චතුර්ථ පරිච්ඡේදය	93 – 97
පඤ්චම පරිච්ඡේදය	98 – 103
ෂෂ්ඨ පරිච්ඡේදය	103 - 141
ෂට්ප්‍රත්‍යය විභාගය	106
ෂට්ප්‍රත්‍යය හැඳින්වීම	107
ප්‍රස්තාර ප්‍රත්‍යය	107 – 117
සමවෘත්ත ප්‍රස්තාරය	107
අර්ධසමවෘත්ත ප්‍රස්තාරය	109
විෂමවෘත්ත ප්‍රස්තාරය	112
ආර්‍ය්‍යා ප්‍රස්තාරය	114
මාත්‍රා ප්‍රස්තාරය	115
නෂ්ටප්‍රත්‍යය	117 – 125
සමවෘත්ත නෂ්ටය	117
අර්ධසමවෘත්ත නෂ්ටය	120
විෂමවෘත්ත නෂ්ටය	120
ආර්‍ය්‍යා නෂ්ටය	131
මාත්‍රාවෘත්ත නෂ්ටය	124
උද්දිෂ්ට ප්‍රත්‍යය	126 – 131
සමවෘත්ත උද්දිෂ්ටය	126
අර්ධසම – විෂම වෘත්ත උද්දිෂ්ටය	127
ආර්‍ය්‍යා උද්දිෂ්ටය	127
මාත්‍රාවෘත්ත උද්දිෂ්ටය	130
ඒකද්‍ව්‍යාදි ගුරුක්‍රියාව	131 – 138
සමවෘත්ත ගුරුක්‍රියාව	131
ගුරුක්‍රියාව අන්‍යක්‍රමයකින්	133
මේරුප්‍රස්තාරයෙහි වර්ණමේරුව	134
අර්ධසමවෘත්ත ගුරුක්‍රියාව	135
විෂමවෘත්ත ගුරුක්‍රියාව	136
ආර්‍ය්‍යා ගුරුක්‍රියාව	137
මාත්‍රාවෘත්ත ගුරුක්‍රියාව හා මාත්‍රාමේරුව	,,
සංඛ්‍යාත ප්‍රත්‍යය	138 – 140
සමවෘත්ත සංඛ්‍යාතය	138
අර්ධසම – විෂමවෘත්ත සංඛ්‍යාතය	139
ආර්‍ය්‍යා – මාත්‍රාවෘත්ත සංඛ්‍යාතය	140
සමවෘත්තාදීන්ගේ අධ්වයෝගය	,,
නිගමනය	142

වුත්තොදයං.

නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මා සම්බුද්ධස්ස.

---

1. නමත්‍ථු ජන සන්තාන-තමසන්තානභෙදිනො
ධම්මුජ්ජලන්තරුචිනො-මුනින්දොදිතරොචිනො.

2. පිඞ්ගලා'චරියා'දීහි-ඡන්දං යමුදිතං පුරා
සුද්ධමාගධිකානං තං-න සාධෙති [1]යථිච්ඡිතං.

3. තතො මාගධභාසාය-මත්තාවණ්ණවිභෙදනං
ලක්ඛලක්ඛණසංයුත්තං-පසන්න'ත්‍ථපදක්කමං

4. ඉදං වුත්තොදයං නාම - ලොකියච්ඡන්දනිස්සිතං
ආරභිස්සමහං දානි - තෙසං සුඛ විබුද්ධියා.

5. සබ්බගලා [2]මනා දිගලහු - භ්‍යා මජ්ඣ'න්තගරූ ජසා
මජ්ඣන්තලා රතො'ත්'ථ - ගණා ගො ගරු ලො ලහු.

6. භජසා සබ්බගලහු - පඤ්චි'මෙ සණ්ඨිතා ගණා
අරියා'දිම්හි විඤ්ඤෙය්‍යා - ගණො ඉධ චතුක්කලො.

7. සංයොගා'දි ච දීඝො ච - නිග්ගහීත පරො ච යො
ගරු වඞ්කො පදන්තො වා - රස්සො'ඤ්ඤො මත්තිකො'ජු.

8. පරෙ පාද'දිසංයොගෙ - යො පුබ්බො ගරුවක්ඛරෙ.
ලහු ස ක්වචි විඤ්ඤෙය්‍යො - තදුදාහරණං යථා—

9. දස්සනරසා'නුභවතො - නිබන්ධභෙදා ජිතස්ස'හං ජනතා
විම්හයජනනී සඤ්ඤත - ක්‍රියා නු කථනා'නුරඤ්ජයති.

10. විඤ්ඤෙය්‍යා ලොකතො සඤ්ඤා - සම්මොදා'සුරසාදිනං
පාදො ඡන්දෙය්‍යා චතුත්‍ථංසො - පදවෙච්ඡෙද යතිබ්බාවෙ.

11. සම්මද්ධඤ්ඤං වුත්තං - විසමං චා'පරං තිධා
සමා ලක්ඛණතො පාද - චත්තාරො යස්ස තං සමං

12 යස්ස'න්තිමෙන දුතියො - තතියෙනා'දිමො සමො
තදද්ධසමමඤ්ඤන්තු - භින්නලක්ඛණ පාදිකං.

13. පාදමෙකක්ඛරා'රබ්භ - යාව ඡබ්බීසත'ක්ඛරා
හවෙ පාදෙහි තං ඡන්දං - නානා නාමො'දිතං තතො.

---

1. යතිච්ඡිතං 2. ම්නා.

14. දණ්ඩකො චණ්ඩවුට්ඨ්‍යා'දි-පාදෙහි ඡහි තීහි තු
ගාථා'ති ච පරත්ථෙ'වං-ඡන්දසඤ්ඤා පකාසිතා.

15. අනන්තරො'දිතං චා'ඤ්ඤ-මෙතං සාමඤ්ඤනාමතො
ගාථා මිච්චෙව නිද්දිට්ඨා-මුනින්දවචනෙ පන.

16. විසෙසනාමතො ත්වඤ්ඤ-ගමෙත්වා සබ්බථො'චිතං
දස්සයිස්සාම'හන්ත'ත්ථ-නාමානා'තිවිස්සරෙ.

ඉති වුත්තොදයෙ ඡන්දසි සඤ්ඤාපරිභාසානිද්දෙසො නාම

පඨමො පරිච්ඡෙදො.

---

1. ඡට්ඨො'ඛිලලහූජො වා-යුත්තා'ඤ්ඤෙ ඡගණා න ජො විසමෙ
අරියාය'න්තගෙ ලො-ඡට්ඨොන්තෙ ගො ගණා ඡ'ඤ්ඤෙ.

2. පඨම'ද්ධෙ ඡට්ඨො චෙ-සබ්බලහො'ත්වාදි-ලහුනී-භවති යති
තප්පරතො'න්තො'පි සචෙ-චරිමෙ-[1]පභවති චතුත්ථො'න්තෙ.

3. අරියාසාමඤ්ඤං වෙ-පුබ්බා'දිතලක්ඛණං භවෙ යස්සා
ආදිමමථ පාදයුගං-යස්සා තාදිසංසෙසි සා පථ්‍යා.

4. යත්ථ ගණත්තයමුල්ලඞ්ඝියො-භයත්ථා'දිමො භවෙ විපුලා

5. ගුරුමජ්ඣගො ජකාරො-චතුත්ථකො දුතියකො චපලා

6. චපලා'ගතා'ඛිලද්ධෙ-දලා'දිමං ලක්ඛණං භජති යස්සා
පථ්‍යාලක්ඛණමඤ්ඤං-මුඛචපලා නාම සා භවති.

7. පථ්‍යාය ලක්ඛණද්ධෙ-පඨම'ද්ධෙ ලක්ඛණන්තු [2]චපලාය
දුතියෙ දලෙ'ථ යස්සා-පකිත්තිතා සා ජඝනචපලා.

[3]අරියාජාතයො.

1. සබ්බං පඨමදලෙ යදි-ලක්ඛණමරියාය වුත්තමුභයෙසු
යස්සා දලෙසු යුත්තං-වුත්තා සා ගීති වුත්තයතිලලිතා.

2. අරියාගං දුතිය'ද්ධෙ-ගදිතා'ඛිල ලක්ඛණං යංතං
භවති දලෙසුභයෙසු'පි-යදි යස්සා සා 'උපගීති.

3. අරියාය'ද්ධිතයං-පුබ්බාදිතලක්ඛණු'පෙතං
විපරියයෙන 'භිහිතං-යස්සා සම්භවති චෙ'හ උග්ගීති.

4. අරියාපුබ්බ'ද්ධං යදි-ගුරුනෙ'කෙනා'ධිකෙන නිධනෙ යුත්තං
යදි පුබ්බ'ද්ධ සමානං දලමිතරඤ්චා'දිතා'ය අරියාගීති.

[4]ගීතිජාතයො.

---

1. පිභවති. 2. චපලාය. 3 අරියාජාතියො. 4. ගීතිජාතියො

1. විසමෙ ඡ සියුං කලා මුඛෙ-සමෙ තා'ට්ඨ රලගා තතො'පරි
වෙතාලීයමන්ත මුච්චතෙ-ලහුඡක්කං න නිරන්තරං සමෙ.
2. වෙතාලීයො'පමං මුඛෙතං-ඔපච්ඡන්දසිකං රයා යදන්තා.
3. ආපාතලිකා කථිතා'යං-භගා'න්තා යදි පුබ්බමිව'ඤ්ඤං
4. යද'ද්දිතො දක්ඛිණන්තිකා-සිතො'ථ පාදෙසා'ඛිලෙසු ජො.
5. උදිච්චවුත්ති'ති වුච්චතෙ-ජො ච' ද්විසමෙසු සණ්ඨිතො.
6. පුබ්බත්ථ සමෙසු වෙ හජො-පච්චවුත්ති රුදීතො'ති සණ්ඨිතා.
7 යමා'යමා'ත්‍යා'දිකං සමා-සංයුතා භවති තං පවත්තකං.

8. අස්ස යා සමකතා 'පරන්තිකා.
9. යද'ඤ්ඤදා චාරුහාසිනී.

වෙතාලීය ජාතයො

---

1. ද්විකවිහතවසුලහු රචලධිති රිහ
2. මත්තාසමකං නව මො ල් ගන්තා,
3. ජො න්ලා'ථ වා'ණ්ණවා විසිලොකො.
4. තබ්බයතො වානවාසිකා 'ඛ්‍යා.
5. පඤ්චට්ඨනවසු යදි ලො චිත්‍රා.
6. ගල්‍යා'ට්ඨි වෙ සා වූපචිත්‍රා.
7. යමතී තලක්ඛණ විසෙස යුතං
මත්තාසමා'දිපාද'භිහිතං
අනියත වුත්ත පරිමාණ සහිතං
පථිතං ජනෙසු පාදාකුලකං.

[1]මත්තාසමකජාතයො.

විසා වණ්ණෙහි මත්තා ගා-විසා වණ්ණා ගුරූ'පි ච
වීසා [2]ලහූති ගුරවො-දලෙ පථ්‍යා'දිනො මතා.

ඉති වුත්තොදයෙ ඡන්දසි මත්තාවුත්තනිද්දෙසො නාම

දුතියො පරිච්ඡෙදො.

---

1. මත්තාසමකජාතියො. 2. ලහූති.

1. 1. ත්‍යා වෙ තනුමජ්ඣා.

6. ගායත්ති.

2. 1. කුමාරලලිතා ජ්සගා.

7. උණ්හි.

3. 1. චිත්‍රපදා යදි භා ගා.
4. 2. මො මො ගො ගො විජ්ජුම්මාලා.
5. 3. භා තලගා මාණවකං.
6. 4. ග්ලා සමානිකා රජා ච.
7. 5. පමාණිකා ජරා ලගා

8. [1]අනුට්ඨුභා.

පකිණ්ණක වුත්ත සඞ්ගහො.

1. උත්තායං – 2.

1. ගා (සිරි)

2. අච්චුත්තායං – 4.

1. ගා ඊ.

3. මජ්ඣායං – 8.

1. මො නාරී.
2. ස මොසා.
3. රො මිගී.

4. පතිට්ඨායං – 16.

1. ම්ගා වෙ කන්‍යකාහු.
2. යගා ඊශා.
3. ර්ගා සම්මී.
4. සුමතී ස්ගා.
5. ජ්ග ලාසිනී.
6. භ්ගා සුමුඛී.

5. සුපතිට්ඨායං – 32.

1. භ්ගා ගීති පන්ති.
2. භා රතො සිඛී.

---

1. අනුට්ඨුභං

8. 1. ර නසා යදි භලඹුබී.
9. 2. ගුජ්ඣඤුභුභකා නා මෙ

9. බ්‍රහතී.

10. 1. ම්‍යා ජ්ගා [1]සුබවිරාජි'දං මතං.
11. 2. ම්තා යො ගො යදි පඤ්ඤගෙවා බ්‍යාමතො.
12. 3. න්මා සගයුතතා රූඹමවති සා.
13. 4. ඡඤ්ඤයසා මිකනා මහසගයුතතා.
14. 5. නරජගෙසි සා මනොනාරමා.
15. 6. උබ්භාසකං සං වෙ නො මරු [2]ලව
16. 7. [3]ත්ජා ජෝ ගුරුකා'ය මුපඨිතා.

*10. පඞ්ති.

---

3. භාමිනී ඵලගා.
4. මඤ්ජු තලගා.
5. ඝනී ජභා ගගා.

6 ඡාශෙසාරිගා – 64.

2. සසි වදනා සනා.
3. මො මො වෙ සාවිතති.
4. ම්‍රා යසසා සා නදී.
5. ම්යා වුතතං මුකුලං.
6. සයුගං පමණී.
7. ත්සා වෙ වඩ්ඪුමතී.

7. උණ්හියා – 128.

2. ම්සා නයා වෙ මදලෙඛා.
3 මබු යදි නතගා
4. යරගා සංඝමාලා

8. අනුටුභායං – 256.

6 මිතා ගො සංසරූකා මෙතං.
7. නාරකාං හරු ලගා.
8. නාරාචිකා තරං ලගා.

---

1. සුබවිරාජිතං, - - - සුබවිරාජිතං, 2. - ල.
3. තජ ගජ ගුරුකායමුපඨිතා සා.

* මේ ඡන්දසෙහි "චම්පකමාලා වෙ නමිතා ගො" යි පෙනෙනා පාඨය කළෙමු. 12. 3. ව්‍යාඛ්‍යාවෙහි ලි විවෘතිය බලනු.

17. 1. ඉන්ද’දිකා තා වජිරා ජගා ගො.
18. 2. උපා’දිකා සා’ව ජතා ජගා ගො.
19. 3. අනන්තරො’දීරිත ලක්ඛණා වෙ
පාදා විමිස්සා [1]උපජාතියො තා
එවං කිර’ඤ්ඤාසු’පි මිස්සිතාසු
වදන්ති ජාතිස්විදමෙව නාමං.
20. 4. සජ්ජා ලගා ගදිතා සුමුඛී.
21. 5. දොධක මිච්ඡති’ චෙ භභභාගා.
22. 6. වෙද’ස්සෙහි ම්තා තගා ග් සාලිනී යා.
23. 7. [2]වාතුම්මී සා යති සා ම්භා තගා ගො,
24. 8 භා තනගා ගො’සුරස සිරී සා,
25. 9.[3] රො නරා ඉධ රථොද්ධතා ලගා.
26. 10. ස්වාගතා’ති රනභා ගුරුකා චෙ.
27. 11. නනරලහුගුරූහි භද්දිකා.

11. [3]තුට්ඨුභා.

---

9. බ්‍රහතීසා – 512

3. සා නාරඩහිනී රතො ජරා.

10. පංක්තිසා – 1024

8. ර්ජා රගා මයූරසාරිණී’යං.
9. නිසගා යදි ඉඹසම්භාසනං.
10. රො ච සා ගුරුකා මණිරංගකා.
11. කුසුමශ්‍රී තු තජතගා.

11. ත්‍රිෂ්ටුභාසං – 2048.

12. ම්භා තො ල්ගා චෙ භමරවිලසිතං.
13. නනසගගුරුරචිතා වෘත්තා.
14. ශ්‍යෙනිකා මතා රතො ජරා ලගා.
15. ම්යා ජො ගො ගුරුකා ඝණඩ’තාරාලං.

12. ජගතීසා – 4096.

15. චන්ද්‍රවර්ත්මාති නිගද්‍යතෙ රනභසෛ.
16. සමුද්දිකාවද්‍යතා භවෙ නා රරා.
17. ජසා ප්‍රුත ජසා ජලොද්ධතගතී.
18. ශිඛරෙණි ’පිතා සගවිති නාම්කා.

---

1. උපජාතියො 2 වාතුම්මී. 3. තුට්ඨුභං.

28. 1. වදන්ති වංසට්ඨමිදං ජතා ජරා.
29. 2. සා ඉන්දවංසා ඛලු යත්ථ තා ජරා.
30. 3. ඉධ තොටක මම්බුධිසෙහි මිතං.
31. 4. දුතවිලම්බිත මාහ නභා භරා.
32. 5. වසුයුගවිරතී නා ම්‍යා [1]පුටො'යං
33. 6. නයසහිතා න්‍යා කුසුමවිචිත්තා.
34. 7. භුජඞ්ගප්පයාතං භවෙ වෙදයෙහි.
35. 8. නභජරෙහි භවති පියංවදා
36. 9. වුත්තා සුධීහි ලලිතා තභා ජරා.
37. 10. පමිතක්ඛරා සජසසෙහු'දිතා.
38. 11. නනභරසහිතා'භිහිතු'ජ්ජලා.
39. 12. පඤ්චා'ස්සච්ඡින්නා වෙස්සදෙවී මමා යා.
40 13. වදති හි තාමරසං නජජා යා.
41. 14. කමලා'ති ඡෙද්‍යා සගසෙහි යො [2]වෙ.

12. ජගතී.

---

19. ත්‍යා ත්‍යා මණිමාලා වුත්තා ගුහි ඡින්නා.
20. ඡෙද්‍යා සා'යං ජලධරමාලා ම්භා ස්මා.
21. ඉහ නවමාලිනී යදි නජභ්‍යා.
22. භවති නජා අථ මාලතී ජරා.

13. අතිජගතියා - 8,192

3. නනතතගුරුකා 'සෙසා තුජිනභා ඛම්භා.
4. යමා රා විධ්‍යා තා චක්ඛුවිනාඃවිලි ගො.
5. සජසා ජගා භවති මඤ්ජුභාසිනී.

14. සක්කරීයං - 16, 384.

4. ම්තා නො සො ගා 'ක්ඛසිධියති රසම්බාධා.
5. ඉන්දුවදනා භජසනා විගුරු යුත්තා.
6. ම්සා ම්භා ගා යදි පාදෙ සා 'ලොලා'ස්ස විරාමා.

15. අතිසක්කරීයං - 32, 768.

5. සජනා නයා සරදසයති රථිරෙඛා.
6. ම්රා ම්‍යා යො චෙ'න්දුලෙඛා සා'ස්සභොගීහි ඡින්නා

16. අට්ඨියා - 65, 536

2. භ්‍රතනතගා සරා'ඛා ඉසභගජ විලසිතං.
3. ජරා ජරා ජගා භවන්ති වාණිනීගජා මතා.

---

1. පුටොයං. 2. වෙ.

42. 1. ම්තා ජ්රා ගො තිදස යති [1]පභාසිනී සා.
43. 2. චතුග්ගහෙහි' ස රුචිරා ජභා සජා ගෙ.

13. අති ජගතී.

44. 1. නනරසලහුගා සරෙහි 'පරාජිතා.
45. 2. නනභනලගිති [2]පහරණකලිකා.
46. 3. වුත්තා වසන්තතිලකා තභජා ජගා ගො.

14. සක්කරී.

47. 1. නසනසලලහුරථ ගිති සසිකලා.
48. 2. චතුහයගතිරිධ [3]මණිගුණනිකරො.
49. 3. නනමයයයුතා'යං මාලිනී භොගිසීහි.
50. 4. භවති නජා භජා රසහිතා පහද්දකං.

15. අතිසක්කරී.

51. 1. නජභජරා සදා භවති වාණිනී ගයුත්තා.

16. අට්ඨි.

---

17. අච්චට්ඨියා 1, 31, 072.

4. ජසා 'ථ ධරණී ජසා යලහුගා විරාමා 'ඨහි.
5. තං වද වංසපත්තපතිතං භරනභනලගා.
6. නජභජජා ලගා භයදිසායති නද්දමකං.

18. ධුතියං 2, 62, 144.

2. රසා ජජා භර සංයුතා ගජබාණසා සරනාතකං
3 කපිතම්බ නතා රරා මෙ රරා සිඝබිම්බසිලිකං.

19. අච්චධුතියං 5, 24, 288.

3. මො ත්නා සො රා ගො සරහයවිරමං ඵුල්ලදාමප්පසිද්ධං

20. කතියා 10, 48, 576.

2. සෙදයුවා සතත'සසතනනා මරභනයයුතා භ්ලා ගො සුවදනා.
3. සජජා භරා සලගා යද ගදිතං තද පඤ්චදනකං.

21. පකතියා 20, 97, 152.

2. භා භනභා ච භරා යදි සිතනය පුත්තක! මත්තවිලාසිනිං.

22. ආකතියා 41, 94, 304.

2. සත්තභකාරයුතා සගුරූ ගදිතා'යමුදාරපදා මදිරා.

---

1. පහාසිනී. 2. පහරණකාලිකා. 3. මණිගුණනිකරො.

52. 1. යමා නොසා භල්ගා රසහර විරාමා සිඛරිණී.
53. 2. රසයුගහයතො නො සො ම්රා ස්ලා ග් යදා හරිණීතදා.
54. 3. මන්දක්කන්තා මභනතතගා ගො යුගු'ත්ව'ස්සකෙහි.

17. අච්චසි.

55. 1. මො තො නො යො යා කුසුමිතලතා වෙල්ලිතා ඡතුත්විසීහි

18. ධුති.

56. 1. රසු'ත්ව' සෙසෙහි ය්මා නසරරගුරූ මෙඝවිප්ඵුජ්ජිතා සා.
57. 2 අක්ක' සෙසෙහි යදි මසජා සතතගා සද්දූල වික්කීළිතං

19. අති ධුති.

58. 1. වුත්ත මී දිසන්තු නාමතො රජා රජා රජා ගුරූ ලහු ච.

20. කති.

59 1. ම්‍රභ්නා යො යො'ත්‍ර යෙන තිමුනියතියුතා සධරා කිත්තිතා'යං

21. පකති.

60. 1. භ්‍රා නරනා රනා'ථ ච ගුරු'දස 'ක්කවිරමං හි භද්දකමිදං

22. ආකති.

ඉති වුත්තොදයෙ ඡන්දසි සමවුත්ත නිද්දෙසො නාම

තතියො පරිච්ඡෙදො.

---

23. විකතියා– 83, 88, 608.

1. යම්හ නජා භජා භජභලග් තමස්සලලිතං හරක්කවිරමං
2 මත්තක්කීළා'නෙත ල්ගා මා තො නචතුහි ච වසුසරද–සයතියුතා.
3. භෙහි ච සත්තහි අත්‍ර කතා ගුරුණා ගුරුණා'ථ මයූරගතී'යං

24. සඞ්කතියා– 1, 67, 77, 216.

1. ඉන්ද්‍රියලොකා'හිතයති භතනා ස්භා භනයා ච යදිභවති තන්වී

25. අභිකතියා– 3, 35, 54, 432.

1. කොඤ්චපදා භ්මා ස්භා චතුරෙ නා ගු'සුසරවසුමුනියති–භවති සමෙ.

26. උක්කතියා– 6, 71, 08, 861.

1. ච සජී සා'සස වෙජ්ඣදපෙතං මමතනනනයුගරසලගා භුජඞ්ග–විජම්භිතං
2. මොභානං ඡ ච ඝග ඛිති නවරසරසභයයතියුත මපවාහකං

ඉති පරිසිට්ඨවුත්තාසඞ්ගහො.

1. විසමෙ යදි සා සලගා සමෙ
භත්තයතො ගුරුකා [1] උපචිත්තං.

2. භත්තයතො යදි ගා දුතමජ්ඣා
යදි පුනරෙව භවන්ති භජා ජ්‍යා.

3. යදි සත්තිතයං ගුරුයුත්තං
වෙගවතී යදි භත්තිතයා ගා.

4. තො ජො විසමෙ රතො [2] ගුරු චෙ
ම්සා ජ්ගා භද්දවිරාජ මෙතං ගො චෙ.

5. විසමෙ සජා සගුරුයුත්තා
කෙතුමතී සමෙ භරතගා ගො.

6. [3] ආඛ්‍යානිකී තා විසමෙ ජගා ගො
ජතා ජගා ගා තු සමෙ'ථ පාදෙ.

7. ජතා ජගා ගො විසමෙ සමෙ තු
තා ජො ගගා චෙ විපරීතපුබ්බා

8. සසතො සලගා විසමෙ සමෙ
නභභරා භවතී හරිණප්ලුතා.

9. යදි නනරලගා නජා ජරා
යදි ච තද'පරවත්තමිච්ඡති.

10 විසමම්හුපගතා නතා රයා චෙ
නජ්ජරගා සමකෙ ච පුප්ඵිතග්ගා.
(වයම්දං වෙතාලීයප්පභෙදො.)

11. සා යවාදිකා මතී රජා රජතු.
සමෙ,සමෙ ජරා ජරා ගුරු භවෙය්‍යුං

ඉති වුත්තොදයෙ ඡන්දසි අඩ්ඪසමවුත්තනිද්දෙසො නාම

චතුත්ථො පරිච්ඡෙදො.

---

1. න'ඤ්ඤක්ඛරෙසු පාදෙසු- ස්නා'දිම්හා යො'ණ්ණවා වත්තං.
2. සමෙසු සින්ධුතො ජෙන- පථ්‍යාවත්තං පකිත්තිතං.
3. ඔජෙසු ජෙන සින්ධුතො- තමෙව විපරීතා'දි
4. නකාරො චෙ ජලධිතො- චපලාවත්ත මිච්චෙතං.
5. සමෙ ලො සත්තමො යස්ස- විපුලා පිඞ්ගලස්ස සා.

---

1. උපචිත්තකා 2. ගුරුකෙව. 3. ආඛ්‍යානිකා

6. සෙතවස්සා'භිලෙ'ඛාපි-

7. ගෙත'ණ්ණවා තබ්බිපුලා-

8. එවමඤ්ඤෙ රො චතුත්ථා-

9. තො'ණ්ණවා වෙ නවිපුලා-

10. තොණ්ණවා තථාඤ්ඤෙ සියා-

වත්තප්පභෙදො.

න දිස්සතෙ'ත්ථ යං ඡන්දං – පයොගෙ දිස්සතෙ යදි
විසමක්ඛරපාදං තං – ගාථා සාමඤ්ඤ නාමතො.

ඉති වුත්තොදයෙ ඡන්දසි විසමවුත්ත නිද්දෙසො නාම

පඤ්චමො පරිච්ඡෙදො.

---

1. පත්ථාරෙ සබ්බගෙ පාදෙ – පුබ්බගා'ධො ල් පරෙසමා
පුබ්බෙ ගුරූ'නෙව මිමෙ – නත්තබ්බා යාව සබ්බලො.

2. නට්ඨස්ස යො භවෙය්‍ය'ඞ්කො – තස්මිං ලො'ඞ්කතො සමෙ
විසමෙ තෙ'කසහිතෙ – භවෙය්‍ය'ඞ්කතො ගුරු.

3. එකා'දි'තුක්කමෙන'ඞ්කෙ – පුබ්බා'ධො දිගුණෙ ලිඛෙ
මිස්සිතෙහි ලහුට්ඨෙහි – සෙකෙහු'ද්දිට්ඨකං භවෙ.

4. වුත්ත'ක්ඛරසමා සඞ්ඛ්‍යා – ලිඛ්‍ය සෙ'කො' පරූපරි
එකෙකහීනමෙකා'දි – නු'ට්ඨාතෙ සබ්බගා'දිකං

5. ගුරුක්‍රිය'ඞ්කසන්දොහෙ – භවෙ සඞ්ඛ්‍යා විමිස්සිතෙ
උද්දිට්ඨ'ඞ්කසමාහාරො – සෙ'කො වෙ'මං සමානයෙ.

6. සඞ්ඛ්‍ය'ව දිගුණෙ'කූනා – විත්ථාරු'ය්‍යාමසම්භවො
වුත්තස්ස'ධ'න්තරුන්නඤ්ච – ගරුලාන්නඤ්ච අඞ්ගුලං.

ඉති සඞ්ඝරක්ඛිතථෙරපාදවිරචිතෙ වුත්තොදයෙ ඡන්දසි
ඡප්පච්චයවිභාගො නාම

ඡට්ඨො පරිච්ඡෙදො.

---

1. සෙලන්තරා'යතනවාසිතමිලථෙර-
පාදො ගුරූ ගුණගුරූ ජයතං මමෙ'සො
යස්සප්පභාවමවලම්බ මයෙ'දිසො'පි
සම්පාදිතො'භිමතසිද්ධිකරො පබන්ධො

2. පරත්ථසම්පාදනතො – පුඤ්ඤෙනා'ධිගතෙන'හං
පරත්ථසම්පාදකො – භවෙය්‍යං ජාතිජාතියං

3. අවලොකිතමත්තෙන – යථා ඡප්පච්චයා මයා
සාධිතා සාධයන්තෙවං – විචින්තිත'ත්ථ'මපි පාණිනො.

වුත්තොදයං නිට්ඨිතං.

සිද්ධිරත්ථු.

ලඞ්කානන්ද ව්‍යාඛ්‍යා සහිත

වුත්තෝදය.

1. න මත්ථුජනසන්තාන - තම සන්තාන භෙදිනො
ධම්මුජ්ජලන්තරුචිනො - මුනින්දොදාතරොචිනො

"වුත්තෝදය" නම් වූ මාගධ ඡන්දශ්ශාස්ත්‍රය රචනා කැටවි වූ ශ්‍රී සඞ්ඝරක්ඛිත මහා ස්වාමිපාදයෝ ශාස්ත්‍රාරම්භයෙහි සදාචාරසංරක්ෂණය පිණිස හා නිදුකින් ග්‍රන්ථරචනාව සමාප්ත කරනු පිණිස ඉෂ්ටදේවතානමස්කාරය කරනුවෝ "නමත්ථු" යනාදී ගය රචනා කළහ.

"මුනින්දොදාතරොචිනො නමත්ථු" යනු මෙහි සම්බන්ධයි. මුනින්ද + ඔදාතරොචිනො = මුනීන්ද්‍ර නමැති චන්ද්‍රයාහට; නමො + අත්ථු = (මාගේ) නමස්කාරය වේවා. කෙබඳු මුනීන්ද්‍රචන්ද්‍රයෙකුට ද යත්?

1. ජනසන්තානතමසන්තානභෙදිනො=ජනසන්තාන= ජන සමූහයා කෙරෙහි වූ; තමසන්තාන= අඳුරු පරපුර (නොහොත්) මොහාන්ධකාර සමූහය; භෙදිනො = බිඳිනසුලු වූ; ධම්මුජ්ජලන්තරුචිනො= ධම්ම= සද්ධර්මය වැනි වූ (නොහොත්) සද්ධර්ම නමැති; උජ්ජලන්ත = උසස්ව දිලියෙන්නාවූ; රුචිනො= කාන්ති ඇති; මුනින්දොදාතරොචිනො= මුනින්ද= මුනීන්ද්‍ර නමැති; ඔදාතරොචිනො= චන්ද්‍රයාහට; (මෙ= මාගේ;) නමො අත්ථු= නමස්කාරය වේවා.

විවෘති—

අමෘතස්වරූප වූ චන්ද්‍රයා හා රූපණය කොට මෙත් කුළුණු නමැති අමාවෙන් සිහිල් වූ නිර්වාණාමෘතදායී වූ මුනීන්ද්‍රයන් වහන්සේට නමස්කාරයෙන්ම තත්ප්‍රභව වූ නවලොකොත්තර ශ්‍රී සද්ධර්ම රත්නයට ද තත්ප්‍රතිපාදක වූ ආර්‍ය්‍යසඞ්ඝරත්නයට ද නමස්කාරය කරනලද්දේ වෙයි. මෙසේ අභිවාදනාර්හවූ රත්නත්‍රයට නමස්කාරය හේතුකොට ගෙන—

2. පිඞ්ගලා'චරියා'දීහි–ඡන්දං යමුදිතං පුරා
සුද්ධමාගධිකානං තං–න සාධෙති යථිච්ඡිතං–

3. තතො'හං මාගධභාසාය–මත්තාවණ්ණ විභේදනං
ලක්ඛලක්ඛණ සංයුත්තං–පසන්නත්ථ පදක්කමං–

"අභිවාදනසීලිස්ස–නිච්චං වඩ්ඪා'පචායිනො
චත්තාරො ධම්මා වඩ්ඪන්ති–ආයුවණ්ණො සුඛං බලං"යි.

වදාළ හෙයින් ප්‍රාරබ්ධග්‍රන්ථයාගේ අවිඝ්නපරිසමාප්තිය සිද්ධ මැයි.

ජනසන්තාන– යනාදියෙහි "සන්තාන" ශබ්දයාගේ යෙදීමෙන් ඡන්දශ්ශාස්ත්‍රය නමා අක්ෂරපරම්පරා සඞ්ඛ්‍යාත ලක්ෂණයො පෙතබව දක්වූහ. කෙදාරභට්ටයන් විසිනුදු "සුබසන්තාන සිද්ධ්‍යෙ"යි සන්තාන ශබ්දය යොදන ලද්දේ ද එහෙයිනි.

"ජනානං සන්තානො"යි ද, "ජනසන්තානස්මිං තමො"යි ද, "ජනසන්තානතමසො සන්තානං"යි ද, ජනසන්තානතමසන්තානං භින්දති සීලෙනාති– ජනසන්තානතමසන්තානභෙදී (තස්ස) යි ද, "උජ්ජලන්ති රුචි"යි ද, "ධම්මො එව උජ්ජලන්තරුචි යස්ස සො ධම්මුජ්ජලන්තරුචි" (තස්ස) යි ද, මුනීනමින්දො"යි ද, "ඔදාතා රුචියො යස්ස සො"යි ද, "මුනින්දො එව ඔදාතරුචි= මුනින්දොදාතරුචි" (තස්ස) යි ද, විග්‍රහයි. "මුනින්දොදාතරුචිනො"යි කියයුත්තෙහි ගාථාශලිෂ්ටත්වය පිණිස "රොචිනො"යි වෘද්ධිවිෂය කරනලදී.

අනතුරුව පිඞ්ගලාදිරචිත ශාස්ත්‍රාන්තරයන් ඇතිකල්හි දු වුත්තොදයරචනාප්‍රයාසයෙහි ප්‍රයොජන හා රචනාවිධි සංඥාදිය දක්වනු පිණිස පිඞ්ගලාචරියාදීහි,, යනාදි තෙගය දක්වූහ.

2. **පිඞ්ගලාචරියාදීහි**= පිඞ්ගලමුනිආදි ආචාර්‍ය්‍යවරයන් විසින්; පුරා පූර්වයෙහි; ඡන්දං= (වෛදික ලෞකික වශයෙන් ද්විවිධවූ) යම් ඡන්දශ්ශාස්ත්‍රයෙක්; උදිතං= (දෙවිභාෂාවෙන්) කියන ලද ද; තං= ඒ ඡන්දශ්ශාස්ත්‍රය; සුද්ධමාගධිකානං= හුදු මාගධභාෂාව හදාරන්නවුන්ගේ; යථිච්ඡිතං=(ඡන්දොඥනසඞ්ඛ්‍යාත) යථෙප්සිතය; (යථා= යම්සෙයකින්;)– න සාධෙති සිදු නො කෙරේද– (යථිච්ඡිතං,, යන පාඨාන්තරයෙහි යථා= යම්සෙයකින්; ඉච්ඡිතං= ඊප්සිතය හෙවත් අභිමතාර්ථය කියා අර්ථ ගන්නෙයි.)

3. **තතො**= එහෙයින්; මත්තාවණ්ණ විභෙදනං= මාත්‍රාච්ඡන්ද සහ වර්ණච්ඡන්දසය යන භෙද ඇති; ලක්ඛලක්ඛණ සංයුත්තං= උද

4. ඉදං වුත්තොදයං නාම-ලොකියච්ඡන්දනිස්සිතං
ආරභිස්සමහන්දානි-තෙසං සුඛ විබුද්ධියා.

භරණාත්මකසූත්‍රයෙන් යුක්ත වූ; පසන්නත්ථපදක්කමං= ප්‍රසන්නවූ (ප්‍රකටවූ) අර්ථවත් පදක්‍රම ඇති- (මාගධභාසාය යනු මතුයෙහි හා සම්බන්ධයි.)

4. ලොකියච්ඡන්දනිස්සිතං= ලෞකිකච්ඡන්දස ඇසුරු කළාවූ; ඉදං=මේ; වුත්තොදයං නාම= "වුත්තොදය" නම්වූ ඡන්දශ්ශාස්ත්‍රය; තෙසං= ඒ ශුද්ධ මාගධිකයන්ගේ; සුඛවිබුද්ධියා= සුවසේ අවබොධය පිණිස; ඉදානි= දැන්; අහං= මම; මාගධභාසාය= මාගධභාෂාවෙන්; ආරභිස්සං= රචනාකෙරෙමි.

විවෘති-

පිඞ්ගලාචරියාදීහි- යන්නෙන් සූත්‍රකර්තෘ වූ පිඞ්ගලයන් හා ජයදෙව-සොද්‍රරාදි ඡන්දොවෙදිකයන් ගන්න. "තදාචාර්යවරයන් විසින් රචිත ඡන්දශ්ශාස්ත්‍රය ඇති කල්හි තෙපි කුමට මෙම රචනාවෙහි වෙහෙසවන්නහු ද?" යන අනතර්ලීන චොදනාවෙහි ලා "ඔවුන්ගේ ශාස්ත්‍රය දෛවිභාෂාමය හෙයින් හුදු මාගධ භාෂාව හදාරන්නවුන්ගේ ඡන්දොඥනය පිණිස මාගේ ප්‍රයාසය වේ" යයි ග්‍රන්ථකරණයෙහි ප්‍රයොජන දක්වූහ.

ඡන්දං- "වජ්ජං ඡාදයතීති= ඡන්දං" වරද වසාතුයි ඡන්දස් නම
වේ. "චන්දයති හිලාදයති- චන්දයතේ'නෙ
"ඡන්ද" ශබ්දය. නෙතිවා= ඡන්දං" පිණවාතුයි හෝ මේ
කරණකොට පිණවතු ලැබේතුයි ඡන්දස් නම
වේ. "ඡන්ද" ශබ්දය වෙදදී නො එක් අර්ථයෙහි වැටෙතුදු මෙහි අක්ෂරසමාවෙශලක්‍ෂණ වූ ඡන්දස ද උපචාරවශයෙන් තත්ප්‍රතිපාදකශාස්ත්‍රය ද ප්‍රකාශ කෙරෙයි.

සුද්ධමාගධිකානං- සංස්කෘතභාෂාවෙහි නො කළ පරිචයඇති හුදු මාගධභාෂාව හදාරන්නාහු ශුද්ධමාගධිකයෝයි. "මගධෙ භවා= මාගධා" "තමධීතෙ ජානාති වා මාගධිකා" "සුද්ධා ච තෙ මාගධිකා= සුද්ධමාගධිකා" (තෙසං) යනු විග්‍රහයි

මත්තාවණ්ණවිභෙදනං- යන මෙයින් ස්වාභිමතඡන්දශ්ශාස්ත්‍රය මාත්‍රාවර්ණභෙදයෙන් විවිධබව දක්වූහ.

ඡන්දස්හුගේ විවිධත්වය.

තවද-අන්‍යයන් විසින් ගණච්ඡන්දස් මාත්‍රාඡන්දස් අක්ෂරච්ඡන්දස් යයි දක්වූ ත්‍රිභෙදය මෙයින් බැහැර කරනලදී. ඒ එසේමැයි-

"ආදෞ තාවද්ගණච්ඡන්දෝ-මාත්‍රාච්ඡන්දස්තතඃ පරම්
තෘතීයමක්ෂරච්ඡන්ද-ශ්ඡන්දසේත්‍රිධා තු ලෞකිකම්"

යනාදීන් හලායුධයෝ ලෞකිකච්ඡන්දස ගණ-මාත්‍රා-අක්ෂරභේදයෙන් ත්‍රිවිධ යයි ද, ආර්‍ය්‍යාදිය ගණච්ඡන්දස යයි ද, වෛතාලීයාදිය මාත්‍රාච්ඡන්දස යයිද, තදන්‍යය අක්ෂරච්ඡන්දස යයිද දක්වූහ. මෙහි වනාහි ගණයනුදු මාත්‍රාත්මක හෙයින් ආර්‍ය්‍යාදිය හා වෛතාලීයාදිය මාත්‍රාච්ඡන්දස යයිද, තදන්‍යය වර්ණච්ඡන්දස යයිද ගත්හ.

ලක්ඛලක්ඛණසංයුත්තං-යන මෙහි ඡන්දෝවිචිතිපද්‍යාදි උදාහරණයෝ ලක්ෂ්‍ය නම් වෙති, තත්ප්‍රතිපාදක සූත්‍ර

ලක්ෂ්‍යලක්ෂණ ලක්ෂණ නම් වේ. "ලක්ඛීයතෙ ලක්ඛිතබ්බං වා= ලක්ඛං " ලක්ඛීයතෙනෙනාති= ලක්ඛණං, ලක්ඛමෙව ලක්ඛණං= ලක්ඛලක්ඛණං, තෙන සංයුත්තං= ලක්ඛලක්ඛණසංයුත්තං " (තං) යනු විග්‍රහයි.

මේ ශාස්ත්‍රයෙහි වනාහි පිඞ්ගලච්ඡන්දස්සූත්‍රාදියෙහි මෙන් නොව යමෙක් අර්ථාවබෝධය කරවන ලක්ෂණය හෙවත් සූත්‍රය වේ නම්? එය ම තත්ප්‍රතිපාදකලක්ෂ්‍යය හෙවත් උදාහරණය ද වන්නේය. **ත්‍යාචෙතනුමජ්ඣා** යනු තනුමධ්‍යා නම් වෘත්තය අවබෝධකර වන සූත්‍රයයි. යම් වෘත්තයක තගණ යගණයෝ වූවාහු නම් එය තනුමධ්‍යා නම් වෙයි යනු අර්ථයි. එහි ලක්ෂණයට උදාහරණයද එය මැයි.

ත්‍යා චෙ ත’ නු ම ජ්ඣා

⏑ ⏑ —, — ⏑ ⏑

තගණ යගණ

මෙසේ ගණවින්‍යාසය කළකල්හි "තනුමධ්‍යා" වෘත්තය හැඳින්වීමට දක්වූ සූත්‍රය ම තගණ-යගණයන්ගෙන් යුක්ත බැවින් එහි උදාහරණය ද වූබව සැලකිය යුතුයි. සෙස්සෙහි ද ලක්ෂ්‍ය ලක්ෂණ සංයුක්තත්වය මෙසේ මැයි.

පසත්ථත්ථපදක්කමං-මෙයින් ලක්ෂ්‍යාත්මක ලක්ෂණයෙන් යුක්තබැවින් ම ප්‍රසන්න වූ ප්‍රකට වූ අර්ථවත් පදක්‍රම ඇතැයි සූචනය කළහ. "පසන්නා පාකට අත්ථා යස්ස තං" යි ද, පසත්ථත්ථං ච තං පදං" යි ද, "පසත්ථත්ථපදානං කමො යස්මිං තං=පසත්ථත්ථපදක්කමං" යි ද විග්‍රහයි

5. සබ්බගලා ම්නාදිගලහු-භ්‍යා මජ්ඣ'න්තගරූ ජසා
මජ්ඣන්තලා රතෝ'න්'ල-ගණා ගො ගරූ ලො ලහු

වුත්තොදයං-මෙසේ ගුරු-ලඝු සිටිකල්හි මෙනම් වෘත්තයවෙයි යන නියමය ඇත්තේ වෘත්ත නම්. ඡන්දොමඤ්ජරියෙහි—

"පද්‍යං චතුෂ්පදී තච්ච-වෘත්තං ජාතිරිති ද්විධා
වෘත්තමක්ෂරසංඛ්‍යාතං-ජාතිර්මාත්‍රාකෘතා භවෙත්" යි

පද්‍යය සිවුපද ඇත්තේ වෙයි, හෙද වෘත්ත-ජාතිවශයෙන් විවිධ වන්නේය, ගුරු-ලඝු සංඛ්‍යාත අක්ෂරනියමයෙන් කරන ලද්දේ වෘත්ත නම් වේ, මාත්‍රානියමයෙන් කරනලද්දී ජාති නම් වේ යයි ද කියන ලදී. මෙහි වනාහි වෘත්ත-ජාතිවශයෙන් විවිධ වූයේ ම "වුත්ත" ශබ්දයෙන් ගත්තේයයි සැලකිය යුතුයි. "මත්තාවණ්ණ විභෙදනං වුත්තානමුදයො යස්මා තං වුත්තොදයං"යි අන්වර්ථසංඥයි.

ලොකියච්ඡන්දනිස්සිතං-ඡන්දස වනාහි වෛදිකච්ඡන්දසය ලෞකිකච්ඡන්දස යයි විවිධ වේ. එහි මාත්‍රාවර්ණවිභෙදයෙන් යුක්ත වූයේ "ලෞකික ඡන්දස"යි එය මේ ඡන්දශ්ශාස්ත්‍රයෙහි විස්තරකොට දක්වන බව මෙයින් ප්‍රතිඥා කළහ. වෙදමන්ත්‍රනිබද්ධ වූයේ "වෛදිකච්ඡන්දස" නම් වේ. එය-ගායත්‍රී, උෂ්ණිහ්, අනුෂ්ටුප්, වෘහතී, පඞ්ක්ති, ත්‍රිෂ්ටුප්, ජගතී, යන මොවුන්ගේ වශයෙන් විභාගකරන ලද්දේය, නැවත ඒ එකෙකි ඡන්දස-ආර්ෂී, දෛවී, ආසුරී, ප්‍රාජාපත්‍යා, යාජුෂී, සාම්නී, ආර්චී, බ්‍රාහ්මී, යයි අටවැදෑරුම් වේ. මෙකී වෛදිකච්ඡන්දස සුඛමාගධික යන්ගේ ප්‍රයෝජනය පිණිස නොපවත්නා හෙයින් මෙයින් ම බැහැර කරනලදී.

වෛදික ඡන්දස.

මෙහි "වුත්තොදයං නාම" යන්නෙන් සංඥාව ද, "සුඛමාගධිකානං" යන්නෙන් නිමිත්ත ද, "අහං, ආරභිස්සං" යන පදයන්ගෙන් කර්තෘ ද, "මත්තාවණ්ණවිභෙදනං ලොකියච්ඡන්දනිස්සිතං" යන පදයන්ගෙන් ප්‍රමාණය ද, "තෙසං සුඛවිබුද්ධියා" යන පදවලින් ප්‍රයොජනය ද කියන ලද්දේ වේ.

සංඥාදි පඤ්චකය.

මෙසේ රතනත්‍රයාභිවාදනපූර්වක සංඥාදිපඤ්චකය දක්වා දැන් ශාස්ත්‍රයාගේ ව්‍යවහාරසෞකර්‍ය්‍යය සඳහා තදුපයොගී සංඥාපරිභාෂාදිය. දක්වන්නාහු සබ්බගලා" යනාදීන් ගණලක්ෂණොද්දේශය කෙරෙත්.

6. සබ්බගලා= සර්වගුරු-සර්වලඝු ඇත්තාහු; ම්නා=මගණ නගණයෝ වෙති; ආදිගලහූ ආදිගුරු-ආදිලඝු ඇත්තාහු භ්‍යා=

භගණ-යගණයෝ වෙති; මජ්ඣන්තගරූ= මධ්‍යගුරු-අන්තගුරු ඇත්තාහු; ජසා= ජගණ සගණයෝ වෙති; මජ්ඣන්තලා= මධ්‍ය ලඝු-අන්තලඝු-ඇත්තාහු; රතා- රගණ-තගණයෝ වෙති; ඉති= මෙසේ (මේ ඡන්දශ්ශාස්ත්‍රයෙහි;) අට්ඨගණා= ගණයෝ අටදෙනෙක් වෙත්; ගරූ= ගුර්වක්ෂරය තෙම; ගො= 'ග' නම් වෙයි; ලහු= ලඝ්වක්ෂරයතෙම; ලො= 'ල' නම් වේ.

වි:- ''ගණ''ශබ්දය සමූහාදි නොඑක් අර්ථයෙහි වැටෙතුදු මෙහි ඡන්දශ්ශාස්ත්‍රෝක්තඅක්ෂරසංඛ්‍යාතයෙහි වැටේ. ආදිමධ්‍යාන්ත

ගණවිභාගය.

ගුරුලඝූන්ගෙන් ගණව්‍යවස්ථාව කළහෙයින් ගණයෙක් අකුරු තුනකින් පරිමිතවූයේය'යි හැඟේ. කුමක් හෙයින් ගණයෙක් අකුරු තුනකින් ම යුක්ත වීද යත්? බ්‍රහ්ම-විෂ්ණු-මහෙශ්වර යන මූර්තිත්‍රය හා සත්ත්ව-රජස්-තමස් යන ගුණත්‍රය පරාමර්ශනය කරනු පිණිස ගණයෙක් අකුරුතුනකින් යුක්ත යයි කිසිවෙක් කියති. ලොකයෙහි සෙනාදීන්ගේ ගිණීම සුකරවනු පිණිස හස්තීන් මෙතෙක් සංඛ්‍යාවක් වූ කල හස්ති ගණය යනාදීන් සමූහ වශයෙන් සංඛ්‍යානය (ගිණීම) කරන්නාක් මෙන් පොරණැදුරන් ඡන්දසුත්ගේ වර්ණ ගිණීම සඳහා සමූහයක් වීමට යොග්‍යවූ ඉතා අඩු සංඛ්‍යාව ගෙන ගණයෙක් අකුරු තුන කින් පරිමිතකොට දක්වන ලදැයි සැලකියයුතු.

කුමක් හෙයින් අඩුවැඩි නොව ගණ අටක් ම වීද යත්? අකුරු තුනක් ගණයෙකැයි කියන ලදී, අකුරු තුනක් ඇති මධ්‍යා ඡන්දස ප්‍රස්තාර කළ කල්හි වෘත්ත අටක් ම ලැබෙන හෙයින් ගණ අටෙක්ම විය, 'මධ්‍යා' ඡන්දසෙහි පිළිවෙළින් ලැබෙන වෘත්ත අට මෙහි ගණ නාමයෙන් ගන්නා ලදහ.

පද්‍යරචනාදියෙහි සාමර්ථ්‍යය ප්‍රාර්ථනා කරන්නවුන් විසින් ගණ ලක්ෂණාදිය වෙසෙසින් අවබොධ කළයුත්තේය.

මො භූමිතතිගුරූ සිරිං දිස ති යො වුඩ්ඪිං ජලං වා 'දිලො
රො දහං ලහුමජ්ඣගො'ගති පවනො දෙසා'මතං සො'න්තගො
තො ලා 'නෙනා ධනනාසනං නිලපථො ජො'ගෙකා රුජං
මජ්ඣගො.
භො චන්දො යසමුජ්ජලං මුඛගුරූ ආයුං තිලො නා'මරො.

ගණ	ලක්ෂණ	දෙවතා	ඵල	මිත්‍රාදි	ශුභාදි	නිදර්ශන
මගණ	◡ ◡ ◡	භූමි	ශ්‍රී	මිත්‍ර	ශුභ	සම්බුද්ධං
යගණ	— ◡ ◡	ජල	වෘද්ධි	භෘත්‍ය	ශුභ	භජනතා
රගණ	◡ — ◡	අග්නි	නාශයෝ දෘහ	උදාසීන	අශුභ	සබ්බද
සගණ	— — ◡	වායු	දේශාටන	ශත්‍රු	අශුභ	සුසුඛං
තගණ	◡ ◡ —	ආකාශ	ශූන්‍ය	ශත්‍රු	අශුභ	විනන්දති
ජගණ	— ◡ —	සූර්ය	රුජා	උදාසීන	අශුභ	මුනින්ද
භගණ	◡ — —	චන්ද්‍ර	යශස්	භෘත්‍ය	ශුභ	සමමම
නගණ	— — —	දේව	ආයු	මිත්‍ර	ශුභ	දිසතු

පද්‍ය රචනාවෙහි ලා පද්‍යයාගේ ආරම්භයෙහිද කාව්‍යනායකයාගේ නාමය දෙපස ද ඉෂ්ටගණ යෙදිය යුත්තාහුය, අනිෂ්ට ගණ යෙදීමෙන් කාව්‍යනායකාදීන්ට යෙදෙනසේ අනිෂ්ටඵලද ඉෂ්ට ගණ යෙදීමෙන් ඉෂ්ටඵලද වන්නාහුය, කිසි තැනෙක පද්‍යාරම්භයෙහි අනිෂ්ට ඵල ඇති ගණයෙක් යෙදුනහොත් ඊට සිතෙන පරිදි දෙවන ගණය ශුද්ධ වුවහොත් මැනවි. මිත්‍රාදි ගණයෙන් මිත්‍රාදි ගණයක් යෙදීමෙන් ලැබෙන ඵලය මතු දක්වන පරිදියි.

(පූර්වගණ)	මිත්‍රගණය	භෘත්‍ය ගණය	උදාසීනගණය	ශත්‍රුගණය
මිත්‍රගණයෙන් පරව	ධනලාභ	අභිවෘද්ධි	ධනශූන්‍ය	බන්ධුපීඩා
භෘත්‍ය ,,	ධෛර්ය	අධික ගුණ	ධනහානි	ශෝක
උදාසීන ,,	අල්පදුඃඛ	අල්පසුඛ	මන්දධෛර්ය	ස්වජනවෛර
ශත්‍රු ,,	භ්‍රම	ගෘහිණීනාශ	චිත්තපීඩා	විනාශ

මෙහි දක්වූ පරිදි මිත්‍රගණයෙන් මිත්‍රගණය වුවහොත් ධනලාභය මිත්‍රගණයෙන් භෘත්‍යගණය වුවහොත් අභිවෘද්ධිය යනාදි වශයෙන් සැලකිය යුතුයි.

6. භජසා සබ්බගලහු-පඤ්චිමෙ සණ්ණිතා ගණා
අරියා'දිම්හි විඤ්ඤෙය්‍යා-ගණො ඉධ චතුක්කලො

පද්‍යාරම්භයෙහි හා අභිධාන පාඨිවයෙහි ශුභඵල ඇති අකුරු යෙදීම ද කාව්‍යනායකාදීන්ට ශුභඵල ලැබීම පිණිස වේ. ගණ-අක්ෂරාදිය පිළිබඳ ව්‍යවස්ථා වැඩිදුරටත් සිදත, ඉටුනිටු අදියර ආදියෙන් බලා දතයුතුයි. තවද- දෙවතාවක ශබ්ද- භද්‍රාදිවාචක ශබ්ද යෙදීමෙන් ගණ වශයෙන් හෝ අක්ෂර වශයෙන් විය හැකි දෝෂයෙක් නො වේ යයි ද කියන ලදී.

"දෙවතාවාචකාඃ, ශබ්දා - යෙ ච භද්‍රාදිවාචකාඃ
සබ්බේ තෙ නෙව නින්ද්‍යාඃ ස්‍යුර් - ලිපිතො ගණතොපි'වා"ති

ගණ-ගුරු-ලඝු සංඥාවන් හා ඡන්දශ්ශාස්ත්‍රයෙහි සර්වව්‍යාපිවූ අක්ෂර පරිභාෂාව ද මෙහිත්ම දැක්වූහ. ඒ එසේ මැයි- අෂ්ටගණ වාචක වූ "ම, ය, ර, ස, ත, ජ, භ, න" යන අකුරු අට හා ගුරු-ලඝු වාචක වූ "ග, ල" යන දෙයකුර ද මාත්‍රා-වර්ණ භෙද වූ ඡන්දස්හි පැතිර පවත්නෝය. මෙය දස් වන ශඛාදරයන් විසින්-

අක්ෂර පරිභාෂා

"ම්‍යරසත ජභන ගෛල්ලා,න්තෛ-රෙභිර්දශභි රක්ෂරෛඃ
සමස්තං වාඞ්මයං ව්‍යාප්තං-ත්‍රෛලොක්‍යමිව විෂ්ණුනා"

යනු ප්‍රකාශ කරන ලදී.

එළුසඳස්හි "ලුහුදෙක් ගුරෙක් ගුරු - දෙලුහු අකුරු මෙම තෙක්" යනුවෙන් අකුරු දෙකෙකැයි දක්වන ලද්දේ සියලු එළු සඳස එකම මාත්‍රාඡන්දසෙහි ඇතුලත්වන හෙයින, එහි ගණ ව්‍යවහාරය ඇතද ඡන්දස් මාත්‍රා සඛ්‍යාවෙන්ම ප්‍රමාණ කරනු ලැබෙත්, එහෙයින් සර්වව්‍යාපී වූයේ ගුරු-ලඝුවය පමණෙකි.

මෙසේ එක දෙශයකින් ඡන්දශ්ශාස්ත්‍රව්‍යාපී වූ දශාක්ෂරය දක්වා මෙව්ට ආර්‍යාජාත්‍යාදියෙහි යෙදෙන ගණ ව්‍යවස්ථාව කරනු පිණිස "භජසා" යනාදි පරිභාෂා දක්වත්.

6. භජසා= (ආදි මධ්‍යාන්ත ගුරු යුක්ත) භගණ-ජගණ-සගණයෝ තුන්දෙනද? සබ්බගලහු= සර්වගුරු- සර්වලඝු වූ මගණ-නගණයෝ දෙදෙනද යන; ඉමෙ පඤ්ච ගණා= මේ ගණයෝ පස්දෙන; අරියාදිම්හි=ආර්‍යාදිජාතියෙහි; සණ්ණිතා= සිටියාහුයයි; විඤ්ඤෙය්‍යා= දතයුත්තාහුය; ඉධ= මේ ආර්‍යාදියෙහි; ගණො= ගණයෙක්; චතුක්කලො= කලා (මාත්‍රා) සතරක් ඇත්තේය.

වි:- ආර්‍යාදියෙහි යෙදෙන්නාහු ගණපසෙකි, මෙහි ගණ යෙක් මාත්‍රා සතරකින් පරිමිත වේ, මාත්‍රා නම්?

ආර්‍යාගණ. අකුරක් උච්චාරණය කරන කාලයයි, එය ඇසිපිය හෙළීමක් හෝ අසුරුසනක් තුළ පවතී, ආදිමධ්‍යාන්ත ලඝු ඇති 'ය, ර, ත,' යන ගණ තුනෙහි ගුරු දෙක බැගින් ලැබෙන හෙයින් මාත්‍රා පසක් පිරෙත් නුයි: ඔවුහු මාත්‍රාඡන්දස් පිළිබඳ ගණ සංඛ්‍යාවෙන් බැහැර වූහ. මාත්‍රා සතර බැගින් ඇති ආදි මධ්‍යාන්තගුරු යුක්ත වූ 'භ, ජ, ස, යන ගණත්‍රය ද, ගුරු දෙකක් ඇති මගණයක් හා ලඝු සතරක් ඇති නගණයෙක් ද යන ගණ පසක්ම මෙහි යෙදෙත් යෙද වර්ණඡන්දස් අවස්ථාවෙහි ගණයෙක් අකුරු තුනක් හෙයින් ත්‍ර්‍යක්ෂරච්ඡන්දසෙහි වෘත්ත සමූහය අෂ්ට ගණය වූවාක් මෙන් මේ මාත්‍රා ඡන්දස් අවස්ථාවෙහිද ගණයෙක් මාත්‍රාසතරක් හෙයින් චතුර්මාත්‍රිකච්ඡන්දස්හුගේ ප්‍රස්තාරයෙන් ලැබෙන වෘත්ත සමූහය ම පිළිවෙළින් පඤ්චගණය වන්නේය. ඒ මෙසේයි-

1. මගණය ⌣ ⌣ සර්ව ගුරු (=විගුරු)
2. සගණය — — ⌣ අන්තගුරු
3. ජගණය — ⌣ — මධ්‍යගුරු
4. භගණය ⌣ — — ආදිගුරු
5. නගණය — — — — සර්ව ලඝු (=චතුර්ලඝු)

"සජභා" යි කියයුත්තෙහි ශ්‍රැති සුඛ පිණිස විලෝමයෙන් තබන ලදී.

අර්‍යාදිමහි- මෙහි මාත්‍රාච්ඡන්දස අර්‍යා - ගීති - වෛතාලීය- මත්තාසම යයි ජාති සතරකින් යුක්තවේ, 'අර්‍යාදිමහි'' යන තැන්හි ආදි ශබ්දයෙන් ගීති- මාත්‍රා සම යන ජාති දෙක ගන්නා ලදහ. වෛතාලීය ජාතියෙහි රගණාදි පඤ්චමාත්‍රික ගණද යෙදෙන හෙයින් නො ගැනේ. එසේ වුව වෛතාලීය ජාතිය වර්ණච්ඡන්දස්හි ඇතුළත්කළයුතු නොවේද? සැබව-වර්ණවෘත්තයෝ සමානවර්ණ සංඛ්‍යාවකින්ම ඡන්දස පුරති; (විෂමාක්ෂර ඇති තැන්හිදු මාත්‍රා ගිණීමෙක් නොවේ,) වෛතාලීය ජාතියෙහි මාත්‍රාවන් ගෙන්ම ඡන්දස පුරන හෙයින් මාත්‍රාඡන්දස්හිම ඇතුළත් විය යුත්තේය. ඒ එසේමැයි. සවැනි වූ ගායත්‍රීඡන්දස වර්ණ සංඛ්‍යාවෙන් පිරේ, එහෙත් එහි මාත්‍රා සයපටන් මාත්‍රා දෙළොසතෙක් ඇති වෘත්තයෝ වෙති. මාත්‍රා තුදුසක් ඇති වෛතාලීය පාදයක වර්ණ අට පටන් එකොළොස තෙක් විය හැක්ක මෙසේ හෙයින් වෛතාලීය ජාති

7. සංයොගා'දි ච දීඝො ච–නිග්ගහීතපරො ච යො
ගුරු වඞ්කො පදන්තො වා–රස්සො'ඤ්ඤො මත්තිකො ලුජු

යෙදෙන රගණාදිය ද වර්ණ වශයෙන් නොව මාත්‍රා වශයෙන් ම ගිණිය යුතු වෙත්. එළුසඳැස්හි යෙදෙන අටගණ ද මාත්‍රා වශයෙන් ගිණිය යුත්තේත් මෙසේමැයි.

කලා ශබ්දයෙන් මෙහි මාත්‍රාවෝ ම කියනු ලැබෙත්.

මෙසේ සැකෙවින් ගණ උද්දෙශ කොට දැන් ගුරු- ලඝු පරිභාෂා දක්වනු පිණිස "සංයොගාදි" යනාදිය කියත්.

7. යො= යම් වර්ණයෙක්; සංයොගාදි ච= සංයොගයකට ආදියෙහි වූයේත් වේද? දීඝො ච= (යමෙක්) දීර්ඝවූයේත් වේද; නිග්ගහීතපරො ච= නිග්ගහීතය පර කොට ඇති යමෙකුත් වේද; (සො= ඒ වර්ණයතෙම;) ගරු= ගුරු නම් වෙයි; වඞ්කො= (ප්‍රස්තාරයෙහි රේඛා හෙයින්) වක්‍ර වේ. පදන්තො= ගාථා පාදාන්තවූ; රස්සො= හ්‍රස්වය තෙම; වා= ව්‍යවස්ථිත විභාෂා වශයෙන්; (ගරු= ගුරුවේ;) අඤ්ඤො= යථොක්ත ලක්ෂණයෙන් අන්‍ය වූ; මත්තිකො= මාත්‍රිකය හෙවත් හ්‍රස්වාක්ෂරය තෙම; ලු=ලඝු නම් වෙයි; උජු=(ප්‍රස්තාරයෙහි රේඛා හෙයින්) සෘජු වේ.

ගුරු-ලඝු

වි:- සංයොග නම්? "අස්ම, හස්ම" යනාදී තැන්හි අතර ස්වර රහිත වූ ව්‍යඤ්ජනයෝයි; ඒ සංයොගයකට පෙර වූව සිටි හ්‍රස්වය ගුරු සංඥ වෙයි. දීඝ නම්? "ආ, ඊ" යනාදී ද්විමාත්‍රිකයෝයි; ඒ දීර්ඝාක්ෂරය ද ගුරු සංඥ වෙයි. නිග්ගහීත නම්? "අං, කං" යනාදියෙහි බින්දුවර්ණයයි; එය මාගධියෙහි හ්‍රස්වස්වරයක් පෙරටු කොටම සිටී, ඒ නිග්ගහීතය පරකොට ඇති හ්‍රස්වය ද ගුරු සංඥ වේ.

පදන්තො වා- මෙහි වා ශබ්දය ව්‍යවස්ථිත විභාෂායෙහි වේ. එහෙයින් කිසි වෘත්තයක පාදාන්තලඝුව ගුරු වෙයි, කිසිවක ගුරු නො වේ, සමානිකා-දිවෘත්තයන්ගේ පාදාන්තය නිත්‍යයෙන් ම ලඝු වේ. පාදාන්තය නියතලඝුවක් නො වන දෙවන- සතරවන සමපාදාන්ත ලඝුව ගුරු සංඥවේ, ඉන්ද්‍රවජ්‍රා ප්‍රභෘතිවෘත්තයන්ගේ විෂම පාදාන්තලඝුවද ගුරු වෙයි යනු බොහෝ ආචාර්‍ය්‍යවරයන්ගේ පිළිගැනීමයි. වුත්තොදය විවරණයෙහි ද එසේ ම දක්නා ලැබේ. සාහිත්‍ය දර්පණයෙහි වසන්තතිලකාදීන්ගේ ම විෂමපාදාන්ත ලඝුහුගේ ගුරුත්වය කියනා ලදී. එහෙත්-

8. පරෙ පාදාදිසංයොගෙ– යො පුබ්බො ගරුවක්ඛරො
ලහු සක්වචි විඤ්ඤෙය්‍යො – තදුදාහරණං යථා.

9. දස්සතරසානු'භවනෙ – නිබ්බෙධා ජිනස්ස'යං ජනතා
විම්හය ජනනී සඤ්ඤත – ක්‍රියා නු කත්තා'නුරඤ්ජයති

"බහූහි යො භික්ඛු මනුස්සකෙහි
නිමන්තිතො පඤ්චහි භොජනෙහි
භුත්වා සචෙ පුබ්බ නිමන්ත තස්ස
විකප්පනං පඤ්චසු යස්ස තස්ස"

"තතො කලිඞ්ගාධිපතිස්ස තස්ස
සො චින්තයානො පරමප්පතීතො"

යනාදී වශයෙන් පැරණි බොහෝ කාව්‍යයන්හි ඉන්ද්‍රවජ්‍රා-උපෙන්ද්‍ර වජ්‍රා පාද ඇති උපජාතිවෘත්තයන්ගේ ද විෂම පාදාන්තලඝුව ගුරුත්වයෙන් සැලකූ බව පෙනේ. මෙහි ලා දක්වන මතය ගරු කිරීම යුතු නොවේ. සම්භාවනීය පැරණි කාව්‍යයෝ අප්‍රාප්ත ගුරුභාවාන්ත ලඝුතා දෝෂයෙන් දුෂ්ට යයි කියයුතු බවට පැමිණෙන හෙයිනි.

යථොක්ත වෘත්තයන් හැර පාදාන්තය ගුරක් විය යුතු අන්‍ය වෘත්තයන්ගේ විෂම පාදාන්තයෙහි ගුරක් ම යෙදිය යුත්තේය. නො එසේ වුව හොත් යථොක්ත දෝෂයෙන් දුෂ්ට වන හෙයිනි.

ආර්‍යාදීන්ගේ ද පාදාන්තලඝුව ගුරු වන බව මෙහිම දක්නා ලැබේ. "බුද්ධො'පි බුද්ධභාවං – භාවෙත්වා චෙව සච්ඡිකත්වා ච" යනාදියද සැලකිය යුතුයි.

සංස්කෘතඡන්දෝග්‍රන්ථයන්හි මේ පිළිබඳ මතාන්තර හා බොහෝ විනිශ්චය ද ඇතත් මෙම ශාස්ත්‍රයට මෙතෙක් ප්‍රමාණ හෙයින් ඒ මතාන්තරාදිය මෙහි නොදැක්වූමු.

දැන් සංයෝගයකට පූර්ව වූ ගුරුහු ගේ අතිප්‍රසඞ්ගනිෂේධය කරනු පිණිස "පරෙ" යනාදීන් පරිභාෂා දක්වත්.

8. **පාදාදිසංයොගෙ**=ගාථා පාදයාගේ ආදිසංයොගය; **පරෙ**= පරකල්හි; **පුබ්බො**= ඒ (සංයොගයකට)පූර්ව වූ; **යො ගරුවක්ඛරො**=යම් ගුර්වක්ෂරයෙක් වේද; **සො**= හෙතෙම; **ක්වචි**= කිසි තැනෙක්හි; **ලහු විඤ්ඤෙය්‍යො**=ලඝු වේ යයි දතයුතුයි. **තදුදාහරණං**= ඊට උදාහරණ; **යථා**= මෙසේයි.

9. **ජිනස්ස**=සර්වඥයන් වහන්සේගේ; **දස්සනරසානුභවනෙ**= දර්ශන රසය විඳීමෙහි; **අයං ජනතා** = මේ ජන සමූහය; **නිබ්බ**

ගෙධා= බැඳනා ලද ලෝභඇල්මය; (**හි**= ඒ එසේමැයි;) **විම්හය ජනනී**= (දුටුවන්) විස්මය උපදවන්නී වූ; **සඤ්ඤතක්‍රියා**= විනීත වූ කායික ක්‍රියා තොමෝ; **කං නු**= කවර නම් ජනයකු; **නාභි රඤ්ජයන්ති**= නො අලවා ද? (අලවන්නී මැයි.)

වි:— **පාදාදිසංයොගෙ**— මෙහි ගාථාපාදයාගේ ආදිසංයොග යයි අවිශේෂයෙන් කිව ද එය දෙවන – සතරවන සමපාද යන්ගේ ආදිසංයොගය ම විෂය කොට ඇත්තේය, (සංයොගය හට ආදීයෙහි වූ වර්ණය ගුරු වේ යයි පළමු ක්‍රමසංඥා කියන ලදී.) ගාථා පාදයාගේ ආදියෙහි යෙදෙන සංයුක්තවර්ණයට 'ක්‍රම' යනු පරසංඥායි, සමපාදයාගේ ආදිය විෂය කොට ඇති ඒ ක්‍රමසංඥිතයා හේතු කොට ගෙන පූර්වපාදාන්තයෙහි ගුරු සංඥවූ ලඝුව ලඝුවෙක් ම වේ.

“දසසතරසානුභවතො” යනාදී නිදසුන උද්ගාථාවෙහි, එහි= සඤ්ඤතක්‍රියා, යන තැන්හි 'ක්‍රි' යන සංයොගයට පූර්ව වූ 'ත' කාරය ගුරුසංඥ විය යුතුයි, එහෙත් ඒ සංයුක්ත වර්ණය චතුර්ථපාදාදියට පැමිණ ක්‍රමසංඥවිය, ඒ ක්‍රමසංඥිතය පර කොට තෘතීය පාදාන්තයෙහි යෙදුන “ත” කාරය ලඝුවක්ම වේ. මේ ආර්යාවෘත්තයේ ද ප්‍රථම – තෘතීයපාදද්වය ගණත්‍රයකින් හෙවත් මාත්‍රා දොළොසකින් යුක්ත විය යුතුය, ක්‍රමපූර්වය ගුරුක් වුව හොත් තෘතීයපාදය මාත්‍රා තෙළෙසක් වීමෙන් වෘත්තභේදය වේ එහි ආර්යාදියෙහි නො ලැබෙන පඤ්චමාත්‍රික ගණයක් පතිත වීමෙන් දුෂ්ට ද වේ. එය ලඝුවක් වුවහොත් නිර්දෝෂ වේ. මෙපරිද්දෙන් ක්‍රමසංඥිතයාගේ ප්‍රයෝජනය සැලකිය යුතුයි.

ගො පුබ්බො ගරුවක්කමෙ— යි දක්වූ පූර්වාක්ෂරය පාදාදිසංයොගය පරකල්හි යයි වෙසෙසා කී හෙයින් ක්‍රමපූර්වවූ හ්‍රස්වය විනා දීර්ඝයාගේ ලඝුත්වය නො වේ.

“වෙදඞ්ග පාරඞ්ගත විප්පවාරා
විපස්සච සද්දෙසි ච නිච්චඝොසා”

මෙහි “වි” යන ක්‍රම සංඥිතයෙන් පූර්වවුව ද “රා” යන දීර්ඝය ලඝු නො වේ.

“ඛවි” ශබ්දයෙන් පාදාදිසංයොග (=ක්‍රම) පූර්වයාගේ ලඝුත්වය ප්‍රයොගානුසාරයෙන් වන බව කීහ. එහෙයින්-

10. විසෙසඤ්ඤෙය්‍යා ලොකතො සඤ්ඤා-සමුද්දෙ 'සුරසා'දීනං
පාදෙ ඤෙය්‍යො චතුත්ථංසො-පදච්ඡෙදො යතී භවෙ

"යෙනා'නුභූතං අමිතඤ්ච යස්-
සප්පතිඝිතං දුක්ඛමනාදිකාලෙ"

යනාදියෙහි ක්‍රමපූර්ව වුව ද ගුරුම වේ. මෙසේ සංයොගපූර්වයාගේ ලඝුත්වයට ක්‍රමසංඥිත පාදාදිසංයොගය පමණක් නො ව තීව්‍රප්‍රයත්නයෙන් උසුරුවීම ද හේතු වේ යයි කියන ලදී. එය බොහෝ සෙයින් සංස්කෘතයෙහි වේ, මාගධියෙහි නො දක්නා ලැබේ.

දැන් අවශිෂ්ටසංඥාපරිභාෂා පරිග්‍රහණය කරනු වස් "විසෙසඤ්ඤෙය්‍යා" යනාදීන් සඞ්ඛ්‍යාදිපරිභාෂා දක්වත්.

10. සමුද්දසුරසාදීනං= සමුද්ද= සමුද්‍රය; උසු= ශරය; රස ආදීනං= රසය යනාදීන් සම්බන්ධි වූ; සඤ්ඤා=(සතර-පස-සය-යනාදී සඞ්ඛ්‍යා) සංඥාතොමෝ; ලොකතො= වෘද්ධලොකයාකෙරෙන් හෝ වෘද්ධව්‍යවහාරයෙන්; විසෙසඤ්ඤෙය්‍යා= දතයුත්තීය. චතුත්ථංසො= (වෘත්තයාගේ) සතර වන භාගය; පාදෙ ඤෙය්‍යො= පාදයයි දතයුත්තේය. පදච්ඡෙදො= පදසිඳීම; යති භවෙ= යති නම් වේ.*

වි:- විසෙසඤ්ඤෙය්‍යා ලොකතො සඤ්ඤා සමුද්දසුරසාදිනං- ශාස්ත්‍ර විෂයෙහි එකක් ම ඇතැයි ලොකයා අතර ප්‍රසිද්ධ වූ වස්තුවාචකශබ්දය එකසඞ්ඛ්‍යා වශයෙන් ද-
භූතසංඛ්‍යා දෙකක් ම ඇතැයි ප්‍රසිද්ධ වූ වස්තුවාචක ශබ්දය විසඞ්ඛ්‍යා වශයෙන් ද යොදනු ලැබේ. එසේම තුන-හතර-පහ ආදි සංඛ්‍යාවෝ ද ඒ ඒ සංඛ්‍යා ඇති වස්තු වාචක ශබ්දයන්ගෙන් ප්‍රකාශ කරනු ලැබෙත්. මෙකී සංඛ්‍යාක්‍රමය ලෙව්හි භූතසංඛ්‍යා යයි ව්‍යවහාර වේ. තජ්ඥයන්ගේ ප්‍රයොජනය සඳහා ඒ ඒ සංඛ්‍යා වාචක ශබ්ද ස්වල්පයක් මෙහි දක්වමු.

---

*මෙහි "සඤ්ඤා" යයි යෙදුණු තැන "සංඛ්‍යා" යනු ශුද්ධ පාඨය මෙන් පෙනේ. එහි අර්ථය සමුද්දසුරසාදිනං=සමුද්‍රය ශරය රසය යනාදීන් සම්බන්ධිවූ; සඞ්ඛ්‍යා= (සතර-පස-සය යනාදී) සංඛ්‍යා තොමෝ; යි ගතයුතුයි. අප දුටු සියලු පිටපත්වල ම "සඤ්ඤා" යනු යෙදී තිබෙන හෙයින් ගත්කරු පිළිගත් පාඨය එය ම යයි ද එහෙයින් එය වෙනස් නොකළ යුතුය යි ද ආචාර්‍ය්‍යොපදෙශ හෙයින් තුබූ සේ ම තැබීමු.

1. භූමි, චන්ද, යනාදී පර්‍යාය ශබ්දයෝ ඒකසංඛ්‍යා වාචකයෝයි.
2. නෙත්ත, කණ්ණ, හත්ථ, පාද, මුනි ,, ද්විසංඛ්‍යා ,,
3. භුවන අග්ගි, ,, ත්‍රි සංඛ්‍යා ,,
4. අත්ථ, යුග, වණ්ණ, සාගර, වේද ,, චතුස්සංඛ්‍යා ,,
5. ඉන්ද්‍රිය, බාණ, විසය භූත, ,, පඤ්චසංඛ්‍යා ,,
6 උතු, රස, තක්ක, ගුහක, ,, ෂට්සංඛ්‍යා ,,
7. ඉසි, අස්ස, සෙල, ලෝක, සර ,, සප්තසංඛ්‍යා ,,
8. අඞ්ග, නාග, හත්ථි, වසු ,, අෂ්ටසංඛ්‍යා ,,
9. ඡිද්ද, ගහ, නිධි, වාර, ,, නවසංඛ්‍යා ,,
10. දිසා රවණ ,, දශසංඛ්‍යා ,,
11. රුද්ද ,, ඒකාදශසංඛ්‍යා ,,
12. ආදිච්ච, මාස ,, ද්වාදශසංඛ්‍යා ,,

බින්දුව කියයුතු තැන්හි ආකාශ පර්‍යාය ශබ්දයක් යොදනු ලැබේ.

භූතසංඛ්‍යා හා – ක – ට – ප – යාදි සංඛ්‍යාදීන්ගේද ව්‍යවහාර යෙහි දී අවසානයෙහි පටන් අඞ්ක සලකුණු කිරීම ශාස්ත්‍රීය වේ. එහෙයින් දෙදහස් සාරසියඅටසැත්තෑවන බුඩවර්ෂය කියයුත්තෙහි “සම්බුද්ධෙ ගජ්සෙලවංසනයනෙ ව්‍යාඛ්‍යා කතා’යං සුභා” යයි යෙදූ විට “ගජ–සෙල–වංස–නයන” ශබ්දයන්ගෙන් පිළිවෙළින් 8–7–4–2–යන අඞ්ක ලැබේ. මේ අඞ්ක සමූහය භූතසංඛ්‍යාවෙන් යෙදූහෙයින් විපර්‍යාසකොට 2478 යයි ගතයුතු වේ.

පාදොසද්දෙය්‍යා චතුත්ථංසො. “පජ්ජතෙ ඤායතෙ සමුදායො අනෙනාති= පාදො” යනු නිරුක්ති හෙයින් වර්ණසමුදාය මෙයින් අවබෝධ කරනු ලැබේ නුයි පාද නම්. වෘත්තයක් හුගේ සතරවන අංශය (=සතරින් කොටස) යි. මෙහි පාද ශබ්දය ඊට පර්‍යාය වූ චරණාදි ශබ්දයන්ට ද උපලක්ෂණයි. අවිශේෂයෙන් චතුර්ථාංශය පාද යයි කිව ද සමචතුර්ථාංශයාගේ පාදත්වය සමවෘත්තයන්ගේද ඇතැම් අර්ධසම–විෂමවෘත්තයන්ගේද ලැබේ. එය ලක්ෂණානුසාරයෙන් දතයුතුයි. මාත්‍රා තිසක් ඇති ආර්‍යාපූර්වාර්ධයෙහි ප්‍රථමපාදය මාත්‍රා දොළොසකින්ද ද්විතීය පාදය මාත්‍රා අටළොසකින් ද යුක්ත වේ. සෙස්සෙහි දු මෙසේ යථා ලාභයෙන් පාදව්‍යවහාරය සැලකිය යුතුයි.

පාදය.

පදච්ඡෙදො යතිඛ්‍යාතො– ඒ ඒ වෘත්තයන්හි කනට මිහිරි වන සේ දිවට සුව එළවන පරිදි නියතස්ථානයෙහි පදසිඳීම යති නම් වේ. “විච්ඡෙද විරාම විරති” යනු ද මීට ම නමි. ශ්‍රී සඞ්ඝරක්ඛිත සඞ්ඝරාජයන්

යතිවිභාගය.

විසින්ම "වුත්තන්තෙ සුවිතෙ ඨානෙ- පදච්ඡෙදෙ භවෙ යති" යනුවෙන් සාමාන්‍යයෙන් යතිලක්ෂණය දක්වනලදී. යතිය වෘත්ත ලක්ෂණයක් නොවතුදු වෘත්ත මධ්‍යයෙහි ලැබෙන හෙයින් ද ශබ්ද ගුණ නොපිරිහෙන පරිදි වෘත්තය රචනාකළයුතු හෙයින් ද සොදාහරණයති විභාගය සැකෙවින් මෙහි දක්වනු ලැබේ.

"යති සබ්බත්‍ථ පාදන්තෙ-වුත්තා'ඩ්ඪෙ ච විසෙසතො
පුබ්බා'පරා'නෙකවණ්ණ-පදමජ්ඣෙ'පි කත්‍ථචි"

යතිතොමෝ සාමාන්‍යයෙන් චතුර්ථාංශ සඞ්ඛ්‍යාත සියලු පාදයන්ගේ අන්තයෙහිද, විශෙෂයෙන් පාදද්වයසඞ්ඛ්‍යාත වෘත්තයාගේ අර්ධයෙහි හෙවත් පාද දෙකක්හුගේ අන්තයෙහි ද වන්නීය, කිසි තැනෙක (යතියට) පූර්වවූද පරවූද නොයෙක්වර්ණ ඇති පාදයන්ගේ මධ්‍යයෙහි ද යතිය වේ.

(1) සබ්බත්‍ථ පාදන්ත- සාමාන්‍යයෙන් සියලු තැන්හි ම පාදාන්තයෙහි යතිය වේ. පාදාන්තයතියට නිදසුන් මෙසේයි-

"තිසිත්‍යාමතෙත වජ්ජිරුසතසම්ං
තිලොකනාථෙ සතරුමරෙහි
විධීයමානෙසු මහාමහෙසු
සමාරසෙනො සමුපාගමාසි"

මෙහි සියලු පාදයන්හි ම අන්තයෙහි විරාමය විය. විරුද්ධොදාහරණ මෙසේයි-

"සකිමපි දස්සනං නාථ-ස්ස නායං අමතාවහං"

අෂ්ටාක්ෂරපාද ඇති මේ පථ්‍යාවක්ත්‍රයෙහි "නාථස්ස" යන පදයාගේ මධ්‍යයෙහි යතිය තැබීමෙන් දුෂ්ට විය. යතියෙන් පරව අනෙක වර්ණත්වය නැතිහෙයිනි.

(2) වුත්තඩ්ඪෙ ච විසෙසතො- පාදද්වයසංඛ්‍යාත වෘත්තයාගේ අර්ධයෙහි විශෙෂයෙන් යතිය වේ යයි කීහෙයින් එහි සන්ධි-සමාසාදියෙන් යුක්ත නො වූ ප්‍රකටවිභක්ති ඇති පදයක් ම යෙදිය යුත්තේය. නිදසුන් මෙසේයි-

"වංමා'මන්දමකරන්ද-බින්දුසන්දොහසුන්දරං
ඵුල්ලොලපදුමාකිණ්ණ-විතානං'වා'සි අම්බරං"

මෙහි ද්විතීය පාදාන්ත වූ පූර්වාර්ධයාගේ අවසානයෙහි "සුන්දරං" යන පදය තෘතීය පාදාදිය සමග සන්ධියට ද සමාසයට ද නිමිති ඇතත් විශෙෂ යතිස්ථානය වූ හෙයින් සන්ධි- සමාස නොවිය; සාමාන්‍යයතිස්ථාන වූ දෙවන- තුන්වන පාදයන්ගේ අන්තයෙහි

සමාසවශයෙන් ලොප් වී අප්‍රකට වූ විභක්ති ඇති "මකරන්‍ද, ආකිණ්ණ" යන පදයන්ගේ අන්තයෙහි යති විය,

ප්‍රකට විභක්ති ඇති බවට ප්‍රත්‍යුදාහරණ මෙසේයි

"විජිතමකරකෙතුං ලොකකෙතුං නමධියි-
රසමමතපදසිං බ්‍රහ්මදෙවාදිමොලි-
විහිතවරණරේණුං භාතුබන්ධුං ජනානං
දුරිතතුහිනතාපිං සක්‍යසීහං භජවෙහා"

මෙහි ද්විතීයපාදාන්තයෙහි සමාසයෙන් ලොප් වූ විභක්ති ඇති බැවින් දුෂ්ටවිය.

(3) පදච්ඡෙදය යතියයි කීහෙයින් පදමධ්‍යයෙහි යති නො වේ දැ? යන ආශඞ්කායෙහි ලා පුබ්බාපරානෙකවණ්ණා පදමජ්ඣෙපි යනු දක්වන ලදී. පදමධ්‍යයෙහි යති පැමිණිකල යතියට පූර්වයත් පරයත් යටත්පිරිසෙයින් වර්ණ දෙකක් හෝ තිබිය යුතුයි. නො වුවහොත් දුෂ්ට වේ. උදාහරණ-ප්‍රත්‍යුදාහරණ මෙසේයි-

"තං නමෙ සිරසා චාමි- කරවණ්ණං තථාගතං
සකලා'පිදිසා සිඤ්චි- ති'ව සොණ්ණරසෙහි යො.

මෙහි ප්‍රථමපාදාන්තයතිය "චාමිකරවණ්ණං" යන පදයාගේ මධ්‍යයෙහි "චාමි" යි අකුරු දෙකක් ඉක්මවා සිටියේය. පරව ද අකුරු දෙකකින් වැඩිවිය. එහෙයින් එය නිර්දෝෂයි. තෘතීයපාදාන්තයෙහි "සිඤ්චති" යන පදයාගේ මධ්‍යයෙහි "සිඤ්ච" යි අකුරු දෙකක් ඉක්මවා යතිය සිටි නමුත් එයින් පරව "ති" යි එක අකුරක් වූ හෙයින් දුෂ්ට විය.

කෙෂ්චි- යන්නෙන් පදමධ්‍යයෙහි යතිය සියලු තැන්හි ම නො වන බැව් කියහ. එහෙයින් අනුෂ්ටුප් ආදි කිසි ඡන්දසක හැර පාදාන්තයතිය පද මධ්‍යයෙහි තැබුව හොත් සදොස් වේ. "විජිත මකරකෙතුං" යනාදී ගය ම ඊට නිදර්ශනයි. එහි ප්‍රථම පාදාන්තයෙහි හා ද්විතීය පාදාදියෙහි යෙදුන "අධියි--රසං" යන පදයාගේ මධ්‍යයෙහි යතිය පැමිණ අනෙකවර්ණත්වය තිබුනත් යතිභංගයෙන් දූෂිත විය.

(4) පදමජ්ඣෙපි- යන තැන්හි "අපි" ශබ්දයෙන් පාදමධ්‍ය යෙහි ලැබෙන සමුද්‍රාදි පදාන්තයතිය සඞ්ග්‍රහ කෙරෙති. සමුද්‍රාදි පද නම්? ඒ ඒ වෘත්තයන්ගේ පාදමධ්‍යයෙහි යති තැබීමට නියම කළ ස්ථානයයි. ඒ එසේමැයි- "මන්දක්කන්තා මභනතතගා ගො යුගුත්වස්සකෙහි" යනු මන්දාක්‍රාන්තාවෘත්තයෙහි ලක්ෂණයි, එහි යුග

(=4) උතු (=6) අස්ස (=7) යන මෙයින් යති වේ යයි කියන ලදී. එසේ පාදමධ්‍යයෙහි යති ‍නියමකළ තැන්හි ප්‍රකට විභක්ති ඇති පදයෙහි අප්‍රකට (සමාසවශයෙන් ලොප් වූ) විභක්ති ඇති පදයෙහි ද,, යතියෙන් පූර්වවූත් පරවූත් නොයෙක් වර්ණ ඇති පදමධ්‍යයෙහි ද යතිය වේ උදාහරණ–

. . . 4. . . . . . 6. . . . . 7.

"තස්මා සුඬො– දතියවරණා– සතතචිතෙනා හවෙය්‍ය" යන මන්දාක්‍රාන්තාපාදයෙහි අකුරු සතරකින් පරව "සුඬො-දතිය" යන පදයාගේ මැද යතිය වීය, එය පූර්වාපර අනෙක වර්ණත්වය ඇති හෙයින් නිර්දෝෂයි ඒ ප්‍රථම යතියෙහි සිට අකුරු සයකින් පරව "වරණ" ශබ්දයාගේ අන්තයෙහි යතිය වීය, එය සමාසයෙන් ලොප් වූ විභක්ති ඇති පදයෙහිය. දෙවන යතියෙහි සිට අකුරු සතකින් පරව පාදාන්තයතිය විය. සමුද්‍රාදිපාදාන්තයතියද පදමධ්‍යයෙහි පැමිණිවිට අනෙකවර්ණත්වය නොවී නම් දුෂ්ට වේ, නිදසුන් මෙසේයි.

"ඛන්ධානං නි-බ්බුති භගවතො–හෙස්සති'චෙවනම්භං"
විජ්ජුම්මාලා–සු ච ගලගලා–යනතියා වුසියා'තං" යන

මන්දාක්‍රාන්තාපාද දෙක්හි ම ප්‍රථම යතිය පදමධ්‍යයට පැමිණ පූර්වාපර අනෙක වර්ණත්වය නැතිහෙයින් යතිහීනයෙන් දූෂිත වීය.

"සරෙ සන්ධිම්හි පුබ්බනෙකා–වීය ලොපෙ විභත්තියා
අස්සන්ධා තවස්සන්ධා තත්‍ථ– යාදෙසාදී පරාදිව"

(5) සමාස වශයෙන් විභක්ති ලොපය ඇති තැන්හි සන්ධියට පැමිණි ස්වරය යතියෙන් පූර්වපදයාගේ අන්තය හෙවත් පූර්වාවයවයමෙන් වේ. විභක්තිලොපය නැති තැන්හි සන්ධිස්වරය පරාවයවය හෙවත් යතියෙන් පරපදයාගේ ආදිය මෙන් වේ. නිදසුන් මෙසේයි–

"නමෙතං සිරසා සබ්බා–පමා'තීතං තථාගතං
යස්ස ලොකගුණානං පතන–සොපමා තනි පුජ්ජති"

මෙහි "සබ්බා ච සා උපමා" යි කර්මධාරය සමාස වශයෙන් විභක්තිලොපය කොට "සබ්බාපමා" යි සන්ධිකරන ලදී. එයි සන්ධිස්වරය වූ අ්‍යවර්ණ දෙකම පැමිණි "මා" කාරය යතියෙන් පෙරවූව සිටියේය.

"සනායස + උපමා" යන විසන්ධියෙහි සවිභක්තික පදයාගේ සන්ධිස්වරය යතියෙන් පරව සිටියේය.

කිසි තැනෙක සවිභත්තික පදයාගේ සන්ධිස්වරය යතියෙන් පූර්ව ද සිටී. උදාහරණ–

“එවං නිමන්තිතො තෙනා–ධිවාසෙසි මහාමති”

“විසෙසසම්ධිකං යෙනා–ධ්‍යප්පමෙතං භවෙයථා”

මෙහි “තෙන” “යෙන” යන තෘතීයාන්තයන් හා සන්ධි වූ ස්වරය පූර්වාවයව විය. මෙබඳු තැන්හි සන්ධිස්වරය පර වී නම් අනෙක වර්ණත්වය නැතිවීමෙන් දුෂ්‍ය වේ.

(6) ශාකදනාදි පරාදිව– ආදෙශවශයෙන් සන්ධියට පැමිණි යකාරාදිය යතියෙන් පරපදයාගේ ආදිය මෙන් වේ. උදාහරණ මෙසේයි–

මුනින්දං තං සදා වන්‍ද–ම්‍යහ නනතමහි මුත්තමං”

මෙහි “වන්‍දමි + අනනන්ත” යී ඉකාරයට ආදෙශ වූ යකාරය යතියෙන් පරව ද්විතීය පාදයාගේ ආදියෙහි පතිත විය. මකාරය ද යකාරය හා බැඳුණු හෙයින් පරාවයව විය. මෙබඳු තැන්හි අනෙක වර්ණත්වය අපෙක්ෂා නො කෙරේ. එහෙයින් “පනන–සස + උපමා” “වන්‍ද–මි + අනනන්ත” යී අකුරු දෙකක් ඉක්මවා එක් එක් අකුර ඉතිරිව සිටියදී පැමිණි යතිය දුෂ්ට නො විය. ආදි ශබ්දයෙන් ගත් වකාරාදීන්ට උදාහරණ මෙසේයි.

“ජලනිධි මසිරුළෙහ–සොවසු ආදය ධාතුං”

“පරප්පමෙව අප්පකන–මිති පස්සති සො මුනි”

මෙහි ආදෙශවශයෙන් පැමිණි වකාර මකාරයන්ගේ පරාදිත්වය ද පළමුසෙයින් සැලකිය යුතුයි.

“වාදී පුබ්බ පදන්තාව–තිච්චං පුබ්බ පදස්සිතා
පාදයො නිච්ච සම්බන්ධා–පරාදිව පරෙනතු”

(7) නිත්‍යයෙන් පූර්වපදය ඇසුරු කොට සිටින්නාවූ හෙවත් පදාවසානයෙහි යෙදෙන්නාවූ වා දි නිපාතයෝ යතියෙන් පූර්වපදයාගේ අන්තය මෙන් වෙති. ඔව්හු යතියෙන් පරකොට නො යෙදිය යුත්තාහුය. උදාහරණ–

“යස්ස මෙත්තා ච පඤ්ඤා ච–නිස්සීමාතිවිජම්භති”

මෙහි වකාරයෙන් පරව යතිය විය. එහෙයින් නිර්දොෂයි. ප්‍රත්‍යුදාහරණ මෙසේයි.

“මහාමෙත්තා මහා පඤ්ඤා–ච යස්ස පර මොදයා”

මෙහි වකාරය යතියෙන් පරව සිටි හෙයින් දූෂිත විය. තාවද– වාදි යයි කී හෙයින් නිපාතයන් අතුරෙහි වාදීන්ට වඩා මෙකැස් පැවතුම් ඇති නාදීන් පිළිබඳව මෙහි නියමය නොවේ.

11. සමමඩ්ඪසමං වුත්තං-විසමං චා'පරං තිධා
සමා ලක්ඛණතො පාද-චත්තාරො යස්ස තං සමං-

"දිස්වාන තං අච්ඡරියං නිගණ්ඨා-ඉච්චබ්‍රවුං පණ්ඩුතරාධිපංතං
විජ්ජාබලං සෙට්ඨිසුතස්ස එතං- න ධාතුයා දෙව අයං පභාවො"

මෙහි යතියෙන් පරව සිටි "ඉති, න" යන නිපාත දෙක ම දුෂ්ට නොවූහ.

"තිස්සාය පුබ්බලිඛිත- ඤ්චිධ වායමාමි"

මෙහි "ච" යන නිපාතය යතියෙන් පරවූව ද සන්ධිස්වරය තද්ගත හෙයින් නිදෙස් විය.

8. පාදාදො- පාදයන්ගේ ආදියෙහි ම යෙදෙන්නාවූ සාදි උපසර්ගයෝ යතියෙන් පරව සිටි පදයාගේ ආදිය මෙන් වෙයි. නිදසුන්- "යස්ස" යනාදී ගාථාවෙහි "නිස්සීමානි විජම්භති" යන මෙහි නිස්සීමා හි "නි" යන උපසර්ගය යතියෙන් පරව සිටියේය.

"සම්බුද්ධ මභි වන්දිත්වා-විමුත්තං ජාතිදුක්ඛතො
විභාගං ජාති දුක්ඛස්ස-පවක්ඛාමි සමාසතො"

මෙහි ද "වි, ප" යන උපසර්ග දෙකම යතියෙන් පරව යෙදුනාහුය.
විරුද්ධොදාහරණ මෙසේයි-

පණමාමි ජිනං තං ප-වරං වරගුණාලයං"

මෙහි "පවරං" යන පදයෙහි "ප" යන උපසර්ගය යතියෙන් මූල යෙදුන හෙයින් සදෙස් විය.

මෙසේ මේ මාගධ ඡන්දශ්ශාස්ත්‍රයට යොග්‍ය වූ යති විභාගය උදාහරණ සහිතව එක දෙශයකින් දක්වන ලද්දේය, මෙහි නොකී ප්‍රභෙද ද සුදුසු පරිද්දෙන් විමසිය යුතුයි.

"එවං යථා යථුබ්බෙගො-කවීනං නොප ජායතෙ
අවුත්තෙසු'පි කාතබ්බා-තථා සුතිසුඛායති"

යම් යම් පරිද්දෙකින් කවීන්ට උද්වෙගය නූපදනේ ද ඒ ඒ පරිද්දෙන් නො කී තැන්හි ද කනට මිහිරි වූ යතිය කටයුත්තීය.

දැන් සංක්ෂෙපයෙන් වෘත්තභෙද හා ලක්ෂණ දක්වනු පිණිස "සමං" යනාදී දෙශය කියත්.

11. සමං වුත්තං= සමවෘත්තය; අඩ්ඪසමං වුත්තං= අර්ධසම වෘත්තය; අපරං= අන්‍ය වූ; විසමං ච වුත්තං= විෂම වෘත්තය දැයි; තිධා= (වෘත්තය) තුන්වැදෑරුම් වේ. යස්ස= යම් වෘත්තයක්හුගේ;

12. යස්සා'නන්තිමේන දුතියො-තතියෙනා'දිමො සමො
තදඩ්ඪසමමඤ්ඤං තු-භින්නලක්ඛණ පාදිකං"

13. පාදමෙක'ක්ඛරා'රබ්භ-යාව ඡබ්බීසත'ක්ඛරො
භවෙ පාදෙහි තං ඡන්දං-නානා නාමෙමාදිතං තතො-

චතුක්කාරො පාදා= පාද සතර; ලක්ඛණතො= ලක්ෂණ වශයෙන්; සමා= සම වෙත් ද; තං= ඒ වෘත්තය; සමං= සම වෘත්ත නම් වේ.

12. යස්සා= යම් වෘත්තයක්හුගේ; දුතියො= දෙවන පාදය තෙම; අනන්තිමෙන= අනන්තයෙහි වූ (සතරවන) පාදය හා; සමො= (ලක්ෂණ හෙයින්) සමවේද; ආදිමො= ආදියෙහි වූ පාදය තෙම; තතියෙන= තුන්වන පාදය හා; සමො= සමවේද; තං=ඒ වෘත්තය; අඩ්ඪසමං= අර්ධසම නම් වේ; තු= නැවත; අඤ්ඤං= අන්‍ය වූ විෂම වෘත්තය; භින්නලක්ඛණ පාදිකං= (එකිනෙකට)වෙනස්වූ ලක්ෂණයෙන් යුත් පාද ඇත්තේ වේ.

වි:- පාද සඞ්ඛ්‍යාත පදයෙන් කරන ලද්දේ හෝ ඔවුන්ට හිතවූයේ "පද්‍ය" නම් වේ. ඒ පද්‍යය වෘත්ත-ජාතිවශයෙන් විවිධ වේයයි යට කියන ලදී. එහි නියතමාත්‍රා ඇති ආර්‍යාදිය ජාතිනම්. අක්ෂර සංඛ්‍යාතවූ නියත ලඝුගුරු වින්‍යාස ඇති උක්තා-අත්‍යුක්තාදිය වෘත්ත නම්.

පද්‍යයන්ගේ දෙවෙනි සතරවෙනි ආදි යුග්මස්ථානයට පැමිණි ගණපාදාදිය සම නම් වේ, ඔජ යනුද මීට ම නමකි. පළමුවන තුන්වන ආදි අයුග්මස්ථානයට පැමිණි ගණ- පාදාදිය විෂම නම් වේ, අනොජ යනු ද මීට නමකි.

සමාර්ධසම
විෂමවෘත්ත.

යම් වෘත්තයක පාද සතර ම සමාන වූ ගුරු-ලඝු වින්‍යාස සංඛ්‍යාත ලක්ෂණ ඇත්තේද එබඳු වූ "තනුමධ්‍යාදි" වෘත්තයෝ සමවෘත්ත නම් වෙති. යම් වෘත්තයක තුන්වන විෂම පාදය පළමුවන විෂම පාදය හා ද, සතරවන සමපාදය දෙවන සමපාදය හා ද ලක්ෂණයෙන් සමාන වේ නම් එබඳු වූ "දෘතමධ්‍යා"දි වෘත්තයෝ අර්ධසම නම් වෙති. යම් වෘත්තයක පාදසතර ම එකිනෙකට අසමාන ලක්ෂණයෙන් යුක්ත වී නම් මේ ඡන්දශ්ශාස්ත්‍රයෙහි ගාථානාමයෙන් දක්වන එබඳු වෘත්තයෝ විෂම නම් වෙත්.

දැන් පාදයන්ගේ ස්වරූප දක්වති "පාදං" යනාදින්-

13. එකක්ඛරං පාදං ආරබ්භ= එක් අකුරක් ඇති පාදය පටන්; යාව= යම්තාක්; ඡබ්බීසතක්ඛරො= සවිසි අකුරක් ඇති

14. දණ්ඩකා චණ්ඩවුට්ඨ්‍යා'දි–පාදෙහි ඡහි තීහි තු
ගාථා'ති ච පරතො'මං–ඡන්දොසඤ්ඤා පකාසිතා

පාදය වේ ද; (තාව= ඒතාක්;) පාදෙහි= (එකෙකි අකුරෙන් වඩනාලද) පාදයන් කරණකොට ගෙන; නානානාමෙහාදිකා= (උක්තාදි වූ) විවිධනාමයන්ගෙන් කියනලද; තං ඡන්දං භවෙ= ඒ ඡන්දස් වන්නේ යයි ද; සාඡකා= ඒ සවිසිවක ඡන්දසින් මත්තෙහි–

14. චණ්ඩවුට්ඨ්‍යාදි= චණ්ඩවෘෂ්ටිප්‍රපාතාදී වූ; දණ්ඩකා= දණ්ඩක වෘත්තයෝ වෙත් යයි ද; තු= නැවත; ඡහි තීහි පාදෙහි= සපාදයකින් තුන්පාදයකින් යුක්ත වූවා; ගාථා ඉති ච= ගාථා නම් වන්නී යයි ද; එවං= මෙසේ; පරතො= පරශාස්ත්‍රයෙහි; ඡන්දොසඤ්ඤා= ඡන්දස්සංඥ කොමෙ; පකාසිතා=ප්‍රකාශ කරනලද්දිය.

වි;– මතු සමවෘත්තකථනයෙහි දී උක්තාදි පූර්වඡන්දස් පස නො ගන්නාහෙයින් " පාදමෙකකබරාරබ්භ " යයි කියනු විරුද්ධ නො වේ ද යත්? නො වේ. ප්‍රස්තාරාදි ෂට්ප්‍රත්‍යයෙහි යෙදෙන හෙයිනි. එහි පිඞ්ගලයන්ගේ ලක්ෂණකථනය ඇසුරුකරනලදී. මෙහි ලා කේදාරයන් ගත් මග ඇසුරු කරන්නාවූ ආචාර්යපාදයෝ පරසංඥ දක්වන්නාහු එකාක්ෂරච්ඡන්දස පටන් සාමාන්‍යයෙන් සමවෘත්තඡන්දස් ද ගත්හ. එහෙත් ග්‍රන්ථයාගේ ලඝුත්වය සඳහා ඒ උක්තාදි ඡන්දස් මෙතැන්හි සංඥ හෙයින් නොදක්වූහ. ආධුනිකයන්ගේ ප්‍රයෝජනය පිණිස ඔවුහු මෙහි සඞ්ග්‍රහ කරනු ලැබෙත්.

උක්තාදි ඡන්දස්.

1. වුත්තා'ච්චුත්තා තථා මජ්ඣා–පතිට්ඨා'ඤ්ඤා සුපුබ්බිකා
ගායත්‍යුණ්හි'නුට්ඨුභා ච–බ්‍රහතී පන්තියෙව ච
2. තුට්ඨුභා ජගතී චෙව–ඤෙය්‍යා'තිජගතී තථා
සක්කරී චා'තිපුබ්බා සා–අට්ඨි සෙචා'ති'පුබ්බිකා
3. ධුති චා'තිධුති චෙව–කති පකති චා'කති
විකති සඞ්කති චා'භි–කති චෙව තථොක්කති
4. ඉති ඡබ්බීසතිඡන්දො–ඤ්ඤෙඤ්ඤා භොගිඤ්ඤදීපිතා
තතො සිඤ්ඤ්ව ගහෙතබ්බා–භාසිතා මංගලොචිතා

1. උක්තා 2. අත්‍යුක්තා 3. මධ්‍යා 4. ප්‍රතිෂ්ඨා 5. සුප්‍රතිෂ්ඨා 6. ගායත්‍රි 7. උෂ්ණිහ් 8. අනුෂ්ටුභ් 9. බෘහතී 10. පඞ්ක්ති 11. ත්‍රිෂ්ටුභ් 12. ජගතී 13. අතිජගතී 14. ශක්වරී 15. අතිශක්වරී 16. අෂ්ටි 17. අත්‍යෂ්ටි 18. ධෘති 19. අතිධෘති 20. කෘති 21. ප්‍රකෘති 22. ආකෘති 23. විකෘති 24. සංකෘති 25. අභිකෘති 26. උත්කෘති යන මොහු සමවෘත්තයන් පිළිබඳ සවිසි ඡන්දස් වෙති. මොවුන

තුරෙන් මාගධිකඡන්දශශාස්ත්‍රයට අතිශයින් ප්‍රයෝජන වූවෝ සථ්‍ය ස්ථානයෙහි මතු පහළ වෙත්.

ඡන්දස් පිළිබඳ එකාක්ෂරාදි නියමය එක් එක් පාදයක්හුගේ වශයෙනි. එහෙයින් එකාක්ෂරයයි කියනලද උක්තාච්ඡන්දස පාදයක් පාසා එක් එක් අකුරක් ඇතිහෙයින් චතුරක්ෂරයකින් යුක්ත වේ. එසෙයින් ම අත්‍යුක්තාදි ඡන්දස් ද ක්‍රමයෙන් අකුරු සතර සතර අධික වෙති. එසේ අධික වීමෙන් පාදයක අකුරු ෂවිස්සක් ඇති උත්කෘතියෙහි පාදසතරට අකුරු එක්සියසතරෙකි.

දණ්ඩකා චණ්ඩවුට්ඨ්‍යාදි– ෂඩ්විංශාක්ෂරච්ඡන්දසින් මත්තෙහි දණ්ඩකයෝ වෙතැයි කීහෙයින් අකුරු සත්විස්සක් ඇති පාදයෙහි පටන් "චණ්ඩවෘෂ්ටිප්‍රපාතා"දි දණ්ඩකයන් ලැබෙනබව සැලකියයුතුයි. පරශාස්ත්‍රයෙහි දක්වන ලද ඒ දණ්ඩකයෝ ද මෙහි සඞ්ක්ෂෙපකාරයෙන් උචිත නො වන හෙයින් ලක්ෂණවශයෙන් නොදක්වූහ. එහි "චණ්ඩවෘෂ්ටිප්‍රපාත" නම් වූ ප්‍රථම දණ්ඩකය නගණ දෙකකින් හා රගණ සතකින් යුක්ත වේ. එහෙයින් මෙහි අකුරු සත්විස්සකි. අණ්ණාදි දණ්ඩකයෝ පිළිවෙළින් එක් එක් රගණයෙන් වැඩුණාහු වෙති. ටීකාකාරයෝ වනාහි චණ්ඩවෘෂ්ටිප්‍රපාතයෙන් මත්තෙහි 'අණ්ණ අණ්ණවපලව ව්‍යාල ජීමූත ලීලාකර උද්දාම සිංහ සමුද්‍ර භුජඞ්ග" යයි දණ්ඩක දසයක් දක්වා ඉන් මත්තෙහි ප්‍රචිත නම් වෘත්තයෝ වෙති කීහු. අන්‍යයෝ තදන්‍යවූ ද දණ්ඩක සංඥා දක්වා සෙස්ස ප්‍රචිත යයි කීහ. ඔවුන්ගේ සංඥා හා ලක්ෂණ මෙසේයි:

දණ්ඩකවෘත්ත.

1	චණ්ඩවෘෂ්ටිප්‍රපාත	නගණ	2	රගණ	7 සි	15.	කාසාර	නගණ	2	රගණ	21 සි
2.	අණ්ණ	නගණ	2	රගණ	8	16.	විසාර	,,	,,	,,	22
3.	අණ්ණව	,,	,,	,,	9	17.	සංහාර	,,	,,	,,	23
4.	ව්‍යාල	,,	,,	,,	10	18.	නීහාර	,,	,,	,,	24
5.	ජීමූත	,,	,,	,,	11	19.	මන්දාර	,,	,,	,,	25
6.	ලීලාකර	,,	,,	,,	12	20.	කේදාර	,,	,,	,,	26
7.	උද්දාම	,,	,,	,,	13	21.	සාධාර	,,	,,	,,	27
8.	ශඞ්ඛ	,,	,,	,,	14	22.	සත්කාර	,,	,,	,,	28
9.	ආරාම	,,	,,	,,	15	23.	සංස්කාර	,,	,,	,,	29
10.	සඞ්ග්‍රාම	,,	,,	,,	16	24.	මාකන්ද	,,	,,	,,	30
11.	සුරාම	,,	,,	,,	17	25.	ගොවින්ද	,,	,,	,,	31
12.	වෛකුණ්ඨ	,,	,,	,,	18	26.	සානන්ද	,,	,,	,,	32
13.	සොත්කණ්ඨ	,,	,,	,,	19	27.	සන්දෝහ	,,	,,	,,	33
14.	සාර	,,	,,	,,	20	28.	නන්ද	,,	,,	,,	34

මෙසේ එක් එක් රගණය වැඩීමෙන් නොයෙක් නම් ඇති දණ්ඩකයෝ තුන්සිය විසිපහක් (=325) වෙති, අන්තිම වෘත්ත යෙහි නගණ දෙකක් හා රගණ තුන්සිය එක්තිසක් ද වෙති, පාදයෙහි අකුරු නවසිය අනූනවයකින් යුක්ත වේ,

කේදාරයෝ නගණ දෙකක් හා යගණ සතක් ඇත්තේ ප්‍රචිත නම් දණ්ඩකය වේ යයි කීහු. මෙහි ද පෙරසේ ම එක් එක් යගණය වැඩීමෙන් දණ්ඩක නිපදවිය හැකියි. මේ හැර භින්නලක්ෂණ ඇති සිංහවික්‍රාන්තා'දි නම් ඇති දණ්ඩකවෘත්තයෝ ද වෙති. ඔවුන්ගේ ලක්ෂණාදිය ප්‍රයෝජන නො වන හෙයින් නොදක්වමු. සියලු දණ්ඩකයෝ ම සවිස්සකින් අධික වූ අකුරු ඇත්තාහුය, ඌනාක්ෂර පාද ඇත්තේ උක්තාදිඡන්දස්හි ඇතුළත් වේ.

ගාථා. පරශාස්ත්‍රයෙහි සපාදයකින් තුන්පාදයකින් යුක්ත වූයේ ගාථා නම් වේයයි කීහ. මාත්‍රා—වර්ණවශයෙන් විවිධ වූ ඡන්දස්හි විශේෂ නාමයෙන් කියන ලද්දවුන් හැර සෙස්ස ගාථා නම් වෙති කීහෙයින් පාදසතරක් ඇත්තාවූ ද අඩු වැඩි අක්ෂර සංඛ්‍යා ඇති පද්‍යය ආර්යාදි විශෙෂනාමයකින් නො කියන ලද්දක් වූයේ නම් ගාථා ම වේ. ඊට නිදසුන් සංස්කෘත ඡන්දෝග්‍රන්ථයන්ගෙන් ම දතයුත්තේය. එකී ලක්ෂණයෙන් පාලියෙහි ලැබෙන කතිපය නිදසුන් කෙතෙක් මෙහි දක්වනු ලැබේ.

‘‘යාදි කරොති පුරිසො—තාදි අත්තනි පස්සති
කල්‍යාණකාරී කල්‍යාණං— පාපකාරී ච පාපකං
යාදිසං වපතෙ බීජං— තාදිසං හරතෙ ඵලං’’

ප්‍රවචනයෙහි සියලු පද්‍යයෝ ම සාමාන්‍යයෙන් ගාථා නමැයි මතු කියන්නේය. ඒකාක්ෂරාදිඡන්දස්වල සතර පාදයන්ගේ වශයෙන් අකුරු සතරින් සතරින් වැඩීම සාමාන්‍ය ලක්ෂණ යයි. මෙසේ ද්වාදශාක්ෂර වූ ජගතී ඡන්දස අකුරු අටසාලිසකින් යුක්ත වේ. මෙහි දක්වූ පද්‍යයෙහි ද අකුරු අටසාලිසකි. එහෙයින් සාමාන්‍ය ලක්ෂණ වශයෙන් ජගතී වියහැක. එහෙත් "පාදෙ සදයො මජ්ඣට්ඨංසො" යන විශෙෂ ලක්ෂණ වශයෙන් එය සිවුපද නො ව සපද වූයෙන් විශෙෂ නාම වශයෙන් ද ගාථාවක් ම විය.

‘‘එතං ච සල්ලං පටිගච්ච පස්සතො
අහං කරොමීති න තස්ස හොති
පරො කරොතීති න තස්ස හොති’’

මේය ත්‍රිපාදසම්පූර්ණ ගාථාවකි.

15. අනන්තරොදිතං වා,සද්ද- මෙතං සාමඤ්ඤනාමතො
ගාථා මිච්චෙව නිද්දිට්ඨා- මුනින්ද වචනෙ පන.

16 විසෙසනාමතො කිඤ්චි- ගහෙත්වා සබ්බථා'විතං
දස්සයිස්සාම'හන්තෙතං- නාමානං'විභාවිස්සරෙ.

ඉති වුත්තොදයෙ ඡන්දසි සඤ්ඤා පරිභාසා නිද්දෙසො නාම
පඨමො පරිච්ඡෙදො.

"යො අප්පදුට්ඨස්ස නරස්ස දුස්සති
සුද්ධස්ස පොසස්ස අනඞ්ගණස්ස
තමෙව බාලං පච්චෙති පාපං
සුඛුමො රජො පටිවාතංව ඛිත්තො"

මෙය පාද සතරකින් යුක්ත වුව ද නියත වූ අක්ෂර සංඛ්‍යා ඇති හෙයින් ගාථාවක්ම වේ. කිසිවකු කියන පරිදි උපජාතියෙක් ද නො වන්නේ මය. විෂම වර්ණ හා යති ඇති ජාතීන්ගේ පාදමිශ්‍රණයෙහි උපජාති නොලැබෙන හෙයිනි. මෙබඳු ගාථා පාලියෙහි ඉතා සුලභ වෙති. පඤ්ච පාද සප්ත පාද ඇති ගාථා ද පාලියෙහි දුර්ලභ නො වෙත්.

පාල්‍යනුරූප වූ නාමාරොපණය පිණිස දුන් "අනන්තර' යනාදි ගය ප්‍රකාශකෙරෙත්.

15. අනන්තර + උදිතං වා= ("පාදමේකක්ඛරාරබ්භ" යනාදීන්) අනන්තරයෙහි කියනලද වර්ණච්ඡන්දස්ද; අසඞ්ඛං= අනන්තවූ (ආර්‍යාදි) මාත්‍රාච්ඡන්දස් ද යන; එතං= මේ සියල්ල; මුනින්ද වචනෙ පන= මුනීන්ද්‍ර වචනයෙහි වනාහි; සාමඤ්ඤනාමතො= සාමාන්‍ය නාම හෙයින්; ගාථා + ඉති + එව= ගාථා යයි කියා ම; නිද්දිට්ඨා= දක්වන ලද්දීය.

වි:- සාමාන්‍යයෙන් එකාක්ෂර පාදාදි සමවෘත්ත ඡන්දස් ද දණ්ඩක වෘත්තයෝ ද දක්වන ලද්දාහුය. ආර්‍යාදි මාත්‍රාඡන්දස්ද අර්ධසමවෘත්ත හා වක්ත්‍රජාති ද මතු දක්වන්නාහුය. මේ සියල්ල ම මුනීන්ද්‍රවචනාත්මක වූ මාගධියෙහි අවිශෙෂයෙන් ගාථා යයි කියාම සාමාන්‍යනාමයෙන් ව්‍යවහාර කරනු ලැබේ.

සියලු වෘත්ත ම ප්‍රවචන පාලියෙහි ගාථා වූම හොත් කිය යුත්තෙහි මෙනයක් කැද්ද? යන චොදනාවෙහි ලා පරිහාර දක්වනුයේ "විසෙස නාමතො" යනාදිය කීහ.

16. සබ්බථා විතං= සර්වප්‍රකාරයෙන් ලුවිතවූ; කිඤ්චි= කිසි ඒකදෙශයක්; විසෙසනාමතො= විශෙෂනාමයෙන්; ගහෙත්වා=

1. ඡග්ගො'බ්ලලහු ජෙ වා-ගන්තා'සොළස ජගණා න ජො විසමෙ
අරියාය'න්ත'ඩ්ඪෙ ලො-ඡග්ගො'ත්තො ගො ගණා ඡ'සොළස.

ගෙත; අහං= මම; එත්ථ= මේ "වුත්තෝදය" නම් ඡන්දශ්ශාස්ත්‍රයෙහි; දස්සයිස්සාමි= දක්වන්නෙමි. නාමානි=(දක්වියයුතු ඡන්දස් හා වෘත්තයන්ගේ) නාමයෝ; ආවිභවිස්සරෙ= (ඒ ඒ තැන්හි) මතු පහළ වන්නාහුය.

"අහනෙතත්ථ" යන තැන්හි තකාරය ආගමජයි.

වි:- කාව්‍යප්‍රයෝගයෙහි බොහෝ සෙයින් දක්නට ලැබෙන එහෙයින්ම සර්වප්‍රකාරයෙන් උචිත වූ ඡන්දස් හා වෘත්ත කිහිපයක් විශෙෂනාමයෙන් ගෙන මෙහි දක්වනු ලැබෙත්. "සබ්බථොචිතං"යි උචිත වූව ද සියල්ල නො දක්වන බව ද අනුචිත වූවත් ඇති බව ද දක්වති, එහෙයින් උක්තාදි පූර්ව ඡන්දස් පස ද ව්‍යක්තාදි අව්‍යක්ත ඡන්දස් සතර ද ඒ ඒ ඡන්දස්හි නො කී වෘත්ත ද පරශාස්ත්‍රයෙන් ගතයුත්තාහුය. විතාන්-පාදචතුරූර්ධ්වාදිහු මෙහි ලා අනුචිතයහ.

වුත්තොදයෙ ඡන්දසි= "වුත්තෝදය" නම් මාගධච්ඡන්දශ්ශාස්ත්‍රයෙහි; සඤ්ඤාපරිභාසානිද්දෙසො නාම= සංඥාපරිභාෂානිර්දේශ නම් වූ; පඨමො පරිච්ඡෙදො= ප්‍රථම පරිච්ඡේදය; ඉති= මෙතෙකින් සමාප්තයි.

ප්‍රථම පරිච්ඡේදයයි.

මාත්‍රා- වර්ණවශයෙන් විභෙද වූ ඡන්දස්හුත් අතුරෙහි සවල්ප වූ සියුම් භෙද ඇතිබැවින් "මත්තාවණ්ණ විභෙදනං"යි කළ ප්‍රතිඥාවට ද අනුරූප කොට පළමුව මාත්‍රාවෘත්ත දක්වති.

එහි දු ආර්යා-ගීති- වෛතාලීය-මාත්‍රාසම යන ජාතීන් අතුරෙන් සියල්ලන්ට පූර්වකාමයෙහින් ආර්යාජාති දක්වන්නාහු "ඡග්ගො" යනාදිය කීයහ.

1. අරියාසු= ආර්යාවන්හි; ඡග්ගො= (පූර්වාර්ධයෙහි) සවෙනි ගණය වනම්; අබ්ලලහු= සර්වලඝුගණය හෝ; ජො වා= ජගණය හෝ වෙයි; ගන්තා= (අවසානයෙහි) ගුරුකින් යුක්තවූ; අසොළස ගණා= සත් ගණයෝ; ජෙ= ජගණයක් වෙයි; විසමෙ= (ප්‍රථම- තෘතීය- පඤ්චම- සප්තම- යන) විෂමස්ථානයන්හි; නජො= ජගණය නො වේ. අන්තඩ්ඪෙ= අන්ත්‍යාර්ධයෙහි හෙවත් අපරාර්ධයෙහි;

2. පඨම'ඩ්ඪෙ ජො වා-සබ්බලහො'ත්ථවා'දි-ලහුනි-භවති යති
තප්පරතො'නෙන'පි සමෙ-චරිමෙ-පභවති චතුත්ථො'නෙන

ඡට්ඨො= සවෙනිවූයේ; ලො= ලඝුවෙයි; අනෙනා=අනන්තයෙයි; ගොය ගුරෙක් වේ; අඤ්ඤෙ ගණා= සෙසුගණයෝ; ඡ=සදෙනෙක් වෙත්.

ආර්‍ය්‍යාවගේ උභයාර්ධයෙහි ම යෙදෙන සාමාන්‍ය ලක්‍ෂණ දක්වා දැන් එහි ම විශෙෂයතිස්ථාන ප්‍රකාශ කෙරෙති, "පඨමඩ්ඪෙ" යනාදීන්-

2. පඨමඩ්ඪෙ= ආර්‍ය්‍යා ප්‍රථමාර්ධයෙහි; ඡට්ඨො= සවෙනි ගණය; වා= ඉදින්; සබ්බලහු= සර්වලඝුගණය වී නම්? එත්ථ= මේ (සවෙනි) සර්වලඝුගණයෙහි; ආදිලහුනි= ආදිලඝුවෙහි; යති භවති= යතිය වෙයි; (ආදිලඝුහුගේ අනන්තයෙහි යතිය වෙයි යන අර්ථයි.) සො= ඒ සවෙනි ගණය තෙම; වා= ඉදින්; තප්පරතො= ඒ සර්වලඝු ගණය පර කොට ඇත්තේ වී නම්? (සත්වෙනි ගණය ද සර්වලඝු වීනම් යන අර්ථයි.) අනෙන + අපි= සවෙනි ගණයාගේ අනන්ත යෙහි ද; යතිය වේ. චරිමෙ= අපරාර්ධයෙහි; චතුත්ථො= සතරවෙනි ගණය තෙම; තප්පරතො= ඒ සර්වලඝුගණය පර කොට ඇත්තේ නම්? (පස්වෙනි ගණය සර්වලඝු වී නම් යන අර්ථයි) අනෙනා= සතර වෙනි ගණයාගේ අනන්තයෙහි; පභවති= යතිය ලැබේ.

විවෘති- ආර්‍ය්‍යා පූර්වාර්ධයෙහි ගණ සතක් හා අන්තයෙහි ගුරෙක් ද වේ. මාත්‍රා අවස්ථාවෙහි ගණයෙක් සාරා සතරෙකැයි කී හෙයින් මේ සප්ත ගණ ගණාර්ධය මාත්‍රා ගණනින් තිසකි, සවෙනි ගණස්ථානයෙහි සර්වලඝුගණය හෝ ජගණය ම වේ.

අපරාර්ධයෙහි සවෙනි ස්ථානය හුදු ලඝුවෙක් ම වේ, සෙසු ගණ සයක් හා අන්තයෙහි ගුරෙක්ද වෙයි, මෙහි සවැනි ස්ථානයෙහි ගණයක් නො ව සොබල ලඝුවක් ම යෙදෙන හෙයින් මාත්‍රා තුනක් පිරිහී මාත්‍රා සත්විස්සක් වේ.

උභයාර්ධයෙහි ම ගණස්ථානයන් අතුරෙන් විෂම වූ පළමුවැනි තුන්වැනි පස්වැනි සත්වැනි ස්ථානයන්හි ජගණය නොයෙදේ. සියලු ආර්‍ය්‍යාජාතිවට ම මේ ලක්‍ෂණය සාමාන්‍යයි, මතු ඒ ඒ ආර්‍ය්‍යාභෙදයෙහි දක්වන්නේ විශෙෂ ලක්‍ෂණ පමණකි. එහෙයින් "පථ්‍යා"දි ඒ ඒ ආර්‍ය්‍යාභෙදයෙහි ලැබෙන විශෙෂලක්‍ෂණ සමඟ සාමාන්‍යලක්‍ෂණයත් සම්බන්ධ කොට ගතයුතුයි.

මේ ග්‍රන්ථයෙහි "ලක්ඛලක්ඛණසංයුත්තං"යි සූත්‍රය ම උදාහරණය ද වන බව කීහෙයින් "ඡඩො" යනාදින් දැක්වූ ආර්‍ය්‍යාලක්ෂණයට එය ම උදාහරණ වේ. එහි වින්‍යාසය කොට විමසා බැලිය යුතුයි-

1 2 3 4 5 6 7 8

ඡඩො බිළලහු ජොවා; ගයුනා සොදසදජ ගගණාන ජොච්ච මෙ

◡ ◡, – – – –, ◡ ◡, – – ◡, ◡ ◡, – ◡ –, ◡ – –, ◡ = මාත්‍රා 30

1 2 3 4 5 6 7 8

අරියා යතත ඩෙලො; ඡඩො නෙඩගො හ ණාජ සොදසු

– – ◡, ◡ ◡, ◡ ◡, ◡ ◡, ◡ ◡, –, ◡ ◡, ◡ = මාත්‍රා 27

මෙහි පූර්වාර්ධයෙහි ෂෂ්ඨස්ථානයෙහි ජගණයක් හා අන්තයෙහි ගුරක් ඇතිබව ද, අපරාර්ධයෙහි ෂෂ්ඨස්ථානයෙහි හුදු ලඝුවක් හා අන්තයෙහි ගුරක් ඇතිබව ද, උභයාර්ධයෙහි ම 1–3–5–7 යන විෂමස්ථානවල ජගණය නො යෙදුනබව ද පෙනේ. මෙසේ පළමු දැක්වූ ලක්ෂණ මෙහි ඇතිහෙයින් මෙය ම ඊට නිදසුන් වූබව සැලකියයුතුයි. මෙහි ලා අමුතු නිදසුන් දැක්වීම ප්‍රයෝජන නො වේ, මෙය ම ප්‍රමාණහෙයිනි. (මත්තෙහි ද සියලු තැන්හි ඒ ඒ ලක්ෂ්‍ය ලක්ෂණ මෙසේ ම විමසා බැලියයුතුයි.)

තවද මෙහි ලක්ෂණානුසාරයෙන් ආර්‍ය්‍යා උභයාර්ධයෙහි ම ප්‍රථම ගණස්ථානයෙහි ජගණය හැර ඉතිරි ගණ සතරින් යම් කිසි ගණයක් යෙදිය හැක. තුන්වන-පස්වන-සත්වන ස්ථානවල ද මෙසේ මැයි. එකී ස්ථාන යෙදෙන ගණයන්ගේ වශයෙන් භෙද සතරින් සතරින් යුක්ත වෙති, දෙවන-සතරවන ස්ථානවල මාත්‍රාගණ පසින් කැමති ගණයක් යෙදිය හැක. එහෙයින් ඒ දෙතැන භෙද පසකින් පසකින් යුක්ත වෙයි, පූර්වාර්ධයෙහි සවන ගණස්ථානයෙහි ජගණය හෝ සර්වලඝුගණය ම යෙදෙන හෙයින් භෙද දෙකකි. අපරාර්ධයෙහි සවැන්න හුදු ලඝුවක් හෙයින් භෙද නැති, අන්තයෙහි ගුරක් ම යෙදෙන හෙයින් එහි ද භෙද නො ලැබේ. උභයාර්ධයෙහි ම ඒ ඒ ස්ථානවල යෙදෙන භෙද මෙසේයි-

පූර්වාර්ධය- 1–4, 2–5, 3–4, 4–5, 5–4, 6–2, 7–4, 8–ගුරු.
අපරාර්ධය- 1–4, 2–5, 3–4, 4–5, 5–4, 6–ලඝු, 7–4, 8–ගුරු.

මෙහි සියලු තැන්හිම මුලින් ස්ථානඅඞ්කය ද අගින් ඒ ඒ තැන යෙදිය හැකි ගණ සඞ්ඛ්‍යාව ද දක්වනලදී.

මෙසේ එක් එක් ස්ථානයෙහි ලැබෙන භේදසංඛ්‍යා එකිනෙක ගුණකිරීමෙන් ආර්‍යාජාතියෙහි ව්‍යක්තසංඛ්‍යාව 8,19,20,000 කි. සංඛ්‍යාව සෑදීමේ දී පළමු කොට පූර්වාර්ධගණස්ථානයෙහි භේද සතර විතියස්ථානභේද පසෙන් ගුණ කළයුතුයි. එයින් ලත් ඵලය තෘතීයස්ථාන භේදවලින් ගුණ කළ යුතුයි. මෙසේ අර්ධදෙක්හිම අවසානය දක්වා ගුණකොට වෙන වෙන ම අර්ධදෙකේ සංඛ්‍යා ගුණ කළයුතුයි. භේද නැති තැන ගුණ කළයුතු නො වේ. (4 × 5 = 20 × 4 = 80 × 5 = 400 × 4 = 1600 × 2 = 3200 × 4 = 12800) පූර්වාර්ධභේද දොළොස්දහස්අටසියයකි. අපරාර්ධයාගේ සවෙනි ස්ථානයෙහි භේද නො ලැබේ. එහි-(4 × 5 = 20 × 4 = 80 × 5 = 400 × 4 = 1600 × 4 = 6400) භේද සදහස්සාරසියයකි, අර්ධදෙකේ භේද ගුණ කිරීමෙන් (12800 × 6400 = 81920000) සියලු ආර්‍යාවන්ගේ සංඛ්‍යාව අටකෝටි දහනවලක්ෂ විසිදහසකි.

ආර්‍යාසංඛ්‍යා.

"ජගණවිහීනා විසමේ-චතුරො ළඝුව සමකෙ සව්පිම ජලෙ
මෙ යෙව භවන්ති ගණා-තථාන්තගො පච්ඡමද්ධසඞ්ඛ්‍යා
ද්‍යුතියෙපි තථෙව දලෙ-ජලො පන භවති-ලහුනි එකසම්ං
අරියොභයදලභෙද-ගුණිතා සඞ්ඛ්‍යාවිනිද්දිඨා."

පථ්‍යමෙද යනාදීන් ආර්‍යාවෙහි විශේෂයතිස්ථාන දක්වනලදී. ඔවුන්ගේ පාදන්තයතිය පෙර සේ මැයි. ආර්‍යා පූර්වාර්ධයෙහි සවෙනි ගණය සර්වලඝු ද විය හැක. එසේ වුවහොත් ඒ සර්වලඝුගණයාගේ ආදිලඝුවෙන් පරව යතිය වේ, සත්වෙනි ස්ථානය ද සර්වලඝුගණයට බාධාවක් නැතිහෙයින් එසේ වුවහොත් ඒ සත්වෙනි ගණයෙන් පූර්වයෙහි (=සවෙනි ගණයාගේ අන්තයෙහි) ද යතිය වේ. "පථ්‍යමෙද" යනාදී ආර්‍යාව ම ඊට නිදර්ශනයි. එහි විභාගය මෙසේයි-

ආර්‍යායතිස්ථාන.

1 2 3 4 5 6 7 8
පූර්වාර්ධය--‿ ‿‿ ‿‿; ‿-- ‿‿ -;--- ; ---- ‿ මාත්‍රා 30

1 2 3 4 5 6 7 8
අපරාර්ධය ‿--- ‿‿ --‿; --‿ ; ---- — ‿‿ ‿. මාත්‍රා 27

වින්‍යාසයෙහි " ; " මේ ලකුණ යතිස්ථාන හැඟවීම පිණිස යොදන ලද්දේය. එහි සවෙනි ගණය "දිලහුනි" යනුයි, එය සර්වලඝු හෙයින් ආදිලඝුව වූ "දි" යන්නෙන් පරව යතිය විය. සත්වැන්න ද "භවතිය" කියා සර්වලඝු විය, එහෙයින් ඊට මුලින් හෙවත් සවෙනි ගණයාගේ අන්තලඝුව වූ "නි" යන්නෙන් පරව ද

යතිය විය. යම් ආර්‍ය්‍යාවක සත්වනගණය සර්වලඝු නො වී නම් පසුව කී ෂවෙනි ගණයාගේ අන්තයෙහි යතිය නො ලැබේ.

“කරුණාසීතලහදයං පඤ්ඤාපජ්ජෝත-විහතමෝහතමං” යන මෙහි සත්වන ගණය සර්වලඝු නො වූ හෙයින් සවෙනි ගණයාගේ ආදිලඝුවෙහි පමණක් යතිය වූ බව සැලකිය යුතුයි.

අපරාර්ධයෙහි ද පස්වෙනි ගණය සර්වලඝු වී නම් එයින් පූර්වයෙහි සතරවෙනි ගණයෙන් පරව යතිය වේ “තපපරකො” යනාදි අපරාර්ධයෙහි “පභවති” යනු පස්වෙනි ගණයයි, එය සර්වලඝු වූ හෙයින් ඊට මුලින් සිටි “චරිමෙ” යන සතරවෙනි ගණයෙන් පරව යතිය විය.

බොහෝ පොත්වල පෙනෙන “පිභවති” යන විරාගත දූෂිත පාඨය හා ව්‍යාඛ්‍යානය ද බැහැර කෙළෙමු. කිසිවෙක් මෙහි “අපි” ශබ්දයක් ගෙන පස්වෙනි ගණයාගේ ආදිලඝුවෙහි හා අන්තයෙහි ද යති නියම කෙරෙති, “චරමෙ'ර්ධෙ පඤ්චමකෙ-තස්මා-දිහ භවති ෂෂ්ඨො ලඃ” යි ඡන්දෝමඤ්ජරියෙ චතුර්ථගණයාගේ අන්තයෙහි ම යතිය දක්වූහ. එහි “දිහභව” යන පඤ්චමගණයාගේ ආදිලඝුවෙහි හෝ අන්තයෙහි යති නො ලැබෙනබව ප්‍රකටව පෙනේ. සඞ්ඝරක්ඛිතපාදයෝ අස්ථානයෙහි අපි ශබ්දයක් යොදා ස්වකීය ශාස්ත්‍රය කිලිටි නොකළාහුය'යි ද, පූර්වාර්ධෂෂ්ඨ ගණයෙහි මෙන් අපරාර්ධපඤ්චමගණයෙහි ද යති වේ යයි සලකා අවිචාරබුද්ධියකුවිසින් පසු කාලෙක මෙය කිලිටිකරනලද්දැ'යි ද සැලකිය යුතුයි. මෙහි “අපි” ශබ්දයක් ම ඇතැ'යි සලකා විවරණකරු ද “අපිසද්දො අට්ඨානප්පයුත්තො” “නසිද්දමෙව සුත්තං ලක්ඛණමුදාහරණඤ්ච” යි කියමින් තමාගේ නිදහස පමණක් ම අපේක්ෂා කෙළේය. මෙහි ලා “පභවති” යනු ශුද්ධ පාඨය'යි ද මේ ලක්ෂණෝදාහරණයෙහි දොසක් නැතැ'යි ද සැලකිය යුතුයි.

සියලු ආර්‍ය්‍යාවන්ගේම උභයාර්ධයෙහි ලැබෙන සාමාන්‍යලක්ෂණ හා විශේෂයතිනියමය ද මෙසේ මැයි– මතුදක්වනුලබන්නේ ඒ ඒ ආර්‍ය්‍යාවන්ගේ විශේෂලක්ෂණ පමණකි. මුලින් දක්වූ ආර්‍ය්‍යා දෙක ම පථ්‍යාලක්ෂණයෙන් යුක්ත වෙති. එහි පළමුවැන්න ආර්‍ය්‍යා ප්‍රස්තාරයෙහි 19, 297, වෙනි ස්ථානයෙහි ද, දෙවැන්න 1,66,77,042 වෙනි ස්ථානයෙහි ද ලැබේ. ආර්‍ය්‍යා ප්‍රස්තාරාදිය මතු ෂට්ප්‍රත්‍යය විභාගයෙහි පහළවන්නේය,

3. අරියාසාමඤ්ඤලක්ඛණ-පුබ්බාදිත ලක්ඛණං භවෙ යස්සා
ආදිමමථ පාදයුගං-යස්සා ත්‍යංසෙහි සා පථ්‍යා.

4. යත්ථ, ගණත්තයමුල්ලඞ්ඝියො- භයත්ථාදි'මො,භවෙවිපුලා.

5. ගුරුමජ්ඣගො,ජකාරො - චතුත්ථකො,දුතියකො,චපලා

දූත් "පථ්‍යා" ලක්‍ෂණ දක්වති "අරියා" යනාදීන්—

3. යස්සා= යම් ආය්‍යාවකගේ; භවෙ= ඉදින්; පුබ්බාදිත ලක්ඛණං=("ජඩොබිලලහු" යනාදීන්) පළමු කියන ලද ලක්‍ෂණය; භවෙ= වන්නේද; (එය) අරියාසාමඤ්ඤං=ආය්‍යාසාමාන්‍යලක්‍ෂණ යයි; අථ= නැවත; (විශෙෂලක්‍ෂණ කියනුලැබේ.) යස්සා= යම් ආය්‍යාවකගේ; ආදිමං= (උභයාර්ධයෙහි) ආදි වූ; පාදයුගං= පාද යුගලය; ත්‍යංසෙහි= ගණ තුනකින් පරවවේද; සා=, ඕ ආය්‍යා තොමෝ; පථ්‍යා= පථ්‍යා නම් වන්නීය.

වි:- "ජඩො'බිලලහු" යනාදීන් පළමු දක්වන ලද්දේ සියලු ආය්‍යාවන්ගේ ම සාධාරණ ලක්‍ෂණය යි. එසී සාමාන්‍යලක්‍ෂණ ඇති යම් ආය්‍යාවක උභයාර්ධයෙහි මුලිපාද දෙක ගණ තුනකින් අවසන් වේ නම්? නොහොත් චාතුර්මාත්‍රිකගණ තුනකින් පරව පාදන්තයතිය වේ නම්? එය පථ්‍යාය්‍යා නම් වේ. සෙසු ලක්‍ෂණ හා යතිනියමයත් පළමු දක්වූ අයුරු මැයි. "අරියා" යනාදියෙහි වින්‍යාසය මෙසේයි-

```
      1    2     3     4     5     6     7   ගු
(1)  --⏑  ⏑⏑  ⏑⏑ ; ⏑⏑  --⏑  -⏑-  ⏑⏑⏑  මාත්‍රා 30
      1    2     3     4     5     ල     7   ගු
(2)  ⏑--  --⏑  --⏑ ; ⏑⏑  ⏑⏑   -   ⏑⏑⏑ =මාත්‍රා27
```

මෙහි "අරියාසාමඤ්ඤලක්ඛණ" කියා ද ආදිමමථ පාදයුගං" කීයාද අභිදෙක්හි මුල පාදදෙක ගණ තුනකින් තුනකින් අවසන්ව තිබෙනබව ද, පළමු දක්වූ සාමාන්‍යලක්‍ෂණ යෙදීතිබෙන බව ද සැලකියයුතුයි. "අරියා" යනාදිගය ප්‍රස්තාරයෙහි 3 33 202 වෙනි ආය්‍යාවයි.

4 යත්ථ= යම් ආය්‍යාවක; උභයත්ථ= උභයාර්ධයෙහි; ගණත්තයං= ගණ තුනක්; උල්ලඞ්ඝිය= ඉක්මවා; ආදිමො= ප්‍රථමපාදය; භවෙ= වන්නේද; (මෝ ආය්‍යාතොමෝ) විපුලා= "විපුලා" නමි.

වි:- පළමුදක්වූ සාමාන්‍යලක්‍ෂණඇති යම් ආය්‍යාවක ගණ තුනක් ඉක්මවා සතරවෙනි ගණයාගේ මධ්‍යයෙහි ප්‍රථම-තෘතීය පාදන්තයතිය වේ නම්? ඒ ආය්‍යාව විපුලා යයි කියනු ලැබේ. "යත්ථ යනාදී ආය්‍යාර්ධයෙහි ලඝු-ගුරුවින්‍යාසය මෙසේයි-

1 2 3 4 5 6 7 ගු

⏑ – – ⏑ – – ⏑ ⏑ – ⏑ ; – ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏑ – – ⏑ =මාත්‍රා30

මෙහි "සියොහ" යනු සතරවෙනි ගණයයි, "යත්ථ ගණතතාය මූලලඛසියො,, යි ඒ සතරවෙනි ගණයාගේ මධ්‍යයට පැමිණ ප්‍රථමපාදය අවසන් විය. මෙහි දක්වන ලද්දේ පූර්වාර්ධය පමණකි, අපරාර්ධයද මේ විශෙෂලක්ෂණය යොදා සම්පූර්ණ කළයුතුයි.

විපුලා භෙද. මේ විපුලාආර්යාව "මුඛවිපුලා, ජඝණවිපුලා, උභයවිපුලා" යයි ත්‍රිවිධවෙයි. පූර්වාර්ධයෙහි පමණක් සතරවන ගණයාගේ මැද පාදන්තයතිය වේ. නම් එය මුඛවිපුලා නමු, අපරාර්ධයෙහි පමණක් එසේ ලක්ෂණය සිටිකල ජඝනවිපුලා නමු, අර්ධ දෙකෙහි ම සිටියේ නම් උභයවිපුලා වෙයි, "මහාවිපුලා" නම් හෝ වේ. "චපලා" ලක්ෂණ දක්වන අපරාර්ධය සමග එක්කොට ගත් කල මෙය මුඛවිපුලාවට උදාහරණ වේ. ජඝනවිපුලා මහා විපුලා දෙකෙහි උදාහරණ සෙවියයුතුයි.

5. ("යත්ථ" යනු ද "උභයත්ථ" යනු ද වැටේ-) යත්ථ= යම් ආර්යාවෙක්හි; උභයත්ථ= උභයාර්ධයෙහි; චතුත්ථො= සතර වැනි වූ ද; දුතියකො= දෙවැනි වූ ද; ජකාරො= ජගණය තෙම; ගුරුමජ්ඣගො= (පූර්වාපරවූ) ගුරු දෙකක්හුගේ මැදට පැමිණියේ වේ ද; (ඕතොමෝ) චපලා= චපලා නමු.

වි:- මේ චපලාවෙහි දෙවෙනි ගණය හා සතරවෙනි ගණය ද නියතයෙන් ම ජගණ දෙකක් වී ඒ ගණදෙකට පෙරටුව හා පසුව ද ගුරු අක්‍ෂරැම යෙදීම විශෙෂලක්ෂණයයි, මෙහි "ඛගොජ" යන දෙවෙනි ගණය "මජ්- ඣා,, යන ගුරු දෙදෙනාගේ ද, "චතුත්ථ" යන සතරවන ගණය "රෝ- හො" යන ගුරු දෙදෙනාගේ ද මැද පිහිටියේය. වින්‍යාසය මෙසේයි,

1 - 2 2 - 1 3 - 1 4 - 1 5 - 2 6 - 1 7 - 4 ගු

– – ⏑ – ⏑ – ⏑ ⏑ . – ⏑ – . ⏑ – – . – – ⏑ – – ⏑ මාත්‍රා 27.

මෙහි සෙසු ගණයන්ගේ විශෙෂ නියමයක් නැති නමුදු දෙවන සතරවන ගණ ගුරු මැදට පැමිණෙන කල්හි ප්‍රථම ගණස්ථානයෙහි සර්වගුරු අන්ත්‍යගුරු ගණදෙකින් එකක් ම යෙදේ, (දෙවෙනි සතරවෙනි ස්ථාන නියතජගණයි,) නැතිය

6. චපලා'ගතා'ඛිලයොව- දලා'දිමං ලක්ඛණං භජති යස්සා
පථ්‍යාලක්ඛණමඤ්ඤං- මුඛචපලා නාම සා භවති.

සර්වාතයෙහි නිත්‍යයෙන් සර්වගුරුගණය ම වෙයි, පඤ්චමස්ථාන යෙහි සර්වගුරු ආදිගුරු ගණදෙකින් එකක් ම යෙදේ, එසේ නො වුව හොත් චපලාලක්ෂණය නො ලැබෙනහෙයිනි, ෂෂ්ඨ-සප්තමස්ථාන පෙරසේ මැයි.

චපලාසඞ්ඛ්‍යා. එකිඑකී ගණස්ථානයෙහි ලැබෙන භෙද ගුණ කිරීමෙන්(2 × 1=2 × 1=2 × 1=2 × 2=4 × 2=8 × 4=32) පූර්වාර්ධයෙහි භෙද දෙතිසක්ද, අපරාර්ධයෙහි(2 × 1=2 × 1=2 × 1=2 × 2 4 × 1=4 × 4=16) භෙද සොළොසක් ද වේ, උභයාර්ධයෙහි ම භෙද පන්සියදොළොසක් (512) ලැබේ. මේ මහාචපලායාවෙහි යි. (මේ චපලාවද පළමු දක්වූ විපුලාව සෙයින් මුඛචපලා ජඝනචපලා උභය චපලා හෙවත් මහාචපලා යයි ත්‍රිභෙද වේ.) මෙහි චපලා සඞ්ඛ්‍යාවද පූර්වොක්ත ආර්යාසඞ්ඛ්‍යාවෙහි ම ඇතුළත් වේ. මෙය විපුලා ලක්ෂණ දක්වූ පූර්වාර්ධය සමග ගත්විට ජඝනචපලාවට නිදසුන් වේ. මහා චපලාවට නිදසුන් සෙවිය යුතුයි.

6. යස්සා= යම් ආර්යාවකගේ; ආදිමං දලං= පළමුවන අර්ධය; චපලාගතං= චපලාවෙහි ආවාවූ; අඛිලං ලක්ඛණං= සියලු ලක්ෂණය; එව=ඉදින්; භජති=සෙවුණේ ද; අඤ්ඤං= අන්‍යවූ අපරාර්ධය; පථ්‍යාලක්ඛණං= පථ්‍යාවෙහි ආ ලක්ෂණය සෙවුණේ ද; සා= ඒ ආර්යාතොමෝ; මුඛචපලා නාම භවති= මුඛචපලා නම් වන්නීය.

වි:- යම් ආර්යාගාථාවක පූර්වාර්ධයෙහි චපලාවට කී ලක්ෂණත් අපරාර්ධයෙහි පථ්‍යාවට කී ලක්ෂණත් යෙදේ නම් ඒතොමෝ "මුඛචපලාර්යා" යි. මෙහි "චපලා,, යනාදි ආර්යාවගේ පූර්වාර්ධයෙහි "ලා- ලං," යන ගුරුදෙක මැද "ගතාඛි" යන දෙවෙනි ජගණය ද "වො-මං" යන ගුරුදෙක මැද "දලාදි" යන සිවුවෙනි ජගණය ද යෙදුණේය, අපරාර්ධයෙහි "පථ්‍යාලක්ඛණමඤ්ඤං,, යි ගණනුනකින් පාදය අවසන් විය. එහෙයින් මෝ මුඛචපලාවකි.

මුඛචපලාසඞ්ඛ්‍යා. මෙහි ද මහාචපලාවෙහි මෙන් පූර්වාර්ධභෙද දෙතිසක් (32) ද, පථ්‍යාවෙහි මෙන් අපරාර්ධ භෙද සදහස්සාරසියයක් (6400)ද ලැබේ. මෙද පූර්වොක්ත ආර්යා සඞ්ඛ්‍යාවෙහි ම ඇතුළත් වේ.

7 පථ්‍යාය ලක්ඛණමෙව-පඨම'ඩ්ඪෙ ලක්ඛණන්තු චපලාය
දුතියෙ දලෙ'ථ යස්සා-පකිත්තිතා සා ජඝනචපලා.

අභිසාඥනමෙසා.

---

7. යස්සා= යම් ආර්යාවකගේ; පඨමඩ්ඪෙ= ප්‍රථමාර්ධයෙහි; එව= ඉදින්; පථ්‍යාය ලක්ඛණං= පථ්‍යාවගේ ලක්ෂණය වේ ද; අථ= නැවත; දුතියෙ දලෙ= ද්විතීයාර්ධයෙහි; චපලාය= චපලාවගේ; ලක්ඛණංතු= ලක්ෂණය වේ ද; සා= ඒ ආර්යාතොමෝ; ජඝනචපලා= ජඝනචපලා යයි; පකිත්තිතා= කියනලද්දීය.

වි:- මේ ජඝනචපලාවෙහි පළමුවන අර්ධය පථ්‍යාලක්ෂණයෙන් යුක්තවෙයි, දෙවන අර්ධයෙහි "ලෙය-යස්" යන ගුරු මැද දලෙථ යන ජගණය ද, "සා-තා" යන ගුරු මැද පකිත්ති යන ජගණය ද ද්විතීය චතුර්ථස්ථානයන්හි පතිත විය.

ජඝනචපලාසංඛ්‍යා.

මෙහි ද ගණවිකල්ප ගුණ කිරීමෙන් පථ්‍යාවෙහි මෙන් පූර්වාර්ධයෙහි භෙද දෙලොස් දහස් අටසියයක් (12800) ද, අපරාර්ධයෙහි චපලාවෙහි මෙන් සොළසක් (16) ද වෙයි. සියල්ල ගුණකිරීමෙන් උභයාර්ධයෙහි ම දෙලක්ෂසාරදහස්අටසියයක් (2,04,800) ලැබේ.

ආර්යාභෙද.

ආර්යාජාතිය භෙදවශයෙන් පථ්‍යා එකකි. විපුලාව මහාවිපුලා මුඛවිපුලා ජඝනවිපුලා යයි භෙද තුනකි. මහාචපලා මුඛචපලා ජඝනචපලා යන භෙද තුන පථ්‍යා-විපුලාභෙද සතරින් ගුණකළවිට චපලාභෙද දොළොසකි. මේ දොළොස හා විපුලාතුන හා ශුද්ධපථ්‍යාව දැයි ආර්යාභෙද සොළොසකි.

"එකා'ව භවති පථ්‍යා-තිස්සො විපුලා තතො චතස්සො තා
චපලා තතයෙන ගුණිතා-ඉත්‍යපි සොළස භවන්ත්‍යාරියා."

ඔවුහු නම් වශයෙන් මෙසේයි-

1. පථ්‍යා,
2. මහාවිපුලා.
3. මුඛවිපුලා.
4. ජඝනචපලා.
5. පථ්‍යාමහාචපලා.
6. පථ්‍යාමුඛචපලා.
7. පථ්‍යාජඝනචපලා.
8. මහාවිපුලාමහාචපලා.
9. මහාවිපුලාමුඛචපලා.
10. මහාවිපුලාජඝනචපලා.
11. මුඛවිපුලාමහාචපලා.
12. මුඛවිපුලාමුඛචපලා.
13. මුඛවිපුලාජඝනචපලා.
14. ජඝනවිපුලාමහාචපලා.
15. ජඝනවිපුලාමුඛචපලා.
16. ජඝනවිපුලාජඝනචපලා.

මෙකී භෙද සියල්ල ම පළමු දැක්වූ ආර්යාසංඛ්‍යාවෙහි ඇතුළත් වේ. එයින් [illegible] ලක්ෂණ ද

1. සබ්බං පඨමදලෙ යදි- ලක්ඛණමරියාය වුත්තමුභයෙසු
යස්සා දලෙසු යුත්තං - වුත්තා සා ගීති වුත්තයතිලලිතා

දෙලක්ෂසාරදහස්අටසියයක මුඛචපලා ලක්ෂණ ද, එපමණෙක්හිම ජඝනචපලා ලක්ෂණ ද යෙදේ. සෙස්ස පථ්‍යා හෝ විපුලා වියහැක.

ආර්‍ය්‍යාජාතියි.

---

1. යදි= ඉදින්; අරියාය= ආර්‍ය්‍යාවගේ; පඨමදලෙ= ප්‍රථමාර්ධයෙහි; වුත්තං= කියනලද; සබ්බං ලක්ඛණං= සියලු ලක්ෂණය; යස්සා= යම් ආර්‍ය්‍යාජාතියකගේ; උභයෙසු දලෙසු= උභයාර්ධයෙහි; යුත්තං= යෙදුණේ වේ ද; (තදා= එකල්හි) වුත්තයතිලලිතා= (පෙර ආර්‍ය්‍යාවෙහි) කියන ලද යතීන් හොබනාවූ; සා= ඒ ආර්‍ය්‍යා තොමෝ; ගීතිවුත්තා= ගීති යයි කියනලද්දීය.

වි:- ආර්‍ය්‍යාපූර්වාර්ධයෙහි යෙදෙන ලක්ෂණ උභයාර්ධයෙහි ම යුක්ත වූවා ''ගීති'' නම් වන්නීය. ''සබ්බං'' යනාදියෙහි වින්‍යාසය හා ගීතිගණස්ථානභෙද ද මෙසේයි.

1-4 2-5 3-4 4-5 5-4 6-2 74 ගු

◡ ◡ – – – – ◡ – – ; ◡ – – – – ◡ – ◡ – – – ◡ ◡=මාත්‍රා 30

1-4 2-5 3-4 4-5 5-4 6-2 7-4 ගු

◡ ◡ – ◡ – ◡ ◡ ; ◡ ◡ ◡ ◡ – ◡ – – – – – – ◡ =මාත්‍රා 30

මෙහි අර්ධ දෙක ම ආර්‍ය්‍යාපූර්වාර්ධය වැනි හෙයින් අර්ධ දෙක්හි ම මාත්‍රා තිස තිස වේ, අපරාර්ධයෙහි ද ෂෂ්ඨස්ථානය හුදු ලඝුවක් නො ව ජගණය හෝ නගණය ම වේ. ''වුත්තයතිලලිතා'' යි කී හෙයින් ආර්‍ය්‍යාපූර්වාර්ධයට දැක්වූ යති ලක්ෂණ උභයාර්ධයෙහි ම යෙදේ. මේ ගීති'ය පථ්‍යාය ත්‍රිවිධ විපුලාය චාදුසචපලාය යන සොළොස ආර්‍ය්‍යාවන් හා සංකලනයෙන් සොළොස්වැදෑරුම් වේ. "පථ්‍යාගීති, මහාවිපුලාගීති, මුඛවිපුලාගීති, ජඝනවිපුලාගීති, පථ්‍යාමහාචපලාගීති" යනාදීන්ගේ වශයෙනි. මේ ගීතියෙහි අර්ධ දෙක ම ආර්‍ය්‍යාපූර්වාර්ධයට සමාන බැවින් එහි සමානවූ භෙද සංඛ්‍යාවක් ද වේ. ආර්‍ය්‍යාපූර්වාර්ධයෙහි භෙද දොළොස්දහස්අටසියයකි. (12800) මෙහිද පූර්වාර්ධභෙද එපමණ වෙ, අපරාර්ධයෙහිත් එපමණ ම වේ. අර්ධ දෙක්හි ම භෙද ගුණ කිරීමෙන් සොළොස්කෝටි අටතිස් ලක්ෂ සතළිස් දහසකැයි (16,38,40,000) හැලකිය යුතුයි. චපලාගීති ආදීන්ගේ භෙද ද මේ සංඛ්‍යාවෙහි ම ඇතුළත් වේ.

ගීති භෙද හා සංඛ්‍යා.

2. අරියායං දුතිය'ඩ්ඪෙ-ගදිතා'ඛිල ලක්ඛණං යං තං
හවති දලෙසු'භයෙසු'පි-යදි යස්සා සා'යමුපගීති.

3. අරියා'යඩ්ඪිතයං-පුබ්බා'දිත ලක්ඛණු'පෙතං
විපරියයෙනා'භිහිතං-යස්සා සම්භවති චේ'හ සො'ග්ගීති.

---

2. අරියායං= ආර්‍ය්‍යාවෙහි; දුතියඩ්ඪෙ= දෙවන අර්ධයෙහි; ගදිතං= කියන ලද; යං අඛිලලක්ඛණං= යම් සියලු ලක්‍ෂණයක් ඇද්ද; තං= එය; යස්සා= යම් ආර්‍ය්‍යාවකගේ; උභයෙසු දලෙසු අපි= උභයාර්ධයෙහි ම; යදි භවති= ඉදින් වේ නම්; සා අයං= ඕ මේ ආර්‍ය්‍යාතොමෝ; උපගීති= "උපගීති" යයි කියන ලදු.

වි:– ආර්‍ය්‍යාඅපරාර්ධයට කී ලක්‍ෂණ උභයාර්ධයෙහි ම සිටියේ නම් ඕ තොමෝ "උපගීති" නමු. මෙහි අර්ධ දෙක්හිම ෂෂ්ඨස්ථානය හුදු ලඝුවකින් යුක්ත ව මාත්‍රා සත්විස්ස (27) බැගින් ලැබේ. වින්‍යාසය සුකරයි. ගණස්ථානවිකල්ප දෙඅර්ධෙහි ම යට දැක්වූ ආර්‍ය්‍යාඅපරාර්ධයෙහි මෙන් සැලකිය යුතුයි.

මේ "උපගීති"ය ද පළමු ගීතිය සෙයින්ම පථ්‍යාදි ආර්‍ය්‍යා සොළසින් ගුණිතව "පථ්‍යොපගීති, මහාවිපුලොපගීති, මුඛවිපුලොපගීති" යනාදි භෙදසොළසක් වේ. ආර්‍ය්‍යා

උපගීතිභෙද හා සංඛ්‍යා.

අපරාර්ධයෙහි සෙයින් මෙහි උභයාර්ධයෙහි ම වෘත්තසංඛ්‍යා සදහස්සාරසියය (6400) බැගින් ලැබේ. එකිනෙක ගුණිතව සියල්ල සාරකොටි නවලක්‍ෂ සැට දහසකි. (4,09,60,000) සියලු භෙද මේ සංඛ්‍යාවෙහි ම ඇතුළත් වේ.

3. අරියාය= ආර්‍ය්‍යාවගේ; පුබ්බාදිත ලක්ඛණූපෙතං= පෙර කියන ලද ලක්‍ෂණයෙන් යුක්තවූ; අඩ්ඪිතයං= අර්ධදෙක; චෙ= ඉදින්; යස්සා= යම් ආර්‍ය්‍යාවකගේ; විපරියයෙන අභිහිතං= විපර්‍ය්‍යාසයෙන් කියන ලද්දේ; සම්භවති= ලැබේ ද; සා= ඕ ආර්‍ය්‍යා තොමෝ; ඉහ= මේ ගීතිජාතියෙහි; උග්ගීති= "උද්ගීති" යයි කියනලදු.

වි:– යට දැක්වූ ආර්‍ය්‍යාලක්‍ෂණ විපර්‍ය්‍යාස කොට හෙවත් පූර්වාර්ධයට කී ලක්‍ෂණ අපරාර්ධයෙහි ද අපරාර්ධයට කී ලක්‍ෂණ පූර්වාර්ධයෙහි ද ලා රචනාකරනලද්දී "උද්ගීති"යයි කියනු ලැබේ.

උද්ගීතිභෙද හා සංඛ්‍යා.

මෙය ද පළමු සෙයින් ම පථ්‍යාදි ආර්‍ය්‍යා සොළොසින් ගුණිත ව පථ්‍යොද්ගීති විපුලොද්ගීති" ආදි භෙද සොළොසක් වේ. මෙහි අර්ධ විපර්‍ය්‍යාස වුවත් ගණවිකල්ප වශයෙන් ප්‍රස්තාරයෙහි ලැබෙන වෘත්තසංඛ්‍යාව ආර්‍ය්‍යාවෙහි මෙන් 8, 19, 20,000 කි.

4. අරියාපුබ්බ'ඩ්ඪං යදි-ගුරුනෙ'කෙනාධිකෙන නිධනෙ යුත්තං
යදි පුබ්බඩ්ඪසමානං-දලමිතරමුදිතා'යමරියාගීති

ගීතිජාතියො.

---

4. යදි=ඉදින්; අරියාපුබ්බඩ්ඪං=ආර්යාවගේ පූර්වාර්ධය; නිධනෙ= කෙළවර; අධිකෙන= අධිකවූ; ඒකෙන ගුරුනා= එක් ගුරකින්; යුත්තං= යුක්තවේ ද; යදි= ඉදින්; ඉතරං ච දලං= අපරාර්ධයත්; පුබ්බඩ්ඪසමානං= පූර්වාර්ධය හා සමාන වේද; (තදා= එකල්හි;) අයං= මේ ආර්යාතොමෝ; අරියාගීති උදිතා= "ආර්යාගීති" යයි කියන ලදී.

වි:- යට කී ලක්ෂණ ඇති ආර්යාපූර්වාර්ධයාගේ අන්තයෙහි තවත් ගුරක් එකතු කිරීමෙන් ගණ අටක් කොට අපරාර්ධයත් ඒ ලක්ෂණයෙන් ම රචනා කළ කල්හි ආර්යාගීති නමි. මෙහි අර්ධයක් පාස මාත්‍රා දෙතිස බැගින් ලැබේ. වින්‍යාසය සුකරයි. උභයාර්ධයෙහි ම ගණස්ථානවිකල්ප පළමු ගීතිගට සමානයි. මෙහි ගණ අටක් වුවත් නිත්‍යගුරකින් පරිමිතවූ ආර්යාපූර්වාර්ධයාගේ අෂ්ටම ස්ථානයට අමුතු ගුරක් එක් වීමෙන් හටගත් සර්වගුරුගණය ද එහි නියත හෙයින් භේදයෙක් නො ලැබේ.

ආර්යාගීතිභේද හා සංඛ්‍යා.

මේ ආර්යාගීතිය ද පෙර සෙයින් ම ආර්යාවන් හා සංකලනයෙන් 'පථ්‍යාර්යාගීති' මහා විපුලාර්යාගීති, මුඛ විපුලාර්යාගීති, ජඝනවිපුලාර්යාගීති, පථ්‍යාමහාචපලාර්යාගීති" යනාදීන් සොළොස්භේදවේ. ආර්යාපූර්වාර්ධයෙහිමෙන් මෙහිද ගණස්ථානවිකල්පයන්ගේ වශයෙන් පූර්වාර්ධභේද සංඛ්‍යා දොළොස් දහස් අටසියයකි. (12800) අපරාර්ධයෙහි ද එපමණවේ. අර්ධදෙක්හි ම භේද එකිනෙක ගුණකිරීමෙන් සියල්ල සොළොස්කොටි අටතිස් ලක්ෂ සතළිස් දහසකි. (16,38,40,000) මේ ප්‍රස්තාරයෙහි වෘත්ත සංඛ්‍යාවයි. පළමු දැක්වූ භේද සොළස ම මේ සංඛ්‍යාවෙහි ලැබේ.

ආර්යාඅපරාර්ධයාගේ අන්තයෙහි අධිකගුරක් හෙලා මාත්‍රා විසිනවයකින් යුක්තකොට කිසිවෙක් ආර්යාගීති අපරාර්ධය සලකතත් මෙහි එසේ නො යෙදෙන බව උදාහරණාත්මක ලක්ෂණයෙන් ම පැහැදිලි වේ.

මෙසේ මේ චතුර්විධ ගීතිය ම එකක් එකක් භේද සොළස බැගින් සූසැටක් (64) භේදලැබේ. එය ශුද්ධආර්යා සොළසක් සමඟ ගත් විට ආර්යාභේද සියල්ල අසූවකි. (80)

1. විසමෙ ඡ සියුං කලා මුඛෙ-සමෙ තා'ඨ රලගා තතො'පරි
වෙතාලියනාමුච්චතෙ-ලහුජ්ඣකං න නිරන්තරං සමෙ

මේ ගීති සතර හැර අන්‍යවූත් ගීති එකොළොසක් දක්වති, ඔවුන්ගේ නම් හා ලක්ෂණ මෙසේයි.

1. සංගීති- ආර්‍ය්‍යාවගේම උභයාර්ධයෙහි නෙළුවර අධික ගුරකින් යුක්ත වේ.
2. සුගීති- ආර්‍ය්‍යාපූර්වාර්ධයෙහි පමණක් අධිකගුරකින් යුක්තවේ.
3 ප්‍රගීති- ආර්‍ය්‍යාඅපරාර්ධයෙහි පමණක් අධිකගුරකින් යුක්තවේ
4 අනුගීති- සුගීතියෙහි අර්ධදෙක විපර්‍ය්‍යාසයෙන් යොදන ලද්දී වේ.
5. මඤ්ජුගීති- ප්‍රගීතියෙහි අර්ධදෙක විපර්‍ය්‍යාසයෙන් යොදන ලද්දී වේ.
6. විගීති- උපගීති උභයාර්ධයෙහි ම අධික ගුරකින් යුක්ත වේ,
7. චාරුගීති- උද්ගීති උභයාර්ධයෙහි ම අධිකගුරකින් යුක්තවේ.
8. වල්ගුගීති- ආර්‍ය්‍යාඅපරාර්ධයාගේ අන්තයෙහි හීනවූ එක් ගුරකින් යුක්ත වේ.
9. ලලිතා- ආර්‍ය්‍යාපූර්වාර්ධයාගේ අන්තයෙහි හීනවූ ගුරකින් යුක්ත
10. භ්‍රමදා- උපගීති පූර්වාර්ධයෙහි පමණක් අධිකගුරකින් යුක්තවේ.
11. චන්ද්‍රිකා- උපගීති අපරාර්ධයෙහි පමණක් අධිකගුරකින් යුක්ත වේ.

මොහු එකොළොස ද වෙන් වෙන් වශයෙන් ආර්‍ය්‍යා සොළොසින් ගුණිත ව භෙද එක්සියසැත්තෑවක් (176) වේ. මුලින් දක්වූ ගීති 64 ද ආර්‍ය්‍යා 16 දැයි සියල්ල එක්ව ආර්‍ය්‍යාභෙද (176 + 64 + 16= 256) දෙසියපනසක් වේ,

ගීතිජාතියි.

මාත්‍රාවන්ගෙන් ම ඡන්දස පිරේනුයි මාත්‍රාඡන්දස්හි ඇතුළත් වනහෙයින් ගීතිජාතියට අනතුරුකොට වෛතාලීයජාතිය ආරම්භ කරන්නාහු "විසමෙ" යනාදිය දක්වත්.

1. යසමිං= (යම් මාත්‍රාවෘත්තයෙක්හි;) විසමෙ= විෂමවූ (ප්‍රථම-තෘතීය) පාදයෙහි; මුඛෙ= ආදියෙහි; ඡකලා= මාත්‍රාවෝ සදෙකක්; සියුං= වෙත් ද; තු= යළි; සමෙ= සමවූ (ද්විතීය-චතුර්ථ) පාදයෙහි; අඨ= (ආදියෙහි) මාත්‍රාවෝ අටදෙනෙක් වෙත් ද; තතො

ළසට්ඨි= එයින් මත්තෙහි; රලගා= රගණ-ලඝු-ගුරු යන මොහු වෙත් ද; සමෙ= සමපාදයෙහි; නිරන්තරං= නිරතුරුව හෙවත් ගුරකින් අතුරු නැතී ව; ලහුඡක්කං= ලඝු සයක්; න= නොවන් නේ ද; තං= ඒ වෘත්තය; වෙතාලියං උච්චතෙ= "වෛතාලීය" නමැයි කියනු ලැබේ.

වි:- මෙයින් වෛතාලීයලක්ෂණ කියන ලදී. මෙහි "කලා" ශබ්දයෙන් මාත්‍රා කියනු ලැබේ. වෛතාලීය විෂමපාදයන්ගේ ආදියෙහි මාත්‍රාසයක් ද, සමපාදයන්ගේ ආදියෙහි මාත්‍රා අටක් ද එයින් පරව පාද සතරෙහිම රගණයක් හා ලඝුවක් හා ගුරක් ද වෙති. සමපාදයන්ගේ ආදියෙහි අතරතුර ගුරු අකුරක් නොයෙදී ලඝු සයක් පිළිවෙළින් නො සිටී. මෙය වෛතාලීය ජාතියෙහි සාමාන්‍යලක්ෂණය ද වෙයි. වින්‍යාසය මෙසේ යි:

මාත්‍රා 6. රගණ ලඝු ගුරු මාත්‍රා 8. රගණ ලඝු ගුරු

(1)විසමෙඡසි යුංකලා මූ බෙ(2)සමෙතාඨරල ගාතතො ප රි

– – ⏑ – –, ⏑ – ⏑, –, ⏑, – ⏑ ⏑ – – –, ⏑ – ⏑, –, ⏑

මාත්‍රා 6. රගණ ලඝු ගුරු මාත්‍රා 8. රගණ ලඝු ගුරු

(3)වෙතාලි යන්තමුච්ච තෙ(4)ලහුඡක්කංනති රන්තරං ස මෙ

⏑⏑⏑, ⏑ –, ⏑, –, ⏑, – – ⏑ ⏑ – –, ⏑ – ⏑, –, ⏑

මෙහි සමපාදයන්හි පිළිවෙළින් ලඝු සයක් යෙදී නැත. වෛතාලීයවිෂමපාද මාත්‍රා තුදුසකින් ද සමපාද මාත්‍රා සොළොසකින් ද යුක්ත වේ. දෙවන පාදයෙහි දෙවන සතරවන සමමාත්‍රා දෙක පරමාත්‍රා ඇසුරුකොට ගුරු වූ බැව් පෙනේ.

සංස්කෘතඡන්දස්හි වෛතාලීයවෘත්තයන් පිළිබඳ "සමමාත්‍රා පරමාත්‍රා ඇසුරු නොකරන්නේය" යන ව්‍යවස්ථාව මාගධික ඡන්දසෙහි නොයෙදෙන බැව් පෙනේ. මෙය සංස්කෘතයට වඩා මෙහි ඇති විශෙෂයක් සේ සැලකිය යුතුයි.

වෛතාලීයභෙද- මෙහි විෂමපාදයාගේ ආදියෙහි වූ මාත්‍රා සයෙහි සමමාත්‍රා පරමාත්‍රා ඇසුරුකොට ද සිටිය හැකිබව හෙයින් හෙද තෙළෙසක් ලැබේ මෙය ෂණ්මාත්‍රිකච්ඡන්දස ප්‍රස්තාරකිරීමෙන් ලැබෙන වෘත්තසංඛ්‍යාවට සමාන වේ. විෂමපාදයාගේ ආදියෙහි යෙදෙන මාත්‍රා අටෙහි හෙද එක්තිසකි. අෂ්ටමාත්‍රිකච්ඡන්දස ප්‍රස්තාර කළ විට ලැබෙන වෘත්තජාතියෙන් ආදිගුරු-අන්තගුරු-සර්වලඝුවෘත්ත තුන හළ කල්හි මේ සඞ්ඛ්‍යාව

2. වෙතාලියෝ'පමං මුඛෙ තං - ඔපච්ඡන්දසිකං රයා යදන්ත.
3. ආපාතලිකා කථිතා 'යං - භගගා'න්ත යදි පුබ්බමිව'ඤ්ඤං.

ලැබේ. එහි වෘත්ත තුනෙහි පිළිවෙළින් ලඝු සයක් ලැබෙත හෙයිනි. අන්තයෙහි නිත්‍යයෙන් රගණ-ලඝු-ගුරු හෙයින් එහි භේදයක් නැති, පාද දෙකෙහි භේද එකිනෙක ගුණකළ විට (13 × 31=403) අඞ්ගයක භේද සාරසිය තුනකි. අඞ්ග දෙක්හි ම භේද (403 + 40:=1,62,409) එක්ලක්ෂ දෙසැටදහස් සාරසිය නවයකි. සංස්කෘතයෙහි වෛතාලීයවෘත්තයාගේ මෙපමණ භේද නො ලැබේ. එහි සමමාත්‍රා පරමාත්‍රා ඇසුරු නොකිරීම ව්‍යවස්ථා හෙයිනි.

2. (යස්ස= යම් මාත්‍රාවෘත්තයක්හුගේ) යදි= ඉදින්; මුඛෙ= ආදියෙහි; වෙතාලියොපමං= වෛතාලීයය හා සමාන ද; අන්තං= කෙළවර; රයා= රගණ-යගණයෝ වෙත් ද; (තදා= එකල්හි;) තං= ඒ වෘත්තය; ඔපච්ඡන්දසිකං= "ඖපච්ඡන්දසික" නම් වේ.

වි:- විෂම-සමපාදයන්ගේ ආදියෙහි වෛතාලීයවෘත්තයට සමාන ව මාත්‍රා සයක් හා අටක් යුක්ත කොට අන්තයෙහි රගණ-යගණ යෙදූ කල්හි "ඖපච්ඡන්දසික" වෘත්තය වේ. මෙහි දක්වන ලද්දේ එක් අඞ්ගයකි. අනිත් අඞ්ගය ද මේ ලක්ෂණයෙන් ම පුරවා ගතයුතුයි. විත්‍යාසය ද පළමු සෙයින් කළ යුතුයි. මෙහි විෂමපාදයෙහි මාත්‍රා සොළොසක් හා සමපාදයෙහි අටළොසක් ද ලැබේ. පළමු දැක්වූ "වෛතාලීය"යාගේ පාදසතර කෙළවර අධිකගුරක් එක්කළ විට ද මෙහි ලක්ෂණම ලැබේ. මෙහි විකල්පසඞ්ඛ්‍යා ද වෛතාලීයයට සමානවේ.

3. යදි= ඉදින්; (යස්සා= යම් මාත්‍රාජාතියකගේ කෙළවර;) භගගා= භගණයක් හා ගුරු දෙකක් වෙත් ද; අඤ්ඤං= සෙසු ලක්ෂණය; පුබ්බං ඉව= පෙර වෛතාලීයය මෙන් වේ ද; (තදා= එකල්හි;) අයං= මේ මාත්‍රාජාති තොමෝ; ආපාතලිකා= "ආපාතලිකා නමැයි; කථිතා= කියනලද්දී.

වි:- මේ "ආපාතලිකා"වෙහි විෂම-සමපාදයන්හි මාත්‍රා සයෙන් හා අටෙන් පරව භගණය හා ගුරු දෙකක් ද වෙති; දක්වනලද්දේ එක් අඞ්ගයෙකි. අනිත් අඞ්ගය ද මේ ලක්ෂණයෙන් ම ගත් විට ගාථාව පිරේ, මෙහිවිෂම සමපාද මාත්‍රා තුදුසකින් හා සොළොසකින් යුක්ත වේ. උභයාඞ්ගයෙහි ම භේද වෛතාලීය යෙහි මෙන් එක් ලක්ෂ දෙසැටදහස් සාරසියනවය (1,62,409) කි.

5. [illegible]
6. [illegible]

ගත වේ. "දක්ෂිණාන්තිකා" විකල්ප ද සංස්කෘතයෙහි මිටිමින අදි විය හැක, සාමාන්‍ය ලක්ෂණයෙහි සම මාත්‍රා වර්මාත්‍රා ඇතුළු නොකරන බෙහිති.

5. ඔජෙ= ඉදිත්; විසමෙසු= විෂමවූ (එළඹෙන තුන්වන) පාදයන්හි; ආදො= ආදියෙහි; ජො=ජගණය; සඞ්ඝිතො= සිටියේ වී නම්; (තදා= එකල්හි;) උදිච්චවුත්ති ඉති= "උදීච්ඡවෘත්ති" යයි; වුච්චතෙ= කියනු ලැබේ.

වි:- "ඔජ + ආදො" යි පදච්ඡේදයි. විෂමපාදයන්හි පළමක් ආදියෙහි ජගණය සිටියේ නම් උදිච්චවුත්ති යයි; කියනු ලැබේ. මේ "උදීච්ඡවෘත්ති" ය ද "දක්ෂිණාන්තිකාව" මෙන් වෛතාලීයාදි තුනෙහි ම යෙදෙන හෙයින් "වෛතාලීයඋදීච්ඡවෘත්ති" ආදි වශයෙන් ත්‍රිභේද වේ. පාදයක් පාසා ලැබෙන මාත්‍රා සංඛ්‍යාව ද ඒ ඒ වෘත්තයන්හි සමාන වේ,

මෙහි විෂමපාදයන්හි "දක්ෂිණාන්තිකා"වෙහි මෙන් විකල්ප දෙකක් ද සමපාදයන්හි "වෛතාලීයයෙහි" මෙන් විකල්ප තිස් එකක් ද ලැබේ. අඩියක විකල්ප (2 × 31=62) දෙසැටකි. අනික් අඩියෙහිත් එසේ මැයි. අඩිදෙකෙහි ම විකල්ප (62 × 62=3844) තුන්දහස් අටසිය සූසාලිසකි. මොවුහු ද වෛතාලීයවිකල්පසංඛ්‍යා මෙන් උපරණය කළ යුත්තාහුය.

6 ඔජෙ= ඉදිත්; යුගෙ වසු= (දෙවන-සතරවන) සමපාදයන්හි; පුබ්බතො= පූර්වයෙහි; ගජො= ගුරක් හා ජගණය ද යන මොහු; සඞ්ඝිතා= සිටියාහු වී නම් (තදා= එකල්හි;) පච්චවුත්ති ඉති= "ප්‍රාච්‍යවෘත්ති"යයි; උදිතා= කියනලද්දීය.

වි:- "රුදිතං යන තැන්හි "ර" කාර සන්ධිජයි. සමපාදයන්හි ආදියෙහි ගුරක් හා ජගණය වීම "ප්‍රාච්‍යවෘත්ති"යෙහි විශේෂ ලක්ෂණයයි. මෙයි "පච්චවුත්තා" යි ගුරක් හා ජගණය දක්නා ලැබේ. සෙසු ලක්ෂණ වෛතාලීයයෙහි මෙනි, මේ ලක්ෂණයෙන් යුක්ත අභිනව ගත් වීට ගාථාව පිරේ. මේ ප්‍රාච්‍යවෘත්ති ද පෙර සෙයින් ම ත්‍රිවිධ වේ, පාදයක් පාසා ලැබෙන මාත්‍රා සංඛ්‍යාව ද පෙර මෙනි.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] (2 × 5=10) [illegible] (10 × 1=100) [illegible]

7. සමා'සමා'ත්‍රා'දිනං සමා-සංයුතා භවන්ති තං පවත්තකං.

"වෘත්තරත්නාකරයෙහි පූර්ණෙ ගුණෙනා'ෂ්ට පඤ්චමඃ යි සම පාදයන්ගේ පස්වන මාත්‍රාව මුලින් සිටි සතරවන මාත්‍රාව හා එක්ව ගුරක් වන බව කියනලදී. සෙසු තැන්හි, සමමාත්‍රා පර මාත්‍රා ඇසුරු නො කරන හෙයින් එහි හුන්වන සවන මාත්‍රා දෙක ද ලඝුදෙකක් ම වේ. දූන් එහි ජගණයක් වූ බව ප්‍රක ටය, පළමුවන දෙවන මාත්‍රා දෙක පිළිබඳ නියමයක් නො දක් වූ හෙයින් එය ගුරකින් හෝ ලඝු දෙකකින් තැබීමට ඉඩතිබේ. මෙහි වෘත්තෙහි "ෂඩ්ජා" යි වෙසෙසා කී හෙයින් ප්‍රථම- ද්විතීය මාත්‍රාවය ගුරු අකුරකින් ම තැබියුතුත්තෙය. එහෙයින් මේය ද ස සකෘත ඡන්දසට වඩා මෙහි ඇති විශෙෂයක්සේ සැලකිය යුතුයි.

මෙහි විෂම්පාදයෙහි වෛතාලීයයෙහි මෙන් විකල්ප තෙ ලෙසකි. සමපාදයෙහි සත්වන අටවන මාත්‍රාවන්හි ලැබෙන විකල්පදෙක පමණකි, අඩියක විකල්ප (13 x 2=26) සවිස්සෙකි, අඩිදෙක්හිම විකල්ප (26 x 26=676) හයසියහැත්තැසයෙකි. මොවුහු ද පළමු වෛතාලීය සංඛ්‍යාවෙහි ම ඇතුළත් වෙත්.

7. අත්‍රා= මේ මාත්‍රාජාතියෙහි; ආදිනං= ආදිවූ උදීච්‍යවෘත්ති ප්‍රාච්‍යවෘත්ති දෙදෙනාගේ; සමා + අසමා= සම වූ ද විෂමවූ ද පාද යෝ; සමාස (ලක්‍ෂණහෙයින්) සමවූවාහු; සංයුතා= (විපර්‍යාස යෙන්) යෙදුණාහු වෙත් ද; තං=(එකල්හි) ඒ වෘත්තය; පවත්තකං භවන්ති= "ප්‍රවෘත්තක" නම් වේ.

වි:-මෙහි "ආදිනං" යන්නෙන් නිර්දිෂ්ටවූ "උදීච්චවුත්ති-පාච්ච වුත්ති" යන දෙකට අනුලෝමයෙන් "අසමා-සමා."යි කිවයුත්තෙහි "අසමා ච සමා ච" යන වන්දයෙහි අල්පස්වරශබ්දයාගේ පූර්ව නිපාතය නොව විලෝමක්‍රමවශයෙන් "සමා'සමා"යි තබනලදී. "උදීච්‍යවෘත්ති" විෂමපාදය හා "ප්‍රාච්‍යවෘත්ති සමපාදයෙන් රචනා කරනලද්දේ "ප්‍රවෘත්තක" නම්. මෙහි ප්‍රථමපාදයෙහි "සමාස" යි ආදියෙහි ජගණය ද ද්විතීයපාදයෙහි "සං,යුතාභ"යි ආදියෙහි ගුරක් හා ජගණය ද යෙදී තිබේ සාමාන්‍යලක්‍ෂණ වෛතාලීයයට නම්‍යයි. මේ ලක්‍ෂණයෙන්ම අතින් අඩියක්ගත්විට ගාථාව පිරේ.

මේය ද පළමු සෙයින් ත්‍රිවිධ වේ. විෂම පාදයෙහි 'උදීච්‍ය වෘත්ති"යෙහි මෙන් විකල්ප දෙකක් ද සමපාදයෙහි "ප්‍රාච්‍යවෘත්ති" යෙහි මෙන් විකල්ප දෙකක් ද වේ, අඩියක විකල්ප (2 x 2=4) සතරකි උභයාඩියෙහි ම (4 x 4=16) සොළොසකි. මේය ද පළමු දක්වූ වෛතාලීයවිකල්පසංඛ්‍යාවෙහි ම ඇතුළත් වේ.

8. අස්ස යා සමකතා'පරන්තිකා.
9. තදඤ්ඤජා චාරුහාසිනී.
වෙතාලිය ජාතියො.

---

8. **යා=** යම් මාත්‍රාජාතියක්; **අස්ස=** මේ ප්‍රවෘත්තකයාගේ; **සමකතා=** සමපාදයෙන් රචනාකරනලද්දී ද; (ඕතොමෝ) **අපරන්තිකා=**“අපරාන්තිකා” නමු

වි:- “ප්‍රවෘත්තකයාගේ” සමපාදලක්‍ෂණයෙන් පාද සතරම රචනාකරනලද්දී “අපරාන්තිකා” යි. ප්‍රවෘත්තකසමපාද නම් ප්‍රාච්‍යවෘත්තිසමපාද මැයි. පාදයක් පාසා මාත්‍රා සොළස බැගින් යෙදේ. මෝතොමෝ ද පළමු සෙයින් ත්‍රිවිධ වන්නීය මෙහි පාදයක විකල්ප දෙකකි. අඩියක (2 × 2=4) සතරකි. සියල්ල (4 × 4=16) සොළසකි. මොවුහු වෛතාලියාදීන්ගේ විකල්ප සංඛ්‍යාවෙන් බාහිර වෙත්.

9 **තදඤ්ඤජා=**එයින් අන්‍යවූ; (ප්‍රවෘත්තකයාගේ) විෂමපාදයෙන් ජනවූවා; **චාරුහාසිනී=**“චාරුහාසිනී” නමු.

වි:- “ප්‍රවෘත්තකයාගේ” විෂමපාදයෙන් පාදසතර ම බඳනා” ලද්දී. “චාරුහාසිනී” නමු. එම් විෂමපාද නම්? “උදීච්‍යවෘත්ති විෂමපාද මැයි, “දක්‍ෂිණාන්තිකා” විෂමපාදයත් මෙසේමැයි. මෙහි පාදයක මාත්‍රා තුදුසකි. මෝ ද පළමු සෙයින් ත්‍රිභෙද වේ. පාදයක විකල්ප දෙකකි. වෘත්තයෙහි සියලු විකල්ප (2 × 2=4 × 4=16) සොළොසක් වෙති, මේ සොළොස ද වෛතාලියාදීන්ගේ සංඛ්‍යාවෙන් බාහ්‍යවෙත්.

සංස්කෘත ඡන්දොග්‍රන්ථයන්හි මෙහි නො දක්වන ලද අන්‍යවූත් වෛතාලීය භෙදයෝ දක්නා ලැබෙති, ඔවුහු මේ මාගධිකාඡන්දශ් ශාස්ත්‍රයට ද අවිරුඬ බැවින් ලක්‍ෂණ මාත්‍රයෙන් මෙහි දක්වනු ලැබෙත්.

1. වෛතාලීය සමපාදයෙන් රචනාකරනලද්දී “අන්‍ය-දක්‍ෂිණාන්තිකා” නමු.
3. වෛතාලිය විෂමපාදයෙන් රචනාකරනලද්දී “උත්තරාන්තිකා” නමු.
3. ආපාතලිකා-ප්‍රාච්‍යවෘත්තීන්ගේ විෂමපාදයෙන් රචනා කරනලද්දී “අඞ්ග'පාතලිකා” නමු.

වෛතාලිය වෘත්තයාගේ පාදයක් පාසා අන්තයෙහි අධික ගුරක් යෙදීමෙන් ඖපච්ඡන්දසික ලක්‍ෂණය ලැබෙන බව පළමු

1. විකවිහතවසුලහු රවලම්බිනී ඊහ.
2. මත්තාසමකං නවමො ල් ග'නෙන.

දක්වන ලදී, එපරිද්දෙන් ම "ආපාතලිකා"දී සප්තවෘත්තයන්ගේ පාදයක් පාසා අන්තයෙහි අධික ගුරක් යෙදීමෙන් ආපාතලිකාදී සංඥා පෙරටුකොට ඇති ඖපච්ඡන්දසික සතක් ලැබේ "ආපාතලිකෞපච්ඡන්දසික" "දක්ෂිණාන්තිකෞපච්ඡන්දසික"යනාදි වශයෙනි මෙසේ සියලු ම වෛතාලීය භෙදයෝ එක්තිසක් පමණ වෙත්.

ඒ මෙසේයි-

"වෛතාලීය-ඖපච්ඡන්දසික-ආපාතලිකා යන ප්‍රමුඛවෘත්ත	3 යි.
"දක්ෂිණාන්තිකාදි වෘත්තසය එකක් එකක් ත්‍රිභෙද වීමෙන්	18
"අන්‍යදක්ෂිණාන්තිකාදිභෙද	3
' ආපාතලිකෞපච්ඡන්දසිකාදිභෙද	7
සියල්ල	31

වෛතාලීයජාතියි.

ප්‍රස්තාවසරයෙහි මාත්‍රාසම ජාති දක්වන්නාහු "විකාවිහත" යනාදිය ආරම්භ කරත්.

1 විකවිහතවසුලහු= විකා= දෙසින්; විහත= ගණන ;ලද වසුලහු= අට ලඝුවක් ඇත්තේ; (ලඝු සොළොසක් යයි කියන ලද වෙයි) ඉහ=මේ"මාත්‍රාසම" ජාතියෙහි; අවලම්බිනි="අවලම්බිනී නමු.

මෙහි රකාර ආගමජයි.

වි:- මාත්‍රාසමජාතියෙහි එක්පාදයක ලඝු ම සොළසක් යොදා ඉතිරි පාද තුනක් එසේ ම රචනා කරන ලද්දී අවලම්බිනී නම් වෘත්තයයි.

ෂොඩශමාත්‍රිකච්ඡන්දයෙහි අවසානයෙහි යෙදෙන 1597 වන වෘත්තය වූ මෙය "අෂ්ටි, නම් වර්ණච්ඡන්දසෙහි 65 536 වන අවසාන වෘත්තය මෙන්ද සිටී. එයද ලඝුසොළසකින් පරිමිතහෙයිනි පිඞ්ගලයන් ගීත්‍යාර්‍යා නාමයෙන් දක්වන ලද්දේත් මේ වෘත්ත යයි. මාගධිකච්ඡන්දස් කාරුවෝ කෙදාරභට්ටාදීන් විසින් ගත් සංඥා අනුගමනය කරමින් "අවලම්බිනී" යයි කීහ. සියලු තැන්හි ලඝුම යෙදෙන හෙයින් මෙහි විකල්ප නො ලැබේ.

"ලඝු" ශබ්දය මාත්‍රාවිෂයෙහි ලා ගෙන "විකවිහතවසුලහු" යන පදය මත්තෙහි ද සම්බන්ධ කරනු ලැබේ. එහෙයින් මාත්‍රාසමකාදියෙහි ද පාදයක මාත්‍රා සොළසක් ම ඇතැයි ද ඔවුහු ෂොඩශමාත්‍රිකච්ඡන්දස්හි ම ඇතුළත් වෙතැ'යි ද සැලකිය යුතුයි.

2 (ෂඩ්= ඉදින්; ෂොඩශමාත්‍රික පාදයෙහි) නවමො= නව වැනි වූයේ; ල්= ලඝුවෙක් වේද; අන්තෙ= කෙළවර; ග්= ගුරෙක් වේද; (තදා= එකල්හි ඒ වෘත්තය;) මාත්‍රාසමකං= "මාත්‍රා සමක" නම් වේ.

වි:- නවවැනි මාත්‍රාව ලඝුවක් වී අන්තයෙහි ගුරක් ඇතිකල්හි මාත්‍රාසමක වෘත්තය වේ, සෙසු තැන්හි විශ්ලොකාදීන්ට ඉෂ්ට නො වන සේ ගුරු-ලඝු මිශ්‍රව ද යෙදේ. "මත්තාසමකං" යනාදිය ම ඊට නිදර්ශනයි, ඉතිරි පාදතුනත් මේ ලක්‍ෂණයෙන් ගත්විට ගාථාව පිරේ.

වෛතාලීය ජාතියෙහි මෙන් මාත්‍රාසමජාතියෙහි ද "සමමාත්‍රා පරමාත්‍රා ඇසුරු නො කිරීම" සංස්කෘත ඡන්දශ්ශාස්ත්‍රඥයන්ගේ පිළිගැනීමයි. එහෙත් මේ ඡන්දශ්ශාස්ත්‍රයෙහි වෛතාලීයජාතියෙහි ලා තද්ව්‍යවස්ථාව නො යෙදෙන බව පළමු කියන ලදි. එසේ ම මේ මාත්‍රා සමජාතියෙහි ද සමමාත්‍රා පරමාත්‍රාව සමග එක්ව ගුරක් වුව ද නිර්දෝෂ වේ. එසේ ගත්විට මාත්‍රාසමකාදීන්ගේ විකල්ප පිළිබඳ සංස්කෘතයට වඩා විශේෂතා ද ඇතිවිය හැකියි. එ පරිද්දෙන් ම මෙහි ඔවුන්ගේ විකල්ප ව්‍යවස්ථාව සාරනු ලැබේ.

මාත්‍රා සමකාදීන්ගේ පාදයක ලැබෙන මාත්‍රාසොළස ගණවශයෙන් භාග (=කොටස්) සතරකි, ඔවුනතුරෙන් මෙහි-

(1.) ප්‍රථමගණස්ථානයෙහි සර්වගුරුආදි ගණපසින් අභිමත ගණයක් යෙදීමට බාධාවක් නැත. සමමාත්‍රා පරමාත්‍රාව ඇසුරු කිරීමෙන් දෙසක් නො වන හෙයිනි.

(2.) ද්විතීයගණස්ථානයෙහි සර්වගුරු- අන්තගුරු - ආදි ගුරු ගණතුනෙන් එකක් ම යෙදේ. මධ්‍යගුරු හෝ සර්වලඝු ගණයක් නො යෙදිය යුතුයි. "චිත්‍රා" පාදයක් වියහැකි හෙයිනි. (මෙහි මධ්‍යගුරු-සර්වලඝු නො යෙදිය යුත්තේ "විශ්ලොකයට ඉෂ්ටබැවිනැයි කිසිවෙක් කියති. එය නො ගත යුතුයි වි ය හැ ක් කේ විශ්ලොක නොව චිත්‍රා මැයි, තෘතීයගණස්ථාන විමසනු.)

(3.) තෘතීය ගණස්ථානයෙහි අන්ත්‍ය ගුරුගණය පමණක් ම යෙදේ නව වැන්න ලඝුවක් වියයුතු හෙයින් සර්ව ගුරු - ආදි ගුරු ගණ නො යෙදෙති, මධ්‍යගුරු - සර්වලඝුගණයෝ "වානවාසිකා" ලක්‍ෂණ හෙයින් නො යෙදෙත්.

(4.) චතුර්ථස්ථානයෙහි සර්වගුරු - අන්තගුරු ගණ දෙක පමණක් යෙදෙත්, අන්තයෙහි ගුරක් වියයුතු හෙයින් අන්‍යගණයෙක් නො යෙදේ.

3. ජෝ නලා'ච්වා'ණ්ණවා විසිලොකො.

ගණස්ථාන විකල්පනයෙහි දි ස්වලක්ෂණයට බාධා නො වන සේ පෙනෙතත් ඒ ඒ ගණස්ථානවල අන්‍යවෘත්තයකට ඉෂ්ට වූ ගණයක් නො යෙදිය යුතුයි. එසේ ඇති කල්හි මතු දක්වන පාදාකුලකය හෝ අන්‍යවෘත්තයක් විය හැකි හෙයිනි.

"මත්තාසමකං" යනාදියෙහි විභාගය හා ගණස්ථාන විකල්ප මෙසේයි.

1 - 5   2 - 3   3 - 1   4 - 2

මත්තා , සමකං ; නවමෙ , ල්ගතෙන ,

⏑ ⏑   — — ⏑   — — ⏑   ⏑ ⏑

මෙහි නවවැනි මාත්‍රාව ලඝුවකි, අන්තයෙහි ගුරකි, කිසිතැනෙකත් අන්‍ය වෘත්තයකට ඉෂ්ට පරිදි ගණ යෙදී නැත. ගණස්ථාන විකල්ප එකිනෙක ගුණකිරීමෙන් පාදයක ($5 \times 3 = 15 \times 1 = 15 \times 2 = 30$) විකල්ප තිසකි. අඩියක ($30 \times 30 = 900$) නවසියයකි. අඩි දෙක්හි ම ($900 \times 900 = 810000$) අටලක්ෂ දසදහසකි. මේ සඞ්ඛ්‍යාව පාද සතරෙහි ගණ විකල්ප සඞ්කලනයෙන් ම ලැබේ.

"ගතෙන" යන්නු මත්තෙහි වැටේ. එහෙයින් "විශෙලොකා" දියෙහි ද අන්තයෙහි ගුරක් ම එවි.

3. අණ්ණවා = අණ්වයකින් හෙවත් මාත්‍රා සතරකින් පරව; ජෝ = ජගණය වේද; ච්වා = නොහොත්; නලා = නගණ-ලඝුයන මොහු වෙත් ද; (එකල්හි ඒ වෘත්තය) විසිලොකො = "විශෙලොක" නම් වේ.

වි:- මාත්‍රා සතරකින් පරව මධ්‍යගුරු - ජගණය හෝ සව් ලඝුගණය යෙදීමෙන් විශෙලොක නම් වෘත්තය වේ. මෙහි ද අන්තයෙහි ගුරක් ඇති මාත්‍රා ශ්ලෝකයක් වේ. සූත්‍රය ජගණපක්ෂයෙහි උදාහරණයි. එහි "ජොනලා" යි මාත්‍රා සතරකි, ඉන් පරව "ච්වාණ්ණ" යි ජගණය යෙදී තිබේ. නගණ - ලඝු යයි කියන ලද්දේ සව්ලඝුගණය මැයි, ඒ සව්ලඝුපක්ෂයෙහි නිදසුන් මෙසේයි.

"වරණ්ණම්බුජ්ජුසිතා භගවා නෙ-සිනානා මපි විහවං නාහි දජ්ජා" මෙහි පාද දෙක්හි ම මාත්‍රා සතරින් පර සව්ලඝුගණය යෙදී තිබේ.

(1.) විශෙලොකයෙහි ද ප්‍රථම ගණස්ථානයෙහි සව්ගුරු ආදි ගණ පසින් අභිමතවූවක් යෙදිය හැකි හෙයින් විකල්ප පසකි.

(2.) ද්විතීය ස්ථානයෙහි නිත්‍යයෙන් ජගණය හෝ සව්ලඝු ගණය විය යුතු බැවින් විකල්ප දෙකකි.

4. නවගතො වානවාසිකාඛ්‍යා.

(3.) තෘතීය ස්ථානයෙහි සර්වගුරු - ආදි ගුරුගණ දෙක පමණක් යෙදේ. "චිත්‍රා" පාදයක් විය හැකි හෙයින් අන්‍යගණයක් නො යෙදිය යුත්තයි.

(4.) චතුර්ථ ස්ථානයෙහි මාත්‍රාසමකයෙහි මෙන් සර්වගුරු-අන්ත්‍යගුරුගණ දෙක අයිත්තයි.

එක් එක් ගණස්ථානයක විකල්ප පෙරයේ ම ගුණ කිරීමෙන් විශ්ලෝක පාදයක විකල්ප (5 × 2=10 × 2=20 × 2=40) සතළිසකි. පාදසතරෙහි ම (40 × 40=1600 × 1600=2560000) පස්විසිලක්ෂ සැට දහසකි.

"යෝ බාලාවිමා" යනු මෙහි සූත්‍රයෙහි වැටේ.

4. නවමගතො= ඒ අර්ධ දෙකෙහිත් නවවන් මාත්‍රා අටකින් පර ව; (ගො= ජගණය වේ ද; අථවා= නොහොත්; ලලා=නගණ-ලඝු යන මොහු වෙත් ද; එකල්හි ඕ මාත්‍රාසමකය නොවේ) වානවාසිකාඛ්‍යා= "වානවාසිකා" නම් වන්නීය.

වි:- මාත්‍රා අටකින් පර ම ජගණය හෝ සර්වලඝු ගණය වීමෙන් වානවාසිකා වෘත්තය වේ. සූත්‍රය ජගණය යෙදුන පක්ෂයට උදාහරණයි. එහි "නවගතො" යි මාත්‍රා අටකි. එයින් පර ව "නවාසි" යි ජගණය යෙදී තිබේ. ලඝුපක්ෂයෙහි නිදසුන් මෙසේයි-

"භුජඹුරසුරනරමහිතං තං - සාදරමභිනමිතං සිරසි වහාමහං"

මේ පාදදෙකෙහි ම මාත්‍රා අටකින් පර ව සර්වලඝුගණය යෙදී තිබේ.

(1) මෙහි ද ප්‍රථමගණස්ථානයෙහි විකල්ප පෙරයේ මැයි.

(2) ද්විතීයස්ථානයෙහි මාත්‍රාසමකයෙහි මෙන් සර්වගුරු-අන්ත ගුරු-ආදිගුරුගණ තුන පමණක් යෙදේ. "චිත්‍රා" පාදයක් විය හැකි හෙයින් මධ්‍යගුරු ගණ නො යෙදිය යුත්තයි.

(3) තෘතීයස්ථානයෙහි මධ්‍යගුරු - සර්වලඝුගණ දෙක නියමයෙන් ම වේ.

(4) චතුර්ථස්ථානය ද මාත්‍රාසමකයෙහි මෙනැයි.

මෙසේ ඒ ඒ තැන්හි යෙදෙන ගණ විකල්ප ගුණ කිරීමෙන් පාදයක විකල්ප (5 × 3=15 × 2=30 × 2=60) සැටකි. පාදසතරෙහි විකල්ප (1,29,60,000) එක්කෝටි විසිනවලක්ෂ සැටදහසකි.

5. පඤ්චට්ඨනවසු යදි ලො චිත්‍රා.
6. ගල්‍යා'ට්ඨි චෙ සා වූපචිත්‍රා.

මේ "වානවාසිකා" වෙහි ද නවවෙනි මාත්‍රාව ලඝුවක් ම වන හෙයින් "මාත්‍රාසමක" ලක්ෂණ ඇත්තේ නො වේ ද යත්? සැබවි- මෙහි නවවැන්න ලඝු වූයේ තෘතියගණස්ථානයෙහි ජගණය හෝ සවිලඝු ගණය යෙදී මෙනි. මාත්‍රාසමකයෙහි තෘතීයස්ථානයෙහි අන්ත්‍යගුරුගණය ම යෙදීමෙන් නවවැන්න ලඝුවක් වේ. මෙසේ මේ වෘත්තයන් දෙදෙනාගේ විශෙෂය සැලකිය යුතුයි. (61 වෙනි පිටේ කොෂ්ඨය ද බලනු.)

5. යදි= ඉදින්; පඤ්චට්ඨනවසු= පස්වම අෂ්ටම නවම ස්ථානයන්හි; ලො= ලඝුවෙක් වී නම්? (එකල්හි ඒ වෘත්තය) චිත්‍රා= "චිත්‍රා" නම් වේ.

වි:- කෙළවර ගුරක් ඇති ෂොඩශමාත්‍රික පාදයෙහි පස්වෙනි අටවෙනි නවවෙනි මාත්‍රා ලඝුවකින් තැබූ කල්හි "චිත්‍රා" නම් වෘත්තය වේ. "පඤ්ච" යනාදී සූත්‍රයෙහි "ට්ඨ – සු – ය" යන මොහු පිළිවෙලින් පස්වම අෂ්ටම නවම මාත්‍රාවෝයි.

(1) මෙහි ද– ප්‍රථම (4) චතුර් ගණස්ථාන විකල්ප මාත්‍රාසමකයෙහි මෙනි.

(2) විතීයස්ථානයෙහි ජගණය හෝ සවිලඝුගණය ම යෙදිය යුතුයි. පස්වෙනි අටවෙනි මාත්‍රා ලඝු වියයුතු හෙයිනි.

(3) තෘතීයස්ථානයෙහි අන්ත්‍යගුරු – මධ්‍යගුරු – සවිලඝුගණ තුනෙන් එකක් ම යෙදිය යුතුයි. නවවැන්න ලඝුවක් වියයුතු හෙයිනි.

මේ "චිත්‍රා" වෙහි ද නවවැන්න ලඝුවක් හෙයින් "මාත්‍රාසමක" ලක්ෂණ ද විතීයස්ථානයෙහි ජගණය හෝ සවිලඝුගණය යෙදෙන හෙයින් "විශ්ලොකලක්ෂණ ද ඇතැයි කියහැකියි. එහෙත් ඒ ඒ තැන්හි යෙදෙන ගණයන්ගේ වශයෙන් ඔවුන්ගේ විශෙෂය සැලකිය යුතුයි.

6 චෙ= ඉදින්; (සා= යම් මාත්‍රාසමජාතියකගේ,) අට්ඨි= මාත්‍රා අටකින් පරව; ගල්‍යා= ගුරු – ලඝු – යගණ යන මොහු වෙත් ද; සා= ඕ තොමෝ; උපචිත්‍රා= "උපචිත්‍රා" නමි.

වි – මාත්‍රා අටකින් පරව ගුරු – ලඝු හා යගණය යෙදීමෙන් උපචිත්‍රා වෘත්තය වේ යයි කියනලදී. මෙහි ද "ගල්‍යා'ට්ඨි චෙ" හි මාත්‍රා අටයි. එයින් පරව "සා වූපචිත්‍රා" හි ගුරු – ලඝු හා යගණය යෙදී තිබේ.

කෙදාරභට්ටපාදයෝ "උපචිත්‍රා නවමේ පරයුක්තෙ" යි මාත්‍රා අට කින් පර ව ගුරක් සිටීම පමණක් උපචිත්‍රාලක්ෂණය කොට දැක්වූහ. එහෙත් ශ්‍රී සඞ්ඝරක්ෂිත මහාසාමිහු "අෂ්ටභ්‍යො ගො ල්‍යාවුපචිත්‍රා" යන ජයදෙවවචනය මෙහි දී ඇසුරු කළබව පෙනේ. "අබ්ධියුගාද්භගෞශ්චෙදුපචිත්‍රා" යන පඤ්චිකාවචනයෙන් ද මෙකී ලක්ෂණයලැබේ. ගුරු – ලඝු – යගණ සිටිකල්හි භගණය ලැබෙන හෙයිනි.

(1) මෙහි ප්‍රථම (2) ද්විතීයස්ථානවිකල්ප මාත්‍රාසමකයෙහි මෙනි. (3) තෘතීයස්ථානයෙහි ආදි ගුරුගණය ද; (4) චතුර්ථස්ථානයෙහි සර්වගුරුගණය ද පමණක් යෙදේ. අටකින් පර ව ගුරු – ලඝු යගණ යෙදියයුතු හෙයිනි. මෙහි ලැබෙන ස්ථානභෙද ගුණවීමෙන් පාදයක විකල්ප (15) පසළොසකි. පාදසතරෙහි විකල්ප (50,625) පනස්දහස් හයසියවිසිපහකි.

මාත්‍රාසමකාදිවෘත්ත පසෙහි ඒ ඒ ස්ථානයෙහි යෙදෙන ගණ විකල්පාදිය පහත දක්වන කොෂ්ඨයෙන් දතයුතුයි. එහි මාත්‍රා විභාගයාගේ යට "." මේ ලකුණෙන් දක්වන්නේ ඒ ඒ වෘත්තයට විශෙෂයෙන් ලක්ෂණ වන ස්ථානයයි.

1. ගණ ස්ථානය	2. ස්ථානය	3. ස්ථානය	4. ස්ථානය	වෘත්තය	පාදයක විකල්ප	පාදසතරෙහි විකල්ප
⏑ ⏑ – – ⏑ – ⏑ – ⏑ – – – – – –	⏑ ⏑ – – ⏑ ⏑ – –	– – ⏑	⏑ ⏑ – ⏑ ⏑	මාත්‍රාසමක	30	8 10 000
මාත්‍රාසමකාදී පසෙහි ප්‍රථම ස්ථාන ගණ මාත්‍රාසමකයෙහි මෙනි.	– ⏑ – – – – –	⏑ ⏑ ⏑ – –	⏑ ⏑ – – ⏑	විශ්ලොක	40	25 60 000
	⏑ ⏑ – – ⏑ ⏑ – –	– ⏑ – – – – –	⏑ ⏑ – – ⏑	වානවාසිකා	60	1 29 60 000
	– ⏑ – – – – –	– – ⏑ – ⏑ – – – – –	⏑ ⏑ – – ⏑	චිත්‍රා	60	129 60 000
	⏑ ⏑ – – ⏑ ⏑ – –	⏑ – –	⏑ ⏑	උපචිත්‍රා	15	50 625

7\. යමතීත ලක්ඛණ විසෙස යුතං
මත්තාසමා'දිපාද'ගුම්ඵිතං
අනියතවුත්ත පරිමාණ සහිතං
පථිතං ජනෙසු පාදාකුලකං
මත්තාසමඤ්ඤාණතො.

---

7 යං= යම් වෘත්තයක්; අතීතා= ඉකුත්වූ; ලක්ඛණවිසෙස යුතං= ලක්ෂණ විශෙෂයෙන් යුක්ත වූ; මත්තාසමාදි= මාත්‍රාසමකාදි වෘත්තයන්ගේ; පාදගුම්ඵිතං= පාදයන්ගෙන් රචනා කරන ලද්ද; අනියතවුත්තපරිමාණසහිතං= අනියම වූ වෘත්තපරිමාණයෙන් හෙවත් අනියම වූ (මාත්‍රාසමකාදි) වෘත්තයෙක් හා ෂොඩශ මාත්‍රා සඞ්ඛ්‍යාත පරිමාණයෙන් යුක්ත වූ; (තං= ඒ වෘත්තය;) ජනෙසු= ඡන්දස් වෛදික ජනයා කෙරෙහි; පාදාකුලකං= "පාදාකුලක" නමැයි; පථිතං= ප්‍රසිද්ධයි.

වි:- යටදැක්වූ මාත්‍රාසමකාදි වෘත්තයන් පස්දෙනා අතුරෙන් යම්කිසි වෘත්ත දෙකකින් හෝ තුනකින් හෝ සතරකින් මිශ්‍ර කොට පාද සතර රචනා කරන ලද්දේ අන්වර්ථ සංඥාහෙයින් පාදාකුලක නම් වේ.

පාදාකුලකය වනාහි යට දැක්වූ මාත්‍රාසමකාදීන්ගේ පාද මිශ්‍ර වීමෙන්ම ලැබෙන බව සැලකිය යුතුයි. ඒ ඒ වෘත්තයන්ගේ ප්‍රකට ල පෙනෙන විශෙෂ ලක්ෂණය ගෙන ලක්ෂණ මිශ්‍රකොට පාදාකුලක බඳනා ලද්දේ "පාදාකුලක" යයි කියත් නොයේ ශුද්ධ වූ විනිශ්චය. "වානවාසිකා චිත්‍රා" දෙකටද පාදාකුලක යයි කිව යුතුවේ. මේ වෘත්ත දෙකෙහි "මාත්‍රාසමක, විශ්ලෝක" ලක්ෂණ ඇතිසේ පෙනෙන හෙයිනි. මෙහි වෘත්තයන්ගේ විශෙෂය යට දක්වන ලදී. තවද- මෙහි පූර්ව වෘත්තයන්ගේ ලක්ෂණය අපරවෘත්තයකට බාධා නොවන පරිද්දෙන් ම පිහිටුවා ගතයුතුයි. ඊට නිදර්ශනයක් නම්? "නවවෙනි මාත්‍රාව ලඝුවක් වීම මාත්‍රාසමක ලක්ෂණය'යි" තෘතීය ගණස්ථානයෙහි අන්ත්‍යගුරු- මධ්‍යගුරු- සර්වලඝු ගණ තුනෙන් කවරක් යෙදුවත් ඒ ලක්ෂණය ලැබේ. එසේ ම මාත්‍රා අටකින් පරව ජගණය හෝ සර්වලඝු ගණය යෙදීම "වානවාසිකා" ලක්ෂණය'යි, හෙද තෘතීයස්ථානයෙහි ම වේ. දැන් වානවාසිකා ලක්ෂණයෙහි මාත්‍රාසමලක්ෂණයත් මිශ්‍ර බව පෙනේ. මේ වෘත්තයන් දෙදෙනාගේ ලක්ෂණ මිශ්‍ර නොවා ඕ එකිනෙක වෙනස් වීම ද්විතීය වානවාසිකාවට ඉෂ්ට වූ මධ්‍යගුරු-සර්වලඝුගණ

වීතා චණ්ණෙණසි මත්තා ගා- වීතා වණ්ණා ගුරූහි තු
චිතා ලහූහි ගුරවො- දලෙ පථ්‍යා'දිතො මතා.

ඉති වුත්තෝදයෙ ඡන්දසි මත්තාවුත්ත නිද්දෙසො නාම
දුතියො පරිච්ඡෙදො.

දෙක මාත්‍රාසමකතෘතීය ස්ථානයෙහි නො යොදා අන්ත්‍යගුරුගණය පමණක් යෙදීමෙන් නවවැන්න ලඝුවක් කළයුතුයි. සෙසු වෘත්ත ගැනත් මෙසේ මැයි.

“සමතීත” යනාදි ගයෙහි ලක්ෂණ මිශ්‍ර වී ඇතැයි කිසිවෙක් කියති. එහි ද පාදයන්ගේ මිශ්‍රභාවය ම ඇතිබව සැලකිය යුතුයි. එහි ගුරු-ලඝු වින්‍යාසය මෙසේයි.

	1.	2.	3.	4.	
1.	– – ◡	– ◡ –	– – ◡	– – ◡	= චිත්‍රා.
2.	◡ ◡	– ◡ –	◡ ◡	– – ◡	= විශ්ලෝක.
3.	– – – –	◡ – –	– ◡ –	– – ◡	= වානවාසිකා
4.	– – ◡	– ◡ –	◡ ◡	– – ◡	= විශ්ලෝක.

මෙහි ප්‍රථම පාදය චිත්‍රා යැ, පස්වම- අෂ්ටම- නවම මාත්‍රා ලඝු වූ හෙයිනි. මාත්‍රා සතරකින් පරව ජගණය ඇති හෙයින් විශ්ලෝක නො වේ ද? නො වේ මැයි. තෘතීයස්ථානයෙහි අන්ත්‍ය ගුරු ගණය යෙදුනා හෙයිනි. මාත්‍රාසමකද නො වේ, මාත්‍රාසමක විතීයස්ථානයෙහි ජගණය නො ලැබෙන හෙයිනි. ද්විතීයපාදය විශ්ලෝක යැ, මාත්‍රා සතරකින් පර ව (ද්විතීයස්ථානයෙහි) ජගණය යෙදුන හෙයිනි. තෘතීය පාදය වානවාසිකා යි, මාත්‍රා අටකින් පර ව ජගණය වූ හෙයිනි. මෙහි නවවැන්න ලඝු වුව ද මාත්‍රාසමක ලක්ෂණය නො පුරයි, තෘතීය ගණස්ථානයෙහි මාත්‍රාසමකයට විෂය නො වූ ජගණය යෙදුනා හෙයිනි. චතුර්ථපාදය ද විශ්ලෝක යැ.

පාදාකුලකයාගේ සිද්ධියෙහි දී මාත්‍රාසමකාදී වෘත්තපස දශ ආකාරයකින් මිශ්‍රවේ. ඒ මෙසේයි. (මෙහි මාත්‍රාසමකාදි වෘත්ත පස පිළිවෙලින් 1, 2, 3, 4, 5 යන අඞ්කවලින් දක්වනු ලැබේ)

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1– 2,	1– 3,	1– 4,	1 – 5,	2– 3,	2– 4,	2– 5,	3– 4,	3– 5,	4– 5,

යන ක්‍රමයෙහි මෙහි වෘත්ත දෙකක් මිශ්‍ර වන කල්හි පාද සතර තුදුස් (=14) ආකාරයකින් මිශ්‍ර වේ. (එය මතු දක්වන ඉන්ද්‍රමාලාවෙහි පාද මිශ්‍රවන අයුරු බලා අවබෝධ කළ යුතුයි.) මෙසේ එක් එක් මිශ්‍රණයක භෙද තුදුස බැගින් ලැබෙන හෙයින් වෘත්ත දෙකක් දෙකක් මිශ්‍ර වීමෙන් පාදාකුලක භෙද 140 කි.

පාදතුනක් මිශ්‍ර වීමේ දී එක් වෘත්තයක් සමග අනිත් වෘත්ත සතර සයආකාරයකින් මිශ්‍ර වේ, ඒ මෙසේයි-

1-2-3 (1), 1-2-4 (2), 1-2-5 (3), 1-3-4 (4), 1-3-5 (5), 1-4-5 (6),

මේ මාත්‍රා සමකය සමග ඉතිරි වෘත්ත මිශ්‍රවන අයුරුයි. මෙසේ විශෙලෝකාදිය සමග ද සය සය පරිද්දෙකින් මිශ්‍ර වන හෙයින් වෘත්ත පස තිස්ආකාරයකින් මිශ්‍ර වෙති, වෘත්ත තුනක් මිශ්‍ර වන කල්හි පාදසතර මිශ්‍රකළහැක්කේ දෙළොස් (=12) ආකාරයකිනි. මෙසේ පාද තුනක් මිශ්‍ර වී මෙන් පාදකුලක හෙද 360 කි, මාත්‍රා සමක ප්‍රථම මිශ්‍රණය මේ කොෂ්ටයෙහි පෙනේ, සෙස්ස මේ ක්‍රමයෙන් සුදුසු සේ යොදා ගත යුතුයි,

	1. පාදය	2. පාදය	3. පාදය	4. පාදය
1	මා:	මා:	චි:	වා:
2	වා:	චි:	මා:	වි:
3	වි:	වා:	මා:	මා:
4	මා:	වි:	වා:	මා:
5	මා:	මා:	වා:	චි:
6	චි:	මා:	මා:	වා:
7	වා:	චි:	මා:	මා:
8	මා:	වා:	චි:	මා:
9	මා:	චි:	මා:	වා:
10	වා:	මා:	චි:	මා:
11	මා:	වා:	මා:	වි:
12	වි:	මා:	වා:	මා:

පාද සතරක් මිශ්‍ර වීමේ දී එක් වෘත්තයක් සමග සිව් පරිද්දෙකින් මිශ්‍ර වේ. ඒ මෙසේයි-

1-2-3-4 (1), 1-2-3-5 (2), 1-2-4-5 (3), 1-3-4-5 (4),

මේ මාත්‍රා සමකය සමග මිශ්‍රවන අයුරුයි. සෙස්සෙහි ද මෙසේම හෙයින් වෘත්ත පස විසි ආකාරයකින් මිශ්‍ර වෙති, චතුෂ්කසංකලනයෙහි පාද සතර මිශ්‍ර කළ හැක්කේ සය (=6) ආකාරයකිනි, මෙසේ පාද සතරක් මිශ්‍ර වීමෙන් ලැබෙන පාදකුලක හෙද 120 කි, ප්‍රථම මිශ්‍රණයෙහි හෙද සය මෙහි පෙනේ.

	1. පාදය	2. පාදය	3. පාදය	4. පාදය
1	මා:	චි:	වා:	වි:
2	මා:	චි:	වි:	වා:
3	මා:	වා:	චි:	වි:
4	මා:	වා	වි:	චි:
5	මා:	චි:	වා:	වි:
6	මා;	චි:	වි:	වා:

මෙපරිද්දෙන් ඒ ඒ වෘත්තයන්ගේ පාද මිශ්‍ර වීමෙන් පාදකුලක හෙද 5?0 කි. එකෙක් හෙදය මාත්‍රා සමකාදීන්ගේ විකල්පයන්හි ලා ගිණීමෙන් පාදකුලක විකල්ප අනන්ත වෙත්. මෙහි දක්වන ලද්දේ පාදකුලකයන් පිළිබඳ උපාය මාත්‍රයකි. ග්‍රන්ථබාහුල්‍යයට හා ආධුනිකයන්ගේ බෙදයටක් හෙතුවන හෙයින් ප්‍රපඤ්චය නොකරමු.

මාත්‍රාසමජාතියි.

මෙසේ මාගධානුරූප වූ මාත්‍රාවෘත්ත ප්‍රකාශ කොට දැන් සියලු වෘත්තයන් පිළිබඳ ගුරු - වර්ණාදීන්ගේ ප්‍රමාණය නිශ්චය කිරීමෙහි උපාය දක්වනුවෝ "විනා" යනාදිය කියත්.
පථ්‍යාදිනො = පථ්‍යාදි වෘත්තයාගේ; මත්තා = මාත්‍රාවෝ; වණ්ණෙහි විනා = අක්ෂරයන් හැර (සිටියාහු;) ගා = ගුරු වෙති. තු = නැවත; ගුරූහි විනා = ගුරුන් හැර (සිටියාවූ මාත්‍රාවෝ;) වණ්ණා = අක්ෂරයෝ වෙති. ලහූහි විනා = ලඝූන් හැර (සිටියාවූ මාත්‍රා;) දළෙ = අඩි කළ කල්හි; ගුරවොමත්තා = ගුරු වෙත් යයි දත් නා ලද්දනුය.

වි:- මෙහි "වණ්ණ" ශබ්දයෙන් ස්වරයෝ ම ගැනෙති, ව්‍යඤ්ජන අනියත හෙයින් නො ගැනෙත්.

(1) පථ්‍යාර්යාදි යම් කිසි වෘත්තයක හෝ අර්ධයක හෝ පාදයක අකුරු සංඛ්‍යාව ගෙන එහි මාත්‍රා ගණනින් අඩු කළ විට අනන්තරය එහි ගුරු සංඛ්‍යාව වේ. (2) මාත්‍රා සංඛ්‍යාවෙන් ගුරු සංඛ්‍යාව අඩුකළ කල්හි ඉතිරිය වර්ණ සංඛ්‍යාවයි. (3) එහි ලඝු සංඛ්‍යාව ගෙන මාත්‍රා ගණනින් අඩු කොට අඩි කළ (දෙකින් බෙදූ) කල්හි ද එහි ගුරු සංඛ්‍යාව ලැබේ.

(1) අකුරු සතලිසක් ඇති පථ්‍යාගාථාවක ගුරු කොතෙක් දැ?යි ඇසූ විට එහි මාත්‍රා සංඛ්‍යාවෙන් දැක්වූ අකුරු ගණන (40) අඩුකරනු. (ඒ ඒ ආර්යාවට නියමිත මාත්‍රා සංඛ්‍යාව යට දක්වන ලදී. පථ්‍යාපූර්වාර්ධයෙහි මාත්‍රා 30 ක් ද අපරාර්ධයෙහි 27 ක් දැයි සියල්ල 57 කි.) එවිට එහි ගුරු සංඛ්‍යාව 17 ක් බව පෙනේ. ප්‍රථම පරිච්ඡේදයෙහි "දස්සන රසානුභවනෙ" යනාදි පථ්‍යාර්යාව බලනු.

පථ්‍යාවෙහි මාත්‍රා	=	57
(දැක්වූ) වර්ණ	=	40
අඩු කළ කල්හි ගුරු	=	17

වර්ණ ගිණීමේ දී ගුරු අකුර එකක් වශයෙන්ද මාත්‍රා ගිණීමේ දී දෙකක් වශයෙන් ද ගිණීම හේතුකොට ගෙන වෘත්තයක මාත්‍රා හා වර්ණසංඛ්‍යාව අතර මේ ගුරු සංඛ්‍යාව ලැබෙන බව සැලකිය යුතුයි.

(2) ගුරු 17 ක් ඇති පථ්‍යාවෙහි වර්ණ කොතෙක් දැ?යි විචාළ හොත් මාත්‍රා ගණනින් ගුරු සංඛ්‍යාව අඩුකරනු-

පථ්‍යාවෙහි මත්‍රා	=	57
(දැක්වූ) ගුරු	=	17
අඩු කළ කල්හි වර්ණ	=	40

(3) ලඝු 23ක් ඇති පථ්‍යාවෙහි ගුරු කොතෙක් ද? යන ප්‍රශ්නයෙහි මාත්‍රා ගණනින් ලඝු සංඛ්‍යාව අඩු කොට දෙකින් බෙදනු.

පථ්‍යාවෙහි මාත්‍රා = 57
(දක්වූ) ලඝු = 23
2 | 34 ÷ 2
(දෙකින් බෙදූ විට) ගුරු = 17

මතු දක්වන වර්ණවෘත්තයන් පිළිබඳව ද මේ ක්‍රමය මෙසේ මැයි.

"වුත්තෝදය" නාම මාගධ ඡන්දශ්ශාස්ත්‍රයෙහි
මාත්‍රාවෘත්ත නිර්දේශ නාම වූ
ද්විතීය පරිච්ඡේදය මෙතෙකින් සමාප්තයි.

මාත්‍රාච්ඡන්දස සිවුපරිද්දෙකින් විභාග කොට "මත්තාවණ්ණ විභෙදනං" යි කළ ප්‍රතිඥාවට අනුරූප වන සේ වර්ණච්ඡන්දස ආරම්භ කරනුවෝ - සූත්‍රකාර පිඞ්ගලයන් උක්තාදි ඡන්දස් පස වෘත්තලක්ෂණ කථනයෙහි ලා නො ගත් හෙයින් ද, කවිප්‍රයෝග යෙහි බහුල වශයෙන් නො දක්නා හෙයින් ද, "ගායත්ති ඡන්ද සො මුඛං" යි තථාගතයන් වදාළ බව සිත තබා ගායත්‍රියෙහි පටන් වෘත්තලක්ෂණ දක්වනු පිණිස "තය්‍යා වෙ" යනාදිය කීහු.

අපගේ මේ ව්‍යාඛ්‍යායෙහි ආධුනිකයන්ගේ ප්‍රයෝජනය සලකා වුත්තෝදයෙහි අනුක්ත ඡන්දස් ද, එසේ ම මෙහි නො දක්වූ ටීකා-වෘත්තරත්නාකරාදියෙහි පෙනෙන ප්‍රසිද්ධ වූ ඇතැම් වෘත්ත කෙතෙක් ද දක්වන්නෙමු. එහිදු සුදුසු තැන්හි කිසිවෙක් ලක්ෂ්‍ය-ලක්ෂණ වාරයෙන් ද කිසිවෙක් ලක්ෂණ මාත්‍රයෙන් ද දක්වනු ලැබෙත්.

---

1. උක්තාච්ඡන්දසෙහි වෘත්ත- 2.

1. "ශ්‍රී" වෘත්තය- පාදසතරෙහි ම ගුරු සතරෙක් වී නම් "ශ්‍රී" වෘත්තය වේ.

වි:- උක්තාච්ඡන්දස ඒකාක්ෂර හෙයින් වෘත්ත 2 කි. වර්ණ යන් විසින් ම ඡන්දස පුරන වර්ණවෘත්තයන්ගේ එක් අකුරක ගුරු - ලඝු වශයෙන් භෙද දෙකක් ලැබෙන හෙයිනි. පාදයක

අකුරු දෙකක් ඇති අත්‍යුක්තාවෙහි වෘත්ත සතරකි. හෙද ප්‍රථමාක්ෂරයෙහි හෙද දෙක විතියාක්ෂරයෙහි හෙද දෙකින් ගුණ කළ විට අක්ෂරවයෙහි ලැබෙන හෙද සංඛ්‍යාව මැයි. ඒ ඒ ඡන්දස්වල අක්ෂරයන්ගේ හෙද වශයෙන් ලැබෙන වෘත්ත සංඛ්‍යාව ව්‍යාඛ්‍යාරම්භයෙහි ඡන්දස සමග දක්වනු ලැබේ.

පාදයක ගුරක් බැවින් ගුරු සතරක් ඇති පාද සතරක් වීනම් ශ්‍රීවෘත්ත නමැයි කියනලදි. "කං, භූ, තෙ, ධී" යන මෙය ඒ සඳහා ටීකාවෙහි දැක්වූ නිදසුනයි. හෙද පාද සතරක් ඇති ගාථාවකි.

---

2. අත්‍යුක්තාවච්ඡන්දසෙහි වෘත්ත- 4.

1. "ගා ශ්‍රී" පාදයක ගුරු දෙදෙනෙක් වී නම් එය "ස්ත්‍රී" නම් වෘත්තයයි.

වි:- "ගාපි" යනු ස්ත්‍රිවෘත්තයාගේ එක් පාදයකි. ඉතිරිපාද තුනත් මෙසේ ම ගත් විට ගාථාව පිරේ. හෙද ලක්ෂ්‍ය - ලක්ෂණ වාරයෙන් ම දක්වූ හෙයින් අමුතු නිදසුනෙන් ප්‍රපඤ්ච නොකරමු. අර්ථීන් විසින් "වුත්තොදයටීකා" ආදිය බලා උදාහරණ ගතයුතුයි. මත්තෙහිදු මෙසේමැයි.

---

3. මධ්‍යාවච්ඡන්දසෙහි වෘත්ත- 8.

1. මෝ නාරී- පාදයක් පාසා මගණය වී නම් "නාරී" වෘත්තය වේ.

2. ය ඝොෂා- පාදයක් පාසා යගණය වී නම් ඒ වෘත්තය "ඝොෂා" නමු.

3. රෝ මිගී- පාදයක් පාසා රගණය ඇත්නම් "මෘගී" නම් වෘත්තයයි.

වි:- මේ වෘත්ත තුනට "මෝ නාරී" යනාදිය ම පිළිවෙළින් උදාහරණයි. දෙවැන්නෙහි "ය" යනු ලුප්තවිභක්තික පදයකි. මේ ඡන්දසෙහි කුමාරී නමින් පාදසතරෙහි ම සගණයෙන් වෘත්තයක් ටීකාවෙහි පෙනේ.

---

4 ප්‍රතිෂ්ඨාවෙහි වෘත්ත- 16.

1. ම්ගා ගොකන්‍යා- ඉදින් පාදයක් පාසා මගණයෙක ගුරෙක යන මොහු වී නම් ඒ වෘත්තය "කන්‍යා" නමු.

2. යගා විලා- යගණ- ගුරු යන මොහු වෙත් නම් "විලා" වෘත්තයයි.

3. ර්ගා සමිද්ධී- රගණ- ගුරු යන මොහු වෙත් නම් ඒ වෘත්තය "සමෘද්ධි" නමි.

වි:- මේ වෘත්තය ටීකාවෙහි "රගා පුඤ්ඤ" යයි "පුණ්‍යා" යන නමින් දක්වන ලදී.

4. සුමතී ස් ගා - සගණ - ගුරු යන මොහු වෙත් නම් "සුමතී" වෘත්තයයි.

5. ජ්ග ලාසිනී- ජගණ - ගුරු යන මොහු වෙත් නම් "ලාසිනී" වෘත්තයයි.

වි:- මෙහි "ජ්ග" යනු ලුප්තවිභක්තිකයි.

6. භ්ගා සුමුඛී- භගණ- ගුරු වූහු නම් "සුමුඛී" වෘත්තයයි.

වි:- මේ වෘත්තටීකාවෙහි නොපෙනේත්. එහෙත් අන්‍ය වූ "කුසුමා" නම් වෘත්තයක් පෙනේ. "න්ගා කුසුමා" යනු ඒ සඳහා ටීකාපාඨයි. එහි නගණ- ගුරු යන මොහු පාදයක ලක්ෂණයි. ඡන්දොමඤ්ජරියෙහි "ඤති" යයි දක්වන ලද්දේත් එය මැයි.

---

5. සුප්‍රතිෂ්ඨාවෙහි- 32.

1. භ්ගා ගිති පඞ්ක්ති- භගණය හා ගුරෙක් ද නැවත ගුරෙක් (=භගණය හා ගුරුදෙකක්) දුයි මෙසේ සිටි වෘත්තය "පඞ්ක්ති" නමි.

2. ගා රතො පීති- රගණයෙන් පරව ගුරු දෙදෙනෙක් වෙත් නම් ඒ වෘත්තය "ප්‍රීති" නම් වා.

3. භාමිනී ර්ලගා- පාදයක් පාසා රගණ - ලඝු - ගුරු යන මොහු වෙත් නම් "භාමිනී" වෘත්තය වේ.

4. මඤ්ජු තලගා- තගණ- ලඝු ගුරුහු වෙත් නම් "මඤ්ජු" වෘත්තයයි.

5. සතී ජ්ගා ගො- ජගණ- ගුරු දෙකක් වෙත් නම් "සතී" වෘත්තය වේ.

වි:- ඡන්දොමඤ්ජරියෙහි "සතී" යනු අන්‍යවෘත්තයෙකි.

---

1. 1. ත්‍යා චෙ තනුමජ්ඣා.

6. ගායත්ති.

2. 1. කුමාරලලිතා ජ්සගා.

7. උණ්හි.

---

6. ගායත්‍රීයෙහි- 64.

1. 1. චෙ= ඉදින්; ත්‍යා= තගණ- යගණයෝ වෙත් නම්; තනුමජ්ඣා= (එකල්හි ඒ වෘත්තය) "තනුමධ්‍යා" නම් වේ.

වි:- පාදසතරෙහි ම තගණ- යගණය බැවින් ඇති වෘත්තය "තනු මධ්‍යා නමු. ආචාර්‍ය්‍යපාදයන් විසින් ගායත්‍රියෙහි පවත් වෘත්ත ලක්‍ෂණ දක්වන ලද්දේය. මෙතැන් සිට ග්‍රන්‍ථාගත වෘත්ත යන් පදැපි හං විවෘත්ති දක්වමින් ද අප විසින් සූත්‍රිත වූ අධික වෘත්තයන් ඒ ඒ ඡන්දස් හි ම යටින් දක්වමින් ද ලියනු ලැබේ.

ගායත්‍රියෙහි පරිශිෂ්ට වෘත්ත-

2. සසිවදනා න්‍යා- නගණ- යගණයෝ වෙත් නම් ඒ වෘත්තය "ශශිවදනා" නම් වේ.

වි:- මේ වෘත්තය ටීකාවෙහි "මුකුලිතා" යන නමින් දක්වන ලදී. "න්‍යං මුකුලිතා" යනු ටීකාපාඨයි.

3. මෝ මෝ චෙ සාවිත්ති- මගණයෝ දෙදෙනෙක් වෙත්, නම් "සාවිත්‍රී" වෘත්තය වේ.

වි:- කිසිවෙක් මීට "විද්‍යුල්ලේඛා" යයි ද කියත්.

4. ම්රා යස්සා සා නදී- යම් වෘත්තයකට මගණ- රගණයෝ වෙත් නම් ඕ තොමෝ "නදී" නමු.

5. ම්සා වුත්තං මුකුලං- මගණ - සගණයෝ වෙත් නම් ඒ වෘත්තය "මුකුල" නම් වේ.

6. සසුගං රමණී- සගණ සුවලක් වී නම් "රමණී" වෘත්තය වේ.

7. ත්සා චෙ වසුමතී- තගණ - සගණයෝ වෙත් නම් "වසුමතී" වෘත්තය වේ.

මේ ඡන්දසට අයත් "සුවිමුඛී-සිඛණ්ඩිනී" යයි වෘත්තදෙකක් ද ටීකාවෙහි පෙනේ. "සමා සුවිමුඛී" "යමා සිඛණ්ඩිනී" යනු ටීකා පාඨයි.

ගායත්තිඤ ගායත්‍රී ඡන්දසයි. (සෙය්‍ය ද මෙසේයි.)

3. 1. චිත්තපද යදි භා ගා.

4. 2. මො මො ගො ගො විජ්ජුම්මාලා.

---

7. උෂ්ණික්ඡන්දසෙහි- 128.

2. 1. ජ්සගා= ජගණ - සගණ - ගුරු යන මොහු වෙත් නම්; කුමාරලලිතා= ඒ වෘත්තය "කුමාරලලිතා" නම් වේ.

වි:- මෙහි අකුරු තුනකින් හා සතරකින් පරව යති වේයයි කියන ලදී.

උෂ්ණික්හි පරිශිෂ්ට වෘත්ත.

2. ම්සා ගො චෙ මදලෙඛා= මගණ - සගණ - ගුරු යන මොහු වෙත් නම් "මදලෙඛා" නම් වෘත්තය වේ.

3. මධු යදි නනග= නගණ දෙකක් හා ගුරෙක් වී නම් "මධු" වෘත්තය වේ.

වි:- මීට "නනගි මධුමතී" යයි ඡන්දොදසයෝ "මධුමතී" යන නාමය කළහ. පඤ්චිකාවෙහි මධුමතී යයි දක්වන ලද්දේ නගණ- භගණ-ගුරු යන මෙයින් ලක්ෂිත වූ වෘත්තයෙකි

4. සරගා හංසමාලා= සගණ - රගණ - ගුරුහු වෙත් නම් "හංසමාලා" නමි.

ටීකාවෙහි "අංරොහණං භභගං, උඩතා රසගං" යි තවත් වෘත්ත දෙකක් මේ ඡන්දසෙහි පෙනෙත්. එහි අරුත් නො ගැඹුරැයි.

උෂ්ණික්ඡන්දස යි.

---

8. අනුෂ්ටුභ් ඡන්දසෙහි වෘත්ත- 256.

3. 1. යදී= ඉදින්; භා= භගණයෝ දෙදෙනෙක් වෙත් ද; ගා= ගුරු දෙකක් වෙත් ද; චිත්තපදා= (එකල්හි ඒ වෘත්තය) "චිත්‍රපද" නමි.

වි:- මෙහි පාදාන්තයෙහි යතිය වේ. (මත්තෙහි පාදමධ්‍යයෙහි විශෙෂයතිස්ථාන පමණක් දක්වන්නෙමු. යතිය නො දක්වන වෘත්තයන්ගේ පාදාන්තයතිය ම ලැබෙන බව සැලකිය යුතුයි.)

4. 2. මෝ= මගණයෙක් ද; මෝ= (නැවත) මගණයෙක් ද; ගෝ= ගුරෙක් ද; ගෝ= (නැවත) ගුරෙක් ද වී නම්; විජ්ජුම්මාලා= ඒ වෘත්තය "විද්‍යුන්මාලා" නමි.

වි:- මෙහි අකුරු සතරින් සතරින් යති වේ.

5. 3. භා තලගා මානවකං.
6. 4. ග්ලා සමානිකා රජා ච
7. 5. පමාණිකා ජරා ලගා.

8. අනුට්ඨුභා.

---

5. 3. **භා**= භගණයකින් පරව; **තලගා**= තගණ- ලඝු- ගුරුහු වෙත් නම්; **මානවකං**= ඒ වෘත්තය "මානවක" නම් වේ.

වි:- මෙහි ද සතරින් සතරින් යතිය වේ. මීට "මානවක ක්‍රීඩිතක" යනු පිඞ්ගලසංඥයි.

6. 4. **ග්ලා**=(ආදියෙහි) ගුරු- ලඝුහු ද; **රජා ච**= (අන්ත යෙහි) රගණ -ජගණ දෙක ද වෙත් නම්, **සමානිකා**= ඒ වෘත්තය "සමානිකා" නමි.

වි:- වෘත්තරත්නාකරයෙහි ගුරු- ලඝු අන්තයෙහි දක්වන ලදි. "ග්ලිති සමානී" යනුවෙන් පිඞ්ගලයෝ ගුරෙක ලඝුවෙක යන ක්‍රමයෙන් අෂ්ටාක්‍ෂර පාදය රචනා කරන ලද්දී "සමානී" නමැයි කිහු. මේ ත්‍රිවිධියෙහි ම සමාන ලක්‍ෂණ ලැබෙන හෙයින් මෙහි විරොධයෙක් නො වේ.

7. 5. **ජරා**= ජගණ-රගණයෝ වෙත් ද; **ලගා**=(අන්තයෙහි) ලඝු-ගුරුහු වෙත් ද; **පමාණිකා**= ඒ වෘත්තය "ප්‍රමාණිකා" නමි.

වි:- "ල්ගිති ප්‍රමාණී" යන පිඞ්ගල සූත්‍රයෙන් ලඝුවෙක ගුරෙක යන ක්‍රමයෙන් අෂ්ටාක්‍ෂර පාදය බඳනා ලද්දී "ප්‍රමාණී" නමැයි කියන ලදී. මෙහි ද ලක්‍ෂණ සම වන හෙයින් විරොධ යෙක් නො වේ.

පිඞ්ගලයන් විසින් "සමානී, ප්‍රමාණී" යන නම්වලින් මේ වෘත්ත දෙක දක්වා "විතානමන්‍යත්" යි සමානී- ප්‍රමාණී දෙකින් අන්‍යවූ අෂ්ටාක්‍ෂරපාද ඇත්තේ "විතාන" නම් වේ යයි කියනලදී. මේ පිඞ්ගලොක්තිය පරිදි විතාන නමින් වෘත්ත බොහෝ ගණනක් නිපදවිය හැකි බව පෙනේ. මේ ඡන්දශ්ශාස්ත්‍රයෙහි එය නැති නමුත් වෘත්තරත්නාකරයෙන් බලා උගත යුතුයි.

අනුෂ්ටුප්හි පරිශිෂ්ටවෘත්ත.

6. **ම්නා ගා හංසරුත මෙතං**= මගණ - නගණ හා ගුරු දෙකක් වෙත් නම් මේ වෘත්තය "හංසරුත" නමි.

වි:- "හංසරුතා ද්‍රුභද්‍රුගා" යයි ටීකාවෙහි දක්වූ භගණ දෙකක් හා ගුරුදෙකක් ඇති වෘත්තය ලක්‍ෂණයෙන් මෙන්ම සංඥ වෙන් ද මෙයින් භින්න වූවකැයි සැලකිය යුතුයි.

8. 1. ර නසා සදි හලමුඛී.
9. 2. භුජගසුසුසතා නා මො

9. බ්‍රහතී.

10. 1. ම්සා ජ්ගා සුද්ධවිරාජ්දං මතං.

---

7. **නාගරකං භරා ලගා**= භගණ - රගණයෝ ද ලඝු- ගුරුහු ද වෙත් නම් ඒ වෘත්තය "නාගරක" නමි.

8 **නාරාචිකා තරාලගා**- තගණ= රගණයෝ ද ලඝු- ගුරු හු ද වෙත් නම් ඒ වෘත්තය "නාරාචිකා" නමි.

මේ ඡන්දසෙහි ම "රගණ දෙකක් හා ගුරු දෙකක්" ඇති "පද්මිණී" වෘත්තයක් ද ටීකාවෙහි පෙනේ.

9. බ්‍රහතීඡන්දසෙහි වෘත්ත- 512.

8. 1. **සදි**= ඉදින්; **රා**= රගණයෙන් පරව; **නසා**= නගණ- සගණයෝ වෙත් ද; **හලමුඛී**= (එකල්හි ඒ වෘත්තය) "හලමුඛී" නමි.

වි:- මෙහි අකුරු තුනකින් හා සයකින් පරව යති වේ.

9. 2. **නා**= නගණයෝ දෙදෙනෙක් වෙත් ද; **මො**= (නැවත) මගණයෙක් වේ ද; **භුජගසුසුසතා**= ඒ වෘත්තය "භුජගශිශුභෘතා" නමි.

වි:- මෙහි සතකින් හා දෙකකින් යති වේ.

පරිශිෂ්ට වෘත්ත-

3. **සා තරඞ්ගිනී රතො ජරා**= රගණයෙන් පරව ජගණ- රගණයෝ වෙත් නම් ඕතොමෝ "තරඞ්ගිනී" වෘත්තයයි.

වි:- තරඞ්ගවතී යනු ද මේ වෘත්තයමැයි. මේ ඡන්දසෙහි ම "මණිමධ්‍යා" නම් වෘත්තයක් ටීකාවෙහි පෙනේ. "භමසා මණිමජ්ඣා" යනු ටීකාවචනයි.

---

10. පඞ්ක්තිච්ඡන්දසෙහි- 1024.

10. 1. **ම්සා**= මගණ- සගණයෝ වෙත් ද; **ජ්ගා**= නැවත ජගණ - ගුරු යන මොහු වෙත් ද; **ඉදං**= මේ වෘත්තය; **සුද්ධවිරාජං**= "ශුද්ධවිරාජ්" යයි; **මතං**= දන්නාලදී.

වි:- මේ වෘත්තය පොත්වල "සුද්ධවිරාජිතං" යි ද "සුද්ධවිරාජිතං" යි ද පෙනේ. එහෙත් "විරාජ්" යන සංස්කෘත ප්‍රකෘතිය මාගධයෙහි "විරාජ" යයි වියයුතු හෙයින් ඒ දෙක ම ප්‍රතික්ෂෙප කෙළෙමු. "සුද්ධවිරාජ" යනු මෙහි මාගධ අංගයයි. "ශුද්ධවිරාජ්" යනු දැද්මෙසේ මැයි.

11. 2. ම්තා යො ගො යදි පණවො බ්‍යාන්තො.
12. 3. භ්මා සගයුත්තා රුම්මවතී සා.
13. 4. ඡෙදයා මත්තා මභසගයුත්තා.
14. 5. නරජගෙහි සා මනොරමා.
15. 6. උද්භාසකං තං චෙ තො මරා ලො.

---

11 2. යදි= ඉදින්; ම්තා= මගණ - තගණයෝ වෙත් ද; යො= (නැවත) යගණයෙක් වේ ද; ගො= (අන්තයෙහි) ගුරෙක් වේ ද; පණවො බ්‍යාන්තො= (එකල්හි ඒ වෘත්තය) "පණව" යයි ප්‍රසිද්ධයි.

වි:- අතුරු පසකින් පසකින් යතිය වේ.

12. 3. (යා සා= යම් වෘත්තයක් වේ; සගයුත්තා= (අන්තයෙහි) සගණය හා ගුරකින් යුක්තවූ; භ්මා= භගණ - මගණයෝ වෙත් ද; සා=ඕතොමෝ; රුම්මවතී= "රුක්මවතී" නමි.

වි:- මෙහි ද පසකින් පසකින් යතිය වේ. "චම්පකමාලා චෙ භ්මසා ගො" යි පොත්වල ඇතුළත්ව තිබෙන සූත්‍රයෙහි ද මේ ලක්ෂණ ම පෙනෙන හෙයින් "චම්පකමාලා" යනු රුක්මවතියට ම අපර නාමයකැයි කියයුතුයි. "රූපවතී" යනු ද මීට ම නමකි.

13. 4. මභසගයුත්තා= මගණ - භගණ - සගණ - ගුරු යන මෙයින් යුක්තවූවා; මත්තා= "මත්තා" නමැයි; ඡෙදයා= දත යුක්තීය.

වි:- සතරකින් හා සයකින් යතියයි. "මභසගා විලසිතා" යි ටීකාවෙහි මීට "විලසිතා" යයි කියනලදී. අන් තැනෙක මේ නාමය නො දක්නාලැබේ. එහි ම උදාහරණ කළ–

"ඡත්තාකාරං යදි තු වරඞ්ගං—නෙත්තා සාමා කමලදලාභා
විත්තං පීතං කරචරණාවා — ඉත්ථා ලක්ඛී විලසති තස්මිං"

යන ගාථාවෙහි ද ඡන්දොදහස්වාමිහු මත්තා යන නාමය ම ගත් බව පෙනේ. "විලසිතා" යනු ද මීට ම අපර නාමයකැයි කීම යොග්‍යයි.

14. 5. නරජ්ගෙහි= නගණ - රගණ - ජගණ - ගුරු යන මොවුන් කරණ කොට ගෙන; (යා= යම් වෘත්තයක් වේ ද;) සා= ඕතොමෝ; මනොරමා= "මනොරමා" නමි.

15. 6. චෙ=ඉදින්; තො=තගණය ද; ම්රා=(නැවත) මගණ - රගණයෝ ද; ලො=(අන්තයෙහි) ලඝුවෙක් ද වී නම්; තං= ඒ වෘත්තය; උද්භාසකං= "උද්භාසක" නම් වේ.

16. 7. ත්ජ ජෝ ගුරූනා'යමුපට්ඨිතා.

10. පන්ති.

වි:- මෙහි ද පසකින් පසකින් යතිය වේ. "ලව" යනු අන්ත යෙහි ලඝුවක් ම ඉෂ්ටබැවින් "ව" කාරය පදපූරණ වශයෙන් ගත් තැනි. මේ වෘත්තය වෘත්තරත්නාකරාදියෙහි නො පැනේ.

16. 7. ත්ජා= තගණ ජගණයෝ වෙත් ද; ජෝ=(නැවත) ජ ගණයෙක් වේ ද; ගුරූනා= (අන්තයෙහි) ගුරකින් යුක්ත වූ; අයං= මේතොමෝ; උපට්ඨිතා= "උපස්ථිතා" නමි.

වි:- අකුරු දෙකකින් හා අටකින් යති වේ. මෙය "ත්ජා ජ්ගා ගුරූනා යමුපට්ඨිතා සා" යයි අන්තයෙහි අධික ගුරක් හෙලා ත්‍රිෂ්ටුභ් ඡන්දසට ඇතුලත් කොට තිබේ. එය වෘත්තරත්නාකර පඤ්චිකාව හා එහි ම සිංහල ව්‍යාඛ්‍යාදිය අනුව යාමෙන් පසුකාලෙක කරනලද විපර්‍යාසයකැයි හඟිමු. වුත්තෝදය ටීකාවෙහි "ත්ජා ජ්ගා උපට්ඨිතා" යි පඞ්ක්තිඡන්දසෙහි ඇතුලත් කොට එසේ ම උදාහරණ ද කරනලදී.

"ජුම්භා විමලා පටිභාති සා— ඵුල්ලා විටපී වකුලාදයො

සත්තා තරුණාය වසන්තතො— මාරස්ස ච'ගා සුරධීතරො" යි මෙය "උපස්ථිතා ත්ජෞ ජ්ගෞ" යන පිඞ්ගල සූත්‍රයට ද අනුරූප වෙයි. එහෙයින් පඞ්ක්තිඡන්දසට ම ඇතුලත් කෙළෙමු.

පඞ්ක්තියෙහි පරිශිෂ්ට වෘත්ත.

8. ර්ජා රගා මයූරසාරිණීයං= රගණ - ජගණ - රගණ - ගුරු යන මොහු වෙත් නම් මේතොමෝ "මයූරසාරිණී" නමි.

9. ස්සසගා යදි මෙඝවිතානං= සගණ තුනක් හා ගුරෙක් වී නම් ඒ වෘත්තය "මෙඝවිතාන" නම් වේ.

10. රො ච සා ගුරූනා මණිරාගො= අන්තයෙහි ගුරක් සහිත වූ රගණයක් ද සගණයෝ දෙදෙනෙක් ද වෙත් නම් ඒ වෘත්තය "මණිරාග" නම් වේ.

11. චරිතාගති තු තජ්භගා= තගණ - ජගණ - භගණ - ගුරු යන මොහු වෙත් නම් ඒ වෘත්තය "චරිතගති" නම් වේ.

මේ ඡන්දසෙහි "මනරගා එකරූපා" යි ලක්ෂණ දක්වූ වෘත්තයක් ද ටීකාවෙහි පෙනේ.

17. 1. ඉන්ද'දිකා තා වජිරා ජගා ගො.
18. 2. උපා'දිකා සා'වජතා ජගා ගො.
19. 3 අනන්තරොදී'රිතලක්ඛණා වෙ
පාදා විමිස්සා උපජාතියො තා
එවං කිර'ඤ්ඤාසු'පි මිස්සිතාසු
වදන්ති ජාතිස්විදමෙව නාමං

---

11. ත්‍රිෂ්ටුප්ඡි වෘත්ත — 2048.

17. 1. තා= තගණයෝ දෙදෙනෙක් වෙත් ද; ජගා= (නැවත) ජගණ - ගුරු යන මොහු වෙත් ද, ගො= (අන්තයෙහි) ගුරෙක් වේ ද; ඒ වෘත්තය ඉන්ද'දිකා= "ඉන්ද" ශබ්දය ආදී කොට ඇති; වජිරා= "වජිරා" නමු හෙවත් "ඉන්ද්‍රවජ්‍රා" නම් වන්නීය

18. 2. ජතා=ජගණ - තගණයෝ වෙත් ද; ජගා= (නැවත) ජගණ - ගුරුහු වෙත් ද; ගො= (අන්තයෙහි) ගුරෙක් වේ ද; ඒ වෘත්තය; උපාදිකා= "උප" ශබ්දය ආදිකොට ඇති; සා + එම්= ඕතොමෝ මැයි හෙවත් "උපෙන්ද්‍ර වජ්‍රා" නම් වන්නීය.

19. 3. වෙ= ඉදින්; අනන්තරොදිරිතා= අනතුරු කොට කියන ලද; ලක්ඛණා= ඉන්ද්‍රවජ්‍රා - උපෙන්ද්‍ර වජ්‍රා දෙදෙනාගේ ලක්ෂණ ඇති; පාදා= පාදයෝ; විමිස්සා= විවිධාකාරයෙන් මිශ්‍ර වූවාහු වෙත් ද; තා= ඔවුහු; උපජාතියො= "උපජාති" නම් වෙති; එවං= මෙපරිද්දෙන්; අඤ්ඤාසු ජාතිසු= අන්‍ය ඡන්දෝජාතීන්; මිස්සිතාසු අපි= මිශ්‍ර කල කල්හිදු; ඉදමෙව නාමං= මේ නාමය ම; වදන්ති කිර= කියත්ලු.

වි:- පූර්වෝක්ත ඉන්ද්‍රවජ්‍රා- උපෙන්ද්‍රවජ්‍රාදෙදෙනාගේ පාදමිශ්‍ර කොට රචනා කරන ලද්දී "උපජාති" නමු.

උපජාතියො- යනු මාගධීක ශබ්ද ලක්ෂණයන් අනුගමනය නො කල සේ පෙනෙතත් සංස්කෘතානුසාරයෙන් සිද්ධවූ බාහුලක විධියෙකි. "සඩ්ගා" යනාදී මෙබඳු අන්‍යබාහුලක ප්‍රයෝග දක්නා ලැබෙන හෙයින් මෙහි සාධුත්වය ද වේ.

ලෞකික මහාජනයා කෙරෙහි ප්‍රසිද්ධ හෙයින් ආචාර්‍ය්‍යපාද යෝ ඇතැම් ශබ්දසිද්ධි සංස්කෘතනය ගෙන මෙහි ඇතුළත් කල බව සැලකිය යුතුයි.

ඉන්ද්‍රමාලාව හා උපජාති.

ඉන්ද්‍රවජ්‍රාපාද පිණිස "ඉ" කාරය ද, උපෙන්ද්‍රවජ්‍රාපාද පිණිස "උ" කාරයද ගෙන පාද සතර තබා චතුරස්‍රවජ්ජනය මෙන් ප්‍රස්තාරකළකල්හි ඉන්ද්‍රවජ්‍රාපාදයක් සමග උපෙන්ද්‍රවජ්‍රාපාද තුනක්ද, උපෙන්ද්‍රවජ්‍රාපාදයක් සමග ඉන්ද්‍රවජ්‍රාපාද තුනක් දයි පාදයක් සමග පාද තුනක් මිශ්‍රවීමෙන් හෙද අටක් ද, එසේ ම අඩියක් සමග අඩියක් මිශ්‍රවීමෙන් හෙද සයක් ද, ශුද්ධ ඉන්ද්‍රවජ්‍රා – උපෙන්ද්‍රවජ්‍රා දෙක දයි හෙද සොළොසක් ලැබේ. මේ ප්‍රස්තාරයට "ඉන්ද්‍රමාලා" යයි කියති.

කියනලද මැයි:--

"පාදෙන පාදත්තයයොං ච අඩ- අඩ්ඩස්සයොගෙන ජළෙව හෙදා
ඉන්දාදි මාලා'ති පුබ්බමස්සා- පමාණතො සොළසභෙදභින්නා"යි

ප්‍රස්තාරයෙහි ඉන්ද්‍රවජ්‍රාපාද මුලට තබාගත යුතුයි. "ඉන්ද්‍රමාලා ප්‍රස්තාරය මෙසේයි-

1. පාදය	2. පාදය	3. පාදය	4. පාදය		නාම
ඉ	ඉ	ඉ	ඉ		ඉන්ද්‍රවජ්‍රා
උ	ඉ	ඉ	ඉ	1	කිත්ති
ඉ	උ	ඉ	ඉ	2	වාණී
උ	උ	ඉ	ඉ	3	මාලා
ඉ	ඉ	උ	ඉ	4	සාලා
උ	ඉ	උ	ඉ	5	හංසී
ඉ	උ	උ	ඉ	6	මායා
උ	උ	උ	ඉ	7	ජායා
ඉ	ඉ	ඉ	උ	8	බාලා
උ	ඉ	ඉ	උ	9	ආර්ද්‍රා
ඉ	උ	ඉ	උ	10	භද්‍රා
උ	උ	ඉ	උ	11	ප්‍රේමා
ඉ	ඉ	උ	උ	12	රාමා
උ	ඉ	උ	උ	13	ඍද්ධි
ඉ	උ	උ	උ	14	බුද්ධි
උ	උ	උ	උ		උපෙන්ද්‍රවජ්‍රා

මේ ඉන්ද්‍රමාලාමෙහි ආද්‍යන්ත වෘත්තදෙක ශුද්ධඉන්ද්‍රවජ්‍රා-උපෙන්ද්‍රවජ්‍රා හෙයින් හැර මධ්‍යයෙහි සිටි හෙද තුදුස "උපජාති" නම් වෙති. ඒ උපජාතීන් අතුරෙහි ප්‍රථමපාදය උපෙන්ද්‍රවජ්‍රාලක්ෂණ ද ඉතිරි පාද තුන ඉන්ද්‍රවජ්‍රාලක්ෂණද ඇති පළමු වන උපජාතිය "කීර්ති" නම් වේ. සෙස්ස ද මේ නයින් සලකනු. "අනන්තර' යනාදි ගය "ආර්ද්‍රා" නම් උප ජාතියයි.

සඞ්ග්‍රහ ගාථා ද මෙසේ.

"කිත්ති වාණී තථා මාලා-
සාලා හංසී තථෙව ච
මායා ජායා තථා බාලා-
අද්දා භද්දා තතො පරං.
පෙමා රාමා තථා ඉද්ධි-
බුද්ධි චෙවොප ජාතියො
වුත්තානෙතානි නාමානි
විසෙසැදයන්ති යථාක්කමං"

මෙහි "හංසී, භද්‍රා" යන නම් ඇති පස්වන - දශම උපජාති දෙක අර්ධසම වන හෙයින් මතු දක්වන අර්ධ සමවෘත්තයන්හි ද ඇතුළත් වෙත්

මෙසේ ශාලිනී- වාතෝර්මී දෙදෙනාගේ පාද මිශ්‍රවීමෙන් ද, ඉන්ද්‍රවංශා – වංශස්ථ පාද මිශ්‍රවීමෙන් ද, එනත් කතිපය වෘත්ත කෙනකුන්ගේ පාද මිශ්‍රවීමෙන් ද උපජාති තුදුසබැවින් ලැබෙත්. මේ උපජාතීන් ගේ සිද්ධිය සඳහා සමානාක්ෂර සඞ්ඛ්‍යා සමානයති ඇති පාදයන්ගේ මිශ්‍රවීම ම කැමති විය යුතුයි. සූත්‍රයෙහි "එවං කිර" යන්නෙන් විෂමාක්ෂර පාදයන්ගේ උපජාතිත්වය ප්‍රතිසිද්ධයි. පුරාණ සන්නයෙහි:—

"කුම්භූපමං කායමිමං විදිත්වා– නගරූපමං චිත්තමිදං ඨපෙත්වා,
යොධෙථ මාරං පඤ්ඤායුධෙන–ජිතඤ්ච රක්ඛෙ අනිවෙසනො සියා"

යන විෂමාක්ෂර පාද ඇති ධම්මපද ගාථාව නිදසුන් කරමින් නො මග ගියබව පෙනේ. එසේ ගතහොත් පාලියෙහි අධික වශයෙන් ලැබෙන විෂමාක්ෂර පාද ඇති ගාථා උපජාති යයි කියයුතු බවට පැමිණෙත්. "කුම්භූපමං" යනාදිය ගාථාවක් මැයි.

සියලු උපජාතීහුම අර්ධසම–විෂමවෘත්ත ස්වරූප වෙති. එහෙයි සමවෘත්ත පාදයන්ගෙන් කරනලද බැවින් සමවෘත්තයන්හි ලා දක්වන ලදහ.

විශෙෂ ඡන්දෝලක්ෂණයෙක්.

තවද- සංස්කෘතයෙහි නො පැණෙනන විශෙෂ ඡන්දෝලක්ෂණයෙක් ප්‍රවචනයෙහි හා මාගධික කවිප්‍රයොගයන්හි දක්නා ලැබේ. වෘත්ත ලක්ෂණය සඳහා ගුරුවර්ණයෙක්තැබිය යුතු තැන්හි ලඝුවයක් යෙදීම මාගධිකායනට අභිමත විය. පෙලට අනුරූප හෙයිනි.

ඡත්තමානවක විමානවත්ථුයෙහි:–

"යො වදතං පවරො මනුජෙසු–සක්‍යමුනී භගවා කතකිච්චො,
පාරගතො බල විරියසමඞ්ගී – තං සුගතං සරණත්ථමුපෙහි"

මේ දොධක වෘත්තයෙකි. මෙහි තුන්වැනි පාදයෙහි තෙවෙනි භගණයා ගේ ආදිගුරු සඳහා "විරි" යන ලඝුවය යෙදී තිබේ. එහෙත් එහි ඡන්දොහානියක් හෝ වෘත්තභෙදයකු දු නැති

කවිප්‍රයොගයෙහි:–

"ගුණෙහි යො සීලසමාධිපඤ්ඤා-
විමුත්තිඤාණප්පභුතීහි යුත්තො,
ඔබ්‍යාං ජනානං කුසලඤ්ඤාතං
නාමඤ්ඤසඞ්ඝං සිරසා නමාමි." යනි

20. 4. නජ්ජලගා ගදිතා සුමුඛී.
21. 5. දොධකමිච්ඡති චෙ භභභා ගා.
32. 6. වේද'ස්සෙහි ම්තා තගා ග් සාලිනී සා.

උපජාතිවෘත්තයෙහි සතරවැනි පාදයා ගේ උපෙන්ද්‍රවජ්‍රා ලක්ෂණය පුරනු පිණිස ආදි ජගණය සඳහා "තමරිය" යනු යොදන ලදි. "මරි" යන ලඝුවය එක ම ගුරක් වශයෙන් සැලකීමෙනි. මෙය ත්‍රිෂ්ටුප්ඡන්දසට අයත් "ශාලා" නම් උපජාති වෘත්තය යි. එසේ ම:-

"භූමිං ජලං විය ඕගාහන්ති එය තං යං
ඉද්ධියාපථං රම්පථෙ භගවා කරොති,
එවං සුරා සුරනරෙ පටිතොසයන්තො
යං පාටිහෙරමකරී බහුධා මුනින්දො" යන

වසන්තතිලකා වෘත්තයෙහි තෘතීය පාදයෙහි "ඉරි" යන ලඝු වය එක ම ගුරක් වශයෙන් සලකා යොදන ලදි. මේ නිදසුන් හැතෙයි ම විෂමාකාර පාද ඇතැයි ගෙන ගාථා ඡන්දෝභංගී සැක නො කටයුතු. ශුද්ධ වූ "දොධක, උපජාති, වසන්තතිලකා" වෘත්තයෝ මැයි.

මේ ලඝුවයා ගේ ගුරුභාවප්‍රාප්තිය බොහෝසෙයින් සංස්කෘතයෙහි "ආර්‍ය්‍ය, වීර්‍ය්‍ය, ඊර්‍ය්‍යාපථ" යනාදිය වැනි ශබ්දරූපයන් "අරිය විරිය, ඉරියාපථ" යනාදි වශයෙන් පාලියෙහි යෙදෙන තැන්හි ම ලැබෙන හෙයින් මේ ඡන්දෝලක්ෂණයෙහි අති ප්‍රසඞ්ගයකු දු නැත්තේ යි.

20. 4. නජ්ජලගා= නගණ - ජගණ - ජගණ - ලඝු - ගුරු යන මොහු වෙත්නම්; සුමුඛී=ඒ වෘත්තය "සුමුඛී" නමැයි; ගදිතා= කියන ලදී.

වි:- පසකින් හා සයකින් යති වේ. කිසිවෙක් මෙය "නජජාලගා" යි ආදියෙහි සගණය යුක්තකොට හඳුරත්.

21. 5. චෙ= ඉදින්; භභභා= භගණයෝ තිදෙනෙක් වෙත් ද; ගා= (නැවත) ගුරු දෙකක් වෙත් ද; (එකල්හි ඒ වෘත්තය) දොධකං ඉච්ඡති= "දොධක" යයි කැමති වේ.

22. 6. ම්තා= මගණ-තගණයෝ වෙත් ද; තගා= තගණ-ගුරු යන මොහු වෙත් ද; ග්= (අන්තයෙහි) ගුරෙක් වේ ද; වේද + ඉස්සෙහි= සතරකින් හා සතකින් යති වේ ද; සා= ඕ තොමෝ; සාලිනී= "ශාලිනී" නම්.

23. 7. වාතොම්මී සා යති සා ම්භා තගා ගො.
24. 8. සා ත්තගා ගො'ස්සුරස සිරි සා.
25. 9. රො නරා ඉධ රථොද්ධතා ලගා.
26. 10. ස්වාගතෙති'රනභා ගුරූකා චෙ.
27. 11. නනරලහුගුරූහි භද්දිකා.

11. තුට්ඨුභා.

---

23. 7. ම්භා= මගණ- භගණයෝ වෙත් ද; තගා= තගණ-ගුරුහු වෙත් ද; ගො (අන්තයෙහි) ගුරෙක් වේ ද; සා යති= ඕ (ශාලිනියෙහි කී) යති වූ නම්; සා= ඕ තොමෝ; වාතොම්මී= "වාතොම්මී" නමු.

වි:- මෙහි ද ශාලිනියෙහි මෙන් සතරින් සතින් යති වේ. "වාතුම්මී" යනු අපපාඨයෙකි.

24. 8. සා= භගණයෙන් පරව; ත්තගා= තගණ-තගණ-ගුරු යන මොහු වෙත් ද; ගො= (අන්තයෙහි) ගුරෙක් වේද; ස්සුරස- පසකින් හා සයකින් යති ඇති; සා= ඕ තොමෝ; සිරි= "ශ්‍රී" නම් වන්නීය.

වි:- වුත්තොදය සන්නවල "ස්සුරසසිරි" නමැයි වැරදිවකින් ලියනලද්දකි. ටීකාවෙහි "ලක්ඛි" යයි දක්වූයේත් මෙය මැයි. ඡන්දොමඤ්ජරියෙහි මීට "අනුකූලා" යයි කියන ලදී. "ස්‍යාදනුකූලා භතනගගාශ්චෙත්" යනු එහි සූත්‍රයි. කෙදාරභට්ටයන් මෙය "ශ්‍රී" යයි එක්වරක් ගෙන "මෞක්තිකමාලා" යයි අන්‍යනාලක්ෂණයෙන් නැවතත් කියන ලද්දේ කුමක් හෙයින් ද? පිඞ්ගලයන් විසින් "කුඩ්මලදන්තී භ්භෞ ත්ගෞ ශ්වින්ද්‍රියරසාඃ"යි කුඩ්මලදන්තී ගාථාව යයි කියනලදී.

25. 9. රො= රගණය වේ ද; නරා= නගණ-රගණයෝ වෙත් ද; ලගා=(අන්තයෙහි) ලඝු-ගුරුහු වෙත් ද; (ඒ වෘත්තය) ඉධ= මෙහි; රථොද්ධතා= "රථොද්ධතා" නමු.

26. 10. රනභා- රගණ-නගණ-භගණයෝ වෙත් ද; ගුරූකා චෙ= ගුරුහු දෙදෙනෙක් වෙත් ද; ඉති= මෙසේ සිටි වෘත්තය; ස්වාගතා= "ස්වාගතා" නම් වන්නීය.

27. 11. නනරලහුගුරූහි= නගණ-නගණ-රගණ-ලඝු-ගුරු යන මොවුන් කාරණකොට ගෙන; භද්දිකා= "භද්‍රිකා" නම් වෘත්තය වේ.

28. 1. වදන්ති වංසට්ඨමිදං ජතා ජරා.

වි:- වෘත්තෝදයටීකා විවරණාදියෙහි "හද්දිකා" යයි දක්නාව ලැබෙන මේ වෘත්තය වෘත්තරත්නාකරාදියෙහි "සුභද්‍රිකා" යයි දක්වා තිබේ. මීට "මන්ද්‍රිකා" යයි ද කියත්.

ත්‍රිෂ්ටුභ්හි පරිශිෂ්ට වෘත්ත.

12. ම්භා නො ල්ගා වෙ භමරවිලසිතං= මගණ - භගණ - නගණ - ලඝු - ගුරුහු වෙත් නම් "භ්‍රමරවිලසිත" වෘත්තය වේ.

වි:- සතරින් හා සතින් යති වේ. මීට "භ්‍රමරවිලසිතා" යයි ද කියති.

13. නනසගගුරුරචිතා වුත්තා= න - න - සගණ හා ගුරු දෙකකින් රචනා කරණලද්දී "වෘත්තා" නම් වන්නීය.

වි:- පිඞ්ගලයන් විසින් "වෘත්තා නෞ ස්ගෞ ග්"යි "වෘත්තා" යන නාමයෙන් දක්වූ මේ වෘත්තයට ටීකා ආදියෙහි වෘත්තා යයි කියන ලදී. "පෘථ්වී" යනු ද මීට ම නමකි.

14. සෙනිකා මතා රජො ජරා ලගා= රගණයෙන් පරව ජගණ - රගණ - ලඝු - ගුරුහු වෙත් නම් ඒ වෘත්තය "ශ්‍යෙනිකා" යයි දන්නාලදු.

වි:- මීට ටීකාවෙහි දක්වූ සෙනී යන්න ලිපියෙන් වූ වරදකි. පිඞ්ගලයන් විසින් "ශ්‍යෙනී ර්ජෞ ර්ලෞ ග්" යී සූත්‍රිතයි. "ශ්‍යෙනිකා" යනු කෙදාරයන් ගත් අයුරුයි.

15. මසා ජො ගො ගුරුනා භවෙ'කරූපං= අන්තයෙහි ගුරකින් යුක්ත මගණ - සගණ - ජගණ - ගුරුහු වෙත් නම් "එකරූප" නමි.

මේ ඡන්දසෙහි "ජසයලගා සඞ්ගතා" "ජසතගගා උපස්ථිතා" යයි වෘත්ත දෙකක් ටීකාවෙහි දක්වා තිබේ. මෙහි උපස්ථිතා යයි දක්වන ලද්ද කිසිවෙක් "උපස්ථිත" යයි දක්වත්.

---

12. ජගතීඡන්දසෙහි වෘත්ත — 4096.

28. 1. (යස්ථ= යම් වෘත්තයෙක්හි;) ජතා= ජගණ- තගණයෝ වෙත් ද; ජරා= ජගණ - රගණයෝ වෙත් ද; ඉදං= මේ වෘත්තය; වංසට්ඨංවදන්ති= "වංශස්ථ" යයි කියත්.

වි:- "වංශස්ථවිල, වංශස්තනිත" යයි ද මීට ම කියත්.

29. 2. සා ඉන්දවංසා ඛලු යත්ථ තා ජරා.
30. 3. ඉධ තොටකමම්බුධිසෙහි මිතං.
31. 4. දුතවිලම්බිතමාහ නභා භරා.
32. 5. වසුයුගවිරතී නා ම්‍යා පුටො'යං.
33. 6. නයසහිතා න්‍යා කුසුමවිචිත්තා.
34. 7. භුජඞ්ගප්පයාතං භවෙ වෙදයෙහි.
35. 8. නනජරෙහි භවති පියංවදා.

---

29. 2. යත්ථ= යම් වෘත්තයෙක්හි; තා= තගණයෝ දෙදෙනෙක් වෙත් ද? ජරා= (නැවත) ජගණ - රගණයෝ වෙත් ද; සා ඛලු= ඕ වනාහි; ඉන්දවංසා= "ඉන්ද්‍රවංශා" නමු.

30. 3. ඉධ= මෙහි; අම්බුධිසෙහි= සගණ සතරකින්; මිතං= ප්‍රමාණ කරන ලද වෘත්තය; තොටකං= "තොටක" නම්.

31. 4. නභා= නගණ - භගණයෝ වෙත් ද; භරා = භගණ -රගණයෝ වෙත් ද; දුතවිලම්බිතං= ඒ වෘත්තය "ද්‍රැතවිලම්බිත" නමැයි; ආහ= කියයි.

32 5. නා= නගණයෝ දෙදෙනෙක් වෙත්ද; ම්‍යා= මගණ -යගණයෝ වෙත් ද; වසුයුගවිරති= අටකින් හා සතරකින් යති වේ ද; අයං= මේ වෘත්තය; පුටො= "පුට" නම් වේ.

වි:- "පුට" යන නාමය ලිපියෙන් වූ ප්‍රමාදයකි. ටීකාවෙහි "නනමයා පුටොභා" යයි මිටම "පුටොභා" යයි කියනලදී.

33. 6. නයසහිතා= නගණ - යගණ සහිත වූ; න්‍යා= නගණ - යගණයෝ වෙත් ද; කුසුමවිචිත්තා= ඒ වෘත්තය "කුසුම විචිත්‍රා" නමු.

වි:- මීට ටීකාවෙහි සයකින් සයකින් යති නියම්කරන ලදී. අන්තයෙහි වේ යයි කිසිවෙක් කියත්.

34. 7. වෙදයෙහි= සතර යගණයකින්; භුජඞ්ගප්පයාතං භවෙ= "භුජඞ්ගප්‍රයාත" නම් වෘත්තය වන්නේය

වි:- ද්වාදශාක්ෂරච්ඡන්දස ප්‍රස්තාර කරන්නාවූ පිඞ්ගල නාගයෝ යගණ චතුෂ්කස්ථානයට පැමිණ "භුජඞ්ගප්‍රයාතං දෘ" යි කියමින් සමුද්‍රයෙහි නිමග්න ව ගුරුළාගෙන් මිදුණාහු යයි ද, එහෙයින් මේ වෘත්තය "භුජඞ්ගප්‍රයාත" නම් වී යයි ද කියත්.

35. 8. නනජරෙහි= නගණ- නගණ - ජගණ - රගණයන් කාරණකොට ගෙණ; පියංවදා භවති= "ප්‍රියංවදා" වෘත්තය වේ.

36. 9. වුත්තා සුධීහි ලලිතා තභා ජරා.
37. 10. පමිතක්ඛරා සජසසෙහු'දිතා.
38. 11. නනභරසහිතා'භිහිතුජ්ජලා.
39. 12. පඤ්චා'ස්සච්ඡින්නා වෙස්සදෙවී මමා යා
40. 13. වදන්ති හි තාමරසං නජජා යො
41. 14. කමලා'ති ඤෙය්‍යා සයසෙහි යො වෙ.

12 ජගතී.

---

36. 9. තභා= තගණ- භගණයෝ වෙත් ද; ජරා= ජගණ- රගණයෝ වෙත් ද; සුධීහි= පණ්ඩිතයන් විසින්; ලලිතා වුත්තා= ඒ වෘත්තය; "ලලිතා" යයි කියන ලදී.

37. 10. සජසසෙහි= සගණ- ජගණ- සගණ- සගණයන් කරණකොට ගෙන; පමිතක්ඛරා= "ප්‍රමිතාක්ෂර" වෘත්තයයි. උදිතා= කියන ලදී.

38. 11. නනභරසහිතා= නගණ- නගණ- භගණ- රගණයන් සහිත වූවා; උජ්ජලා අභිහිතා= "උජ්වලා" වෘත්තය යයි කියන ලදී.

39. 12 මමා= මගණයෝ දෙදෙනෙක් වෙත් ද; යා= (නැවත) යගණයෝ දෙදෙනෙක් වෙත් ද; පඤ්ච= පසකින් හා; අස්ස= සතකින්; ඡින්නා= යති හෙයින් සිඳින ලද්දී ද; වෙස්සදෙවී= ඕ තොමෝ "වෛශ්වදෙවී" නමු.

40. 13. නජජා=නගණ-ජගණ-ජගණයෝ වෙත්|ද; යො= (අන්තයෙහි) යගණයෙක් වේද; තාමරසං ඒ වෘත්තය "තාමරස" නමැයි; වදන්ති හි= කියා මැයි.

වි:- "මීට අභිනවතාමරස, ලලිතපද" යන නම් ද කියත්.

41. 14. වෙ= ඉදින්; සයසෙහි= සගණ-යගණ-සගණයන් කෙරෙන් පරව; යො= යගණය වීනම්; කමලා + ඉති= "කමලා" යයි; ඤෙය්‍යා= දතයුත්තීය.

වි:- අකුරු සයකින් සයකින් යතියයි. මේ වෘත්තය බොහෝ තැන්හි දක්නට නො ලැබේ.

මෙහි පරිශිෂ්ටවෘත්ත.

15. චන්දවුත්ති නිබද්ධන්ති රණභසා- ර- න- භ- සගණයෝ වෙත් නම් ඒ වෘත්තය "චන්ද්‍රවෘත්ති" යයි කියත්.

වි:- සතරින් අටින් යතියයි. මීට "චන්ද්‍රවර්ත්මන්" යයිද කියති. "රනභසා චන්දවුත්ති" යනු පීතායි මෙහි ද ඒ තාර්ත්‍ය ම යෙදීමු.

16. පමුදිත වදනා භවෙනාරරා- නගණයෝ දෙදෙනෙක් හා රගණයෝ දෙදෙනෙක් වෙත් නම් "ප්‍රමුදිත වදනා" වෘත්තයයි.

වි:- "නරචජයති පමුදිත වදනා ජතනහි විරාමෝ භවති" යනු මේ සඳහා ටීකොකතියි. වෘත්ත රත්නාකරයෙහි- "ප්‍රමුදිත වදනා භවෙන්නෞ රරෞ" යන සූත්‍රයෙන් මෙය දක්වා "ස්වර සරවිරතිර් නනෞ රෞ ප්‍රභා" යයි එම ගණ ලක්‍ෂණ ම ගෙන අකුරු සතකින් හා පසකින් යති ඇති "ප්‍රභා" නම් වෘත්තයක් ද දක්වන ලද්දේය. ඡන්දෝමඤ්ජරියෙහි මීට "මන්‍දාකිනී" යයි කියන ලදී. පිඞ්ගලයන් විසින් "චඤ්චලාක්‍ෂිකා නෞ රෞ" යී "චඤ්චලාක්‍ෂිතා" යයි නම්කොට ඔවුන් විසින් ම "ගෞරී නෞ රෞ" යී "ගෞරී" නම් ගාථාවයයි කියන ලද්දේත් මේ වෘත්තය මැයි.

17. ජසා පුන ජසා ජලොද්ධතගති- ජගණ- සගණයෝ ද නැවත ජගණ- සගණයෝ ද වෙත් නම් ඒ වෘත්තය "ජලොද්ධතගති" නම් වන්නීය.

වි:- සයකින් සයකින් යති වේ.

18 සියුංරෙහිරිතා සග්විනී නාමිකා- රගණ සතරකින් "ස්‍රග්විනී" නාම් වෘත්තය කියන ලදී.

වි:- "සග්විනී" යනු මාගධොචිත නොවේ ද? යත්- මෙය සංඥා මාත්‍රය දක්වීම පිණිස වූ හෙයින් අනුචිත නො වේ "චතූරෙහි සග්විනීතා" යනු ටීකා වචනයි. එහෙත් "සුඛ්බිනීතා" ආදී වශයෙන් විකෘති කොට ගැනීම නො යෙදේ.

19. තසා තසා මණිමාලා වුත්තා ඡහි ඡිතනා- තගණ- යගණ- තගණ- යගණයෝ වෙත් නම් "මණිමාලා" වෘත්තයයි, සයකින් සයකින් යති ඇත්තීය.

20. ම්භස්‍යා සා'ඝං ජලධරමාලා ම්භා ස්මා- ම- භ- ස- මගණයෝ වෙත් නම් "ජලධරමාලා" වෘත්තය වේ.

වි:- සතරකින් අටකින් යති වේ. ටීකාවෙහි "මභසමා, සොදවිනීසා" සී මීට සොදවිනී යයි කියන ලදී. පිඞ්ගලයෝ "ජලධරමාලා මෞ භෞ සමෞ සමුද්‍ර වසවඃ" යී ජලධරමාලා නම් ගාථාව යයි කීහ. කෙදාරයෝ ද මේ සංඥාව ම ගත්හ. එහෙයින් මෙහි ද එය යෙදීමු.

21 ඉහ නවමාලිනී නජි නජාභ්‍යා- න- ජ- භ- යගණ වෙත් නම් "නවමාලිනී" වෘත්තය වේ.

22. භවති නජාවථ මාලතී ජරා- න- ජ- ජ- රගණ වෙත් නම් "මාලතී" වෘත්තය වේ.

42. 1. ම්නා ජ්රා ගො තිදසයතිපපහාසිනී සා
43. 2. චතුග්ගහෙසි'හ රුචිරා ජභා සජා ග්.

13. අතිජගතී.

වි:- පසකින් සතකින් යති වේ. පිඞ්ගලයන් විසින් "වර තනු ගාථා" යයි කියන ලද්දේ මේ ලක්ෂණ ම ඇති වෘත්තයෙකි. එහි සයකින් සයකින් යති වේ යයි කියන ලදී.

---

13. අති ජගතී ඡන්දසෙහි වෘත්ත - § 192.

42. 1. ම්නා= මගණ- නගණයෝ වෙත් ද; ජ්රා=ජගණ- රගණයෝ වෙත් ද; ගො= අන්තයෙහි ගුරෙක් වේ ද; තිදසයති= තුනකින් හා දසයකින් යති ඇති; සා= ඕ තොමෝ; පහාසිනී= "ප්‍රහර්ෂිණී" නමු

වි:- ඇතැම් පොත්වල පහාසිනී යයි පෙනේ. "ප්‍රහර්ෂිණී" යන සංස්කෘත වචනය මාගධියෙහි "පහාසිනී" කියා වේ.

43. 2. ජභා= ජගණ- භගණයෝ වෙත් ද; සජාග්=සගණ- ජගණ- ගුරුනු වෙත් ද; චතුග්ගහෙහි= සතරකින් හා නවයකින් යති වේ ද; ඒ වෘත්තය- ඉහ= මෙහි; රුචිරා=රුචිරා නමු.

වි:- මීට ටීකාවෙහි "පසංසිනී"යයි කියන ලදී. කිසි තැනෙක "අති රුචිරා" යයි ද පෙනේ. එහෙත් පිඞ්ගල සංඥව "රුචිරා" යනුයි.

අතිජගතියෙහි පරිශිෂ්ට වෘත්ත

3. තතා තගුරුසො 'ඍෂයො'තු ඡනා ඛමා:- ත- ත- ත- තගණ හා ගුරක් ඇත්තී "ක්ෂමා" වෘත්තයයි. සතකින් සයකින් යති වේ.

වි:- කිසිවෙක් මීට "චන්ද්‍රිකා" යයි ද කියති. පිඞ්ගලයන් "කුටිල ගති" නම් ගාථාව යයි කියන ලද්දීත් මෙ මැයි.

4. යමාරා ඕබ්බාසා චඤ්චරීකාවලී සො- ය-ම-ර- රගණ හා ගුරක් ඇත්තී "චඤ්චරීකාවලී" නම වෘත්තයයි.

වි:- මෙහි සයකින් සතකින් යති වේ

5. සජ්සා ජගා භවති මඤ්ජුභාසිනී- ස- ජ- ස- ජගණ හා ගුරක් ඇත්තී "මඤ්ජුභාසිනී" නම් වේ.

වි:- පසකින් හා අටකින් යතිවේ ටීකාවෙහි මීට "විජය නන්දිනී" යයි කියන ලදී. කිසිමෙක් මෙයින් අන්‍ය වෘත්තයක්

44. 1. නනරස ලහුගා සරෙහි'පරාජිතා.
45. 2. නනභන ලගිති ප්පහරණ කලිතා.
46. 3. වුත්තා වසන්තතිලකා තභජා ජගා ගො.

14. සක්කරී-

මඤ්ජුභාෂිනී යයි ද මීට "සුනන්දිනී" යයි ද කියති. පිඞ්ගලයන් දක්වූ "කනකප්‍රභා" නම් ගාථාව ද මෙම ලක්‍ෂණයි.

මේ ඡන්දසෙහි "මතයසගා මත්තමයූරං" මභනයගා භද්‍රකා" යයි ලක්‍ෂණ දක්වූ වෘත්ත දෙක ද ටීකාවෙහි පෙනේ. "චන්ද්‍රිකා" වෘත්තය වෘත්තරත්නාකරයෙහි "නනතර ගුරුභිඃ චන්ද්‍රිකා'ශ්ව ෂඩ්භිඃ" යයි දක්වන ලදී.

---

14. සක්කරී ඡන්දසෙහි- 16 384.

44. 1. නනරසලහුගා= නගණ-නගණ-රගණ-සගණ-ලඝු-ගුරු යන මොහු වෙත් ද; සරෙහි= සතකින් සතකින් යති වේ ද; අපරාජිතා= ඒ වෘත්තය "අපරාජිතා" නමි.

වි:- සරාච සරා ච= සරා, තෙහි"යි එකශෙෂවන්ද්ව සමාසයි.

45. 2. නනභනලගා= නගණ-නගණ-භගණ-නගණ-ලඝු ගුරු යන මොහු වෙත් නම්; ඉති= මෙසේ සිටි වෘත්තය; පහරණ කලිතා= "ප්‍රහරණ කලිතා" නමි.

වි:- "පහරණකලිකා" යි පොත්වල පෙනෙන නමුත් "ප්‍රහරණකලිතා" යන පිඞ්ගල සංඥාව ම අඞ්ගීකෘතයි.

46. 3. තභජා= තගණ-භගණ-ජගණයෝ වෙත් ද; ජගා= (නැවත) ජගණ-ගුරුහු වෙත් ද; ගො= (අන්තයෙහි) ගුරෙක් වේ ද; වසන්තතිලකා= ඒ වෘත්තය "වසන්තතිලකා" යයි වුත්තා= කියන ලදී.

වි:- මෙහි අටකින් හා සයකින් යති වේ. අනතයෙහි මේ යයි ද කියති. මීට ම කාශ්‍යපයන් "සිංහොන්නතා" යයි ද ශෛතවයන් "උද්ධර්ෂිණී" යයිද කීබව ඡන්දස්තාභීකාපිඞ්ගලයෝ පැවසූහ.

සක්වරී වෘත්ත.

4. ම්තා ශතා ශසා ගාද්‍ය'ශ්වර්තුභිරසම්බාධා-ම-ත-න-සගණ හා ගුරු දෙකක් වෙත් නම් "අසම්බාධා" වෘත්තයයි, පසකින් හා නවයකින් යති වේ.

වි:- [illegible]

47. 1. මිහනහගයලහුරඨ ගිති සසිකලා.
48. 2. වසුහයයතිරිධ මණි'ගුණනිකරො.
49. 3. නනමයයයුතා'යං මාලිනී භොගිසීහි.

---

5. ඉන්දුවදනා භජසනා ම්ගුරූ යුතනා– අනානයෙහි ගුරු දෙකක් ඇති භගණ-ජගණ-සගණ-නගණයෝ වෙත් නම් "ඉන්දු වදනා" වෘත්තයයි.

වි:– මෙය ටීකාවෙහි 'භජසනගගා විලාසිනී" යයි දක්නා ලැබේ. පිඞ්ගලයන් "වරසුන්දරී, ගාථා" යයි කියන ලද්දත් මේ වෘත්තයයි.

6. ම්සා ම්භා ගා යදි පාදෙ සා'ලොලා'සවිරාමා– පාද යෙක්හි ම-ස-ම-භගණ හා ගුරු දෙකක් වෙත් නම් ඔහොමෝ "අලොලා" නම් වෘත්තයයි, සතකින් සතකින් යති ඇත්තීය.

මේහැර "රසනභගගා මනනාසා" රජරජලගා භමරපතති සා" යයි ලක්ෂණ දක්වූ වෘත්ත ද ටීකාවෙහි පෙනෙත්.

---

15. අතිශක්වරී ඡන්දසෙහි—32, 768.

47. 1. ම්හනා= දෙකින් ගුණ කරණලද; හයලහු= සත්ලඝු වෙක් (=ලඝු තුදුසක්) ඇත්තී වේ ද; අඨ= නැවත; ග්= (සොළවර) ගුරෙක් වේ ද; ඉති= මෙසේ සිටි වෘත්තය; සසිකලා= "ශශිකලා" නමි.

වි:– ටීකාවෙහි "චතුනසා චන්ද්‍රවත්තා" යි මීට "චන්ද්‍රාවතී" යයි කියන ලදී. පිඞ්ගල සූත්‍රය ද "චන්ද්‍රාවතී නෞ නෞ ස්" යි පෙනේ.

48. 2. ඉධ= මෙහි; වසුහයයතිහි= අටකින් හා සතකින් යති ඇති; (ශශිකලාව ම) මණිගුණනිකරො= "මණිගුණනිකර" නම් වේ.

වි:– මෙය කිසිතැනක "මණිගණනිකර" යයි පෙනේ. කිසි වෙක් මණිගණකිරණ යයි ද කියති. මෙහි පිඞ්ගලසංඥව ම යෙදීමු.

ටීකාවෙහි "සා'ච ජිහිමාලා" යි ශශිකලාව ම සයකින් නවය කින් යති වී නම් "මාලා" නම් වෘත්තයක් වේ යයි කියනලදී. එය පිඞ්ගලොක්තියට ද එකඟ වෙයි එහෙත් කෙදාරයෝ ඒ වෘත්තය "ස්‍රග්" නමැයි ගත්හ.

49 3. නනමයයයුතා= නගණ- නගණ- මගණ- යගණ- යගණ යන මොවුන්ගෙන් යුක්තාවූ; අයං= මේතොමෝ; මාලිනී= "මාලිනී" නමි. භොගිසීහි= අටකින් හා සතකින් යති වේ.

50. 4. භවති නජා භජා රසහිතා පභද්දකං.

15. අතිසක්කරී.

51. 1. නජභජරා සදා භවති වාණිනී ගයුත්තා.

16. අට්ඨි.

---

50. 4. නජා= නගණ- ජගණයෝ ද; භජා= භගණ- ජගණයෝ ද; රසහිතා= (අන්තයෙහි) රගණයෙන් යුක්තයෝ වෙත් ද; පභද්දකං භවති= ඒ වෘත්තය "ප්‍රභද්‍රක" නම් වේ.

වි:- සතකින් අටකින් යති වේ. "නජභජරුසු කෙසරා" යනු මෙය ටීකාවෙහි දක්වූ පරිදියි.

මෙහි පරිශිෂ්ට වෘත්ත.

5. සජනා නයා සරදසෙහිරතිරෙඛා- ස - ජ - න - න - යගණයෝ වෙත් නම් පසකින් දසයකින් යති ඇති ඕ තොමෝ "අතිරෙඛා" නමු.

වි:- මීට "ඵලා" යයි ද කියත්.

6. මරා මයා යො චන්දලෙඛාය සා'සස හොගිහි ඡින්නා-

ම - ර - ම - ය- යගණයෝ වෙත් නම් ඕතොමෝ "චන්ද්‍ර ලෙඛා" නමු. සතකින් හා අටකින් යතිහෙයින් සිඳින ලද්දීය.

වි:- මීට ටීකාවෙහි "කලා" යයි කියන ලදි. වෘත්තරත්නාකරාදියෙහි පෙනෙන සංඥාව ම මෙහි යෙදීමු.

ටීකාවෙහි "ස්‍රග්විනී" නම් වෘත්තයක් මේ ඡන්දසෙහි ද ඇතුළත් වේ.

---

16. අට්ඨිච්ඡන්දසෙහි— 65,536

51. 1. ගයුත්තා= (අන්තයෙහි) ගුරකින් යුක්ත වූ; නජභජරා= නගණ- ජගණ- භගණ- ජගණ- රගණයෝ වෙත් නම්; සදා හැමකල්හි; වාණිනී භවති= "වාණිනී" වෘත්තය වේ.

වි:- ටීකාවෙහි "නජභජරගා චන්දනිකං" යී මීට "චන්දනිකා" යයි කියා තිබේ. එහි ම වෘත්තරත්නාකරපඤ්චිකාවෙහි "වාණිනී" යයි දක්වූ වෘත්තය "නජභජනගා චන්දලෙඛා" යී පෙනේ. ඊට ඡන්දොමඤ්ජරියෙහි කියනලද්දේ "ගරුඩරුත" යන නාම යයි. විමසිය යුතුයි.

මෙහි පරිශිෂ්ට වෘත්ත.

2. භ්‍රන්තිනගා සරා'සනම්සහගජවිලසිතං- භගණය රගණය නගණ තුනෙක ගුරුව යන මොහු වෙත්නම් "ඍෂභගජ විලසිත" වෘත්තයයි. සතකින් පරව (පාදමධ්‍ය) යතිය වේ.

52. 1. යමා නො සො භල්ගා සරහරවිරාමා සිඛරණී.
53. 2. රසයුගහයෙහි නො සො ම්රා, ස්ලා ග් යදා හරිණී තදා.
54. 3. මන්දක්කන්තා මභනතතගා ගො යුගු'තු'ස්සකෙහි.

17. අච්චට්ඨි.

වි:- ටීකාවෙහි ම පෙනෙන "උසභගතිවිලසිතා" යන නාමය හෙළමු.

3. ජ්රා ජ්රා ජ්ගා භවන්ති චිත්‍රභාගජා මතා– ජ– ර– ජ – ර– ජගණයන් හා ගුරෙක් වේ නම් "චිත්‍රභාගජා" වෘත්ත යයි දන්නා ලදී.

වි:- නවයෙන් සතින් යතිවේ. මීට ම "චිත්‍රභාගා" යයි ද "පඤ්චචාමර" යයි ද කියත්.

ටීකාවෙහි "රචතු කගා ලලනා සා" යි මේ ඡන්දසෙහි ම වෘත්ත යක් වේ.

---

17. අත්‍යෂ්ටිඡන්දසෙහි — 1,31,072.

52. 1. යමා= යගණ මගණයෝය; නො= නගණය; සො= සගණය; භල්ගා= භගණ– ලඝු– ගුරුය යන මොහු වෙත් ද; රස හරවිරාමා= සයකින් හා එකොළොසකින් යති ඇත්තී ද; සිඛ රිණී= ඕතොමෝ "ශිඛරිණී" නමු.

53. 2. යදා= යම් කාලෙක්හි; නො= නගණය ද; සො= සග ණය ද; ම්රා= මගණ– රගණයෝ ද; ස්ලා= සගණ – ලඝුහු ද; ග්= ගුරෙක් ද වී නම්; රසයුග + හයෙහි= සයකින් සතරකින් හා සතකින් යති වේද; තදා=එකල්හි; හරිණී="හරිණී" වෘත්තය වේ.

54. 3. මභනතතගා= මගණ – භගණ – නගණ – තගණ– තගණ– ගුරුහු වෙත් ද; ගො= (කෙළවර) ගුරෙක් වේ ද; යුග + උතු + අස්සකෙහි= සතරකින් සයකින් හා සතකින් යති වේ ද; මන්දක්කන්තා= ඒ වෘත්තය "මන්දාක්‍රාන්තා" නමු.

ටීකාගත පරිශිෂ්ට වෘත්ත.

4. ජසා'ථ ධරණී'ජ සා යලඝුගා විරාමා'ඨහි – ජ– ස– ජ– ස– යගණ හා ලඝු– ගුරුහු වෙත් නම් "ධරණී" වෘත්ත යයි, අකුරු අටකින් (පාදමධ්‍ය) යතිය වේ.

වි:- මීට "පෘථ්වී" යයි ද නමකි.

5. කං වද වංසපත්තපතිතං භරනභනලගා– භ – ර – න – භ – නගණ හා ලඝු – ගුරු වෙත් නම් ඒ වෘත්තය "වංශපත්‍ර පතිත" යයි කියමු.

55. 1. මො තො නො යො යා කුසුමිතලතාවෙල්ලිතා'ක්ඛුත්විසීහි

18. ධිති.

වි:- මෙහි දශයකින් හා සතකින් යති වේ.

6. නජභජජා ලගා භවතිනද්දමුඛං- න - ජ - භ - ජ- ජගණයෝ ද ලඝු - ගුරුහු ද වෙත් නම් "නදීටක" වෘත්තයයි සතකින් හා දශයකින් යති වේ.

වි:- මීට ටීකාවෙහි "කොකිලක" යයි කියන ලදී. පිඞ්ගල යන් විසින් "අවිතථකං" යයි කියන ලද්දේත් මෙය යි. පාදාන්ත යෙහි යතිය වීම පමණක් එහි වෙනසයි.

---

18 ධෘතිඡන්දසෙහි වෘත්ත — 2,62,144.

55. 1. මෝ= මගණය ද; තෝ= තගණය ද; නෝ= නගණය ද; යෝ= යගණය ද; යා= (නැවත) යගණයෝ දෙදෙනෙක් ද වෙත් නම්; අක්ඛ + උතු + ඉසීහි= පසකින් සයකින් හා සතකින් යති වී නම්; කුසුමිතලතාවෙල්ලිතා= (ඕතොමෝ) "කුසුමිතලතා වෙල්ලිතා" නමු.

මෙහි පරිශිෂ්ට වෘත්ත.

2. ඊසෙ ජජා සරසංයුතා යතිබාණගා හරණතනකං- අන්ත යෙහි භගණ- රගණයන්ගෙන් යුක්ත වූ ර - ස - ජ - ජගණයෝ වෙත් ද, අට හා පසට පැමිණි යති වේද, ඒ වෘත්තය "හරනතික" නමි.

වි:- "විබුධප්‍රියා ර්සෞ ජෞ ජෞ වසුදිගඃ" යී පිඞ්ගලයන් විසින් "විබුධප්‍රියාගාථා" යයි කියනු ලද්දේ මේ වෘත්ත යයි. එහි අටින් දසවයෙන් යති වීම වෙනසයි.

3 සම්භින්නබ නානා රරා, මෙව යන් සිංහවික්‍රීඩිතං- භ- න- -ර-ර-ර- රගණයෝ වෙත් නම් මෙහි ඒ වෘත්තය "සිංහවික්‍රීඩිත" නමි.

වි:- මෙහි දසයකින් හා අටකින් යති තැබිය යුතුයි. "නාරචකං නජෞ රෞ රෞ" යනුවෙන් පිඞ්ගලයන් "නාරාචකගාථා" යයි කියනලද්දේත් මේ වෘත්ත යයි. මිට ම "නාරාච" යයි ද කියති.

"සතජසභසා සාමලා." යී මේ ඡන්දසෙහි තවත් වෘත්තයක් ටීකාවෙහි පෙනේ.

---

56 1. රසු'ත්ව'ස්සෙහි ය්මා නසරරගුරූ මෙඝවිප්ඵුජ්ජිතා සා.
57. 2. අක්කා'ස්සෙහි යදි මිසජා සතතගා සද්දූලවික්කීළිතං

19. අතිධුති.

58. 1 වුත්තමිදිසන්තු නාමතො රජා රජා රජා ගුරූ ලහු ච.

20. කති.

---

19 අතිධෘතිච්ඡන්දසෙහි — 5,24 288.

56. 1. ය්මා= යගණ - මගණයෝ වෙත් ද; නසරරගුරූ= නගණ - සගණ - රගණ - රගණ - ගුරුහු වෙත් ද; රස + උතු + අස්සෙහි= සයකින් සයකින් හා සතකින් යති වේ ද; සා= ඕ තොමෝ; මෙඝවිප්ඵුජ්ජිතා= "මේඝවිස්ඵුර්ජිතා" නමු.

වි:- පිඞ්ගලයන් "විසමිතාගෘථා" යයි කියනලද්දේ මේ වෘත්ත යයි. "විසමිතා ය්මෞ න්සෞ රෞ ග් රසත්‍රුස්වරාඃ" යනු ඔහුගේ සූත්‍රයි.

57. 2. යදි= ඉදින්; මිසජා= මගණ - සගණ - ජගණයෝ වෙත් ද; සතතගා= සගණ - තගණ - තගණ - ගුරුහු වෙත් ද; අක්ක + අස්සෙහි= දොළසකින් හා සතකින් යති වේ ද; සද්දූල වික්කීළිතං=(එකල්හි ඒ වෘත්තය) "ශාර්දූලවික්‍රීඩිත" නම් වේ.

මෙහි පසිද්ධ වෘත්ත.

3. මො ත්නා සො රා ගො සරසය විරමං ඵුල්ලදාමස්ස සිද්ධං- ම - ත - න - ස - ර - රගණයෝ ද අන්තයෙහි ගුරෙක් ද වෙත් නම් ඒ වෘත්තය "ඵුල්ලදාමන්" යයි ප්‍රසිද්ධයි, පස සත හා සත යතිස්ථාන වෙති.

ටීකාවෙහි "මසජසතතගා වායුවෙගා" යනුවෙන් තවත් වෘත්ත යක් දක්නා ලැබේ.

---

20. කෘතිච්ඡන්දසෙහි — 10,48,576.

58. 1. රජා= රගණ - ජගණයෝ ද; රජා= (නැවත) රගණ - ජගණයෝ ද; රජා=(නැවතත්) රගණ - ජගණයෝ ද; ගුරූ= ගුරෙක් ද; ලහු ච= ලඝුවෙක් ද යන මොහු වෙත් නම්; ඊදිසං තු= මෙබඳු වූ වෘත්තය වනාහි; නාමතො= නාම හෙයින්; වුත්තං= "වෘත්ත" නම්.

වි:- "ග්ලිති වෘත්තම්" යනු මේ සඳහා පිඞ්ගලසූත්‍රයි. ගුරෙක ලඝුවෙක යන ක්‍රමයෙන් ඡන්දස පුරනලද්දේ වෘත්ත නම්. මෙහි දක්වූ රගණ - ජගණාදි ක්‍රමයෙන් ද මේ ලක්ෂණය ම ලැබේ.

59. 1. ම්‍රභ්නා යො යො'ත්‍ර යෙන තිමුනියතියුතා සබ්භරා
කිත්තිතා'යං.

21. පකති.

60. 1. භ්‍රා නරනාරනා'ථ ච ගුරුද්දස'ක්කවිරමං හි භද්දකමිදං.

22. ආකති.

ඉති වුත්තොදයෙ ඡන්දසි සමවුත්තනිද්දෙසො නාම
තතියො පරිච්ඡෙදො.

මෙහි පරිශිෂ්ට වෘත්ත.

2. ඤෙය්‍යා සත්ත'ස්සත්තක්ඛා ම්‍රභනයයුතා භ්ලා ගො සුවදනා- ම- ර- භ - න- ය - භගණයෝ ද ලඝු - ගුරුහු ද වෙත් නම් සතකින් සතකින් හා සයකින් යති ඇති වෘත්තය "සුවදනා" නමැයි දතයුත්තීය.

3. සජ්ජා භරා සලගා යදා ගදිතං තදා පමදානනං- යම් කාලෙක ස - ජ - ජ - භ - ර - සගණ - ලඝු - ගුරුහු වෙත් ද, එකල්හි ඒ වෘත්තය "ප්‍රමදානන" යයි කියනලදී.

වි:- මීට ඡන්දොමඤ්ජරියෙහි "ගීතිකා" යයි කියන ලදී.

---

21. ප්‍රකෘතිච්ඡන්දසෙහි— 20,97,152.

59. 1. ම්‍රභ්නා= මගණ - රගණ - භගණ - නගණයෝ වෙත් ද; යො= යගණය වේ ද; යො= (නැවත) යගණය වේ ද; යෙන= (අන්තයෙහි ද) යගණයෙන් යුක්ත වූ; තිමුනියතියුතා= තුන්සත හෙවත් සතකින් සතකින් හා සතකින් යති යුක්ත වූ, අයං= මේ සොමේ; අත්‍ර= මෙහි; සබ්භරා= "ශ්‍රග්ධරා" යයි; කිත්තිතා= කියනලද්දීය.

මෙහි පරිශිෂ්ට වෘත්ත.

2. යා භසභා ච භරා සදි කිත්තක පුත්තක! මත්තවිලාසිනී- පිළිවෙළින් භගණ සයක් හා අන්තයෙහි රගණය ද වී නම් ඒ වෘත්තය "මත්තවිලාසිනී" යයි කියම.

ටීකාවෙහි "තජභයසජ්රෙහි සාලොපමා"යි "සාලොපමා" නම් වෘත්තයක් ද දක්වා තිබේ.

---

22. ආකෘතිච්ඡන්දසෙහි — 41,94,304.

60. 1. භ්‍රා= භගණ - රගණයෝ වෙත් ද; නරනා= නගණ - රගණ - නගණයෝ වෙත් ද; රනා= රගණ - නගණයෝ වෙත් ද; අථ= නැවත; ගුරු ච= ගුරුවෙකුත් වේ ද; දස + අක්ක

විරාමං= දසයකින් හා දොළොසකින් විරාම ඇති; ඡන්දංසි=මේ වෘත්තය වනාහි; සුදන්තං= "භද්‍රක" නම්.

මෙහි පද නිදර්ශනය.

2. සභානභනාජගුරූ සහිතං යදිනා'ග මුදීරකාරං මදිරා– කෙළවර ගුරුක් සහිත වූ භගණ සතක් ඇති මෙතෙමේ අතිශයින් උදාර වූ "මදිරා" නම් වෘත්ත යයි කියනලදී.

මේ ඡන්දසෙහි පිංගලාචාර්යයන් දක්වනලද්දේ "භගීරථශ මාධුරිකා" යි භ – ර – න – ර – න – ර – භගණ – ගුරු සත මෙයින් යුක්ත වූ "මාධුරිකා" නම් විශේෂයක් පමණෙකි.

---

23. විකෘති ඡන්දසි — 83,88,608

1 යදිහ නජෞ භජෞ භජභලාග සංයතිකං සහ්‍යාසන විරාමං– මෙහි යම් වෘත්තයක් න – ජ – භ – ජ – භ – ජ – භගණ හා ලඝු ගුරු වේ ද; එකොළොසකින් හා දොළොසකින් වූ යති ඇත්තේ ද ඒ වෘත්තය "අශ්වලලිත" නමි.

ඕ:– ඡන්දෝමඤ්ජරියෙහි "අද්‍රිතනය" යි කියනලද්දේ මේ වෘත්තයයි

2. මත්තාක්‍රීඩා මෞ තනෞ නෞ ලගු ඉන්දුසර දසයතිසුභා– යම් වෘත්තයක මගණ දෙකක් ද තගණය ද නගණ සතරක් ද අන්තයෙහි ලඝු – ගුරු දෙක් නම් අටකින් පසළොසකින් යති ඇති ඒ වෘත්තය "මත්තාක්‍රීඩා" නමු.

ඕ:– මෙහි "වසුසරදස,, යන්න වෘත්තරත්නාකර සූත්‍රය හා සම නොවේ යැයිමු. එය "අටකින් පසළොසින් හා දසයකින්,, යයි අරුත් කිව හැකිය. පිංගලයෙහි ද "අෂ්ටභි පඤ්චදශභි ච විරාමං" යි එසේම යතිස්ථාන දක්වා තිබේ. එහෙත් – "වසුපඤ්චදශයතා" යන පිංගල වචනය යතිස්ථාන තුනක් විම වලකයි. එහෙයින් අටකින් හා පසළොසකින් යයි කීම යෝග්‍යයි.

3 භෞ භෞ ච සප්ත ගුරු යුග්ම ගුරූණා ගුරු යුග්ම මයූර සාරිණී'ශං– මෙ ඡන්දසෙහි භගණ සතකින් ද අන්තයෙහි ගුරු දෙකකින් ද කරනලද මේ වෘත්තය "මයූරගති" නම් වේ.

ඕ:– මෙහි ශ්‍රුතිසුඛ පරිදි යතිය කළ යුතුයි.

24. සංකෘති ඡන්දසි — 1,67,77,216.

1. ඉන්ද්‍රියලොකා'ශ්වසංඛ්‍ය භතනස භභනයා මයදි තන්වී නාම්– භ – ත – න – ස – භ – භ – න – යගණයෝ වේ ද; පසකින් හා සතකින් කරනලද පාදමධ්‍ය යති වේ ද ඒ වෘත්තය "තන්වී" නමු.

1. විසමෙ යදි සා සලගා සමෙ
භතනගණෙහා ගුරූකා උපචිත්තකං.

ටීකාවෙහි ,, විභජර මෙඝමාලා ,, යි තගණ දෙකකින් හා රගණ සයකින් ලක්‍ෂිත වූ වෘත්තයක් ද පෙනේ.

---

25. අතිසක්කරිච්ඡන්දසෙහි — 3,35,54,432.

1. කොඤ්චපදා භ්මා ස්භා නනා චතුරො හා ගු ශුද්ධසරවසුමුනි යති භවති සෙව- භ - ම - ස - භ ගණයන් හා නගණ සතරක් වෙත් ද; අනතුරෙහි ගුරක් වේ ද පසකින් පසකින් අටකින් හා සතකින් යති වේ ද එකල්හි ඒ වෘත්තය " කොඤ්චපද " නම් වන්නීය

---

26. උක්කාතිච්ඡන්දසෙහි — 6,71,08.864.

1. වස්වීසාස්සච්ඡෙදයුත්තං, ම්මතනානනරසලගා · භුජඞ්ගවිජම්භිතං- ම - ම - ත - න - න - න - ර - සගණ - ලඝු- ගුරුහු වෙත් ද අටකින් එකොළොසකින් හා සතකින් කරනලද යති ඇති වෘත්තය "භුජඞ්ගවිජෘම්භිත" නම් වේ.

2. මෞ තෞ නං ජ් ච සසගිති නවරසරසසරයතියුතමපවාහං නාං- මගණය ද තගණ සයක් ද සගණය හා ගුරු දෙකක් ද යන මොහු වෙත් ද නවයකින් සයකින් සයකින් හා පසකින් යති යුක්ත වූ ඒ වෘත්තය "අපවාහ,, නම් වේ.

"වුත්තොදය" නම් මාගධ ඡන්දශ්ශාස්ත්‍රයෙහි
සමවෘත්තනිර්දේශ නාම් වූ තෘතීය පරිච්ඡේදය
මෙතෙකින් සමාප්තයි.

එකදේශයකින් සමවෘත්ත දක්වා දැන් අර්ධසමවෘත්තයන් දක්වන්නාහු "විසමෙ,, යනාදිය කියත්.

1. විසමෙ= විෂම පාදයෙහි; යදි= ඉදින්; සා= සගණයෝ (දෙදෙනෙක්) වෙත් ද; සලගා= (නැවත) සගණ - ලඝු - ගුරුහු පරව; සමෙ= සමපාදයෙහි; භතනගණෙහා= භගණ යුතකින් ගුරූකා= ගුරුහු දෙදෙනෙක් වෙත් ද; උපචිත්තකං= ඒ වෘත්තය "උපචිත්‍ර" නම්.

ටී;= අක්මන ලද්දේ ද්‍රුතවිලම්බිතයෙයි ලක්‍ෂණයි. අධි සමයෙහින් අපරාර්ධය ද මෙසේ මැයි. එහෙයින් විෂම වූ ඇත්වන පාදයෙහි

2 භත්තයතො යදි ගා දුතමජ්ඣා
යදි පුබ්බරෙව භවන්ති නජා ජ්‍යා.

3. යදි සත්තිතයං ගුරුයුත්තං
වෙගවතී යදිභත්තිතයා ගා.

4. තො ජෝ විසමෙ රජතො ගුරු චෙ
මසා ජ්ගා භද්දවිරාජමෙතං ගො වෙ.

පළමුවන පාදය මෙන් සගණ තුනක් හා ලඝු - ගුරු ද සම වූ සතර වන පාදයෙහි දෙවන පාදය මෙන් භගණ තුනක් හා ගුරු දෙකක් ද යුක්ත කළ යුතුයි. කිසිවෙක් මීට "උපචිත්‍රක" යයි ද කියත්.

ලක්‍ෂ්‍යලක්‍ෂණ සංයුක්ත හෙයින් "විසමෙ" යනාදිය ම එයින් දක්වූ ලක්‍ෂණයට නිදර්‍ශනයි. අපරාඪය ද මෙසේ ම ගත් විට ගාථාව පිරේ. ගුරු - ලඝු වින්‍යාස ය සු ග ම යි. මත්තෙහි ද මෙසේ යි.

2. යදි= ඉදින්; භත්තයතො= (විෂමපාදයෙහි) භගණ තුනකින් පරව; ගා= ගුරුහු දෙදෙනෙක් වෙත් ද; යදි= ඉදින්; පුබ්බ + එව= නැවතත් (සමපාදයෙහි) නජා= නගණ - ජගණයෝ ද; ජ්‍යා= ජගණ - යගණයෝ ද; භවන්ති= වෙත්ද; (එකල්හි ඒ වෘත්තය) දුතමජ්ඣා= "ද්‍රුතමධ්‍යා" නමි

වි:- මේ ලක්‍ෂණයෙන් අඩිදෙක ම රචනා කරන ලද්දේ "ද්‍රුතමධ්‍යා" වෘත්ත යයි. වෛතාලීය ජාතියෙහි ත්‍රිවිධ අපරාන්තිකාවන් අතුරෙන් ආපාතලිකා ඡන්දසිකා ලක්‍ෂණ ද, මාත්‍රා සමජාතියෙහි උපචිත්‍රා ලක්‍ෂණ ද මෙහි දක්නා ලැබේ.

3. යදි= ඉදින් (විෂමපාදයෙහි) ගුරුයුත්තං= (අන්තයෙහි) ගුරකින් යුක්ත වූ; සත්තිතයං= සගණ තුනක් වෙත් ද; යදි= ඉදින්; (සමපාදයෙහි) භත්තිතයා= භගණ තුනකින් පරව; ගා= ගුරුහු දෙදෙනෙක් වෙත් ද; වෙගවතී= (එකල්හි) "වෙගවතී" වෘත්තය වේ.

වි:- මෙහි විෂමපාද සගණ තුනකින් හා ගුරකින් ද සමපාද භගණ තුනකින් හා ගුරු දෙකකින් ද යුක්ත වේ. මෙහි ද ආපාතලිකා ලක්‍ෂණ ම දක්නං ලැබේ.

4. විසමෙ= විෂම පාදයෙහි; චෙ= ඉදින්; තො= තගණය වේ ද; ජෝ= ජගණය වේ ද; රතතො= (නැවත) රගණයෙන් පරව; ගුරු= ගුරෙක් වේ ද; එසමෙ= සම පාදයෙහි; චෙ= ඉදින්; මසා= මගණ - සගණයෝ වෙත් ද; ජ්ගා= ජගණ - ගුරුහු වෙත් ද; ගො= (අන්තයෙහි) ගුරෙක් වේ ද; භද්දවිරාජං= (එකල්හි ඒ වෘත්තය) "භද්‍රවිරාජ්" නමි.

5. විසමෙ සජා සගුරුයුත්තා
කෙතුමතී සමෙ භරනගා ගො.

6. ආඛ්‍යානිකී තා විසමෙ ජගා ගො
ජතා ජගා ගො තු සමෙ,ථ පාදෙ.

7. ජතා ජගා ගො විසමෙ සමෙ තු
තා ජෝ ගගා වෙවිපරීතපුබ්බා.

වි:- විෂමපාද තගණ - ජගණ - රගණ - ගුරකින් ද, සම පාද මගණ - සගණ - ජගණ - ගුරු දෙකකින් ද යුක්ත වූයේ "භද්දවිරාජ,, (=භද්‍රවිරාජ්) නම් වෘත්ත යයි. මෙහි ඖපච්ඡන්දසික ලක්ෂණ පෙනේ.

"ගුරු" යි ඡන්දස පිණිස දීඝියි.

5. විසමෙ= විෂම පාදයෙහි; සගුරුයුත්තා= සගණ - ගුරකින් යුක්ත වූ; සජා= සගණ - ජගණයෝ වෙත් ද; සමෙ= සම පාදයෙහි; භරනගා= භගණ - රගණ - නගණ - ගුරු යන මොහු වෙත් ද; ගො=(අන්තයෙහි)ගුරෙක් වේද; කෙතුමතී= ඒ වෘත්තය "කෙතුමතී" නමි.

වි:- මෙහි විෂමපාද සගණ - ජගණ - සගණ - ගුරකින් ද; සමපාද භගණ - රගණ - නගණ - ගුරු දෙකකින් ද යුක්තවේ.

6. විසමෙ= විෂම පාදයෙහි; තා= තගණයෝ දෙදෙනෙක් වෙත් ද; ජගා=ජගණ - ගුරුහු වෙත් ද; ගො=(නැවත) ගුරෙක් වේ ද; අථ= නැවත; සමෙ පාදෙ තු= සමපාදයෙහි වනාහි; ජතා= ජගණ - තගණයෝ වෙත් ද; ජගා= ජගණ - ගුරුහු වෙත් ද; ගො=(නැවත) ගුරෙක් වේ ද; ආඛ්‍යානිකී= ඒ වෘත්තය "ආඛ්‍යානිකී,, නමි.

වි:- මෙහි විෂම - සමපාද "ඉන්ද්‍රවජ්‍රා - උපේන්ද්‍රවජ්‍රා,, පාද මැයි. එහෙයින් යට දැක්වූ ඉන්ද්‍රමාලාවෙහි මෙය "භද්‍රා" යන නාමයෙන් කියනලදී. එතකුදු වුවත් විශෙෂ නාමයෙන් දක්වනු පිණිස මෙහි නැවත ගන්නාලදී.

"ආඛ්‍යානිකා, ආඛ්‍යානිකා,, යනු පාඨාන්තරයි.
"ආඛ්‍යානිකී,, යනු වැටේ.

7. විසමෙ= විෂම පාදයෙහි; ජතා= ජගණ - තගණයෝ වෙත් ද; ජගා= ජගණ - ගුරුහු වෙත් ද; ගො=(නැවත) ගුරෙක් වේ ද; තු= නැවත; සමෙ= සමපාදයෙහි; වෙ= ඉදින්; තා= තගණයෝ දෙදෙනෙක් වෙත් ද; ජො= ජගණයෙක් වේ ද; ගගා=(අන්ත

8. සසජා සලගා විසමෙ සමෙ
නභභරා භවති හරිණප්ලුතා.

9. යදි නනරලගා නජා ජරා
යදි ච තද'පරවත්තමිච්ඡති.

10. විසම මුපගතා නනා රගා වෙ
නජජරගා සමකෙ ච පුප්ඵිතග්ගා.
(වුත්තිදං වෙතාලීයප්පභෙදෙ)

යෙහි) ගුරුහු දෙදෙනෙක් වෙත් ද; (එකල්හි ඒ වෘත්තය) විපරීත පුබ්බා= "විපරීත,, යනු පූර්වයකොට ඇති; ආඛ්‍යානිකී= "ආඛ්‍යානිකී" නම් හෙවත් "විපරීතාඛ්‍යානිකී , නම් වන්නීය

වි:- මෙහි විෂම - සමපාද උපෙන්ද්‍රවජ්‍රා - ඉන්ද්‍රවජ්‍රා පාදයි ඉන්ද්‍රමාලාවෙහි "හංසී" නාමයෙන් දක්වන ලද්දේ මෙයයි.

8. විසමෙ= විෂම පාදයෙහි; සසජා= සගණ - සගණ ජගණයන් කෙරෙන්; සලගා= සගණ - ලඝු - ගුරුහු වෙත් ද; සමෙ= සම පාදයෙහි; නභභරා= නගණ - භගණ - භගණ - රගණයෝ වෙත් ද; හරිණප්ලුතා නාම= ඒ වෘත්තය "හරිණප්ලුතා" නම් වේ.

වි:- මෙහි විෂමපාද සගණ තුනකින් හා ලඝු - ගුරු දෙක කින් ද, සමපාද නගණය භගණ දෙකක් හා රගණයකින් ද යුක්ත වෙත්

9. යදි= ඉදින් (විෂමපාදයෙහි;) නනරලගා= නගණ - නගණ - රගණ - ලඝු - ගුරුහු වෙත් ද; යදි= ඉදින් (සමපාදයෙහි;) නජා= නගණ - ජගණයෝ වෙත් ද; ජරා= ජගණ - රගණයෝ වෙත් ද; තදා= එකල්හි; (ඒ වෘත්තය) අපරවත්තකං= "අපරවක්ත්‍ර' නමැයි; ඉච්ඡති= කැමති වේ.

වි:- මෙහි විෂමපාද නගණ දෙකක් හා රගණ - ලඝු - ගුරු යන මොවුන්ගෙන් ද; සමපාද නගණය ජගණ දෙකක් හා රගණය කින් ද යුක්ත වෙත්. මෙය 'වෛතාලීය,, භේදයකි.

"යදි ච,, යි "ච,, සාර්ථ පාද පූරණයෙහි වේ. සන්නවල පෙනෙන "පරවක්ත්‍ර,, යන නාමය නො යෙදේ.

10 වෙ= ඉදින්; නනා= නගණයෝ දෙදෙනෙක් ද; රගා= රගණ - ගගණයෝ ද; විසමං= විෂම පාදයට; උපගතා= පැමිණි යාහු වෙත් ද; සමකෙ ච= සමපාදයෙහි ද; නජජරගා= නගණ - ජගණ - ජගණ - රගණ - ගුරු යන මොහු වෙත් ද; පුප්ඵිතග්ගා= ඒ වෘත්තය "පුෂ්පිතාග්‍රා,, නම්.

11. සා යවාදිකා මතී රජා රජා තු
සමෙ'සමෙ ජරා ජරා ගුරූ භවෙය්‍යුං.

ඉති වුත්තොදයෙ ඡන්දසි අඩ්ඪසමවුත්තනිද්දෙසො නාම
චතුත්ථො පරිච්ඡෙදො.

වි:- මෙහි විෂම පාදයන්හි නගණ දෙකක් හා රගණ-යගණ යෝ ද, සමපාදයන්හි නගණය - ජගණ දෙකක් හා රගණ - ගුරු යන මොහු ද වෙත්. මෙය “ඖපච්ඡන්දසික” භේදයකි.

(ඉදං ඔයං= මේ (අපරවක්ත්‍ර - පුෂ්පිතාග්‍රා යන) වෘත්ත දෙක වෙතාලීයප්පභෙදෘ= වෛතාලියජාති ප්‍රභෙදයි.)

මෙහි යට දැක්වූ “අපරවක්ත්‍ර, පුෂ්පිතාග්‍රා,, යන වෘත්තදෙක වෛතාලීය ඖපච්ඡන්දසික ලක්ෂණ ඇතුළු ජාතිවශයෙන් ගත “වෛතාලීයප්‍රභෙද,, යි කිහ. “අපරාන්තිකා,, දී ලක්ෂණ ඇති අර්ධසමවෘත්ත ඇතිකල්හි මෙපමණක් වෙසෙසා දක්වන ලද්දේ “වදන්ත්‍යපරවක්ත්‍රාඛ්‍යං,, යනාදි ශ්ලෝකය හෙයිනැයි හැගේ.

11. අසමෙ= විෂම පාදයෙහි; රජා= රගණ - ජගණයෝ වෙත්ද; රජා=(නැවත) රගණ - ජගණයෝ වෙත් ද; තු= නැවත; සමෙ= සමපාදයෙහි; ජරා= ජගණ - රගණයෝ ද; ජරා=(නැවත) ජගණ - රගණයෝ ද; ගුරූ= ගුරුවක් ද යන මොහු; භවෙය්‍යුං= වන්නාහු ද; සා= ඕ තොමෝ; යවාදිකා= “යව,, ශබ්දය ආදිකොට ඇති; මතී= “මතී” හෙවත් “යවමතී,, නමු

වි:- විෂමපාද රගණ - ජගණ - රගණ - ජගණයන්ගෙන් ද, සමපාද ජගණ - රගණ - ජගණ - රගණ - ගුරු යන මෙයින් ද, යුක්ත වූවා. “යවමතී,, නම් වෘත්ත යයි.

වෘත්තරත්නාකරයෙහි “ලලිතා,, නම් අර්ධසමවෘත්තයක් දක්සී තැනෙක එය ම “සුන්දරී” යන නමින් ද ග්‍රන්ථාන්තරයෙහි කදනාය අර්ධසමවෘත්ත ද දක්නා ලැබෙත්.

“වුත්තෝදය” නම් මාගධික ඡන්දශාස්ත්‍රයෙහි
අර්ධසමවෘත්තනිර්දේශ නම් වූ චතුර්ථ පරිච්ඡේදය
මෙතෙකින් සමාප්තයි.

1. න'ඞ්ඛරේසු පාදේසු-ස්නා'දිමහා යෝණ්ණවා වත්තං.

අර්ධසමවෘත්තයන් දක්වා, විෂම වෘත්ත දක්විය යුත්තෙහි "වක්ත්‍රච්ඡන්දස" නිර්දේශ කරන්නාහු "නඞ්ඛරේසු" යනාදිය කියත්.

1. අඞ්ඛරේසු පාදේසු= අෂ්ටාක්ෂර පාදයෙහි; ආදිමහා= ආදියෙහි අක්ෂරයා කෙරෙන් පරව; ස්නා= සගණ - නගණයෝ; නා= නො වෙත් ද; අණ්ණවා= අකුරු සතරකින් පරව; යො= යගණයෙක් වේ ද; වත්තං= ඒ වෘත්තය "වක්ත්‍ර" නම්.

ඕ:- මෙයින් වක්ත්‍රවෘත්තයන්ගේ සාමාන්‍ය ලක්ෂණ කියන ලදී. මෙහි පාදයෙක්හි අකුරු අටකි. එය ලක්ෂණ වශයෙන් කොටස් සතරකින් යුක්ත වේ. එයින් ප්‍රථමස්ථානය එක ම වර්ණයකි, එය ලඝුවක් හෝ ගුරක් විය හැක. ද්විතීය ස්ථානයෙහි සගණ-නගණ දෙක හැර සෙසු ගණ සයෙන් එකක් රුචිලෙස යෙදිය හැක. තෘතීය ස්ථානයෙහි කෙවල වූ යගණය පමණක් යෙදේ චතුර්ථස්ථානය ද ගුරක් හෝ ලඝුවක් විය හැකියි.

"නඞ්ඛරේසු" යනාදිය ම එයින් දක්වූ ලක්ෂණයට නිදර්ශනයි. එහි ආදි වර්ණයෙන් පරව සගණය හෝ නගණය යෙදී නැත, අකුරු සතරකින් පරව යගණය යෙදී තිබේ, දක්වන ලද්දේ අර්ධයක් හෙයින් ඉතිරි අර්ධය ද මේ ලක්ෂණයෙන් ගත් විට ගාථාව පිරේ. එහි වින්‍යාසය හා ස්ථාන භෙද ද මෙසේයි.

(1)

(2)

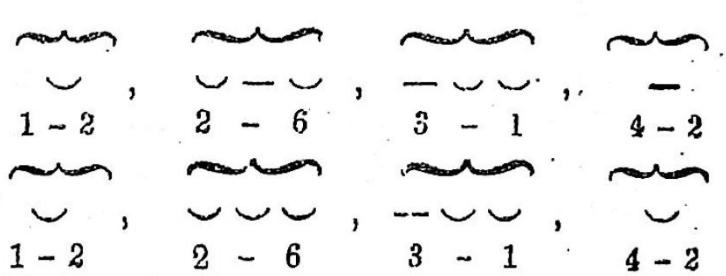

මේ දක්වූ ස්ථාන භෙදයන්ගේ වශයෙන් පාදයක (2 + 6 = 12 × 2 = 24) විකල්ප සුවිස්සකි, අර්ධයක (24 + 24 = 576) විකල්ප පන්සිය සැත්තෑවකි, උභයාර්ධයෙහි (576 + 576 = 3,31,776) තුන්ලක්ෂ තිස්එක්දහස් සත්සිය සැත්තෑවකි.

කිසි ආචාර්‍ය්‍ය කෙනෙක් මේ වක්ත්‍රජාතිය මාත්‍රාච්ඡන්දස්හි ලා දක්වති. එහෙත් මෙහි වර්ණ වෘත්තයන් පිළිබඳ ගණ යෙදෙන හෙයින් ද, පාද වර්ණසඞ්ඛ්‍යාවෙන් ගිණිය යුතු හෙයින් ද ආචාර්‍ය්‍ය පාදයෝ මොවුන් වර්ණච්ඡන්දස්හි ඇතුළත් කිරීමෙහි යුක්තතරත්වය සැලකූහ. අෂ්ටාක්ෂරපාද වූව අනුෂ්ටුප් ඡන්දස්හි කුමක් හෙයින්

2. සමෙසු සින්ධුතො ජේන - පථ්‍යාවත්තං පකිත්තිතං.

3. ඔජෙසු ජෙන සින්ධුතො - සමෙව විපරීතා'දි.

4. නකාරෙරු චෙ ජලධිතො - චපලාවත්තමිච්චෙතං.

ඇතුළත් නොවෙත් ද යත්? සමවෘත්තයන් මෙන් මේ වක්ත්‍රජාතියෙහි සකල ස්ථානයෙහි නියත ගුරු - ලඝු නො ලැබෙන හෙයින් අනුෂ්ටුප්හි ලා නො ගැණේ. එහෙයින් ම මේ මාගධච්ඡන්දසෙහි වක්ත්‍රවෘත්ත විෂමවෘත්තයන් මෙන් ගත්බව සැලකිය යුතුයි.

2. සමෙසු= සමපාදයන්හි; සින්ධුතො= අකුරු සතරකින් පරව සිටි; ජේන= ජගණය කාරණකොට ගෙන; පථ්‍යාවත්තං= "පථ්‍යාවක්ත්‍ර" යයි; පකිත්තිතං= කියන ලදී.

වි:- මේ පථ්‍යාවක්ත්‍රයෙහි සම (= 2 - 4) පාදයන්හි අකුරු සතරකින් පරව ජගණය යෙදීම පමණක් වක්ත්‍රයට වඩා විශෙෂ යයි. එහෙයින් පාද සතරෙහි ම ආදි වර්ණයෙන් පරව සගණ-නගණ නො යෙදේ. විෂම (=1 - 3) පාදයන්හි සතරකින් පරව යගණය ම යෙදේ. ස්ථාන විකල්පාදිය වක්ත්‍රයට කී ලෙසින් සැලකිය යුතුයි.

3. ඔජෙසු= විෂම පාදයන්හි; සින්ධුතො= අකුරු සතරකින් පරව සිටි; ජේන= ජගණය කාරණ කොට ගෙන; සමෙව= ඒ "පථ්‍යාවක්ත්‍රය" ම; විපරීතාදි= "විපරීත" යනු ආදි කොට ඇත්තේ වේ; හෙවත් "විපරීතපථ්‍යාවක්ත්‍ර" නම් වේ.

වි:- මේ වෘත්තයෙහි විෂම (=1 - 3) පාදයන්හි අකුරු සතරකින් පරව ජගණය යෙදීමෙන් වක්ත්‍රයට වඩා වෙනස් වේ. සෙසු ලක්ෂණ හා විකල්පාදිය වක්ත්‍රයෙහි මෙන් ම සැලකිය යුතුයි. පථ්‍යාවක්ත්‍රයෙහි සමපාදයට පැමිණි විශෙෂ ලක්ෂණය මෙහි විෂම පාදයට පැමිණි හෙයින් "විපරීතපථ්‍යාවක්ත්‍ර" නම් විය.

"ඔජෙසු" යනු වැටේ.

4. (ඔජෙසු= විෂම පාදයන්හි;) ජලධිතො= අකුරු සතරකින් පරව; චෙ= ඉදින්; නකාරො= නගණය වේ ද; ඉති= මෙසේ සිටිකල්හි; එතං= මේ වෘත්තය; චපලාවත්තං= "චපලාවක්ත්‍ර" නම්.

වි:- මෙහි විෂම පාදයන්හි පමණක් අකුරු සතරකින් පරව නගණය යෙදීම ම වක්ත්‍රයට වඩා වෙනසයි. සෙසු ලක්ෂණාදිය වක්ත්‍රයෙහි කී පරිද්දෙනි.

5. සමෙ ලො සත්තමො යස්ස - විපුලා පිඞ්ගලස්ස සා.
6. සෙතවස්සා'ඛිලෙසුපි-
7. භතො'ණ්ණවා භවිපුලා-

---

5. යස්සා= යම් වක්ත්‍ර ජාතියෙක්හි; සමෙ= සමපාදයෙහි; සත්තමො= සත්වෙනි වර්ණය තෙම; ලො= ලඝුවෙක් වේ ද; පිඞ්ගලස්ස= පිඞ්ගල මුනිහුගේ මතයෙහි; සා= ඕතොමෝ; විපුලා= "විපුලා" නම්.

වි:- සමපාදයන්හි සත්වන අකුර නියත ලඝුවක් වීම මෙහි විශෙෂ ලක්‍ෂණයයි. පථ්‍යාවක්ත්‍රයෙහි ද අකුරු සතරකින් පරව ජගණය ම යෙදෙන හෙයින් සත්වැන්න ලඝුවක් වේ. එහෙත් මෙහි ජගණ - තගණ - භගණ - නගණ යන ගණ සතරින් එකක් යෙදුන විට සත්වැන්න ලඝුවක් වේ. මෙසේ මොවුන් දෙදෙනාගේ විශෙෂය සැලකිය යුතුයි. දැන් ජගණ පක්‍ෂයෙහි පථ්‍යාවක්ත්‍රය හා මිශ්‍රවන බව පෙනේ, එහෙයින් ජගණ පක්‍ෂය සලකනුදු නැත, "සමෙ" යනාදී ලක්‍ෂණානුමාන ලක්‍ෂ්‍යයෙහි ම සතරින් පරව ජගණය යෙදී තිබෙන හෙයිනි. මෙහි ලා සංඥා වෙන් පමණක් විශෙෂය සැලකිය යුතුයි.

මෙහි ද විෂම පාදයෙහි වක්ත්‍රයෙහිමෙන් විකල්ප සූවිස්ස (24) කි. සමපාදයෙහි සත්වැන්න ලඝුකොට තෘතීයස්ථානයෙහි ජ - ත - භ - න යන ගණ සතරින් එක් වූවක් යෙදිය හැකියි. මෙසේ එහි විකල්ප සතරක් වන හෙයින් සමපාද විකල්ප සංඛ්‍යාව 96 කි, අඩියෙක්හි විකල්ප 2304 කි, සියල්ල 53,03,416 කි.

කිසිවෙක් මීට "සුගමවිපුලා" යයි ද කියත්.

"ලො, සත්තමො, විපුලා" යනු වැටේ.

6. සෙතවස්සා= සෛතව මුනිහුගේ මතයෙහි; අඛිලෙසු + අපි= සියලු පාදයන්හි ම; (සත්තමො= සත්වන වර්ණය තෙම; ලො= ලඝුවෙක් වී නම්; විපුලා= "විපුලා" යයි දන්නා ලදී.)

වි:- සෛතවයෝ විපුලාවෙහි පාද සතරෙහි ම සත්වැන්න ලඝුවෙක් වේ යයි කියති, ඔහුගේ මතය පරිදි පාදසතරෙහි ම තෘතීයස්ථාන විකල්ප සතරකි, ප්‍රථම - ද්විතීය - චතුර්ථ ස්ථානයන්හි වක්ත්‍රයට සමානයි, මෙසේ පාදයක ලැබෙන විකල්ප 96 කි, මුළුල්ල 18,49,34,656 කි.

"අඛිලෙසපි" යනු වැටේ.

7. (අඛිලෙසු අපි= සියලු පාදයන්හි ම;) අණ්ණවා= සතරකින් පරව සිටි; භතො= භගණය කාරණකොට ගෙන; භවිපුලා= ඒ භකාරයෙන් පර වූ විපුලා නම්. ("භවිපුලා" යයි පේති.)

8. එවමඤ්ඤො රො චතුත්ථා-
9. තො'ණ්ණවා වෙ තවිපුලා-
10. තො'ණ්ණවා තථා'ඤ්ඤා සියා-

වත්තාපජ්ජභෙදො.

වි:- "තතො භකාරතො පරා විපුලා තබ්බිපුලා" යනු විග්‍රහයි,

මේ භවිපුලාවෙහි පාද සතරෙහි ම අකුරු සතරකින් පරව භගණය යෙදීමෙන් වක්ත්‍රයට වඩා වෙනස් වේ. සෙසු ලක්‍ෂණ හා විකල්ප ද වක්ත්‍රයට කී අයුරු මැයි.

හලායුධයෝ විෂම පාදයන්හි ම භගණාදිය වේ යයි කීහ. එහෙත් සඞ්ඝරක්‍ෂිතපාදයන් එය ගරු නො කළ බව පෙනේ. ටීකාකාරයෝ ද "සබ්බත්‍ර" යි සතර පාදයෙහි ම භගණාදිය කැමති වූහ.

8. එවං= මෙසේ; (මේ භවිපුලාවෙහි මෙන්) චතුත්ථා= සතර වෙනි අක්‍ෂරයෙන් පරව; රො= රගණය වී නම්; අඤ්ඤො= අන්‍ය වූ "රවිපුලා" නමි.

වි:- මෙහි අන්‍යොන්‍ය විශෙෂණය හා විකල්ප සංඛ්‍යාදිය යට දැක්වූ පරිද්දෙන් සැලකිය යුතුයි.

9. වෙ= ඉදින්; අණ්ණවා= අකුරු සතරකින් පරව; තො= තගණය වේ ද; (එකල්හි ඒ වෘත්තය) තවිපුලා= "තවිපුලා" නමි.

10. තථා= එපරිද්දෙන්; අණ්ණවා= සතරකින් පරව; තො= තගණය වී නම්; අඤ්ඤාසියා= අන්‍ය වූ "තවිපුලා" වන්නීය.

වි:- මෙසේ ම යම් වෘත්තයක සතරකින් පරව මගණය වී නම් "මවිපුලා" යයි ද, යගණය වී නම්; "යවිපුලා" යයි ද කියනු ලැබේ. මේ වක්ත්‍රජාතියෙහි ලැබෙන විපුලාභෙද අනන්ත වේ. ඔවුන්ගේ සතරවැන්න භූරෙක් වෙයි යන කොවිතාමතය ද මෙහි නො ගිණූහ.

කාව්‍යප්‍රයොගයෙහි බොහෝ සෙයින් දක්නට ලැබෙන මෙහි දැක්වූ වක්ත්‍රලක්‍ෂණයෙන් වෙනස් වූ ලක්‍ෂණ ඇති වක්ත්‍රවිශෙෂ ද දක්නා ලැබෙත්, ඡන්දොමඤ්ජරියෙහි-

"පඤ්චමං ලඝු සර්වත්‍ර- සප්තමං ද්විචතුර්ථයොඃ
ගුරු ෂෂ්ඨඤ්ච පාදානාං- ශෙෂෙෂ්වනියමො මතඃ
ප්‍රයොගෙ ප්‍රායිකං ප්‍රාහුඃ- කෙ'ප්‍යෙතද්වක්ත්‍රලක්‍ෂණම්
ලොකෙ'නුෂ්ටුබිති ඛ්‍යාතං- තස්‍යා'ෂ්ටා'ක්‍ෂරතා කෘතා'' යි

න දිස්සන්තෙ'ත්ථ යං ඡන්දං- පයොගෙ දිස්සතෙ යදි
විසමක්ඛරපාදං තං- ගාථා සාමඤ්ඤනාමතො

ඉති වුත්තොදයෙ ඡන්දසි විසමවුත්තනිද්දෙසො නාම
පඤ්චමො පරිච්ඡෙදො.

ලෝකයෙහි "අනුෂ්ටුප්" යයි ප්‍රසිද්ධ වූ අෂ්ටාක්ෂර පාද ඇති මේ වක්ත්‍රයාගේ පාදසතරෙහි ම පස්වැන්න ලඝුවක් වෙයි, දෙවෙනි සතරවෙනි පාදයන්හි සත්වැන්න ද ලඝු වෙයි, සියලු තැන්හි ම සවැන්න ගුරු වෙයි. සෙසු තැන්හි අනියමයෙන් සිටී. මේ ඇතැම් ආචාර්ය්‍ය මතයකි. කිසි ප්‍රයොගයෙක්හි විෂම පාදයන් පිළිබඳව මෙකී ලක්ෂණ නියමය ශ්‍රැතිකටු නො වන පරිදි පිටිහි සිංබක බව ද පෙනේ. මෙසේ වක්ත්‍රවෘත්තයන් පිළිබඳව පවත්නා අනන්ත වූ භෙදයෝ ප්‍රයොගානුසාරයෙන් ම දත යුත්තාහුය.

වත්තාප්පභෙදො = වක්ත්‍රප්‍රභෙදයි.

දැන් මෙහි නො දැක්වූ වෘත්තජාතීහු සඞ්ග්‍රහ කරන්නාහු "න දිස්සන්ත" යනාදිය කියත්.

පද:= මේ "වුත්තොදය" නම් මාගධ ඡන්දශ්ශාස්ත්‍රයෙහි; යං ඡන්දං= යම් ඡන්දසෙක්; න දිස්සන්තෙ= නොදක්නා ලැබේ ද; යදි= ඉදින්; පයොගෙ= කවිප්‍රයොගයෙහි හෝ පිටකත්‍රයෙහි; දිස්සතෙ= දක්නා ලැබේ ද; විසමක්ඛරපාදං= විෂම වූ අක්ෂර හා පාද ඇති; තං= ඒ ඡන්දස; සාමඤ්ඤනාමතො= සාමාන්‍ය නාමයෙන්; ගාථා= "ගාථා" නම් වන්නීය.

වි:- මෙහි "ඡන්ද" ශබ්දයෙන් වෘත්තජාති කියනු ලැබේ. අක්ඛරානි ච පාදානි ච= අක්ඛරපාදානි, විසමානි අක්ඛරපාදානි යස්ස තං= විසමක්ඛරපාදං යනු විග්‍රහයි.

ප්‍රමවනාකමකවූ මාගධ භාෂාවෙහි සියලු ඡන්දෝජාතීහු ම සාමාන්‍ය නාමයෙහින් ගාථා යයි පළමු කියන ලදී. මාගධානුරූප වූ හෙළ. දැන්වූ ප්‍රසිද්ධ වෘත්තජාතීන් පරශාස්ත්‍රානුසාරයෙන් විශෙෂනාමාරොපණය කොට දක්වා මෙහි නො දක් වූ "පාදචතුරූර්ධ්වං" දි වෘත්තජාතීන්ට "ගාථා" යන සාමාන්‍ය නාමය ම යෙදිය යුතු බව මෙයින් දැක්වූහ. ප්‍රථම පරිච්ඡෙදයෙහි වක්‍රදීර්ඝ ගාථා විවෘතාවිය ද බැලිය යුතුයි.

1. පත්ථාරෙ සබ්බගෙ පාදෙ– පුබ්බගා'ධො ල් පරෙ සමා
පුබ්බෙ ගුරු'තෙවම්මෙ– කාතබ්බා යාව සබ්බලො.

“විසමක්ඛරපාදං” යන තැන්හි ගුරු - ලඝු නියමය නැති බැවින් විෂමාක්ෂර බව ද; එකාක්ෂර - ද්ව්‍යක්ෂරාදි අක්ෂර නියමය නැති බැවින් විෂමපාද බවද වේ. විෂමාක්ෂර - විෂමපාද ඇති ඡන්දස් ගාථා වේ යයි කී හෙයින් යට උපජාති අවස්ථාවෙහි දක්නා වූ “කුමගුපමං” යනාදි ගය වැනි විෂම පාද ඇති ගාථා උපජාති නො වන බව ද එබඳු තැන්හි ද උපජාති ලැබෙයි යන කියමෙනුනේ මතය මෙයින් ඛණ්ඩනය කළ බව ද සැලකිය යුතුයි.

“වුත්තෝදය” නම් වූ මාගධිකා ඡන්දශ්ශාස්ත්‍රයෙහි
විෂමවෘත්තනිර්දේශ නම් වූ
පස්වන පරිච්ඡේදය සමාප්තයි.

සම - අර්ධසම - විෂම වෘත්තයන්ගේ වශයෙන් වර්ණවෘත්තඡන්දස විභාගකොට දක්වා ඒ ඒ ඡන්දසුන් පිළිබඳ මෙහි දක්වූ වෘත්තයන් ගේ ද අනුක්ත වූව ද කවිප්‍රයෝගයෙහි පෙනෙන විවිධ වෘත්තයන් ගේ ද උත්පත්තික්‍රමාදිය දක්වීම පිණිස ෂට්ප්‍රත්‍යය ආරම්භ කරන් නාහු “පත්ථාරෙ” යනාදීන් පළමු කොට ප්‍රස්තාර ප්‍රත්‍යය ප්‍රකාශ කරත්.

1. පත්ථාරෙ= ප්‍රස්තාරයෙහි; හෙවත් ප්‍රස්තාරය කළ යුතු කල්හි; සබ්බගෙ පාදෙ= සර්වගුරු පාදයෙහි; පුබ්බගා= පූර්වයෙහි ගුරුහු කෙරෙන්; අධො= යට; ල්= ලඝුවෙක් වෙයි; පරෙ= අන්‍යයෝ; සමා= (උඩ වෘත්තයට) සමවූවාහු වෙති; පුබ්බෙ= පූර්වයෙහි; ගුරූ= (උභයස්ථානයෙහි) ගුරෙක් වෙයි; ඉති= මෙසේ කටයුතු යේය. එවං= මෙසේ උක්තප්‍රකාරයෙන්; ඉමෙ= මේ ත්‍රිවිධයින්; යාව= යම්තාක්; සබ්බලො= සර්වලඝුපාදය වේද; (තාව= ඒතාක්;) කාතබ්බා= කටයුත්තාහුය.

වි:- ඡන්දසක් ප්‍රස්තාර කරන කල්හි එහි සර්වගුරු පාදය පළමු කොට තබා ගතයුත්තේය. ඊට පසු ඒ සර්වගුරු පාදයාගේ ආදියෙහි ම වූ ගුරුව යටින් ලඝුවක් ඇඳීමය, සෙස්ස උඩ පෙළට සම කොට ඇඳීමය, (යම් පෙළක මුලින් හිස්වූ තැනක් වී නම් ඒ) හිස් වූ තැන ගුරකින් පිරවීමය, යන තුන්ආකාරය සර්වලඝු වෘත්තය ලැබෙන තෙක් කටයුත්තේය යන අර්ථයි.

2. නට්ඨස්ස යො භවෙය්‍ය'ඞ්කො- තස්මිං ලො'ඞ්කිතෙ සමෙ
විසමෙ චෙකසංහිතෙ- භවෙය්‍ය'ඞ්කිතො ගුරු.
3. එකා'දි'නුක්කමෙනඞ්කා- පුබ්බා'ධො දිගුණෙ ලිඛෙ
මිස්සිතෙහි ලහුඤෙහි- සෙසෙහු'ද්දිට්ඨඞ්කං භවෙ.

මෙසේ සාමාන්‍යයෙන් ද සතර ප්‍රත්‍යය දක්වා "නෂ්ටප්‍රත්‍යය" දක්වන්නාහු "නට්ඨස්ස" යනාදිය කියත්.

2. නට්ඨස්ස= නෂ්ටවෘත්තයාගේ; යො+අඞ්කො= යම් අඞ්කයෙක්; භවෙය්‍ය= වන්නේද; අඞ්කිතො= අඞ්කලාවූ; (=දෙකින් බෙදූයයි සේයි) තස්මිං= ඒ (නෂ්ටවෘත්තයාගේ) අඞ්කය; සමෙ= සම වූ කල්හි; ලො= ලඝුවක් වන්නේය විසමෙ තු= විෂම වූ කල්හි වනාහි; එකසංහිතෙ= එකක් සහිත වූ ඒ අඞ්කය; අඞ්කිතෙ= අඞ්කල කල්හි; ගුරු+භවෙය්‍ය= ගුරෙක් වන්නේය.

වි:- ගුරු - ලඝු නොදැනීමිය වෘත්තයක පළමු වන දෙවන ආදී යම් සංඛ්‍යාවෙක් වේ නම් එය දෙකින් බෙදූ විට සම වූව හොත් නෙවත් විෂමයෙක් නො වේ නම් දෙකින් බෙදූ එහි ලඝුවක් ද; විෂම හෙයින් දෙකින් නොබෙදිය හැකි නම් එකක් එක් කොට දෙකින් බෙදූ එහි ගුරක් ද ලියන්නේය, යන අර්ථයි ඡඳස්හුගේ අක්ෂර සංඛ්‍යාව පිරෙනතුරු මෙසේ කිරීමෙන් නෂ්ට වෘත්තයාගේ ගුරු - ලඝු පෙනේ.

නෂ්ටප්‍රත්‍යයට අනතුරු කොට "උද්දිෂ්ටප්‍රත්‍යය" දක්වන්නාහු "එකාදි" යනාදිය කියත්.

3. පුබ්බා= (උද්දෙසකළ වෘත්තයාගේ) පූර්වාක්ෂරයෙහි පටන් අධො= (අක්ෂරයන්ගේ) යට භාගයෙහි; එකාදි+අනුක්කමෙන= එක (දෙක) ආදී පිළිවෙළින්; දිගුණෙ= දිගුණු වූ හෙවත් දෙකින් ගුණවූ; අඞ්කෙ=අඞ්කයන්; ලිඛෙ= ලියන්නේය; ලහුඤෙහි= ලඝුන් යට සිටියාවූ; සෙසෙහි= එකක් සහිත වූ; මිස්සිතෙහි= මිශ්‍රකරන ලද හෙවත් එකතු කරන ලද අඞ්කයන් කරණකොට ගෙන; උද්දිට්ඨඞ්කං+භවෙ= උද්දිෂ්ට වෘත්තය වන්නේය.

වි:- දක්වූ වෘත්තයාගේ ගුරු - ලඝු යට එක - දෙක - සතර ආදි ක්‍රමයෙන් දෙකින් ගුණ වූ අඞ්ක ලියා ලඝුන් යට සිටි අඞ්ක අන්‍ය වූ එකක් සමඟ එකතු කළ විට (කීවෙනි වෘත්තය දැ? යි) උද්දිෂ්ටවෘත්තයාගේ අඞ්කය ලැබේ.

4. වුත්ත'ක්ඛරසමා සඞ්ඛ්‍යා– ලිඛ්‍ය සෙකොපරූපරි
එකෙකහීනමෙකා'දී– නු'ඩ්ඪානෙ සබ්බගා'දිකං.

5. ගුරුක්‍රියා'ඞ්කසන්දොහෙ– භවෙ සඞ්ඛ්‍යා විමිස්සිතෙ
උද්දිට්ඨා'ඞ්කසමාහාරො– සෙ'කො වෙ'මං සමානයෙ..

6. සඞ්ඛ්‍යෙව දිගුණෙ'කූනා– විත්ථාරා'යාමසම්මතො
වුත්තස්ස'න්තරුන්තඤ්ච– ගරුලන්තඤ්ච අඞ්ගුලං.

ඉති සඞ්ඝරක්ඛිතත්ථෙරපාද විරචිතෙ
වුත්තොදයෙ ඡන්දසි ඡප්පච්චයවිභාගො නාම
ඡට්ඨො පරිච්ඡෙදො.

මෙසේ සංක්‍ෂෙපයෙන් උද්දිෂ්ටප්‍රත්‍යය දක්වා "එකාව්‍යාදි ගුරු ක්‍රියාව" දක්වන්නාහු "වුත්තක්ඛර" යනාදිය කියත්.

4. වුත්තක්ඛරසමා= ඡන්දස්හුගේ අක්‍ෂරයන් හා සම වූ; සඞ්ඛ්‍යා= සඞ්ඛ්‍යාවන්; සෙකා= එකක් සහිතවූවන් කොට; උපරූපරි= මතු මතුයෙහි; ලිඛ්‍ය= ලියා; එකෙකහීනං= (අන්තයෙහි) එක එක හීන කොට; එකාදීනං= එකදෙක ආදීන්ගේ; උඩ්ඪානෙ= උඩ්ඪානය (=එකතු)කළ කල්හි; සබ්බගාදිකං= සර්වගුරුපාදාදිය වේ.

වි:- ඡන්දසෙහි තියෙන අකුරු ගණනින් එකක් වැඩි කොට අඞ්කයන් උඩ යට වශයෙන් ලියා සොළුවර අඞ්කය හැර එකදෙක ආදි අඞ්කයන් තබා ගත් කල්හි සර්වගුරු - එකක් ගුරු - දෙකක් ගුරු ආදි වෘත්ත සඞ්ඛ්‍යාව වන්නේය.

ඉතා සැකෙවින් "ගුරු ක්‍රියාව" ද දක්වා "සඞ්ඛ්‍යාත ප්‍රත්‍යය" දක්වන්නට "ගුරුක්‍රියා" යනාදිය ප්‍රකාශ කෙරෙත්.

5. ගුරුක්‍රියා= එකාව්‍යාදි ගුරුක්‍රියාවගේ; අඞ්කසන්දොහෙ= අඞ්ක සමූහය; විමිස්සිතෙ= මිශ්‍රකළ කල්හි හෙවත් එක්කළ කල්හි; සඞ්ඛ්‍යා භවෙ= (ඡන්දසෙහි වෘත්ත) සඞ්ඛ්‍යාව වන්නේය. වා= නොහොත්; සෙකො= එකක්සහිතවූ; උද්දිට්ඨ + අඞ්කසමාහාරො= උද්දිෂ්ටයෙහි අඞ්කයන්ගේ එක්කිරීම; ඉමං= මේ (වෘත්තයන්ගේ) සඞ්ඛ්‍යාතය; සමානයෙ= එළවන්නේය.

වි:- ගුරුක්‍රියාවෙහි සර්වගුරු - එකගුරු - විගුරු ආදි වෘත්ත සමූහය එකතු කළ කල්හි හෝ උද්දිෂ්ටයෙහි වෘත්තයාගේ අකුරු යට ලියූ අඞ්ක එකක් සමග එකතු කළ විට හෝ ඡන්දස්හුගේ වෘත්ත සඞ්ඛ්‍යාව වන්නේය.

දැන් "අධ්වයොගය" ද දක්වනු පිණිස "සඞ්ඛ්‍යෙව" යනාදිය කියත්.

6. ද්විගුණා= දෙකින් ගුණ වූ; එකූනා= එකක් ඌන වූ; සඞ්ඛ්‍යා එව= (අක්ෂරයන්ගේ ද වෘත්තයන්ගේ ද) සඞ්ඛ්‍යාතොමෝ මැ; වුත්තස්ස= ඡන්දස්හුගේ; විත්ථාරා'යාමසම්භවො= විස්තාරයෙන් ද ආයාමයෙන් ද හටගත්තාවූ; අද්ධා= මාර්ගය වෙයි. අන්තරානං ච= (ගුරු - ලඝූන්ගේ හා වෘත්තයන්ගේ) අන්තරයන්ට ද; ගරුලහූනංච= ගුරු-ලඝූන්ට ද; අඞ්ගුලං=(ප්‍රමාණය) අඟුලෙක්වේ.

වි:- ඡන්දසහ අකුරු සඞ්ඛ්‍යාවත් වෘත්ත සඞ්ඛ්‍යාවත් වෙන වෙන ම දෙකින් ගුණ කොට එකක් අඩු කළ කල්හි ඒ ඡන්දස ප්‍රස්තාර කිරීමට උවමනා බිම්හි පුළුල හා දිග වෙයි, ගුරු ලඝු රේඛාවන්ට ද ඔවුන්ගේ අතර හා වෘත්ත දෙකක් අතර ද ප්‍රමාණය අඟුලෙකි.

මෙසේ ආචාර්‍ය්‍යපාදයෝ ග්‍රන්ථලාඝවය සලකා ඉතා සැකෙවින් ෂට්ප්‍රත්‍යයන්ගේ විභාගය දැක්වූහ. හෙ ද සමවෘත්තයන් පිළිබඳව මැයි, එයිනුදු ශාස්ත්‍රාන්තගවෙෂී වූ ආධුනිකයන්ගේ අභිමතාර්ථ සංසිද්ධිය නො වන හෙයින් මෙතැන්සිට ආචාර්‍ය්‍යානුශාසනා හො ඉක්මැ "සමවෘත්ත - අර්ධසමවෘත්ත - විෂමවෘත්ත - ආර්‍ය්‍යා - මාත්‍රා" යන මොවුන්ගේ වශයෙන් ෂට්ප්‍රත්‍යය විභාගය ඉතා සරල කොට දක්වනු ලැබේ. එය ඡන්දස්සාගරවතීර්ණ වූ ආධුනිකයන්ට සවර්ණනෞකාවක් වේවා.

ෂට්ප්‍රත්‍යයවිභාගය.

"පතීයන්තෙ සඞ්ඛ්‍යාදියාමෙතෙහීති පච්චයා" යන නිරුක්ති වශයෙන් "මොවුන් කරණ කොට ගෙන ඡන්දස්හුගේ වෘත්ත සඞ්ඛ්‍යාදිය දන්නා ලැබේ නු'යි ප්‍රත්‍යයෝ නම් වෙති" ප්‍රස්තාරාදීහුයි. තවද "පතීයන්ති එතෙහි අසන්නිහිතා විසෙසා සඞ්ඛාරා නඤ්ච ඤාණාතිසයො'ති පච්චයා"යි සූබැවින් "මොවුන් කරණ

කොට ගෙන ශාස්ත්‍රයෙහි ලක්‍ෂණ වශයෙන් නො පිහිටුවන ලද විශේෂයෝ ද ඡන්දස් සාතීය පිඞ්ගලාදීන්ගේ ප්‍රඥාමහිමය ද වෙසෙසින් දන්නා ලැබෙත් නු'යි ප්‍රත්‍යය නම් වෙති. ප්‍රස්තාරාදිහු මැයි. මොවුහු "ප්‍රස්තාර, නෂ්ටනය, උද්දිෂ්ටවිධි, ගුරුක්‍රියා, සඞ්ඛ්‍යාන, අධ්වයොග" යයි සදෙනෙක් වෙත්.

ෂට්ප්‍රත්‍යය හැඳින්වීම. 1. ඡන්දසක වෘත්ත පැතිරවීමට ද ඇතිතාක් වෘත්තයන්ගේ ගුරු - ලඝු වින්‍යාසය දත ගැනීමට ද උපකාර වන ප්‍රත්‍යය "ප්‍රස්තාර" නම් වේ.

2. ගුරු - ලඝු නො පෙනී ගිය වෘත්තයාගේ ගුරු-ලඝු වින්‍යාසය දත ගැනීමට උපකාරවන ප්‍රත්‍යය "නෂ්ටනය" නම් වේ.

3. ගුරු-ලඝු වින්‍යාසය පෙනෙන යම්කිසි වෘත්තයක් ප්‍රස්තාරයෙහි කතමස්ථානයෙන් උපදී දැ? යි සොයා ගැනීමට උපකාර වන ප්‍රත්‍යය "උද්දිෂ්ටවිධි" නම් වේ.

4. ඒ ඒ ඡන්දසෙහි එකගුරුවෘත්ත විගුරුවෘත්ත ත්‍රිගුරුවෘත්ත ආදිය මෙතෙක'යි නිශ්චය කිරීමට උපකාරවන ප්‍රත්‍යය "ගුරුක්‍රියා" නම් වේ.

5. ඡන්දසක වෘත්ත සඞ්ඛ්‍යාව පහසුවෙන් දත ගැනීමට උපකාරවන ප්‍රත්‍යය "සඞ්ඛ්‍යාන" නම් වේ.

6. ඡන්දසක් ප්‍රස්තාර කිරීමට උවමනා භූමිප්‍රදෙශයාගේ ප්‍රමාණය සොයා ගැනීමට උපකාරවනප්‍රත්‍යය "අධ්වයොග" නම් වේ.

---

1. ප්‍රස්තාර ප්‍රත්‍යය.

1. **සමවෘත්ත ප්‍රස්තාරය.** සමවෘත්ත ප්‍රස්තාරය කෙසේ කටයුතු දැ? යනු ගාථාවිවෘත්තියෙහි සාමාන්‍යයෙන් දක්වනලදී. මෙහිදී දතයුතු කරුණු කීපයකි. පළමු කොට ප්‍රස්තාර කළයුතු ඡන්දසෙහි සව්ගුරු වෘත්තය තබා ගතයුතු වෙයි. අනතුරුව 1. ආදියෙහි ගුරුව යටින් ලඝුවක් ඇඳීම, 2. සෙස්ස මතු වෘත්තය හා සම කොට ලිවීම, 3. ඌනස්ථානය ගුරුකින් පිරවීම, මේ ක්‍රම තුන නො වරදවා සව්ලඝු වෘත්තය ලැබෙන තෙක් ප්‍රස්තාර කටයුතුයි "මධ්‍යා" නම් ත්‍ර්‍යක්‍ෂරච්ඡන්දස ප්‍රස්තාර කළයුතු කල්හි-

⏑ ⏑ ⏑ 1.
— ⏑ ⏑ 2.
(... — ⏑ 3)
⏑ — ⏑ 3.
— — ⏑ 4.
(... ... — 5)
⏑ ⏑ — 5.
— ⏑ — 6.
(... — — 7)
⏑ — — 7.
— — — 8.

මේ එහි පළමු කොට තැබිය යුතු සර්වගුරු වෘත්ත යයි. මේ දෙවන වෘත්තය ගුරු යට ලුහු කොට සෙස්ස උඩ වෘත්තයට සම කොට ලියූ තැනයි. මෙහි උනුතැන් පිරවීමක් නැත. දූන් දෙවන වෘත්තයේ දෙවන ගුරු යට ලුහුව ලියා සෙස්ස සම කළයුතුයි. එවිට { — ⏑ ⏑ 2 / — ⏑ 3 } ආදියෙහි ලුහුව් යට උනස්ථානය පෙනේ. එය ගුරින් පිරූ කල තුන්වන වෘත්තය වියි. දූන් ප්‍රස්තාරයෙහි යෙදෙන විධිතුන ම කරනලදී. එහෙත් සර්වලඝු වෘත්තය නො ලැබුණ හෙයින් නැවතත් ඒ ත්‍රිවිධියෙන් ප්‍රස්තාර කළ යුතුයි. ගුරු යට ලුහු හා සෙස්ස සම කළ විට සතරවන වෘත්තය වියි. පස්වන වෘත්තය සඳහා ගුරු යට ලුහුකල විට සම කළ යුත්තක් නැති බව ද උනස්ථාන දෙකක් බව ද පෙනේ. (උනුතැන් සියල්ල ම ගුරුවලින් පිරවිය යුතුයි. එහෙත් සියලු ම ගුරු යට ලුහු නො කළ යුතුයි.)

(ශුද්ධ ප්‍රස්තාරය.)

⏑ ⏑ ⏑ 1.
— ⏑ ⏑ 2.
⏑ — ⏑ 3.
— — ⏑ 4.
⏑ ⏑ — 5.
— ⏑ — 6.
⏑ — — 7.
— — — 8.

ගුරු යට ලුහු ද, උනුතැන් පිරීම ද කිරීමෙන් පස්වන වෘත්තය වියි. නැවතත් ගුරු යට ලුහු හා ශේෂය සම කිරීමෙන් සවන වෘත්තය ලැබුණේය.

—

ගුරු යට ලුහු ද, සම කිරීම ද, උනුතැන් පිරීම ද, යන ත්‍රිවිධය ම කළ විට සත්වන වෘත්තය වියි.

ගුරු යට ලුහු හා සම කිරීමෙන් අටවන වෘත්තය ලැබුණේය. එය සර්වලඝු හෙයින් ප්‍රස්තාරය එයින් නවතී එහි ගුරු යට ලුහු කළ යුත්තක් නැති හෙයිනි.

⏑ ⏑ ⏑ ⏑ 1
— ⏑ ⏑ ⏑ 2
⏑ — ⏑ ⏑ 3
— — ⏑ ⏑ 4
⏑ ⏑ — ⏑ 5
— ⏑ — ⏑ 6
⏑ — — ⏑ 7

“ප්‍රතිෂ්ඨා” නම් වූ චතුරක්ෂරච්ඡන්දසෙහි ප්‍රස්තාරය ද, මෙහි දක්වනු ලැබේ. දැක්වූ ක්‍රමානුසාරයෙන් ම ඒකාක්ෂරච්ඡන්දසෙහි පටන් ෂඩ්විංශාක්ෂරච්ඡන්දස දක්වා සමවෘත්තයන්ගේ ප්‍රස්තාරය කළ යුතුයි.

— — — ◡ 8
◡ ◡ ◡ — 9
— ◡ ◡ — 10
◡ — ◡ — 11
— — ◡ — 12
◡ ◡ — — 13
— ◡ — — 14
◡ — — — 15
— — — — 16

එළුසඳැස්හි-

“ගුරු යට ලුහු කැර-පෙරසේ ම සෙස් අඳනේ
ගුරින් පුරා උනුතැන්- සව්ලුහුවිරින් උපයා” යි

දක්වන ලද්දේත් මේ සමවෘත්ත ප්‍රස්තාරය මැයි. ප්‍රස්තාර සූත්‍ර වශයෙන් මෙය භාවිතා කිරීම සුකර සේ ද පෙනේ.

2. අර්ධ සමවෘත්ත ප්‍රස්තාරය — අර්ධ සමවෘත්තයන්ගේ ප්‍රස්තාරයෙහි දී වෘත්තයාගේ අර්ධයක් ම පාදයක් වශයෙන් සැලකිය යුතුයි. (සමවෘත්ත ප්‍රස්තාරයෙහි මූලට තබා ගත් සර්වගුරු වෘත්තය ඒ වෘත්තයාගේ එක් පාදයකි.) මෙහි සර්වගුරු වෘත්තයෙන් පාද දෙකක් තබාගැනීම සමවෘත්තයට වඩා වෙනසයි.

ඒකාක්ෂරච්ඡන්දසෙහි අර්ධසම ප්‍රස්තාරය කළයුතු නම්? එහි සර්වගුරු වෘත්තයාගේ අර්ධයක් “◡ , ◡” මෙසේ තබා ගෙන සම වෘත්ත ද්ව්‍යක්ෂරච්ඡන්දස මෙන් ප්‍රස්තාර කළ යුතුයි. එසේ ම ද්ව්‍යක්ෂර අර්ධසම ප්‍රස්තාරය කරන විට සමවෘත්ත චතුරක්ෂරච්ඡන්දස මෙන් ද ත්‍ර්‍යක්ෂර අර්ධසම ප්‍රස්තාරය සමවෘත්ත ෂඩක්ෂරච්ඡන්දස මෙන් ද කළ යුතුයි, සෙස්සෙහි දු මෙසේ මැයි.

ද්ව්‍යක්ෂරච්ඡන්දසෙහි අර්ධසම ප්‍රස්තාරය කළ යුතු වී නම්? “◡ ◡, ◡ ◡” මෙසේ සර්වගුරු වෘත්තය තබාගෙන පළමු දැක්වූ සමවෘත්ත චතුරක්ෂරච්ඡන්දස මෙන් ප්‍රස්තාර කළයුතුයි. මෙහි දී අර්ධයක් ම පාදයක් වශයෙන් ගත් හෙයින් වෘත්තසංඛ්‍යාව වැඩිවෙයි. ද්ව්‍යක්ෂරච්ඡන්දසෙහි සමප්‍රස්තාරයෙහි වෘත්ත සතර (4) කි, අර්ධසම ප්‍රස්තාරයෙහි වෘත්ත සොළොස (16) කි. යම් ඡන්දසක අර්ධසමප්‍රස්තාරය කෙළේ නම් ඒ ඡන්දසෙහි සමවෘත්ත ද ඒ ප්‍රස්තාරය තුළ ම ලැබේ. එහෙයින් වෘත්ත 16 ක් ඇති ද්ව්‍යක්ෂර අර්ධසම ප්‍රස්තාරයෙහි ශුද්ධසම වෘත්ත සතරකි. එය හළ විට ශුද්ධ අර්ධසමවෘත්ත දොළොස (12) කි. එහි 1. වෙනි වෘත්තය වූ “◡ ◡, ◡ ◡” යන්න අර්ධයකි. ඉතිරි අර්ධයත් එසේ ම සිටින හෙයින් එය සමවෘත්ත ප්‍රස්තාරයෙහි ද 1. වෙනි වෘත්තයයි. 6. වෙනි වෘත්තය වූ “— ◡, — ◡” යන්න සම ප්‍රස්තාරයෙහි 2. වෙනි වෘත්තයයි, 11. වෙනි වෘත්තය වූ “◡ —, ◡ —” යන්න සම ප්‍රස්තාරයෙහි 3. වෙනි වෘත්තයයි. 16. වෙනි වෘත්තය වූ “— —, — —” යන්න සමවෘත්ත ප්‍රස්තාරයෙහි 4 වෙනි වෘත්තයයි. සෙසු ඡන්දස්වල ද මෙසේ මැයි. මෙහි ලා ශිෂ්‍යයන්ගේ අසන්දිග්ධාවබෝධය පිණිස කරුණු සමූහයක් දක්වනු ලැබේ.

"උක්තා"දි යම් කිසි ඡන්දසක සමවෘත්ත සංඛ්‍යාව ගෙන (මතු "සංඛ්‍යාන" ප්‍රත්‍යය බලනු.) ඒ සංඛ්‍යාවෙන් ම වැඩිකළ විට ඒ ඡන්දසෙහි අර්ධසම ප්‍රස්තාරයෙන් ලැබෙන වෘත්ත සංඛ්‍යාව වේ. (ව්‍යක්ෂරච්ඡන්දසෙහි සමවෘත්ත 4 කි. එය එම සංඛ්‍යාවෙන් ගුණ කළ විට (4 + 4 = 16) අර්ධසම ප්‍රස්තාරයෙහි වෘත්ත සංඛ්‍යාව ලැබේ.) එයින් සමවෘත්ත අඩුකළ විට ශුද්ධවූ අර්ධසමවෘත්ත සංඛ්‍යාව වේ. අර්ධසමප්‍රස්තාරය තුළ කතමස්ථානයක සමවෘත්ත ලැබේ දැ? යි සෙවිය යුතු විට ඒ ඡන්දසෙහි සමවෘත්ත ගණන එකක් එකතු කොට ගෙන මුලින් ලැබෙන සමවෘත්තයාගේ අඞ්කයට එකතු කරනු. එවිට දෙවෙනි සමවෘත්තය සිටි අඞ්කය ලැබේ. ඒ අඞ්කයට නැවතත් එකක් සහිත වූ සමවෘත්ත ගණන එකතු කරනු. එවිට තුන්වන සමවෘත්තය සිටි අඞ්කය ලැබේ. මෙසේ ඒ ඒ සමවෘත්තය සිටි අඞ්කයට එකක් සහිත සමවෘත්ත සංඛ්‍යාව එකතු කිරීමෙන් එහි ඇතිතාක් සමවෘත්තයන් උද්ධරණය කළ හැකි වේ. මේ නිදසුනකි-

ව්‍යක්ෂරච්ඡන්දසෙහි අර්ධසමප්‍රස්තාරය තුළ සමවෘත්ත සෙවිය යුතු නම්? ඒ ඡන්දසෙහි සමවෘත්ත ගණන (=4) ට එකක් එකතු කළ විට 5 ක් වේ. (මේ එකක් සහිත සමවෘත්ත සංඛ්‍යාවයි.) ප්‍රස්තාරයෙහි මුලින් තබාගත් "◡ ◡ , ◡ ◡" යන ප්‍රථමාඞ්කයට පැමිණි සර්වගුරු වෘත්තය පළමුවන සමවෘත්තය ද වේ. දෙවන සමවෘත්තය සෙවීමට එකක් සහිත සමවෘත්ත සංඛ්‍යාව වූ පස (=5) එකාඞ්කයට එකතු කරනු. එවිට (1 + 5 = 6) සයක් වේ. ඒ දෙවෙනි සමවෘත්තය සිටි අඞ්කයයි. (මුලින් දැක්වූ ප්‍රස්තාරය බලනු.) ඊට නැවතත් පස එක්කරනු. එවිට (6 + 5 = 11) එකොළසක් වේ. ඒ තුන්වන සමවෘත්තය සිටි අඞ්කයයි. ඒ එකොළසට ද නැවත පහ එක්කරනු. එවිට (11 + 5 = 16) සොළොසක් වේ. ඒ සතරවන සමවෘත්තයේ අඞ්කයයි. මෙසේ අර්ධසම ප්‍රස්තාරයෙහි වෘත්ත දහසයෙන් සමවෘත්ත සතර වෙන්කර ගත හැකිවූ බව ප්‍රකට ව පෙනේ. මීට තව නිදසුනක් මෙසේයි.

1 ත්‍ර්‍යක්ෂරච්ඡන්දසෙහි සමවෘත්ත ප්‍රස්තාරයෙහි වෘත්ත කොපමණක්ද?
2 ,, ,, අර්ධසම ප්‍රස්තාරයෙහි වෘත්ත කොපමණක් ද?
3. ප්‍රස්තාරයෙහි කතමස්ථානවලින් සමවෘත්ත ලැබෙත් ද?
4. එහි ශුද්ධ අර්ධසමවෘත්ත කොපමණක් ද? යන මෙහි ලා-

ත්‍ර්‍යක්ෂරච්ඡන්දසෙහි සම වෘත්ත 8 කි. (මෙය සංඛ්‍යාන ක්‍රමයෙන් ලැබුණේය.)

2. අර්ධසමවෘත්ත 64 කි. සමවෘත්ත සංඛ්‍යාව වූ "8" එම ගණනින් වැඩි කළ විට (8 × 8 = 64) මේ සංඛ්‍යාව ලැබුනේය.

3. ප්‍රස්තාරයෙහි මුලින් සිටි සර්වගුරු වෘත්තය ප්‍රථම සම වෘත්තයයි.

ප්‍රථම සමවෘත්තය. 1 + 9 = 10.
9
ද්විතීය „ 10 + 9 = 19.
9
තෘතීය „ 19 + 9 = 28.
9
චතුර්ථ „ 28 + 9 = 37
9
පඤ්චම „ 37 + 9 = 46.
9
ෂෂ්ඨ „ 46 + 9 = 55.
9
සප්තම „ 55 + 9 = 64
9
අෂ්ටම „ 64

එහෙයින් ඒ පළමුවැන්නෙහි පටන් සමවෘත්ත "8" එකක් සමග එකතු කිරීමෙන් පිළිවෙළින් 1. 10. 19. 28. 37 46. 55. 64. යන සංඛ්‍යා ස්ථානයන්හි ලැබෙන්නාහු සම වෘත්තයෝයි.

4. සමවෘත්ත "8" ප්‍රස්තාරයෙහි වෘත්තසංඛ්‍යාවෙන් "64" අඩුකළ විට ශුද්ධ අර්ධ සමවෘත්ත 56 කි.

සෙසු ඡන්දස්වල ද මේ ක්‍රමයෙන් ප්‍රස්තාරයෙහි ලැබෙන ශුද්ධ සම වෘත්ත සොයා කළ යුතුයි. එවිට ශුද්ධ වූ අර්ධ සම ප්‍රස්තාරය ලැබේ. එහෙත් වෘත්ත සංඛ්‍යා ගිණීමේ දී හරිනලද සමවෘත්තයන් සමග ම ගිණිය යුතුයි. නැතහොත් නෂ්ටෝද්දිෂ්ටයන් සෙවිය නො හැකි හෙයිනි.

අර්ධසම ප්‍රස්තාරයෙන් සමවෘත්තයන් උද්ධරණය කිරීම පිණිස තවත් ක්‍රමයක් දක්වනු ලැබේ.

ඒ ඒ ඡන්දසට අයිති අර්ධසමවෘත්ත සංඛ්‍යාවෙහි සමවෘත්ත සංඛ්‍යාවට එකක් එකතු නොව සොයා ගතයුතු සමවෘත්තයෙහි සංඛ්‍යාවට එකක් අඩුවූ ගණනින් වැඩි කළ යුතුය, වැඩි කිරීමෙන් ලැබුන සංඛ්‍යාවට එකක් එකතු කළ විට සමවෘත්තය සොයා ගත හැකි වේ.

අකුරු දෙකක් ඇති ඡන්දසෙහි තුන්වන සමවෘත්තය අර්ධසම ප්‍රස්තාරයේ කතමස්ථානයෙහි තිබේ ද? යන ප්‍රශ්නයෙහි–

ව්‍යක්ෂරච්ඡන්දසෙහි සමවෘත්ත 4 කි. ඊට එකක් එකතු කළ විට 5 ක් වේ. සෙවිය යුත්තේ 3 වෙනි සමවෘත්තය ලැබෙන ස්ථානයයි. ඒ සංඛ්‍යාව (3) ට එකක් අඩු වූ ගණන දෙකයි, මෙය එකක් සහිත සමවෘත්ත ගණනින් වැඩි කොට එකක් එකතු කළ කල්හි එකොළොසක් වේ. (5 + 2 = 10 + 1 = 11) මෙය ද්ව්‍යක්ෂරච්ඡන්දසෙහි අර්ධසම ප්‍රස්තාරතුළ එම ඡන්දසෙහි තුන්වන සමවෘත්තය ලැබෙන ස්ථානයයි. සෙස්ස ද මේ නයින් ම සැලකිය යුතුයි.

3, විෂමවෘත්ත ප්‍රස්තාරය. විෂමවෘත්ත ප්‍රස්තාරයෙහිදී වෘත්තයාගේ පාද සතර ම එක් පාදයක් මෙන් ගෙන සර්වගුරු වෘත්තය මුලට තබා පළමු සම වෘත්ත ප්‍රස්තාරයට කී පරිද්දෙන් ම ප්‍රස්තාරය කටයුතුයි.

ඒකාක්‍ෂරච්ඡන්දසෙහි විෂමවෘත්ත ප්‍රස්තාරය කළයුතු නම්? එහි සර්වගුරු වෘත්තයෙහි පාදසතර ම "◡ , ◡ , ◡ , ◡" මෙසේ තබා ගෙන සමවෘත්ත චතුරක්‍ෂරච්ඡන්දස හෝ අර්ධසම ද්ව්‍යක්‍ෂරච්ඡන්දස මෙන් ප්‍රස්තාර කළතුයුයි. සෙසු ඡන්දස් ගැන ද මෙසේ මැයි.
ද්ව්‍යක්‍ෂරච්ඡන්දසෙහි විෂමවෘත්ත ප්‍රස්තාරය කළයුතු වී නම්? "◡ ◡,◡ ◡,◡ ◡,◡ ◡" මෙසේ සර්වගුරු වෘත්තයෙහි පාද සතර ම මුලට තබා සමවෘත්ත අෂ්ටාක්‍ෂරච්ඡන්දස මෙන් ප්‍රස්තාර කළයුතුයි. මේ ක්‍රමයෙන් ප්‍රස්තාර කළ කල්හි ද්ව්‍යක්‍ෂරවිෂමප්‍රස්තාරයට වෘත්ත "256"ක් ලැබේ. ප්‍රස්තාර කොට බැලිය යුතුයි. ද්ව්‍යක්‍ෂර සමවෘත්ත ප්‍රස්තාරයෙහි වෘත්ත "4" ක් හා අර්ධසම ප්‍රස්තාරයෙහි වෘත්ත "16" ක් ලැබෙන බව ද, එයින් ශුද්ධ අර්ධසමවෘත්ත "12" ක් බව ද පළමු කියනලදී. ඒ සමවෘත්ත සතර ද අර්ධසමවෘත්ත දොළොස ද යන වෘත්ත සොළොස විෂම ප්‍රස්තාරයෙහි ලැබුණු වෘත්ත දෙසියපනසයකින් අස් කළ කල්හි (256–16=240) ශුද්ධ විෂමවෘත්ත දෙසිය සතළිසකි. අනික් ඡන්දස්වල ද විෂමවෘත්ත ප්‍රස්තාරය කළ කල්හි ඒ ප්‍රස්තාරය තුළ තිබෙන සම – අර්ධසමවෘත්ත අස් කොට ප්‍රස්තාරය ශුද්ධ කරගත යුතුයි, එහෙත් වෘත්තසංඛ්‍යා ගිණීමෙහි දී අස් කළ වෘත්ත ද ගතයුතුයි. නෂ්ටෝද්දිෂ්ටයන් සෙවීම පිණිසයි.

විෂමවෘත්ත ප්‍රස්තාරය තුළ කනම ස්ථානවල සම – අර්ධසම වෘත්ත ලැබෙත් ද? යන ප්‍රශ්නයෙහි ලා- ඡන්දසක ලැබෙන සම වෘත්ත සංඛ්‍යාව ඒ ගණනින් ම වැඩිකළ විට ඒ ඡන්දසෙහි අර්ධසම වෘත්ත සංඛ්‍යාව ලැබෙන බව කියනලදි. එසේ ම අර්ධසම වෘත්ත සංඛ්‍යාව ඒ සංඛ්‍යාවෙන් ම වැඩිකළ විට එහි විෂමවෘත්ත සංඛ්‍යාව ලැබේ. (ද්ව්‍යක්‍ෂරච්ඡන්දසෙහි සමවෘත්ත4 + 1=16 අර්ධ සමවෘත්ත. 16 + 16=256, විෂම වෘත්තයි.) හැම ප්‍රස්තාරයක ම ප්‍රථම වෘත්තය සර්වගුරු හෙයින් එය සමවෘත්තයක් වේ. කී පරිද්දෙන් අභිමත වූ ඡන්දසට අයිති අර්ධසමවෘත්ත සොයා ඊට එකක් එකතු කොට එය ප්‍රථමාඞ්කයට එකතු කරනු, එවිට අර්ධසම ප්‍රස්තාරයෙහි දෙවෙනි වෘත්තය ලැබේ. මෙසේ අර්ධසමවෘත්ත අවස්ථාවෙහි කී නයින් එකක් සහිත අර්ධසමවෘත්ත සංඛ්‍යාව මුල පටන් එකතු කළ කල්හි විෂම ප්‍රස්තාරය තුළ තිබෙන සම අර්ධසම වෘත්තයන් උද්ධරණය කළ හැකි වේ.

ව්‍යක්ෂර විෂමප්‍රස්තාරයෙහි සම- අර්ධසමවෘත්ත සෙවිය යුතු කල්හි- එහි අර්ධසමවෘත්ත සංඛ්‍යාව වූ 16 ට එකක් එකතු කොට (16 + 1 = 17) එය ප්‍රථමාඞ්කයට එකතු කළ විට 18 කි. එය අර්ධසම ප්‍රස්තාරයෙහි දෙවන වෘත්තයයි. මෙය වෘත්ත වින්‍යාසය සමග පිළිවෙළින් දක්වනු ලැබේ.

1. ⏑⏑, ⏑⏑, ⏑⏑, ⏑⏑, (1) මෙය ප්‍රථම සමවෘත්තයාගේ පාද සකාරයි.

1 + 17 = 18. – – ⏑; ⏑⏑, – – ⏑, ⏑⏑, (2) මෙය ප්‍රථම අර්ධ සමවෘත්තයාගේ උදාහරණයයි.

18 + 17 = 35. ⏑ – –, ⏑⏑, ⏑ – –, ⏑⏑, (3) දෙවෙනි අර්ධ සම වෘත්තය.

35 + 17 = 52. – – –, ⏑⏑, – – – ⏑⏑, (4) තුන් වැනි අර්ධ සමවෘත්තය

52 + 17 = 69. ⏑⏑, – – ⏑, ⏑⏑, – – ⏑, (5) සතරවැනි අර්ධ සමවෘත්තය.

69 + 17 = 86. – – ⏑, – – ⏑, – – ⏑, – – ⏑, (6) මෙය දෙවැනි සමවෘත්තයයි.

86 + 17 = 103. ⏑ – –, – – ⏑, ⏑ – –, – – ⏑, (7) පස්වැනි අර්ධ සමවෘත්තයයි.

103 × 17 = 120. – – – –, – – ⏑, – – – –, – – ⏑, (8) සවැනි අර්ධ සමවෘත්තය.

120 + 17 = 137. – – ⏑, ⏑ – –, ⏑ – –, ⏑ – –, (9) සත්වැනි අර්ධ සමවෘත්තය.

137 + 17 = 154. – – ⏑, ⏑ – –, – – ⏑, ⏑ – –, (10) අටවැනි අර්ධ සමවෘත්තය.

154 + 17 = 171. ⏑ – –, ⏑ – –, ⏑ – –, ⏑ – –, (11) මෙය තුන්වැනි සමවෘත්තයයි.

171 + 17 = 188. – – –, ⏑ – –, – – –, ⏑ – –, (12) නවවැනි අර්ධ සමවෘත්තය.

188 + 17 = 205. ⏑⏑, – – –, ⏑⏑, – – –, (13) දසවැනි අර්ධ සමවෘත්තය.

205 × 17 = 222. – – ⏑, – – –, – – ⏑, – – –, (14) එකොළොස්වැනි අර්ධසමවෘත්තය.

222 + 17 = 239. ⏑ – –, – – – –, ⏑ – –, – – –, (15) දොළොස්වැනි අර්ධසමවෘත්තය.

239 + 17 = 256. – – –, – – –, – – –, – – –, (16) මෙය සිවුවැනි සමවෘත්තයයි.

මෙසේ කවර ඡන්දසක වුවත් එකක් සහිත අර්ධසමවෘත්ත සංඛ්‍යාව ප්‍රථමාර්ධයේ පදින් එකතු කළ විට විෂමවෘත්ත ප්‍රස්තාරයෙන් සම- අර්ධසමවෘත්ත උද්ධරණය කළ හැකි වෙත්.

එහෙත් සමවෘත්තය පමණක් සොයා ගතයුතු වී නම්? අර්ධසම ප්‍රස්තාරයෙහි පසුව කී ක්‍රමය ඇසුරු කළ යුතු වේ.

පාදගතව අකුරු දෙකක් ඇති "අත්‍යුක්තා" ඡන්දසෙහි විෂම ප්‍රස්තාරය තුළ තුන්වන සමවෘත්තය කවරස්ථානයෙහි තිබේ ද? යන ප්‍රශ්නයෙහි-

අර්ධසම ප්‍රස්තාරයාගේ එකාදශස්ථානයෙහි තුන්වැනි සමවෘත්තය ලැබේ. එයින් එකක් අඩුකළ විට (11—1=10) දසයකි. එකක් සහිත අර්ධසමවෘත්ත සංඛ්‍යාව එයින් ගුණකළ විට (17 × 10==170) එකසියහැත්තෑවකි. ඊට නැවත එකක් එකතු කළ විට "171" වැන්න තුන්වන සමවෘත්තය බව පෙණේ.

---

4. **ආර්‍යා ප්‍රස්තාරය.** ආර්‍යා ජාතීන්ගේ ප්‍රස්තාරයෙහි ද උභයාර්ධය ම එක් පාදයක් මෙන් සලකා පළමු කොට සර්වගුරු වෘත්තය තබා ගත යුතුයි. පළමු දක්වූ වර්ණච්ඡන්දස් පිළිබඳ ප්‍රස්තාරවල දී "ගුරු යට ලුහු" කරන ලද්දේ වර්ණයක් පාසා ගුරු - ලඝුන්ගේ වශයෙන් භේද දෙක දෙක ලැබෙන හෙයිනි. ආර්‍යාවන්ගේ චතුර්ලඝුපේත ගණයක් පාසා භේද ලැබෙන බව යට කියන ලදී. එහෙයින් මෙහි දී ඒ ඒ ගණස්ථානයෙහි ලැබෙන ගණවිකල්ප පිළිවෙළින් යොදමින් ප්‍රස්තාරකළ යුත්තේය.

ආර්‍යා ප්‍රස්තාරයෙහි මුලට යෙදියයුතු වෘත්තය මෙසේයි.

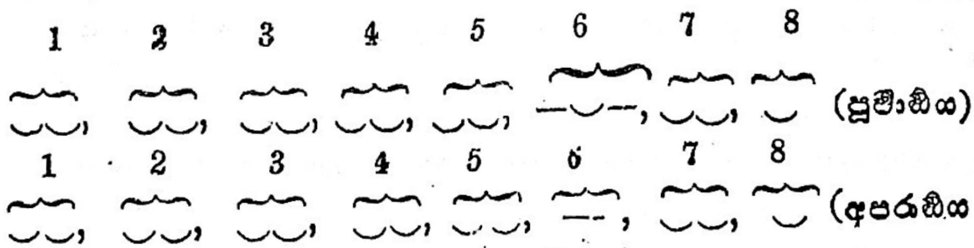

මෙහි පූර්වාර්ධ ෂෂ්ඨස්ථානයෙහි සර්වගුරු ගණය නො යෙදෙන හෙයින් එහි ගණයෙහි භේද දෙකින් ප්‍රථම භේදය වූ මධ්‍යගුරු ගණය ද, අපරාර්ධ ෂෂ්ඨස්ථානය නිත්‍යලඝුවක් හෙයින් එය ද යෙදූ බව සැලකිය යුතුයි. මෙසේ සිටි ප්‍රථමවෘත්තයේ පටන් ඒ ඒ ස්ථානවල ගණවිකල්ප යොදමින් ප්‍රස්තාර කරන අයුරු මදක් දුර දක්වනු ලැබේ.

	1	2	3	
1.	⏑ ⏑,	⏑ ⏑,	⏑ ⏑,	අඩි දෙක්හි ම සෙස්ස පළමුවැනි වෘත්තය හා සමකරනු.
2.	– – ⏑,	⏑ ⏑,	⏑ ⏑,	,, ,,
3.	⏑ – –,	⏑ ⏑,	⏑ ⏑,	,, ,,
4.	– – – –,	⏑ ⏑,	⏑ ⏑,	,, ,,
5.	⏑ ⏑,	– – ⏑,	⏑ ⏑,	,, ,,
6.	– – ⏑,	– – ⏑,	⏑ ⏑,	,, ,,
7.	⏑ – –,	– – ⏑,	⏑ ⏑,	,, ,,
8.	– – – –,	– – ⏑,	⏑ ⏑,	,, ,,
9.	⏑ ⏑,	– ⏑ –,	⏑ ⏑,	,, ,,
10.	– – ⏑,	– ⏑ –,	⏑ ⏑,	,, ,,
11.	⏑ – –,	– ⏑ –,	⏑ ⏑,	,, ,,
12.	– – – –,	– ⏑ –,	⏑ ⏑,	,, ,,
13.	⏑ ⏑,	⏑ – –,	⏑ ⏑,	,, ,,
14.	– – ⏑,	⏑ – –,	⏑ ⏑,	,, ,,
15.	⏑ – –,	⏑ – –,	⏑ ⏑,	,, ,,
16.	– – – –,	⏑ —,	⏑ ⏑,	,, ,,

මේ ක්‍රමයෙන් ප්‍රස්තාර කළ විට ආර්‍ය්‍යාවිකල්ප 8,19,20,000 ක් ලැබේ. පථ්‍යා - විපුලා - චපලා වශයෙන් භෙද වූ ආර්‍ය්‍යා සොළොස ම මේ ප්‍රස්තාරය තුළ ලැබේ. අවසානයෙහි ලැබෙන සර්ව ගුරු වෘත්තයෙහි පච්චා අන්ත්‍යගුරු නිත්‍ය හෙයින් උභයාර්ධයාගේ ම අවසානයෙහි ලඝුවක් නො ලැබේ.

ගීතිජාතීන්ගේ ප්‍රස්තාර ක්‍රමය ද මෙ සේ මැයි. ඒ ඒ ගීතීන්ගේ වශයෙන් වෘත්තසඞ්ඛ්‍යා අඩුවැඩිවීම පමණක් වෙනසයි.

---

5. මාත්‍රා ප්‍රස්තාරය

මාත්‍රා ප්‍රස්තාරයෙහි ද සර්වගුරු වෘත්තය මුලට තබා වර්ණ ප්‍රස්තාරයෙහි සෙයින් (1) ගුරු යට ලඝු කිරීම, (2) සෙස්ස සමකිරීම, (3) උනුතැන් ගුරින් පිරීම, යන ත්‍රිවිධියෙන් ප්‍රස්තාර කළ යුතුයි. මාත්‍රා අවස්ථාව හෙයින් උනු තැන් පිරීමේ දී මාත්‍රා සම කිරීම පමණක් මෙහි වෙනසයි.

එය එළුසඳැස්හි—

"මත්පිරිහුණු විරිතැ- දූතෙතැන් මතෝතැ අතින්
මයවැඩිවිරිත් දුට- එහි මැ එ මැ මත සමතවූ" යි.

ප්‍රස්තාරයෙහි උනුතැන් පිරූ කල ඡන්දසෙහි මාත්‍රාගණන නො පිරේ නම්? අඩුතුවෙන් මාත්‍රාවක් ලියා සම්පූර්ණ කිරීම ද මාත්‍රා අධික වී නම්? අඩු කිරීම ද මෙයින් උගන්වනලදී.

චතුර්මාත්‍රිකාච්ඡන්දස ප්‍රස්තාර කරන විට මාත්‍රා සතරක් ඇති විගුරු වෘත්තය මුලට තබා මෙසේ ප්‍රස්තාර කළ යුතුයි.

◡ ◡ 1.
(— ◡ 2)
— — ◡ 2.
(◡ ◡ — 3)
— ◡ — 3.
◡ — — 4.
(— — — 5)
— — — — 5.

පළමුවැන්න මාත්‍රා සතරක් ඇති විගුරු වෘත්ත යයි. දෙවෙනි වෘත්තය සඳහා "ගුරු යට ලුහු කර" සෙස්ස සම කළ විට — ◡ මෙසේ සිටී, මෙහි මාත්‍රා තුනක් හෙයින් එකක් පිරිහී ගියබව පෙනේ, ඊට අතින් මාත්‍රාවක් තෙලා — — ◡ මෙසේ ගත් විට දෙවෙනි වෘත්තය ලැබේ. තුන්වැනි වෘත්තය සඳහා "ගුරු යට ලුහු කර උනුතැන් ගුරින් පිරූ විට ◡ ◡ — මෙසේ සිටී. "මත්වැඩි විරිත" යයි කීවේ මෙබඳු තැනයි, මාත්‍රා පසක් හෙයින.

(ශුද්ධ ප්‍රස්තාරය)
◡ ◡ 1
— — ◡ 2.
— ◡ — 3
◡ — — 4.
— — — — 5.

මුල ගුර ලඝුවක් කිරීමෙන් වැඩිවූ මාත්‍රාව අස්කළ විට — ◡ — මෙසේ තුන්වැනි වෘත්තය ලැබේ. සතරවැන්නෙහි "ගුරු යට ලුහු" ආදි ත්‍රිවිධය කළ විට ◡ — — මෙසේ සතරවැනි වෘත්තය ලැබේ, මෙහි මාත්‍රා සතරක් ම ඇති හෙයින් අඩු - වැඩි කිරීමක් නො මැතියි. පස්වැන්නෙහි ගුරු යට ලුහු හා සෙස්ස සම කළ විට — — — මෙසේ සිටී; මෙහි මාත්‍රාවක් අඩු වූ හෙයින් වැඩිපුර මාත්‍රාවක් ලියූ කල්හි පස්වැනි වෘත්තය — — — — මෙසේ ලැබේ. එය සර්වලඝු හෙයින් ප්‍රස්තාරය මෙයින් නවතී.

ත්‍රිමාත්‍රිකා - පඤ්චමාත්‍රිකා - සප්තමාත්‍රිකාදි විෂමමාත්‍රා සංඛ්‍යා ඇති ඡන්දස්වල සර්වගුරු වෘත්තයෙක් නො ලැබේ. ඔවුන්ගේ ප්‍රස්තාරයෙහි පළමු කොට තැබිය යුත්තේ "— ◡ ◡" මෙබඳු වූ ආදි ලඝු වෘත්තයෙකි.

තව ඡන්දස් දෙකක ප්‍රස්තාරය මෙසේයි–

පඤ්චමාත්‍රික

— ◡ ◡ 1.
◡ — ◡ 2.
— — — ◡ 3.
◡ ◡ — 4.
— — ◡ — 5.
— ◡ — — 6
◡ — — — 7.
— — — — — 8.

ෂ ණ් මා ත්‍රි ක.

⌣ ⌣ ⌣	1.	— — — ⌣ —	8.
— — ⌣ ⌣	2.	⌣ ⌣ — —	9.
— ⌣ — ⌣	3.	— — ⌣ — —	10.
⌣ — — ⌣	4.	— ⌣ — — —	11.
— — — — ⌣	5.	⌣ — — — —	12.
— ⌣ ⌣ —	6.	— — — — — —	13.
⌣ — ⌣ —	7.		

සෙසු ඡන්දස් ද නැවත නැවත ප්‍රස්තාර කරමින් ප්‍රගුණ කළ යුතුයි.

ප්‍රස්තාර ප්‍රත්‍යය මෙතෙකින් සමාප්තයි.

---

2. නෂ්ටප්‍රත්‍යය.

6. සමවෘත්ත නෂ්ටය. ගුරු - ලඝු නොපෙනී ගිය වෘත්තයාගේ ගුරු - ලඝු වින්‍යාසය සොයා ගැනීම ද, ප්‍රස්තාරයාගේ ශුද්ධා'ශුද්ධභාවය විමසීම ද, "නෂ්ටප්‍රත්‍යයාගේ" ප්‍රයෝජනයයි. මෙනම් ඡන්දස්හුගේ හෝ මෙපමණ අකුරු ඇති ඡන්දස්හුගේ, මෙනම් සඞ්ඛ්‍යාව ඇති වෘත්තයාගේ ගුරු - ලඝු වින්‍යාසය කෙසේදැ? යි විචාළ කල්හි–

ඒ නෂ්ට (= ගුරු - ලඝු නො පෙනීගිය) වෘත්තයාගේ සඞ්ඛ්‍යාව අඩ්කළ (= දෙකින් බෙදිය) යුතුයි. දෙකින් බෙදිය නො හැකි තුන - පහ - සත - නවය ආදි විෂම සඞ්ඛ්‍යාවක් වුව හොත් එකක් එකතු කොට දෙකින් බෙදිය යුතුයි. සමසඞ්ඛ්‍යාව බෙදූ තැන ලඝු "—" රේඛාවක් ද, එකක් එකතු කොට විෂමසඞ්ඛ්‍යාව බෙදූ තැන ගුරු "⌣" රේඛාවක් ද, ලියා ගත යුතුයි. දෙකින් බෙදූ ලත් ඵලය නැවත ද සම වුව හොත් දෙකින් බෙදූ ලඝුවක් ද, විෂම වුවහොත් එකක් එකතුකොට බෙදූ ගුරක් ද, ලියා ගතයුතුයි. මෙසේ ඡන්දසෙහි අකුරු පමණින් සුදුසු අයුරු දෙකින් බෙදමින් ගුරු - ලඝු සටහන් කරගත් විට නෂ්ට වෘත්තයාගේ වින්‍යාසය පෙනේ.

ප්‍රතිෂ්ඨා (= චතුරක්ෂර) ඡන්දසෙහි දසවැනි වෘත්තයාගේ ගුරු - ලඝු කෙසේ දැ? යි විචාළ හොත්– දසය සම සඞ්ඛ්‍යාවක් හෙයින් දෙකින් බෙදූ ලඝුවක් ලියනු.

```
2 |10÷2
   5 = — 1.
   1
2 |6÷2
   3 = ⌣ 2.
   1
2 |4÷2
2  |2 = ⌣ 3.
    1 = — 4.
```

දසය බෙදූ ලත් ඵලය (5) විෂම හෙයින් එකක් එකතු කොට දෙකින් බෙදූ ගුරක් ලියනු. එහි ඵලය වූ තුන ද විෂම හෙයින් එකක් එකතු කොට බෙදූ ගුරක් ලියනු. එහි ඵලය වූ දෙක සම වූ හෙයින් දෙකින් බෙදූ ලඝුවක් ලියනු. දුන් සතරවාරයක් බෙදූහෙයින් ඡන්දස සම්පූර්ණ විය. නැවත සෙවීමකුදු නැති. නෂ්ටවෘත්තය '— ⌣ ⌣ —' මෙසේ සිටී. පළමු දක්වූ ප්‍රස්තාරය බලනු.

ජගතීඡන්දසෙහි 1382 වෙනි වෘත්තයාගේ ගුරු- ලඝු වින්‍යාසය කෙසේ ද? යන ප්‍රශ්නයෙහි—

```
2 |1382÷2            2 |44
   691   = — 1.      2 |22   = —  6.
   1                    11   = —  7.     1 2 3 4 5 6
2 |692                  1                "— ⌣ — ⌣ ⌣ —
2 |346   = ⌣ 2.      2 |12                7 8 9 10 11 12
   173   = — 3.      2 |6.  = ⌣  8.      — ⌣ — ⌣ — ⌣"
   1                    3   = ⌣  9.     මේ විචාල වෘත්තයාගේ
2 |174                  1               වින්‍යාස යයි.
   87    = ⌣ 4.      2 |4   = ⌣ 10.
   1                 2 |2               (වංශස්ථවෘත්තය බලනු.)
  |88                   1   = ⌣ 11.
   44    = ⌣ 5.         1
                       |2 2
                        1   = ⌣ 12.
```

මේ දක්වන ලද්දේ පුරාණ පටන් ආචාර්‍ය්‍යවරයෙහි ආ නෂ්ටය සෙවීමේ ක්‍රම යයි. ශිෂ්‍යයන්ගේ අවබෝධයට ඉතා පහසු වූ අනික් ක්‍රමයකුදු මෙහි දක්වනු ලැබේ,

"නට්ඨස්ස'ඞ්කෙ සමෙ ඛණ්ඩෙ- සමෙ ලො විසමෙ ගුරු
යසෙසා එකෙන යොජෙත්වා- ඛණ්ඩෙය්‍යෙවං පුනප්පුනං.
ඵලමෙතං යදා හොති- තදා ඡන්දස්ස අක්ඛරා
ගුරූහියෙව දාතබ්බා- නට්ඨවුත්තං භවෙ තදා."

නෂ්ටවෘත්තයාගේ අඞ්කය දෙකින් බෙදූ කල්හි සම වුවහොත් ලඝුවක් ද, විෂම (එකක් ඉතිරි) වුව හොත් ගුරක් ද ලියනු. ශෙෂය වූ එක දෙකින් බෙදූ ලත් ඵලයට එකතු කොට ඡන්දස පිරෙන තුරු නැවත මෙසේ කිරීමෙන් වින්‍යාසය සොයා ගත යුතුයි.

ඡන්දස පිරීමට මත්තෙන් දෙකින් බෙදූ ලත් ඵලය එකක් වුව හොත් එතැන් සිට ගුරුවලින් ඡන්දස පුරවා ගතයුතුයි.

මෙහි දී දෙකින් බෙදිය යුත්තේ වර්ණච්ඡන්දසෙහි එක් එක් අකුරක ගුරු - ලඝු වශයෙන් භේද දෙකක් ම ඇති හෙයිනි. ශේෂය ඵලයට එකතු කල යුත්තේ වෘත්ත සඞ්ඛ්‍යාව ශූන්‍ය පිරිහීම පිණිසයි.

2 | 11 ÷ 2
5 — 1 = ◡ 1.
1
2 | 6 ÷ 2
2 | 3 ÷ 2 = — 2.
1 — 1 = ◡ 3.
1
2 | 2 ÷ 2
1 = — 4

මේ ක්‍රමයෙන් ප්‍රතිෂ්ඨාච්ඡන්දසෙහි 11 වෙනි වෘත්තයෙහි වින්‍යාසය මෙසේ සොයනු. නෂ්ටයාගේ අඞ්කය වූ 11 දෙකින් බෙදූ එකක් ඉතිරි හෙයින් එහි ගුරක් ලියනු. ශේෂය ඵලයට එකතු කළ විට සයක් වේ. එය බෙදූ විට ශේෂයක් නැත, එහෙයින් ලඝුවක් ලියනු. එහි ඵලය (3) බෙදූ විට ශේෂ විය, එහෙයින් එහි ගුරක් ලියනු. නැවත ශේෂය හා ඵලය එකතු කළ විට දෙකක් වේ එය බෙදූ විට ශේෂයක් නැති හෙයින් ලඝුවක් ලියනු. වෘත්තය "◡ — ◡ —" මෙසේයි. ප්‍රස්තාරය බලනු. මෙය සුකර වූ ද නොවරදින සුළු වූ ද ක්‍රමයකි.

නව නිදසුනක්- ත්‍රිෂ්ටුප් ඡන්දසෙහි 439 වෙනි වෘත්තයේ වින්‍යාසය කෙසේ ද?

2 | 439 ÷ 2
219 — 1 = ◡ 1.
1
2 | 220 ÷ 2
2 | 110 ÷ = — 2.
2 | 55 ÷ 2 = — 3.
27 — 1 = ◡ 4.
1
2 | 28 ÷ 2
2 | 14 ÷ 2 = — 5.
2 | 7 ÷ 2 = — 6.
3 — 1 = ◡ 7.
1
2 | 4
2 | 2 ÷ 2 = — 8.
= — 9.

මෙහි දැක්වූ "ත්‍රිෂ්ටුප්" 11 වෙනි ඡන්දස හෙයින් ඡන්දස පිරීමට එකොළොස් වාරයක් බෙදිය යුත්තේය. එහෙත් නව වාරයක් බෙදූ විට ඵලය එකක් වීමෙන් නො බෙදිය හැකි විය. එහෙයින් ඉතිරි අකුරු දෙක ගුරු වලින් පුරවා ගත් විට වින්‍යාසය මෙසේයි-

"1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
◡	—	—	◡	—	—	◡	—	—	◡	◡"

(දෙවන වෘත්තය බලනු.)

මෙය නැවත නැවත ප්‍රගුණ කරනු.

7. අර්ධසමවෘත්ත නෂ්ටය. අර්ධසමවෘත්තයන්ගේ ද ගුරු - ලඝු නො පෙනී ගිය කල්හි පළමු දක්වූ ක්‍රම දෙකින් පහසු ක්‍රමයක් ඇසුරු කොට නෂ්ටයාගේ සංඛ්‍යාව බෙදීමෙන් අර්ධයක ම වින්‍යාසය සොයා ගත යුතුයි.

ත්‍ර්‍යක්ෂර පාද ඇති ඡන්දස්හුගේ අර්ධසම ප්‍රස්තාරයෙහි 45 වෙනි වෘත්තයේ වින්‍යාසය කෙසේ ද ? (මෙය පසුව දක්වූ ක්‍රමයෙන් සොයා දක්වනු ලැබේ.)

2 | 45 ÷ 2
22 -- 1 = ⌣ 1.
1
2 | 23 ÷ 2
11 -- 1 = ⌣ 2.
1
2 | 12 ÷ 2
2 | 6 ÷ 2 = -- 3.
2 | 3 ÷ 2 = -- 4.
1 ÷ 1 = ⌣ 5.
1
2 | 2 ÷ 2
1 = -- 6.

1 2 3 1 2 3
"⌣ ⌣ --, -- ⌣ --" මෙසේ විචාල වෘත්තයෙහි අර්ධයක වින්‍යාසය ලැබේ. මෙපරිද්දෙන් වින්‍යාසය සොයා ගත හැකි වන්නේ ප්‍රස්තාරය තුළ පවත්නා සමවෘත්ත ද නො හැර ගත් කල්හිය. සමවෘත්ත හරින ලද්දේ නම් මෙය වැරදි වින්‍යාසයකි.

සෙසු තැන්හි ද මෙසේ මැයි.

---

8. විෂමවෘත්ත නෂ්ටය. විෂමවෘත්තයන්ගේ නෂ්ටය සෙවීමෙහිදී ද පළමු පරිද්දෙන් ම නෂ්ටවෘත්තයාගේ අඞ්කය බෙදිය යුතුයි. වෙනස නම්? පාදසතරෙහි ම වින්‍යාසය එක විට සෙවීම පමණකි. ප්‍රස්තාරයෙහි ද පාදසතර ම එක් කොට ගත් හෙයිනි.

චතුරක්ෂරපාද ඇති ඡන්දස්හුගේ විෂමවෘත්ත ප්‍රස්තාරයෙහි 189 වෙනි වෘත්තයාගේ වින්‍යාසය කෙසේ ද?– (මෙය ද පසුව කී ක්‍රමයෙන් සොයනු ලැබේ.)

2 |189 ÷ 2
94 — 1 = ⏑ 1.
1
2 |95 ÷ 2
47 — 1 = ⏑ 2.
1
2 |48 ÷ 2
2 |24 ÷ 2 = — 3.
2 |12 ÷ 2 = — 4
2 |6 ÷ 2 = — 5.
2 |3 ÷ 2 = — 6.
1 — 1 = ⏑ 7
1
2 |2 ÷ 2
1 = — 8.

1. 2. 3. 4.

" ⏑ ⏑ , — — , — — , ⏑ — "

විචාලු වෘත්තයාගේ පාද සතරෙහි ම වින්‍යාසය මෙසේයි. මෙහි ද විෂමවෘත්ත ප්‍රස්තාරය තුළ පවත්නා සම - අර්ධසමවෘත්ත නොහැර ගැනීමෙන් ම නිවරදවින්‍යාසය ලැබෙන බව සැලකිය යුතුයි. විෂමවෘත්ත ප්‍රස්තාරයෙහි අර්ධසම වේ යයි දක්වූ, 183 වැනි වෘත්තය බැලූ කල මෙහි දක්වූ වින්‍යාසය නිවරද බව පෙනේ.

---

2. ආයතී නෂ්ටය. යම් කිසි ආයතී වෘත්තයක ගුරු - ලඝු නොපෙනී ගිය කල්හි එහි වින්‍යාසය සොයා ගැනීම ද වර්ණ වෘත්තයන්ගේ නෂ්ටය සෙවීම පිණිස මේ ග්‍රන්ථයෙහි පසුව දක්වූ ක්‍රමයෙන් ම කළ යුත්තේය. මෙහි ඇත්තේ ගණස්ථාන විකල්පයන්ගේ අසමානත්වය හෙයින් ලැබෙන විශේෂ යයි.

"අභිහාය'පි නට්ඨඞ්කා- ගණා'ඞ්කානි යථාසකං
භජේ ගෙසො ගණො ඤෙය්‍යො- සචෙ නට්ඨ සරූපකං,
පුනප්පුනෙකසඞ්කං- විභජ්ජෙත්වා දදෙ ගණෙ
සෙසා'භාවෙ ලිබ්බ කස්ස - භාජකෙන සමං ගණං
පුබ්බවෙකමදත්වාන- විභජෙය්‍ය යදා පන
හීනෙ අඞ්ක ගණට්ඨානෙ- කාතබ්බො පඨමො ගණො"

ආයතී නෂ්ට වෘත්තයාගේ අඞ්කය සතර - පහ ආදි ඒ ඒ ගණස්ථාන විකල්පයන්ගේ අඞ්කවලින් බෙදිය යුත්තේය. බෙදූ ශේෂ වූ අඞ්කය එතැන්හි යෙදෙන ගණයාගේ අඞ්ක යයි. එහෙයින් ශේෂයට සමාන අඞ්කය ඇති ගණය ඒ ගණස්ථානයෙහි යෙදිය යුතුයි. මෙසේ ප්‍රථම ස්ථානගණ විකල්පයෙන් බෙදූ ලත් ඵලයට එකක් එකතුකොට ද්විතීය ස්ථානගණ විකල්පයෙන් බෙදූ ශේෂයට සමාන ගණය යෙදිය යුතුයි. (මේ මෙහි සාමාන්‍ය ක්‍රමයයි.) යම් තැනෙක ශේෂයක් නො ලැබුන හොත් එහි බෙදූ අඞ්කයට සමාන ගණය නෙවත් ඒ ස්ථානයෙහි යෙදෙන ගණයන් අතුරෙන් අන්තිම

ගණය යෙදිය යුතුයි. ශේෂශනැති තැන ඵලයට එකක් එකතු කිරීම ද නො කට යුතුයි. වින්‍යාසය සම්පූර්ණවීමට මත්තෙන් නෂ්ටාඞ්කය ක්ෂය වී ගිය හොත් සර්වගුරුගණයෙන් වෘත්තය පුරවා ගතයුතුයි. එහෙත් නියත ගණාදිය යෙදෙන තැන ඒ ඒ ගණාදිය ම යෙදිය යුතුයි.

දෙකෝටි පනස්නවලක්ෂ විසිඅටදහස් තිස්සතර(=2,59,28034) වන ආයඛ්‍යාවෙහි ගුරු - ලඝු වින්‍යාසය කෙසේ ද? යි විචාළ කල්හි මෙසේ සෙවිය යුතුයි

නෂ්ටවෘත්තයාගේ ප්‍රථමගණය සෙවීමට ප්‍රථම ස්ථාන විකල්ප යන්ගෙන් අඞ්කය බෙදිය යුතුයි.

ප්‍රථමස්ථාන විකල්ප සතරකි- 4 | 25928034 ÷ 4

6482008—2 = " - - ⏑ " 1 ස්ථානය

සතරෙන් බෙදූ විට දෙකක් ඉතිරි විය; එය ප්‍රථමස්ථානයෙහි යෙදෙන ගණයාගේ අඞ්කයහෙයින් දෙවෙනි ගණය හෙවත් අන්ත ගුරු වූ සගණය එහි යෙදිය යුතුයි, දැන් ද්විතීයස්ථානයෙහි යෙදිය යුතු ගණය සෙවීමපිණිස බෙදූ ලැබුණු ඵලයට එකක් එකතුකොට ද්විතීයස්ථානයෙහි ගණවිකල්ප වූ පඤ්චයෙන් බෙදිය යුතුයි.

6482008 + 1

ද්විතීයස්ථාන විකල්ප-5 | 6482009 ÷ 5

1296401—4 = " ⏑ — — " 2 ස්ථානය

පසින් බෙදූ විට සතරක් ඉතිරි විය. එය ද්විතීය ස්ථානයෙහි යෙදෙන ගණයාගේ අඞ්කය හෙයින් සතරවන ගණය හෙවත් ආදි ගුරුවූ භගණය යෙදිය යුතුයි. (මත්තෙහි ද මෙසේ ම බෙදූ ඉතිරි වූ සඞ්ඛ්‍යාවට සමාන වූ ගණය ඒ ඒ තැන්හි යෙදිය යුතුයි.)

1296401 + 1

1

තෘතීයස්ථාන විකල්ප 4 | 1296402 ÷ 4

324100—2 = " — — ⏑ " 3 ස්ථානය

1

චතුර්ථස්ථාන විකල්ප 5 | 324101 ÷ 5

64820—1 = " ⏑ ⏑ " 4 ස්ථානය

1

පඤ්චමස්ථාන විකල්ප 4 | 64×21 ÷ 4

16205—1 = " ⏑ ⏑ " 5 ස්ථානය

1

ෂෂ්ඨස්ථාන විකල්ප 2 | 16206 ÷ 2

8103—0 = " — — — — " 6 ස්ථානය

දෙකින් බෙදූ විට ශෙෂයක් නො ලැබුන හෙයින් ෂෂ්ඨස්ථාන යෙහි යෙදෙන ගණ දෙක අතුරෙන් අන්තිම ගණය හෙවත් සර්ව ලඝු වූ නගණය එහි යෙදිය යුතුයි මෙහිදී සත්වන ගණය සෙවීම පිණිස බෙදීමෙන් ලැබුණු ඵලය වූ 8103 ට එකක් එකතු නො කළ යුතුයි. (මෙසේ සියලු තැන්හි ම බෙදූ කල ශෙෂයක් නො ලැබුන හොත් අනතුරු ගණය සෙවීම පිණිස ඵලයට එකක් එකතු නො කොට බෙදිය යුතුබව සලකනු.)

සප්තමස්ථාන විකල්ප, 4 | 8103 ÷ 4

2025—3 = “ ⏑ — — ” 7 ස්ථානය.

සප්තමස්ථානය විෂම හෙයින් ජගණය නො යෙදේ. එහෙයින් එහි යෙදෙන ගණ අතුරෙන් තුන්වන ගණය වූයේ භගණයයි.

අෂ්ටමස්ථානය සියළු ආර්‍ය්‍යාවන්ගේ නියත ගුරු අකුරක් වේ යයි කී හෙයින් එහි දී විමසීමක් නො කො ට ගුරක් ම යොදා ගත යුතුයි. දැන් පූර්වාර්ධය සම්පූර්ණ විය. අපරාර්ධය සෙවීම පිණිස පූර්වාර්ධයෙහි සප්තමස්ථාන විකල්පවලින් බෙදා ලත් ඵලය ම එකක් සහිත කොට ප්‍රථමස්ථාන විකල්පවල පටන් පළමු සෙයින් ම බෙදිය යුතුයි.

(ද්විතීයාර්ධයෙහි) 2025 + 1

ප්‍රථමස්ථාන විකල්ප 4 | 2026 ÷ 4

506—2 = “ — — ⏑ ” 1. ස්ථානය.

ද්විතීයස්ථාන විකල්ප 5 | 507 ÷ 5

101—2 = “ — — ⏑ ” 2. ස්ථානය.

තෘතීයස්ථාන විකල්ප 4 | 102 ÷ 4

25—2 = “ — — ⏑ ” 3. ස්ථානය.

චතුර්ථස්ථාන විකල්ප 5 | 26 ÷ 5

5—1 = “ ⏑ ⏑ ” 4. ස්ථානය.

පඤ්චමස්ථාන විකල්ප 4 | 6 ÷ 4

1—2 = “ — — ⏑ ” 5. ස්ථානය.

ෂෂ්ඨමස්ථාන විකල්ප 4 | 2 ÷ 4

0—2 = “ — — ⏑ ” 7. ස්ථානය.

අපරාඩ්ඝියෙහි ෂෂ්ඨස්ථානය නියත ලඝුවක් හෙයින් විමසීමක් නැතිව ලඝුවක් ම යොදගතයුතුයි, අෂ්ටමස්ථානය ද නියත ගුරුයි. දුන් අපරාඩ්ඝිය ද සම්පූර්ණ විය. අඩ්ඝි දෙක්හි ම ගණ වින්‍යාසය මෙසේයි

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
ප්‍රථමාඩ්ඝිය–“	– – ⏑,	⏑ – – –,	– – ⏑;	⏑ ⏑,	⏑ ⏑ – – – –,		⏑ – –,	⏑”
	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7	8.
ද්විතීයාඩ්ඝිය–“	– – ⏑;	– – ⏑,	– – ⏑;	⏑ ⏑,	– – ⏑,	–,	– – ⏑,	⏑”

මෙය පළමු විචාල 2,59,28,034 යන සංඛ්‍යාව ඇති ආර්යාවගේ ගුරු – ලඝු වින්‍යාසයයි. මතු දක්වන ආර්යා උද්දිෂ්ටය ද බලනු.

---

10. මාත්‍රාවෘත්ත නෂ්ටය. මාත්‍රාවෘත්තයාගේ ගුරු – ලඝු නො පෙනී ගිය කල්හි එය සොයා ගැනීමේ ක්‍රමය පළමු දැක්වූ සමවෘත්තාදීන්ගේ නෂ්ට විධියට වඩා වෙනස් වේ. එය මෙහි දක්වන ක්‍රමයෙන් සෙවිය යුතුයි.

“ඤාණෙ මත්තාය ඡන්දස්ස– පඨමං සබ්බලහුං ලිඛෙ
උපරූපරි එකාදි – පුබ්බපුබ්බඞ්කිතෙ කරෙ.
පුච්ඡඞ්කා'ඝෙන හරෙක්ඛා නඞ්ක– පුබ්බපුබ්බඞ්කා'පි හාපයෙ
ගුරූමෙති හනස්සා'ධො - පරත්‍රා ලහුතා සහ.

මාත්‍රාවෘත්තයාගේ නෂ්ටවිධියෙහි ගුරු – ලඝු සොයා ගතයුතු වෘත්තය යම් ඡන්දසක නම්? ඒ ඡන්දස්හුගේ සර්වලඝු වෘත්තය පළමු කොට ලියා ගතයුතුයි ඒ මාත්‍රාවන් මතුයෙහි එක – දෙක යනාදි ක්‍රමයෙන් පූර්ව පූර්වයෙහි මාත්‍රා දෙකක් දෙකක් උඩ සිටි අඞ්ක එක් කොට අපර අපර මාත්‍රා මතුයෙහි ලියා ගත යුතුයි. අනතුරුව නෂ්ටවෘත්තයාගේ අඞ්කය සංඛ්‍යානයෙන් හෙවත් අවසාන ලඝුව මත්තෙහි සිටි අඞ්කයෙන් අඩු කළ යුතුයි. ඉතිරි වූ සංඛ්‍යාව ගෙන එයින් අඩු කළ හැකි මාත්‍රාමතුයෙහි සිටි ඉතා වැඩි සංඛ්‍යාව අඩු කළ යුතුයි. මෙසේ අඩු වූ සංඛ්‍යාව යට සිටි ලඝුව අගින් සිටි ලඝුව සමග එකතු කොට ගුරක් කළ යුතුයි. එවිට නෂ්ටවෘත්තයා ගේ ගුරු – ලඝු ප්‍රකට වෙයි. ඊට නිදසුන් මෙසේයි–

පඤ්චමාත්‍රිකච්ඡන්දයෙහි පස්වන වෘත්තයාගේ වින්‍යාසය කෙසේදැ? යන ප්‍රශ්නයෙහි–

පළමු කොට පඤ්චමාත්‍රික ඡන්දයෙහි සර්වලඝු වෘත්තය “⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑” මෙසේ තබා ගත යුතුයි.

```
    +
1 2 3 5 8
— — — — —
    ◡
```

සඞ්ඛ්‍යාතය – 8
නෂ්ටවෘත්තය – 5
ඉතිරි 3

(තුනෙන් අඩුකළ හැකි වැඩි ගණන තුන හෙයින් ගට සිටි ලඝුව ඊළඟ ලඝුව හා එක්ව ගුරක් විය) වෘත්තය මෙසේයි. "— — ◡ —"

ඊට පසු මුලින් සිටි ලඝුව මත්තෙහි එක (1) ලියා ගතයුතුයි. දෙවන ලඝුව මත්තෙහි දෙක (2) ලියා ගත යුතුයි. තුන්වන ලඝුව මත්තෙහි මුලින් සිටි අඞ්ක දෙක එක් කොට තුන (3) ද, සතරවන ලඝුව මත්තෙහි ඊට මුලින් අඞ්ක දෙක එකතු කොට පස (5) ද, පස්වන ලඝුව මත්තෙහි ඊට මුලින් අඞ්ක දෙක එකතුකොට අට (8) ද ලියාගත යුතුයි. (පඤ්චමාත්‍රිකාච්ඡන්දසෙහි සඞ්ඛ්‍යාතය ද මෙය මැයි.)

විචාරනලද නෂ්ට වෘත්තයාගේ සඞ්ඛ්‍යාව වූ පස සඞ්ඛ්‍යාත යෙන් හෙවත් අන්තිම ලඝුව උඩ සිටි අටෙන් අඩුකළ යුතුයි. එවිට තුනක් ඉතිරි විය, එයින් අඩු කළ හැකි මුල අඞ්ක අතුරෙන් ඉතා වැඩි අඞ්කය තුනයි. එය අඩුකොට ඊට යටින් සිටි ලඝුව ඉදිරියෙහි ලඝුවක් සමග එකතු කොට (3 + 5) ගුරක් කළ යුතුයි. එවිට නෂ්ට වෘත්තයාගේ වින්‍යාසය පෙනේ.

```
( 3 + 5 )
 – ◡ –
```

ෂොඩශමාත්‍රිකාච්ඡන්දසෙහි 153 වන වෘත්තයාගේ වින්‍යාසය කෙසේද?

```
+ +          +       +                  +        +
1 2 3 5 8  13 21  34 55 89  144 233  377 610 987  1597
- - - - -  —  —   —  —  —   —   —    —   —   —    ——
◡  ◡          ◡      ◡                    ◡       ◡
```

සඞ්ඛ්‍යාතය.	1597
නෂ්ටවෘත්තය.	153
	1444
	987
	457
	377
	80
	55
	25
	21
	4
	3
	1
	1
	0

විචාළ වෘත්තයාගේ වින්‍යාසය මෙසේයි.
"◡ ◡ — — ◡ ◡ — — ◡ ◡"

උපචිත්‍රාව බලනු.

සෙසු මාත්‍රාවෘත්තයන්ගේ ද නෂ්ට විධිය මෙසේ ම විමසා බැලිය යුතුයි.

න ෂ්ට ප්‍ර ත්‍ය ය
ශුභංකාරින් සමාප්තයි

3. උද්දිෂ්ට ප්‍රත්‍යය.

11. සමවෘත්ත උද්දිෂ්ටය. යම් වෘත්තයක ලක්ෂණ දක්වා මේ වෘත්තය ප්‍රස්තාරයාගේ කතමස්ථානයෙහි ලැබේ දැ? යි විචාළ කල්හි එය සොයා ගැනීම උද්දිෂ්ටයාගේ ප්‍රයෝජන යයි. ප්‍රස්තාරයාගේ ශුද්ධා'ශුද්ධත්වය මෙයින් ද විමසිය හැකි වේ.

මෙහි දී පළමු කොට දක්වූ වෘත්තයාගේ ගුරු - ලඝු වින්‍යාසය ලියා ගත යුතුයි. අනතුරුව ආදි අක්ෂරයෙහි පටන් රේඛා යට එක - දෙක ආදි ක්‍රමයෙන් දෙකින් දෙකින් වැඩි කරගත් අඞ්ක තැබිය යුතුයි. ලඝුඅකුරු යට සිටි අඞ්ක එකක් සමග එක් කළ විට දක්වූ (= උදෙසු) වෘත්තයාගේ සඞ්ඛ්‍යාව ලැබේ. ඊට නිදසුන් මෙසේයි.

ජගණ - ගුරු යුක්තවූ "ලාසිනී" නම් වෘත්තය ප්‍රස්තාරයෙහි කීවැන්න ද? යන ප්‍රශ්නයෙහි-

"— ◡ — ◡" මෙසේ ගුරු - ලඝු ලියා මුල අකුර යට එක (1) ද, එය දෙකින් වැඩිකොට දෙවෙනි අකුර යට දෙක (2) ද, එය ද්විගුණ කොට තෙවෙනි අකුර යට සතර (4) ද, එය ද්විගුණ කොට සතරවන අකුර යට අට (8) ද, ලියා ගත යුතුයි. දැන් "— ◡ — ◡
1 2 4 8
මෙසේ සිටී. ලඝු යට සිටි අඞ්ක එකතුකළ විට (1 + 4=5) පසක් වේ. ඊට තවත් එකක් එකතුකළ විට (5 + 1=6) සයකි. එහෙයින් "ලාසිනී" වෘත්තය "ප්‍රතිෂ්ඨා" ඡන්දසෙහි සයවැන්න බව පෙනේ. ප්‍රස්තාරය බලනු.

උද්දිෂ්ට වෘත්තයාගේ අඞ්කය සෙවීමට තව ක්‍රමයක් දක්වනු ලැබේ. පළමු සේ ම අකුරු යට අඞ්ක ලියා ගුරු අකුරු යට සිටි අඞ්ක එකතු කොට සඞ්ඛ්‍යාතයෙන් අඩු කළයුතුයි. එවිට ද උද්දිෂ්ටයාගේ සඞ්ඛ්‍යාව ලැබේ. පළමු උදෙසු (— ◡ — ◡) වෘත්තයෙහි ම
1 2 4 8
ගුරු යට සිටි අඞ්ක (2 + 8=10) එකතු කළ විට දසයකි. චතුරක්ෂර (ප්‍රතිෂ්ඨා) ඡන්දසෙහි සඞ්ඛ්‍යාතය 16 කි. එයින් දසය අඩු කළ විට (16-10=6) සයකි. එය උදෙසු වෘත්තයාගේ සඞ්ඛ්‍යාවයි.

මෙසේ ම "වංශස්ථ" වෘත්තය කීනම් ඡන්දසක කතමස්ථානයෙහි ලැබේ ද? යන ප්‍රශ්නයෙහි-

"ව ද න්ති වං ස ස්ථ මි දං ජ තෞ ජ රෞ"
— ◡ — ◡ ◡ — — ◡ — ◡ — ◡
1, 2, 4, +8, 16, 32, 64, 128, 256, 512, 1024, 2048;

1
4
32
64
256
1024
―――
1381
1
―――
1382

"වංශස්ථ වෘත්තය" ද්වාදශාක්ෂර වූ "ජගතී" ඡන්දසෙහි එක්දහස් තුන්සිය අසූදෙවැනි (= 1382) ස්ථානයෙහි ලැබේ. මෙය සොයන ලද්දේ ලඝු යට සිටි අඞ්ක එකතු කිරීමෙනි. ගුරු අකුරු යට සිටි අඞ්ක එකතුකළ කල්හි ද උද්දිෂ්ටයාගේ අඞ්කය සොයා ගත හැකි බව කියන ලදී. එහෙයින් ගුරු යට සිටි දෙක – අට ආදි අඞ්ක එකතුකළවිට "2714"ක් වේ. මෙය ජගතීඡන්දසෙහි සඞ්ඛ්‍යානය වූ "4096" අඩුකළ කල්හි (= 4096 – 2714 = 1382) උද්දිෂ්ටයාගේ අඞ්කය ලැබෙන බව සැලකිය යුතුයි. උද්දිෂ්ටයෙහි අන්තිම අකුර යට සිටි අඞ්කය විගුණ කිරීම සඞ්ඛ්‍යානය වේ මෙහි ඉතා පහසු ක්‍රමයයි. සෙසු තැන්හි ද මෙසේ ම උද්දිෂ්ටය සොයා ප්‍රගුණ කළ යුතුයි.

---

12 – 13. අර්ධසම – විෂමවෘත්ත උද්දිෂ්ටය. අර්ධසම වෘත්තයක හෝ විෂම වෘත්තයක ලක්ෂණ හෙවත් ගුරු – ලඝු වින්‍යාසය දක්වා මෙය ප්‍රස්තාරයෙහි කවර තැනෙක්හි සිටියේ දැ? යි විචාළ කල්හි ද අර්ධසමවෘත්තයාගේ අර්ධයක හා විෂම වෘත්තයාගේ පාද සතරෙහි ද ගුරු – ලඝු යට සුදුසු පරිදි අඞ්ක ලියා එකතු කිරීමෙන් පළමු සමවෘත්තයෙහි කී සෙයින් උදෙසූ වෘත්තයාගේ සඞ්ඛ්‍යාව සොයා ගත යුතුයි.

---

14. ආර්යා උද්දිෂ්ටය. යම් කිසි ආර්යාවක් දක්වා මෙය ප්‍රස්තාරයෙහි කතමස්ථානයක උපන්නේ දැ? යි විචාළ කල්හි එය මතු දක්වන ක්‍රමයෙන් සොයා ගතයුතුයි.

"කත්වා’නු’ද්දිට්ඨවුත්තස්ස– ගණවිඤ්ඤෙය්‍යසඞ්ඛං කමෙ
චතුපඤ්ඤාසාදිකා සඞ්ඛ්‍යා– කාතබ්බා’ධො යථොචිතා.
වජ්ජිත්වා’දිමෙන’න්තෙනා– හාපෙය්‍යා’ධො ඨිතෙ ගණෙ
තථා සාවාදිමං කත්වා– වුත්තසඞ්ඛ්‍යං විනිද්දිසෙ."

පළමු කොට උදෙසූ ආර්යාවෘත්තයාගේ ගණවින්‍යාසය කොට ප්‍රථම – ද්විතීයාදි ඒ ඒ ස්ථානවල යෙදෙන සතර පස ආදි ගණ විකල්ප සඞ්ඛ්‍යාව වින්‍යාසය යට ලියා ගත යුතුයි. අනතුරුව අපරාර්ධයාගේ අන්තයෙහි සිටි විකල්ප සඞ්ඛ්‍යාව ඊට මුලින් සප්තමස්ථානයෙහි සිටි සඞ්ඛ්‍යාවෙන් ගුණ කරනු. සප්තමස්ථානයෙහි යෙදෙන ගණ අතුරෙන් කීවෙනි ගණය යෙදී තිබේ දැයි බලා එහි

තිබෙන ගණයට පහළින් සිටි ගණසඞ්ඛ්‍යාව ගුණකිරීමෙන් ලැබුණු ඵලයෙන් අඩු කරනු. (සප්තමස්ථානයෙහි සගණය යෙදුනි නම්? ප්‍රස්තාරයෙහි ඊට යටින් ඇත්තේ නව ගණ තුනකි. විෂම හෙයින් ජගණය හළ විට ඉතිරිවූයේ ගණ දෙකකි, ඒදෙක අඩුකළ යුතුයි.) ෂෂ්ඨස්ථාන නිත්‍ය ලඝු ස්ථානය හෙයින් සෙවිය යුත්තක් නැත. ඉක්බිති සප්තම ස්ථානයෙන් ඉතිරි වූ සඞ්ඛ්‍යාව පඤ්චම ස්ථානයෙහි විකල්ප සඞ්ඛ්‍යාවෙන් ගුණ කොට එහි ද යෙදී තිබෙන ගණයෙන් යට සිටි ගණයන් අඩු කළ යුතුයි. මෙසේ අපරාර්ධයෙහි ආදීම ගණය තෙක් සොයා නැවත පූර්වාර්ධයෙහි අවසානය පටන් ආදිය තෙක් වැඩි - අඩු කළ කල්හි අවසානයෙහි ලැබෙන්නේ උද්දිෂ්ට ආර්යාවගේ අඞ්කයයි. මෙය මතු දක්වන නිදසුන බලා අවබොධ කළ යුතුයි.

"කරුණාසීතලහදයං- පඤ්ඤාපජ්ජෝතවිහතමෝහතමං
සනරාමරලෝක ගුරුං- වන්දෙ සුගතං ගතිවිමුත්තං"

මේ ආර්යාව ප්‍රස්තාරයෙහි කතමස්ථානයක ලැබේ ද? යන ප්‍රශ්න යෙහි - පළමු කොට ගණවින්‍යාසය හා විකල්ප සඞ්ඛ්‍යා මෙසේ ගත යුතුයි.

– – ◡ , ◡ – – : – – ◡ ; ◡ ◡ , ◡ ◡ , – – – – , ◡ – – , ◡ ,
1 – 4   2 – 5   3 – 4   4–5   5 – 4   6 – 2   7 – 4   8 – 1

– – ◡ , – – ◡ , – – ◡ ; ◡ ◡ , – – ◡ , — , – – ◡ , ◡ ,
1 – 4   2 – 5   3 – 4   4 – 5   5 – 4   6-1   7 –4   8-1

මෙහි අපරාර්ධයාගේ අන්තයෙහි සිටි එක ඊව මුලින් සප්තම ස්ථානයෙහි විකල්ප සඞ්ඛ්‍යාව වූ සතරෙන් ගුණ කළ විට සතරක් ලැබේ. සප්තමස්ථානයෙහි සගණය යෙදුන හෙයින් ප්‍රස්තාරයෙන් ගණතුනක් ඉතිරි වේ. විෂම ස්ථාන හෙයින් ජගණය ද හළ විට ඉතිරි වූ ගණ දෙක සත රින් අඩු කරනු.

1 × 4
4
4 — 2
2
2 × 4
4
8 — 2
2
6 × 5
5
30 — 1
4
26 × 1
4

ෂෂ්ඨස්ථානය නිත්‍යලඝු හෙයින් හෙද නැත, එහෙයින් විමසිය යුතු ද නො වේ.

සප්තමස්ථානයෙන් ඉතිරි වූ දෙක පඤ්චමස්ථාන විකල්ප සතරින් ගුණ කළ විට අටක් වේ. එහි ද සගණය යෙදුන හෙයින් ඉතිරි ගණ දෙක අඩු කළ විට සයක් ලැබේ.

104 — 2
2
102 × 5
5
510 — 3
3
507 × 4
4
2028 — 2
2
2026

සග චතුර්ථස්ථාන විකල්ප පසෙන් ගුණ කොට එහි මගණය යෙදුණු හෙයින් ඉතිරි ගණ සතර අඩු කළ යුතුයි. (සෙසු ස්ථාන ද මෙසේ ම සලකනු.)

ප්‍රථමස්ථාන විකල්ප සතරින් වැඩි කොට එහි සගණය යෙදුණු හෙයින් ජගණ වර්ජිත ගණදෙක අඩු කළ විට "2026" ක් ඉතිරි විය. එය සූචිකියාගේ අවසාන යෙහි නිත්‍ය ගුරු හෙයින් නො සොයා සප්තමස්ථාන විකල්ප සතරින් ගුණකළ යුතුයි. එහි තගණය යෙදුණු හෙයින් ඉතිරි වූ තගණය අඩු කරනු.

2026 × 4
4
8104 — 1
1
8103 × 2
2
16206 × 4
4
64824 — 3
3
64821 × 5
5
324105 — 4
4
324101 × 4
4
1296404 — 2
2
1296402 × 5
5
6482010 — 1
1
6482009 × 4
4
25928036 — 2
2
25928034

සප්තමස්ථාන යෙන් ඉතිරි වූ සංඛ්‍යාව අෂ්ට ස්ථාන විකල්ප දෙකින් ගුණ කළ යුතුයි.

සවැන්නෙහි අනතිමවූ සර්වලඝුගණය යෙදුණු හෙයින් එහි අඩුකළ යුත්තක් නැත.

දෙකින් 'ගුණ කිරීමෙන් ලත් ඵලය පසුවම ස්ථාන විකල්ප සතරින් වැඩි කොට එහි ද ඉතිරිවූ ගණ තුන අඩු කළ යුතුයි. මෙසේ ප්‍රථම ස්ථානය තෙක් වැඩි අඩු කිරීමෙන් ලැබුණු සංඛ්‍යාව වූ "2,59,28,034" (දෙකොටි පනස්නවලක්ෂ විසිඅට දහස් තිස්හතර) "කරුණා සිතල" යනාදීන් උද්දිෂ්ට ආර්යාගීතිය ප්‍රස්තාරයෙහි ලැබෙන ස්ථානයයි.

මේ ක්‍රමයෙන් ආර්යාගීතීන්ගේ උද්දිෂ්ටය සොයා ප්‍රගුණකළ යුතුයි.

15\. **මාත්‍රාවෘත්ත උද්දිෂ්ටය.** උදෙසනලද මාත්‍රා වෘත්තයාගේද ගුරු-ලඝු වින්‍යාසය කොට ප්‍රථම - ද්විතීයාදි මාත්‍රාවන්ගේ මතුයෙහි පිළිවෙළින් එක - දෙක ආදි අඞ්ක පළමු තණ්ටයෙහි කී සෙයින් මූල මූල අඞ්ක එකතුකොට ලියා ගත යුතුයි. (ගුරු අකුරක මාත්‍රා දෙකක් ඇතිබව සලකනු) "— ◡ ◡" මේ පඤ්චමාත්‍රික වෘත්තයෙහි පළමුවන මාත්‍රාව මූල සිටි ලඝුවෙහි ද, දෙවන - තුන්වන මාත්‍රා දෙක දෙවැනි වූ ගුරෙහි ද, සතරවන - පස්වන මාත්‍රා දෙක තෙවැනි වූ ගුරෙහි ද සිටියේය. මේ වෘත්තයෙහි "1, 2-3, 5-8" මෙපරිද්දෙන් අඞ්ක යෙදෙත්. මෙසේ සිටි කල අඞ්ක මිශ්‍රවිය හැකි හෙයින් ද, උද්දිෂ්ටයාගේ සඞ්ඛ්‍යාව සොයා ගැනීමේ පහසුව පිණිස ද,—

1\. 2. 5. මෙපරිද්දෙන් ගුරු අකුරක සිටි මාත්‍රා දෙක අතුරෙන් පූර්ව මාත්‍රාවට අයිති හීන සඞ්ඛ්‍යාව ගුරට
— ◡ ◡
3\. 8.
උඩින් ද, අපරමාත්‍රාවට අයිති අධික සඞ්ඛ්‍යාව යටින් ද ලියා ගත යුතුයි. ඊට පසු ගුරු අකුරු උඩ සිටි අඞ්ක එකතුකොට සඞ්ඛ්‍යාත යෙන් අඩු කරනු. එවිට උද්දිෂ්ට වෘත්තයාගේ සඞ්ඛ්‍යාව ලැබේ. මෙද දක්වනු ලැබේ.

> "උද්දිට්ඨමත්තාවුත්තස්ස- අඞ්කා පුබ්බො'ව යොජයෙ
> පුබ්බලපුබ්බලං ඨානා-ඞ්කං සෙසා'සද්දමස්සද්දතො.
> ගුරූනං හෙට්ඨා සඞ්ඛ්‍යා-සඞ්ඛ්‍යාතො ලොපිතා තතො
> යා සඞ්ඛ්‍යා සිස්සතෙ තස්සා- සො'ද්දිට්ඨස්සා'ති දීපයෙ."

මෙහි දක්වනද්දට සාධක මෙසේයි "◡ — ◡ —" මෙසේ මාත්‍රා ඇති වෘත්තය ප්‍රස්තාරයාගේ කීවෙනිස්ථානයෙහි ලැබේ ද? යන ප්‍රශ්නයෙහි-

1\. 3. 5. 18. මෙහි මුලින් සිටි ගුරෙහි පළමුවැනි - දෙවැනි මාත්‍රා දෙකම විය, එහෙයින් පළමු වැනි මාත්‍රාවෙහි ලියයුතු එක උඩින් ද, දෙවැනි මාත්‍රාවෙහි ලියයුතු දෙක යටින් ද ලියනලදී, තුන්වැනි
◡ — ◡ —
2\. 8.
මාත්‍රාව ලඝුවකි. සතරවැනි - පස්වැනි මාත්‍රා ද ගුරකි, එහි ද, පළමු සෙයින් හීනසඞ්ඛ්‍යාව උඩින් ද, අධික සඞ්ඛ්‍යාව යටින් ද ලියනලදී.

ගුරු මතුයෙහි එක - පහ යන අඞ්ක තිබේ. ඒ අඞ්ක එකතු කළ විට (1 + 5 = 6) සයකි.

මේ ෂණ්මාත්‍රික ඡන්දසෙහි සංඛ්‍යාතය තෙලෙසකි. එය සමැති මාත්‍රාව මතුයෙහි පෙනේ. ගුරු මතුයෙහි සිටි අඞ්ක එකතු කිරීමෙන් ලත් සය සංඛ්‍යාතයෙන් අඩු කළ විට (13 − 6 = 7)සතක් වෙයි. එහෙයින් උදෙසූ වෘත්තය ප්‍රස්තාරයාගේ සප්තමස්ථාන යෙහි ලැබේ යයි කියයුතුයි. ප්‍රස්තාරය ද බලනු.

“ගල්‍යා'ඞ්ගි වෙ සා චූපචිත්තා” මේ වෘත්තය ප්‍රස්තාරයාගේ කතමස්ථානයෙහි ද? යි විචාළ කල්හි-

1	3.	8.	13.	21.	55.	144.	233.	377.	987.	වින්‍යාසය හා
2.	5-			34.	89.			610.	1597	අඞ්ක පිහිටුවීම

1	ගුරුමතුයෙහි අඞ්ක
3	
21	
55	
377	
987	
1444	ඓක්‍යය.

සංඛ්‍යාතය	1597
ඓක්‍යය	1444
වෘත්තාඞ්කය	153

උදෙසූ උපචිත්‍රාව ෂොඩශ මාත්‍රික ඡන්දසෙහි ප්‍රස්තාරයාගේ 153 වැනි ස්ථානයෙහි ලැබේ යයි කිය යුතුයි. සෙස්ස ද මෙසේයි.

උද්දිෂ්ටප්‍රත්‍යය මෙතෙකින් සමාප්තයි.

---

4. ඒකාද්‍යාදි ගුරුක්‍රියාව.

16. සමවෘත්ත ගුරුක්‍රියාව. යම ඡන්දසක් ප්‍රස්තාර කළ කල්හි ඒ ප්‍රස්තාරය තුළ එකක් ගුරු වෘත්ත කොතෙක් ද? දෙකක් ගුරුවෘත්ත කොතෙක් ද? යනාදීන් ඒ ඒ ඡන්දසෙහි ඇති තාක් වෘත්ත පහසුවෙන් සොයා ගැනීම මේ ප්‍රත්‍යයෙහි ප්‍රයෝජන යයි.

යම් ඡන්දසක ගුරුක්‍රියාව සොයා ගතයුතු වී නම්? ඒ ඡන්දසෙහි අකුරු ගණනට එකක් වැඩි කොට ඒකසංඛ්‍යා සරසට හා සවට ලියා ගතයුතුයි. එවිට ඒකසංඛ්‍යා ත්‍රිකෝණයක් මෙන් සිටී.

චතුරක්ෂරච්ඡන්දසෙහි ගුරු ක්‍රියාව සිද්ධකරන විට ඒකසංඛ්‍යා මෙසේ ලියාගත යුතුයි.

1	1	1	1	1
1				
1				
1				
1				

දැන් මෙහි සරසට අඞ්ක පේළි පසක් තිබෙන බව පෙනේ, එයින් පළමුවැනි පෙළ එකාඞ්කයන් ගෙන් සම්පූර්ණ විය. දෙවැනි පෙළේ මුල තිබෙන එක පළමුවැනි පෙළේ දෙවැනි අඞ්කය සමග එකතුකොට ඊටයටින් ලියනු. නැවත එහි ලියූ අඞ්කය පළමුවැනි පෙළේ තුන්වැනි අඞ්කය සමග එකතු කොට ඊට යටින් ද, එය සතරවැනි අඞ්කය සමග එකතු කොට ඊට යටින් ද ලියනු. අවසානයෙහි සිටි අඞ්කය ඉතිරි කළ යුතුයි. දෙවැනි පෙළ සම්පූර්ණවූ විට මෙසේ සිටී.

1	1	1	1	1
1	2	3	4	
1				
1				
1				

දැන් දෙවෙනි පෙළ සම්පූර්ණවූ හෙයින් නැවත තුන්වැනි පෙළේ මුලසිටි එක දෙවැනි පෙළේ දෙවැන්න හා එකතුකොට ඊටයටින් ද, එය තුන්වැන්න හා එකතුකොට ඊටයටින් ද ලියනු. සතරවැන්න අන්තය හෙයින් ඉතිරි කරනු. සතරවැනි පෙළේ මුල සිටි එක තුන්වැනි පෙළේ දෙවැන්න හා එකතු කොට යටින් ලියා ගත යුතුයි. දැන් චතුරක්ෂරච්ඡන්දසෙහි ගුරු ක්‍රියාව සම්පූර්ණ විය. ඒ මෙසේයි,

1	1	1	1	1	සර්වගුරු වෘත්ත		1.	
1	2	3	4		එකක් ලඝු	,,	4	තුනක් ගුරු වෘත්ත
1	3	6			දෙකක් ලඝු	,,	6	දෙකක් ගුරු ,,
1	4				තුනක් ලඝු	,,	4.	එකක් ගුරු ,,
1							1	සර්වලඝු වෘත්ත
					සංඛ්‍යානය		16	

මේ පඞ්ක්ති පසෙහි ම අන්තයෙහි සිටි අඞ්ක ගෙන ප්‍රතිෂ්ඨාච්ඡන්දසෙහි සර්වගුරු වෘත්ත 1. එකලඝු වෘත්ත 4, ද්විලඝු වෘත්ත 6. ත්‍රිලඝු වෘත්ත 4. සර්වලඝු වෘත්ත 1. යයි කිය යුතුයි. නැවත අන්තයෙහි සර්වලඝු වෘත්තය පටන් එකගුරු - ද්විගුරු - ත්‍රිගුරු වෘත්ත ද දැක්විය යුතුයි

අනුෂ්ටුප් ඡන්දසෙහි ගුරු ක්‍රියාව කෙසේ ද? යන ප්‍රශ්නයෙහි—

1	1	1	1	1	1	1	1	1	සර්වගුරු වෘත්ත		—	1
1	2	3	4	5	6	7	8		එකලඝු	,,	—	8
1	3	6	10	15	21	28			ද්විලඝු	,,	—	28
1	4	10	20	35	56				ත්‍රිලඝු	,,	—	56
1	5	15	35	70					චතුර්ලඝු	,,	—	70
1	6	21	56						පඤ්චලඝු	,,	—	56
1	7	28							ෂඩ්ලඝු	,,	—	28
1	8								සප්ත ලඝු	,,	—	8
1									සර්වලඝු	,,	—	1
									සංඛ්‍යානය			256

අන්තයෙහි සිටි එකගුරු - ද්විගුරු වෘත්තාදිය දක්වනු.

ගුරු ක්‍රියාව අන්‍ය ක්‍රමයකින් ගුරු ක්‍රියාව සෙවීමෙහි පහසු වූ අන්‍ය ක්‍රමයකුදු මෙහි දක්වනු ලැබේ. පළමු කොට ගුරු ක්‍රියාව විචාළ ඡන්දසෙහි අකුරු ගණනින් එක - දෙක යනාදි අනුලොම ක්‍රමයෙන් අඞ්ක ලියා ගත යුතුයි. පඤ්චාක්ෂරච්ඡන්දස නම්? 1. 2. 3. 4 5. මෙසේ ලියනු. නැවත ඒ අඞ්ක මතුයෙහි විලොම ක්‍රමයෙන් අඞ්ක ලියා ගත යුතුයි.

එවිට-

5.	4	3.	2.	1.
1.	2	3.	4.	5.

මෙසේ සිටී. අඞ්ක පිහිටුවා යට පඞ්ක්තියෙහි මුල සිටි එකෙන් ඒ මතුයෙහි සිටි පහ ගුණ කොට එයාට යටින් ලියනු. නැවත තුන්වැනි පෙළේ ප්‍රථම අඞ්කය වශයෙන් ලියා තබා පහ උඩ පෙළේ දෙවෙනි අඞ්කය වූ සතරෙන් ගුණ කොට ඊට යටින් සිටි දෙකින් බෙද ලැබුණු දසය දෙකට යටින් ලියනු. එය උඩ පෙළේ තුන්වැනි අඞ්කයෙන් ගුණ කොට දෙවැනි පෙළේ තුන්වැනි අඞ්කයෙන් බෙද ඊට යටින් ද, එය උඩ පෙළේ සතරවැන්නෙන් ගුණ කොට දෙවැනි පෙළේ සතරවැන්නෙන් බෙද ඊට යටින් ද, නැවත එය උඩ පෙළේ පස්වැන්නෙන් ගුණකොට දෙවැනි පෙළේ පස්වැන්නෙන් බෙද ඊට යටින් ද ලියනු. එවිට-

5.	4.	3.	2.	1.
1.	2	3.	4.	5.
5.	10	10	5.	1.

අඞ්ක පඞ්ක්තිය මෙසේ සිටී. මෙහි තුන්වැනි පෙළේ ආදියෙහි සර්වගුරු වෘත්තය පිණිස එකක් ලියා "1. 5. 10. 10 5. 1." මෙසේ සකස් කොට සර්වගුරු වෘත්ත එකෙක, එක ලඝු වෘත්ත පසෙක, විලඝු වෘත්ත දසයෙක යනාදීන් ගුරුක්‍රියාව දක්විය යුතුයි.

මීට අධික අක්ෂර ඇති ඡන්දයක් වුවත් මේ අනුසාරයෙන් ම සිඬකරනු. "පඞ්ක්ති" ඡන්දසෙහි ගුරු ක්‍රියාව කෙසේ ද? යත ප්‍රශ්නයෙහි- (පඞ්ක්ති ඡන්දසට අකුරු දසයකි.)

	10.	9.	8.	7.	6.	5.	4.	3.	2.	1.
	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7	8.	9	10
1.	10.	45.	120.	210.	252.	210.	120	45.	10.	1.

මේරුප්‍රස්තාරයෙහි බණ්ණමේරුව.

ගුරු ක්‍රියාව සිඩකරනු පිණිස ම ඡන්දස් වෛදිකයෝ මෙරු ප්‍රස්තාරය ද දැක්වූහ. හෙද ආධුනිකයන්ගේ ඡන්දොඥතය විපුල කරනු පිණිස මෙහි දක්වනු ලැබේ

මෙරුප්‍රස්තාරය කරන කල්හි පළමු කොට සිවුරැස් කොටුවක් ඇඳ මෙරුමස්තකය සාදා ගතයුතුයි. එතැන් සිට ප්‍රස්තාරය සඳහා එය මැදි කොට කොෂ්ඨපඞ්ක්ති සාදා ගත යුතුයි.

මෙසේ පළමුවැනි පෙළ අඳිනු. එය එකාක්ෂර ඡන්දසෙහි ගුරු ක්‍රියාව පිණිසයි. ඊට පසු දෙවෙනි පෙළෙහි කොටු තුනක් ද, තුන්වැනි පෙළෙහි සතරක් ද, සතර වැනි පෙළෙහි පහක් ද, යනාදි වශයෙන් ගුරු ක්‍රියාව සෙවිය යුතු ඡන්දසයන් පඞ්ක්ති ඇඳ මුදුනෙහි සිටි කොටුව හා දෙපස හෙවත් සියලු පඞ්ක්තිවල ම අග - මුල සිටි කොටුවල එකාඞ්කය ලියනු.

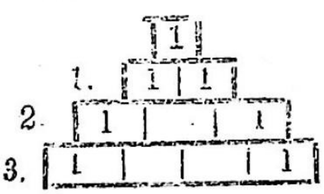

මෙසේ දෙපස කොටුවල එකාඞ්කය තැබූවිට මැදකොටු හිස්වේ. මැද කොටු අතුරෙන් යම් යම් කොටුවක් හිස් වේ නම්? එය ඊට උඩින් පෙළෙහි කොටු දෙකක් හා බඩවම සිටී. (නිදසුන බලනු) හිස්වූ දෙවෙනි පෙළේ මැද කොටුව ඊට උඩපෙළේ බැඳීසිටි කොටු දෙකේ අඞ්ක එකතු කොට පුරවනු. තුන්වැනි පෙළේ හිස්වූ කොටු දෙකද දෙවෙනිපෙළේ බැඳීසිටි කොටුවල අඞ්ක එක්කොට පුරවනු එවිට—

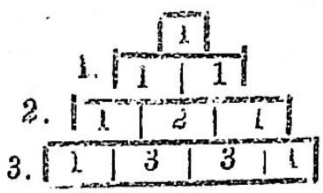

මෙසේ සිටී. මෙහි ප්‍රථම - ද්විතීය - තෘතීය ඡන්දස්වල ගුරු ක්‍රියා පෙනේ. පළමුවැනි පෙළේ උක්තා ඡන්දසෙහි එකගුරු-එකලඝු වෘත්ත දෙකද, දෙවෙනි පෙළේ අත්‍යුක්තා ඡන්දසෙහි (පිළිවෙළින්) සර්වගුරු වෘත්තය එකලඝු වෘත්ත දෙක හා සර්වලඝු වෘත්තයද, තුන්වැනි පෙළේ මධ්‍යාඡන්දසෙහි සර්වගුරුවෘත්තය එකලඝු වෘත්ත තුන ද්විලඝු වෘත්ත තුන හා සර්වලඝු වෘත්තය ද පෙනේ. මස්තකයෙහි සිටි එකාඞ්කය නො සැලකිය යුතුයි.

මෙසේ පඞ්ක්ති සවිස්ස කොට ප්‍රස්තාර කළ කල්හි සව්සි ඡන්දසුන්ගේ ම ගුරුක්‍රියාව ලැබේ.

අනුෂ්ටුප් ඡන්දසෙහි ගුරු ක්‍රියාව මෙරුප්‍රස්තාරයෙන් මෙසේ සොයනු.

	1								
1.	1	1							
2.	1	2	1						
3.	1	3	3	1					
4.	1	4	6	4	1				
5.	1	5	10	10	5	1			
6.	1	6	15	20	15	6	1		
7.	1	7	21	35	35	21	7	1	
8.	1	8	28	56	70	56	28	8	1

මෙහි ඒකාක්ෂර ඡන්දස පටන් අෂ්ටාක්ෂර ඡන්දස තෙක් ගුරු ක්‍රියාව පෙනේ. අභිමතවූ ඡන්දසෙහි සර්වගුරු වෘත්තය ඒකලඝු වෘත්ත ද්විලඝු වෘත්ත ආදිය පළමු සෙයින් දක්විය යුතුයි.

---

17. අර්ධසමවෘත්ත ගුරු ක්‍රියාව. අර්ධ සමවෘත්තයන්ගේ ප්‍රස්තාරාදියෙහි අර්ධයක්ම පාදයක් වශයෙන් සලකන ලදී. එසේ ම අර්ධසමගුරු ක්‍රියාව සිද්ධකරන කල් හිද අර්ධයක අක්ෂරයන්ට සමාන අකුරු ඇති ඡන්දසෙහි ගුරු ක්‍රියාව සිද්ධ කළ යුතුයි. නැවත අර්ධසම ප්‍රස්තාරය තුළ සමවෘත්තයන්ගේ විද්‍යමානත්වය හිඟෙහෙයින් සමවෘත්ත අස් කොට ගුරු ක්‍රියාව ශුද්ධකර ගත යුතුයි.

ව්‍යක්ෂර ඡන්දසෙහි අර්ධසම ගුරුක්‍රියාව සමවෘත්තයන්ගේ චතුරක්ෂර ඡන්දසට සමානව "1. 4. 6. 4. 1." මෙසේ සිටී. මෙහි සර්වගුරු - සර්වලඝු වෘත්ත දෙක හා සැවැනි එකොළොස්වැනි ද්විගුරු වෘත්ත දෙක ද සමවෘත්ත හෙයින් හළ යුතුයි. එවිට ශුද්ධ අර්ධසම ගුරුක්‍රියාව මෙසේ සිටී. "4. 4. 4." ව්‍යක්ෂර ඡන්දස්හුගේ අර්ධසම ප්‍රස්තාරයෙහි එකක් ලඝුවෘත්ත 4 ක් ද, දෙකක් ලඝුවෘත්ත 4 ක් ද, තුනක් ලඝුවෘත්ත 4 ක් ද වේ.

	1				
1.	1	1			
2	1	2	1		
3.	1			1	
4.	1	4	6	4	1

අර්ධසම ගුරුක්‍රියාව සමවෘත්ත අස් කොට ශුද්ධ කර ගතයුතු යයි කියන ලදී. එය ශුද්ධ කිරීමෙහි දී මේ රූප ප්‍රස්තාරය ඇසුරු කිරීම ප්‍රයෝජනවත් වේ. සියලු අර්ධ සම-විෂමගුරුක්‍රියාවල සර්වගුරු-සර්වලඝු වෘත්ත තෝරා ගැනීම දුෂ්කර නොවේ. සෙසු වෘත්තයන් අනුරෙන් සමවෘත්ත ගුරුක්‍රියාවෙහි "ඒකලඝුවෘත්ත" අර්ධසමගුරු ක්‍රියාවෙහි "ද්විලඝුවෘත්ත" සඞ්ඛ්‍යාව තුළ පවතී. එහෙයින් සම වෘත්තයන්ගේ ඒකලඝුවෘත්ත සඞ්ඛ්‍යාව අර්ධසම වෘත්තයන්ගේ ද්විලඝු

වෘත්ත සඞ්ඛ්‍යාවෙන් අස් කළ යුතුබව සලකනු. දැක්වූ නිදසුනෙහි ද ද්ව්‍යක්ෂරච්ඡන්දසෙහි සමවෘත්තයන්ගේ එකලඝු වෘත්ත දෙක අර්ධ සමවෘත්තයන්ගේ ද්විලඝුවෘත්ත සයෙන් අඩු කළයුතුයි.

මේ නයින් සමවෘත්ත ගුරුක්‍රියාවෙහි ද්විලඝු - ත්‍රිලඝු - චතුර් ලඝු ආදී වෘත්ත අර්ධසම ගුරු ක්‍රියාවෙහි චතුර්ලඝු - ෂඩ්ලඝු අෂ්ට ලඝු ආදී වෘත්තයන්ගෙන් අඩුකළ විට අර්ධසම ගුරුක්‍රියාව ශුද්ධවන බව සැලකිය යුතුයි. සෙසු ඡන්දස් ද විමසා බැලිය යුතුයි.

---

18 විෂමවෘත්ත ගුරුක්‍රියාව.

යම් ඡන්දසක විෂමවෘත්ත ගුරුක්‍රියාව කළ යුතු වීනම්? ඒ ඡන්දසෙහි පාදසතරට සමාන අකුරු ඇති ඡන්දසෙහි ගුරුක්‍රියාව සිද්ධකොට වෘත්ත සඞ්ඛ්‍යා දැක්විය යුතුයි.

ද්ව්‍යක්ෂර ඡන්දසෙහි විෂමවෘත්ත ගුරුක්‍රියාව දැක්වියයුතු කල්හි එහි පාදසතරෙහි අකුරු අටක් හෙයින් සමවෘත්ත අෂ්ටාක්ෂරච්ඡන්දසෙහි ගුරුක්‍රියාව සොයා සමාර්ධසමවෘත්තයන් අස් කොට වෘත්ත සඞ්ඛ්‍යා දැක්විය යුතුයි.

	1									
1.	1	1								
2.	1	2	1							= ද්ව්‍යක්ෂර සමවෘත්ත ගුරුක්‍රියාව
3	1			1						
4.	1	4	6	4	1					= ද්ව්‍යක්ෂර අර්ධසම ,,
5.	1					1				
6.	1						1			
7	1							1		
8.	1	8	28	56	70	56	28	8	1	= ද්ව්‍යක්ෂර විෂම ,,

මෙසේ උවමනා ඡන්දස තෙක් මේරුප්‍රස්තාරය කළකල්හි ඒ ඒ ඡන්දස්වල සමාර්ධසම විෂම ගුරුක්‍රියාව ද එකවිට පෙනේ. පළමු අර්ධසම ගුරුක්‍රියාවෙන් සමවෘත්තයන් අස්කළාක් මෙන් සමවෘත්තයන් හා මිශ්‍රව සිටි අර්ධසම ගුරු ක්‍රියාවෙහි එකලඝු - ද්විලඝු - ත්‍රිලඝු වෘත්තයන් පිළිවෙළින් විෂම ගුරුක්‍රියාවෙහි ද්විලඝු - චතුර්ලඝු - ෂඩ් ලඝු වෘත්ත සඞ්ඛ්‍යාවන්ගෙන් අස්කරනු. එවිට-

8. 28. 56. 70. 56. 28 8
4. 6 4
8. 24. 56 64. 56 24. 8

මෙසේ ද්ව්‍යක්ෂරච්ඡන්දසෙහි ශුද්ධ වූ විෂම වෘත්ත ගුරු ක්‍රියාවෙහි එකලඝු වෘත්ත 8 ක් ද, ද්විලඝු 24 -, ත්‍රිලඝු- 56, චතුර් ලඝු- 54, පඤ්චලඝු 56, ෂඩ්ලඝු 24, සප්ත ලඝු වෘත්ත 8 ක් ද ලැබේ.

සෙසු ඡන්දස්වල ද මේ අනුසාරයෙන් විෂමවෘත්ත ගුරුක්‍රියාව ගුඩ කොට වෘත්තසංඛ්‍යා දක්විය යුතුයි.

---

19. **ආර්යා ගුරුක්‍රියාව.** ආර්යා වෘත්තයන්ගේ ගුරුක්‍රියාව දක්වීම දුෂ්කර හෙයින් දේ හෝ ඡාන්දසිකයෝ උපෙක්ෂා වූහ. ආර්යාවන්ගේ මාත්‍රාසංඛ්‍යාව හා සැස දෙන මාත්‍රාච්ඡන්දසෙහි ගුරුක්‍රියාව ම ආර්යා ගුරුක්‍රියාව වේ යයි කිසිවෙක් සැලකූ නමුත් හෙද මෙහි ලා නො යෙදේ. ආර්යාවන් හා මාත්‍රාවෘත්තයන්ගේ ප්‍රස්තාරක්‍රමය එකිනෙකට විසදෘශ හෙයිනි. මාත්‍රා සත්පනසක් ඇති ආර්යාව පිණිය සපනපඤ්චාසන්මාත්‍රිකච්ඡන්දසෙහි ගුරුක්‍රියාව දක්වූවහොත් හාස්‍යජනක වෘත්තසංඛ්‍යාවක් නූදු ලැබේ.

---

20. **මාත්‍රාවෘත්ත ගුරුක්‍රියාව හා මාත්‍රාමේරුව.** මාත්‍රාඡන්දස් පිළිබඳ ගුරුක්‍රියාව මේරුප්‍රස්තාරයෙන් කට යුතුයි. මෙහිදී කොෂ්ට පංක්ති සෑදිය යුත්තේ වර්ණමේරුවෙහි සාදා ගත් කොටු විතාකිරීමෙනි.

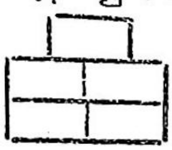

පළමු කොට සතරැස් කොටුවක් ඇඳ ඊට යටින් කොටු දෙකක් ඇති පංක්ති දෙකක් අඳිනු. ඊට යටින් කොටු තුනක් ඇති පංක්ති දෙකක් අඳිනු. මෙසේ අභිමත ඡන්දසතෙක් විතාකරනලද කොෂ්ට පංක්ති තබාගත යුතුයි.

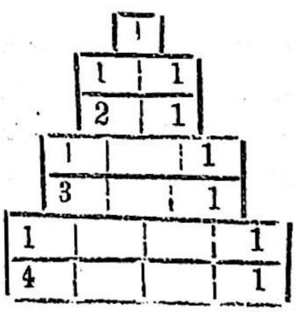

ඉන් පසු මුදුනෙහි වූ කොටුව හා සියලු පෙළවල ම අවසාන කොටු එකාංකවලින් පුරවනු. මුල සිටි කොටු අනුරෙන් විතා පංක්තිවල ප්‍රථම ප්‍රථම කොටු එකාංක වලින් ද, විතීය විතීය කොටු පිළිවෙළින් දෙක – තුන – සතර – පහ යනාදි අංකව ලින් ද මේ නිදසුනට අනුව පුරවනු.

මෙහි මැද හිස්ව තිබෙන කොටු පිරවීම ඉතා ප්‍රවේශමින් කළ යුතුයි. මේ නිදසුන පරිදි ප්‍රථම පංක්ති යුගමයෙහි "අ, ආ" දරණ

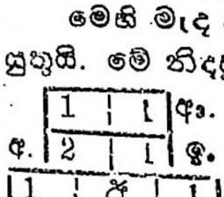

කොටුවල අංක එකතුකොට විතීය යුගමයෙහි "ඊ" දරන හිස්කොටුව පුරවනු. "ඉ" "ඊ" කොටු දෙකේ අංක එකතුකොට "උ" දරන කොටුව පුරවනු. මේ අනුසාරයෙන් සෙස්ස ද පිරවසනු. විතීය නිදර්ශනයෙහි හිස් කොටු සම්පූර්ණ කළ කල්හි මෙසේ සිටී,

1	1			
2.	1	1		
3.	2	1		
4.	1	3	1	
5.	3	4	1	
6.	1	6	5	1
7	4	10	6	1

මෙසේ මුදුනෙහි සිටි ප්‍රථම කොටුවෙහි ඒකමාත්‍රික ඡන්දසෙහි එකලඝු වෘත්තය ද, ද්විතීය පඞ්ක්තියෙහි ද්විමාත්‍රික ඡන්දසෙහි එකගුරු වෘත්තය හා සර්වලඝු වෘත්තය ද, තෘතීය පඞ්ක්තියෙහි ත්‍රිමාත්‍රික ඡන්දසෙහි එකගුරු වෘත්තයද හා සර්වලඝු වෘත්තය ද පෙනේ. සෙසු පඞ්ක්තිවල ද පිළිවෙළින් චතුර්මාත්‍රික - පඤ්චමාත්‍රික - ෂණ්මාත්‍රික - සප්තමාත්‍රික ඡන්දස්වල ගුරු ක්‍රියාව පෙනේ.

තවද මෙහි වෘත්ත සංඛ්‍යා දක්වීමේදී පඞ්ක්තීන්ගේ ආදියෙහි පවත් සර්වගුරු - එකගුරු - ද්විගුරු යනාදීන් දැක්විය යුතුයි. ත්‍රිමාත්‍රික - පඤ්චමාත්‍රික - සප්තමාත්‍රිකාදී විෂම මාත්‍රා සංඛ්‍යා ඇති ඡන්දස්වල සර්වගුරු වෘත්තයක් නැති හෙයින් එකගුරු ආදී වෘත්ත සංඛ්‍යා දැක්විය යුතුයි. සර්වලඝු - එකලඝු - ද්විලඝු ආදී වශයෙන් අන්තයෙහි පවත් කෝ වෘත්තසංඛ්‍යා දක්වමු.

ඒකමාත්‍රාදි ගුරුක්‍රියාව මෙතෙකින්
සමාප්තයි.

---

5. සංඛ්‍යාන ප්‍රත්‍යය.

21. **සමවෘත්ත සංඛ්‍යානය.** ඡන්දසක් ප්‍රස්තාර නො කොට ඒ ඡන්දසෙහි ලැබෙන වෘත්තසංඛ්‍යාව සොයා ගැනීම සංඛ්‍යාන ප්‍රත්‍යයෙහි ප්‍රයෝජනයයි.

වර්ණච්ඡන්දසුන්ගේ සංඛ්‍යානය සොයා ගැනීමට පහසු ක්‍රම කිපයක් වෙති. 1. පළමු දැක්වූ ගුරුක්‍රියාවගේ අඞ්ක සමූහය එකතු කිරීමෙන් සංඛ්‍යානය ලැබේ. චතුරක්ෂර ඡන්දසෙහි සමවෘත්ත ගුරුක්‍රියාව " 1. 4. 6. 4. 1 " මෙසේයි. මේ අඞ්කයන්ගේ එකතුව 16 කි. එය එම ඡන්දයෙහි වෘත්තසංඛ්‍යාවයි හෙවත් සංඛ්‍යානයයි.

2. උද්දිෂ්ටය සෙවීමේදී වර්ණයන්ගේ යට ලියාගත් අඞ්ක සමූහය එකක් සමග එකතු කිරීමෙන් ද සංඛ්‍යානය ලැබේ. " — ⏑ — ⏑ " මෙසේ උදෙසූ වෘත්තය කතමස්ථානයෙන් ලැබේ ද? යි සෙවීම පිණිස අක්ෂර යට ලියා ගත් අඞ්ක " 1. 2. 4 8 " යන මොහුයි, මොවුන්ගේ එකතුව "15" කි; ඊට එකක් එකතුකළ විට සංඛ්‍යානය ලැබේ.

3. උද්දිෂ්ටාඞ්කයන් අනුවරණ අ ව ශා හ යෙහි සිටි අඞ්කය විගුණ කිරීමෙන් ද සංඛ්‍යානය ලැබේ. මුලින් උදෙසු වෘත්තයා ගේ අන්ත්‍යවර්ණය යට සිටි සංඛ්‍යාව වූ අට විගුණ කළ විට (8 × 2=16) සංඛ්‍යානය ලැබෙනා බව සලකනු. එසේම-

වංශස්ථ වෘත්තයාගේ අන්ත්‍යයෙහි අඞ්කය "2048" කි. එය විගුණ කළ කල්හි (2018 × 2=4096) "ජගතී" ඡන්දසෙහි සඞ්ඛ්‍යානය ලැබේ.

1. 2 × 2
   2
2. 4 × 2
   2
3. 8 × 2
   2
4 1. × 2
   2
5 32

වර්ණච්ඡන්දනුන්ගේ එක් වර්ණයක ගුරු - ලඝු වශයෙන් භෙද දෙකෙකි. එකාක්ෂර ච්ඡන්දසෙහි සංඛ්‍යානය කොතෙක්දැයි මේ ක්‍රමයෙන් සොයන විට ප්‍රථමාක්ෂරයෙහි භෙද දෙක දෙවෙනි අකුරෙහි භෙද දෙකින් ගුණ කරනු. එහි ඵලය තෙවෙනි අකුරෙහි භෙදවලින් ද්විගුණ මෙසේ සතරවැනි අකුර තෙක් ගුණ කිරීමෙන් චතුරක්ෂර ච්ඡන්දසෙහි භෙද සොළොස සඞ්ඛ්‍යානය ලැබේ. මෙසේ සවිසි වැනි අකුර තෙක් ගුණ කළ කොට පිළිවෙළින් 2 - 4 - 8 - 16 යනාදීන් ඡන්දස් සවිස්සෙහි ම සඞ්ඛ්‍යානය ලැබේ.

---

22 - 23. අර්ධසම - විෂම වෘත්ත සඞ්ඛ්‍යානය

ඒ ඒ ඡන්දසෙහි සමවෘත්ත සඞ්ඛ්‍යාව එම සඞ්ඛ්‍යා වෙන් ම ගුණ කළ කල්හි අර්ධසම වෘත්තයන්ගේ සඞ්ඛ්‍යානය ලැබෙන බව ප්‍රස්තාරයෙහි කියනලද්දේය. ගුරු ක්‍රියාදීන්ගේ අඞ්ක එකතු කිරීමාදියෙන් ද සඞ්ඛ්‍යානය සොයා ගත හැකි වුවත් සමවෘත්ත ගුණ කිරීමෙන් සඞ්ඛ්‍යානය සෙවීම සුකර බව සැලකිය යුතුයි.

චතුරක්ෂර ච්ඡන්දසෙහි සමවෘත්ත 16 කි. එය එකිනෙක ගුණ කළ විට (16 × 16=256) දෙසිය සපනසකි. මෙහි සමවෘත්ත ද ඇතුළත් වන හෙයින් අඩු කළ විට (256—16=240) ශුද්ධ අර්ධසම සඞ්ඛ්‍යානය දෙසිය සතළිසකි.

එම ඡන්දසෙහි ම විසමවෘත්ත සඞ්ඛ්‍යානය සෙවීමට අර්ධසමයන්ගේ මිශ්‍ර සඞ්ඛ්‍යානය වූ 256, එයින් ම ගුණ කරනු. එවිට මෙසේ සිටී "256 × 256=65,536" මෙහි පෙනෙන විෂම වෘත්තයන්ගේ සඞ්ඛ්‍යානය සමාර්ධසමයන් හා මිශ්‍ර හෙයින් ඔවුන් අඩු කළ කල්හි (65536—256=65,280) ශුද්ධ විෂමවෘත්ත සඞ්ඛ්‍යානය සැටපන්දහස් දෙසිය අසූවකි. සෙස්ස ද මෙසේ මැයි.

24 – 25. ආර්‍යා මාත්‍රා වෘත්ත සංඛ්‍යානය. ආර්‍යාවන්ගේ සංඛ්‍යානය යට ආර්‍යාවෘත්ත අවසානයෙහි ම දක්වන ලදී. ඒ ඒ ආර්‍යාවෙහි අඞ්ගයක් පාසා ලැබෙන සතර – පහ ආදි ගණස්ථාන විකල්ප එකිනෙක ගුණ කොට නැවත අඞ්ග දෙක්හි ම විකල්ප ගුණකිරීමෙන් ලැබෙන ඒ ඒ ආර්‍යාවන්ගේ විකල්ප සංඛ්‍යාව ඔවුන්ගේ සංඛ්‍යානය ද වේ. එය ඒ ඒ ආර්‍යා විවෘතියෙහි දැක්වූ පරිදි මැයි.

මාත්‍රාච්ඡන්දසුන්ගේ සංඛ්‍යානය ද මාත්‍රානෂ්ටෝද්දිෂ්ට දෙක්හි දක්වන ලද්දේය, නෂ්ටෝද්දිෂ්ටයන් සෙවීමෙහි දී මාත්‍රාමතුයෙහි ලියූ අඞ්ක අතුරෙන් අන්තයෙහි සිටි අඞ්කය තත්මාත්‍රාසංඛ්‍යාව දරන ඡන්දසෙහි සංඛ්‍යානය ද වේ. මෙද නෂ්ටෝද්දිෂ්ටයන් බලා සෝරුම් ගැනීම සුකර වේ.

සංඛ්‍යාන ප්‍රත්‍යය වර්ණනයින්
සමාප්ත යි,

---

6. අධ්වයෝග ප්‍රත්‍යය.

26 – 30. සමවෘත්තාදීන්ගේ අධ්වයෝගය. ශාස්ත්‍රෝක්ත පරිදි ඡන්දසක වෘත්ත පැතිරවීමට වුවමනා භූමි ප්‍රදේශය සොයා ගැනීම අධ්වයෝගයාගේ ප්‍රයෝජන යයි. මෙහි ශාස්ත්‍රෝක්තිය නම්? ගුරු-ලඝු රේඛා පිණිස අඟලක් ද, ඔවුන්ගේ අතර අඟලක් ද ගැනීමයි.

උක්තාදි සව්විසි ඡන්දසුන්ගේ අක්ෂර සංඛ්‍යාව ද්විගුණ කොට එකක් අඩුකළ කල්හි ඒ ඒ ඡන්දස් ප්‍රස්තාර කිරීමට වුවමනා භූමියෙහි පුළුල ද, වෘත්ත සංඛ්‍යාව ද්විගුණ කොට එකක් අඩු කළ කල්හි දිග ද ලැබේ. ප්‍රතිෂ්ඨාච්ඡන්දයෙහි අකුරු සතරකි. එය ද්විගුණ කොට එකක් අඩු කළ විට සතකි. එහි වෘත්ත සොළොස ද්විගුණ කොට එකක් අඩු කළ විට එක්තිසකි. මෙසේ ප්‍රතිෂ්ඨාව ප්‍රස්තාර කිරීමට දිගින් අඟල් 31 ක් හා පුළුලින් අඟල් 7 ක් ඇති බිම්පෙදෙසක් වුවමනා කෙරෙයි.

අර්ධසම – විෂම ප්‍රස්තාරයන්හි අක්ෂර සංඛ්‍යාව හා වෘත්ත සංඛ්‍යාව අධික වන අයුරු යට (ප්‍රස්තාරයෙහි) දක්වන ලදී. සුදුසුසේ ඒ ඒ ඡන්දසට අයිති අක්ෂර – වෘත්තසංඛ්‍යා ද්විගුණ කොට එකක් අඩු කිරීමෙන් අධ්වයෝගය දැක්විය යුතුයි. මෙහි දී ද සමාහිසමයන් හා මිශ්‍රව සිටි වෘත්තසංඛ්‍යාව ම ගතයුතුයි. නිදසුන් සුකර හෙයින් නො දක්වමු.

ආර්‍ය්‍යාවන්ගේ අධ්වයෝගයෙහි වෘත්තසංඛ්‍යා වශයෙන් ආයාමය දක්විය හැකි වුවත් වෘත්තයන්ගේ අක්ෂර සංඛ්‍යා භින්නව සිටින හෙයින් එක ම සංඛ්‍යාවකින් පුළුල දක්විය නොහේ. එහෙයින් ඒ ඒ වෘත්තයෙහි අක්ෂර සංඛ්‍යාවට සුදුසු පරිදි පුළුල දක්වී ම යෝග්‍ය වේ.

මාත්‍රාච්ඡන්දසුන්ගේ මාත්‍රා හා වෘත්තසංඛ්‍යාවන්ට යෝග්‍ය සේ අධ්වයෝගය දක්විය යුතුයි.

ඡන්දශ්ශාස්ත්‍රය නිපදවන ලද්දේ මෙකල මෙන් කඩදාසි පෑන් ආදි ලිපිද්‍රව්‍ය නැති කලෙක වුවත් එකල වැදගත් ලිපිද්‍රව්‍ය වශයෙන් භාවිත වූ පුස්කොළයත් පත්හිඳත් සලකන කල්හි ගුරු - ලඝු චිහ්න හා ඔවුන්ගේ අන්තරය සඳහා අඟුලක් ම ප්‍රමාණ කරන ලද්දේ ලිපිද්‍රව්‍යයන්ගේ දුලීභත්වය සලකා යයි නො සිතිය යුතුයි. අඟුලක් පමණ කඩදාසි කැබැල්ලක පෑනකින් හෝ පැන්සලකින් අඳින ගුරු - ලඝු චිහ්නයන්ට වඩා එපමණ පුස්කොළ කැබැල්ලක පත්හිඳකින් අධික චිහ්නසමූහයක් ඇඳගත හැකි හෙයිනි.

ඡන්දස් කර්තෘක ආචාර්‍ය්‍යවරයෝ ශාස්ත්‍රයාගේ සාධුත්වය සලකා ව්‍යවහාරයෙහි ද සුකර වන පරිදි මේ අඞ්ගුල ප්‍රමාණය ම ගත්හ. මේ අධ්වයෝගය ප්‍රගුණ කිරීම ද සෙසු ප්‍රත්‍යයන් මෙන් ම ශිෂ්‍යයන්ගේ බුද්ධිය පෘථුල වීමට හේතුවන්නේයි.

අධ්වයෝග ප්‍රත්‍යය මෙතෙකින්
සමාප්ත යි.

ශ්‍රී සංඝරක්ඛිත මහාසාමිපාදයන් විසින් රචනා කරන ලද
"වුත්තෝදය" නම් වූ
මාගධ ඡන්දශ්ශාස්ත්‍රයෙහි සව්ප්‍රත්‍යයවිභාග නම් වූ
ඡට්ඨපරිච්ඡේදය මෙතෙකින් සමාප්තයි.

1. සෙලන්තරා'යතනවාසිතසීලථෙර-
පාදෙ ගුරූ ගුණගුරූ ජයතං මමේ'සො
යස්සප්පභාවමවලම්බ මයෙ'දිසො'පි
සම්පාදිතො'භිමතසිද්ධිකරො පරත්ථො.

2. පරත්ථසම්පාදනතො- පුඤ්ඤෙනා'ධිගතෙන'හං
පරත්ථසම්පාදනකො- භවෙය්‍යං ජාතිජාතියං

මෙසේ ග්‍රන්ථපරිසමාප්තිය කිරීමෙන් "නමො මාගධභාසාය" යනාදීන් කළ ප්‍රතිඥාවෙන් මිදුණාහු ශ්‍රී සඞ්ඝරක්ඛිත මහාස්ථවිරපාදයෝ ස්වා'චාර්යස්තොත්‍ර පූර්විකා ප්‍රාර්ථනාව කරනුවෝ "සෙලන්තර" යනාදීන් නිගමනය කෙරෙත්.

1. යස්ස= යම් ආචාර්ය ස්ථවිර තෙමෙකුන්ගේ; පභාවං= (ත්‍රිපිටකධරත්වාදි) මහිමය; අවලම්බ= ඇසුරු කොට; අභිමතසිද්ධිකරො= (ජිනෙන්ද්‍රශිෂ්‍යයන්ගේ ප්‍රයෝජන සඞ්ඛ්‍යාත) ඉෂ්ටාර්ථ පරිනිෂ්පත්තිය කරනසුලු; ඊදිසො= මෙබඳු වූ හෙවත් මාගධිකා ඡන්දශ් ශාස්ත්‍රයාගේ නිෂ්පාදක ස්වරූප වූ; පරත්ථො= පරාර්ථයක්; මයා අපි= මා විසිනුදු; සම්පාදිතො= සම්පාදනය කරන ලද්දේ ද; එසො= මේ; ගුණගුරූ= (ශීලාදි) ලෞකික ගුණසම්පත්තියෙන් මහත් වූ; මම= මාගේ; ගුරූ= ආචාර්ය වූ; සෙලන්තරායතනවාසී= ශෛලාන්තරායතන (=ගලතුරුමූලවිහාර) වාසී වූ; සීලථෙරපාදො= "සීල" නම් ස්ථවිරපාද තෙමේ; ජයතං= (සර්වොත්කර්ෂයෙන්) ජයග්‍රහණය කෙරේවා.

වි:- සෙලන්තරා'යතනවාසිසීලථෙරපාදො- යන තන්හි "සෙලන්තරායතන" යි ලෝකසම්මත වූ අෂ්ටායතනයන් අතුරෙහි එක් ආයතනයක් දක්වති. ස්වාචාර්යයන්ගේ එහි වාසිත්වය දැක්වීමෙන් තුමූත් සෙලන්තරායතනමූල (=ගලතුරුමූල) නම් භික්ෂුගණායතන වූහ'යි ස්වකීය ප්‍රව්‍රජ්‍යාන්වය දක්වති.

"සීලථෙරපාදෙ" යි ආචාර්යයන්ගේ අභිධෙය දක්වති, මෙහි "පාද" ශබ්දය අත්‍යන්තාදරයෙහිය.

ගුණගුරූ- මෙයින් ශීලශ්‍රැත ප්‍රඥාදි ලෞකික ගුණසමූහයෙන් පාෂාණවජ්‍රයක් මෙන් ගුරුත්වයට හෝ මහත්වයට පැමිණියෝ යයි ආචාර්යයෝ පසසති.

පභාවං- යනු මෙයින් පිටකත්‍රය ධරත්වය විවිධ ශාස්ත්‍රයෙහි ප්‍රාඥත්වය ආදි මහිමය හෙවත් අනුභාවය දක්වති.

3. අවලොකිතමත්තෙන- යථා ජප්පපච්චයා මයා
සාධිතා සාධයන්තෙව- මිච්ඡිත'ත්ථමපි පාණිනො.

මුඛනොදයං නිට්ඨිතං.

ඊදිසො- මෙයින් මෙම ඡන්දශ්ශාස්ත්‍රය නිදර්ශිතය කොරෙයි. "අපි" ශබ්දය සමුච්චය නිරසමුච්චාරණය දක්වනු පිණිසයි. මා විසින් මුද්‍ර ඡන්දශ්ශාස්ත්‍ර නිෂ්පාදනයෙන් මහත් වූ පරාර්ථයෙක් සිද්ධකරණ ලද්දේය. හේ මාගේ මහිමයෙක් නො වැ ආචාර්යයන්ගේ ශ්‍රැත ධරත්වාදි මහිමයෙකැයි දක්වන්.

2. පරත්ථසම්පාදනතො= (මෙසේ) පරාර්ථ නිෂ්පාදනය හෙතු කොට ගෙන; අභිඤාතො= දැනගත ලද; සුඛසන්තදායා= මහත් කාරණ කොට ගෙන; අහං= මම; ජාතිජාතියං= භවයක් පාසා; පරත්ථ සම්පාදනතො= (ලෞකික ලොකොත්තර සඞ්ඛ්‍යාත) පරාර්ථ නිෂ්පාදනය කරන්නෙක්; භවෙය්‍යං= වෙම්වා.

වි:- මෙයින් තමන්ගේ අනන්තර්ලීන වූ බුද්ධත්ව ප්‍රාර්ථනය පහළ කෙරෙත්.

3. ජප්පපච්චයා= (ප්‍රශ්නාරාදි) මට්ප්‍රත්‍යයගෝ; අවලොකිත මත්තෙන= (නිබන්ධයන්) අවලොකනය කිරීම් මාත්‍රයකින්; මයා= මා විසින්; යථා= යම් සේ; සාධිතා= සිද්ධකරන ලද්දාහු ද; එවං= එපරිද්දෙන්; පාණිනො අපි= (ලොකවාසී) සත්ත්වයෝ ද; ඉච්ඡිතත්ථං= ලෞකික (ලොකොත්තර සුඛසඞ්ඛ්‍යාත) ඊප්සිතාර්ථය; සාධයන්තු= සිද්ධකෙරෙත්වා.

වි:- අවලොකිතමත්තෙන- යනාදීන් තමන්ගේ අලාමක වූ ප්‍රතිභාන සම්පත්තිය දක්වන ලද්දේය. ඒ එසේ මැයි- මට්ප්‍රත්‍යය සාදනය අන්‍යයන් විසින් ගුරූපදෙශ රහිතව දුෂ්කරය. එසේ නමුදු වුවත් මා විසින් නිබන්ධදර්ශන මාත්‍රයෙන් නිෂ්පාදනය ලදැයි අවිතීය වූ ප්‍රතිභාමහිමය සූචිතයි.

සාධයන්තු- යනාදීන් තමන්ගේ ප්‍රතිභා මහිමය හෙතුකොට ප්‍රත්‍යය සාධනය යම්සේ සිද්ධකින් කරන ලදද, එපරිද්දෙන් ලොකවාසීහු ද අභිමත වූ ලෞකික ලොකොත්තර අර්ථසාධනය නිදුකින් කෙරෙත්වා'යි මෛත්‍රීපූර්වක ආශංසනය කළහ.

ලක්ඛණානන්ද ව්‍යාඛ්‍යා නම් වූ මුඛනොදය අර්ථවර්ණනාව මෙතෙකින් සමාප්තයි.

සිද්ධිරස්තු.